

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
„ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

„ПРАВОВА ОСВІТА ТА ПРАВОВА НАУКА
В УМОВАХ СУЧАСНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ”

(11 листопада 2016 року)

Запоріжжя 2016

Редакційна колегія:

Бондар Олександр Григорович – Перший проректор Запорізького національного університету, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права;

Коломоєць Тетяна Олександрівна – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Запорізького національного університету;

Верлос Наталя Володимирівна – заступник декана з навчальної роботи юридичного факультету Запорізького національного університету, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного та трудового права;

Лютіков Павло Сергійович – заступник декана з наукової роботи юридичного факультету Запорізького національного університету, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративного та господарського права;

Віхляєв Михайло Юрійович – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного та трудового права.

Правова освіта та правова наука в умовах сучасних трансформаційних процесів: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 11 листопада 2016 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2016. – 135 с.

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на Всеукраїнську науково-практичну конференцію „Правова освіта та правова наука в умовах сучасних трансформаційних процесів”, яка відбулася на базі юридичного факультету Запорізького національного університету 11 листопада 2016 року.

ЗМІСТ

Секція 1 ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ; ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Джафарова С.С., Віхляєв М.Ю.

**Інститут парламентського контролю в історичній ретроспективі:
закономірності виникнення і розвитку 7**

Кузьміна А.О., Удовика Л.Г.

Основні питання, щодо реєстрації шлюбу громадян України з іноземцями 10

Секція 2 КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Кузьміна А.О., Віхляєв М.Ю.

Формування та розвиток парламентського права в Україні 12

Онищенко Р.В., Віхляєв М.Ю.

**Регламент Верховної Ради України як головне джерело
парламентських процедур..... 14**

Татосян Е.А., Віхляєв М.Ю.

**Установча функція Верховної Ради України: визначення поняття
та її роль у функціонуванні парламенту 16**

Секція 3 АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Агаєв Р.А., Дудоров О.О.

**Проблеми інформаційного забезпечення фізичної культури
та спорту в Україні та шляхи їх подолання..... 20**

Амельянчик С.С., Лютіков П.С.

Особливості розподілу судових витрат у адміністративному судочинстві 22

Блажко К.А., Гаджиєва Ш.Н.

Медіація: чи потрібна вона в Україні? 25

Бойко Ю.Ю., Гаджиєва Ш.Н.

Поняття та види учасників адміністративного судочинства..... 26

Буркальова С.А., Гаджиєва Ш.Н.

**Позбавлення права керування транспортним засобом
як захід адміністративного стягнення 28**

Кметь К.В., Пирожкова Ю.В.

Нормотворча діяльність органів Державної фіскальної служби України 31

Онищенко Р.В., Пирожкова Ю.В.

Правове регулювання оподаткування фермерських господарств в Україні 32

Переверзов М.С., Дудоров О.О.

Щодо поняття інформації, отриманої телекомунікаційним шляхом..... 34

Сінько А.В., Гаджиєва Ш.Н. Провадження за нововиявленими обставинами в адміністративному судочинстві: правовий аналіз	36
Смолка О.В., Лютіков П.С. Особливості оскарження постанов у справах про адміністративні правопорушення	39
Шумейко І.П., Коломоєць Т.О. Поняття, мета, завдання та функції державної реєстрації	42

Секція 4 ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО, ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА СІМЕЙНЕ ПРАВО

Білокур А.В., Алімов К.О. Суд – обов’язковий суб’єкт цивільних процесуальних правовідносин	46
Болобан Д.А., Алімов К.О. Проблеми пред’явлення доказів у справах про захист честі, гідності та ділової репутації, коли неправдива інформація поширена через мережу Інтернет	47
Бондаренко А.О., Алімов К.О. Про сутність, нормативне закріплення і тенденції розвитку функціональних принципів цивільного процесу.....	49
Данильченко Є.О., Алімов К.О. Передумови виникнення цивільних процесуальних правовідносин	51
Діхтяр А.М., Алімов К.О. Принцип диспозитивності та його співвідношення із повноваженнями суду в цивільному процесу	54
Євдокимова А.І., Алімов К.О. Поняття принципу змагальності цивільного процесуального права	57
Здановська К.Ю., Алімов К.О. Медіація як альтернативний спосіб вирішення правових конфліктів в цивільному судочинстві.....	59
Кіореску В.Д., Алімов К.О. Держава як учасник цивільних процесуальних відносин	61
Кравченко В.Ю., Алімов К.О. Участь малолітніх та неповнолітніх осіб у цивільному процесі.....	63
Кузьміна А.О., Сківський І.О. Підстави визнання шлюбу недійсним.....	64
Левіт А.Р., Алімов К.О. Цивільні процесуальні правовідносини: поняття та передумови їх виникнення	68
Лисенко А.В., Алімов К.О. Примусова госпіталізація до протитуберкульозного закладу: суб’єкти звернення до суду	70
Лихо І.В., Самойленко Г.В. Напрямки удосконалення законодавства з питань захисту прав споживачів в страхових послугах України	73

Лобов Д.Д., Алімов К.О. Електронні засоби доказування в цивільному процесі: теоретико-правовий аналіз	74
Михайліченко В.О., Алімов К.О. Участь малолітніх та неповнолітніх осіб у цивільному процесі.....	76
Ненько Р.М., Алімов К.О. Представництво в цивільному процесі: правозахисна функція.....	78
Овчаренко К.В., Алімов К.О. Правовий статус перекладача як учасника цивільного процесу	80
Рябець Г.Є., Алімов К.О. Правова природа інституту окремої думки судді в цивільному судочинстві	82
Шеховцова Т.О., Алімов К.О. Актуальні питання участі прокурора у цивільному процесі	84
Яременко Д.Г., Алімов К.О. Проблеми застосування правової аналогії у цивільному судочинстві України	86

Секція 5 ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Здановська К.Ю., Омелянчик С.В. Відсторонення від роботи як запобіжний захід у трудовому праві України	89
Кумуржі В.І., Омелянчик С.В. Правові гарантії забезпечення зайнятості населення в Україні	91
Лукашева А.С., Омелянчик С.В. Тривалість робочого часу в Україні у порівнянні з іншими країнами світу	93
Остроконь Р.В., Омелянчик С.В. Гармонізація трудового законодавства України з правом Європейського Союзу.....	95

Секція 6 КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО ТА КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Білокур А.В., Єна І.В. Особливості міжнародного співробітництва під час кримінального провадження в Україні	98
Болобан Д.А., Узунова О.В. Правова характеристика та проблеми протидії кібершахрайству в Україні	101
Герасименко В.А., Дудоров О.О. Відібрання пояснень як один із традиційних вербальних способів отримання інформації від осіб	104
Герасименко В.А., Дудоров О.О. Деякі особливості вербальних способів отримання інформації від осіб у процесі розкриття та розслідування злочинів	107

Євдокимова А.І., Узунова О.В. До питання про поняття та обмеження «рейдерства» в Україні.....	109
Здановська К.Ю., Узунова О.В. До питання про поняття та основні ознаки міжнародного тероризму.....	112
Кіореску В.Д., Узунова О.В. Актуальність злочинів проти основ національної безпеки України.....	114
Навоян А.С., Шеховцова Л.І. Кримінальна відповідальність за незаконну трансплантацію органів та тканин людини	115
Переверзов М.С., Дудоров О.О. Особливості використання телекомунікаційних технологій при проведенні окремих (розшукових) слідчих дій.....	118
Рябець Г.Є., Узунова О.В. До питання про теоретико-правовий аналіз кримінально-правового захисту діяльності журналістів в Україні	121

Секція 7 ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ГОСПОДАРСЬКИЙ ПРОЦЕС

Амельянчик С.С., Лютіков П.С. Виконання рішень господарського суду: проблеми та шляхи вирішення.....	123
Артюшенко Г.І., Лютіков П.С. Значення досудового врегулювання господарських спорів	125
Груба М.С., Гаджиєва Ш.Н. Особливості доказування в господарському процесі.....	127
Сінько А.В., Лютіков П.С. Загальна характеристика вирішення господарських спорів у першій інстанції.....	129
Смолка О.В., Лютіков П.С. Особливості участі експерта та роль експертного висновку у господарському процесі	132

Секція 1
ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ;
ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

**Інститут парламентського контролю в історичній ретроспективі:
закономірності виникнення і розвитку**

Джафарова С.С., слухач магістратури

Навчальний керівник:

Віхляєв М.Ю., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Інститут парламентського контролю відіграє важливу роль в механізмі взаємодії трьох гілок влади (законодавчої, виконавчої та судової) з найдавніших часів. Контрольні повноваження парламенту простежуються зі Стародавнього світу аж до наших днів. Напевно, якби парламент не мав контрольних функцій, всесвітня історія розвивалася б зовсім іншим шляхом.

Історичному розвитку парламентського контролю приділено увагу в працях таких вчених, як О.А. Омельченко, Л.М. Маймескулов, Д.А. Тихоненков, В.В. Россіхін, С.І. Власенко, О.А. Омельченко, Л.М. Бостан, С.К. Бостан, О.М. Джужа, В.С. Калиновський, Т.А. Третьякова, О.І. Анатольєва та інші.

Метою цієї статті є вивчення історичних витоків парламентського контролю в Україні та світі.

Вперше інститут парламентського контролю можна прослідкувати ще у Стародавньому світі. Так, О.А. Омельченко зазначає, що ще у VII ст. до н.е. у Спарті існував представницький орган, так звана колегія ефорів, у яку входили представники п'яти територіальних філ Спарті. Цей орган серед інших функцій виконував і функцію контролю за суспільними фінансами [1, 56]. У Хетській державі як прототип сучасного парламенту діяв панкус («збори», «натовп»). Він спочатку був схожий всієї родової общини. У Стародавньому царстві до складу панкусу входили вищі сановники, родичі та свої люди царя, а також воїни. Панкус мав широкі повноваження: затверджував спадкоємця престолу, мав право судити вищих посадових осіб – представників царського роду та самого царя у разі вбивства ним своїх родичів [2, 75]. Отже, панкус мав деякі важелі контролю над вищими посадовими особами держави, певною мірою міг запобігати посадовим зловживанням.

Щодо Стародавньої Греції, то у ній суттєвий вплив мала рада родової знаті – ареопаг (вперше згадується на початку VII ст. до н.е.). Першою за значенням посадовою особою був архонт-епонім, який встановлював правила життя поліса, вважався «стражем родини», контролював дотримання батьками сімейств своїх прав і обов'язків, виступав як «захисник слабких». На друге місце був відсунутий базилеус-архонт: він виконував жрецькі релігійні обов'язки на святах, був також головою особливого суду з 4 глав філ (пританій) у справах про вбивства, про непокору главам поліса. Третім архонтом був полемарх – воєначальник, відповідальний за безпеку поліса (разом з головним радою); для цього він наділявся поліцейською владою і правом карати незначні проступки громадян і, особливо, негромадян міста. Решта архонти (6 фесмофетов) виконували в основному судові функції. Головні магістрати були підконтрольні Раді ареопагу в частині визначення взагалі можливості виконувати чи іншу функцію [1, 62]. Як ми бачимо, у Стародавній Греції представницький орган отримав вже досить суттєві контрольні функції.

У Стародавньому Китаї (VII ст.) не було парламентського органу, проте контрольними функціями наділялася Палата Цензорів (Юйшитай), що була уповноважена перевіряти роботу чиновників у всіх центральних та місцевих установах, окрім Імператорського секретаріату та канцелярії [3, 288].

У епоху Середньовіччя внаслідок феодалізації суспільного ладу відбувся поступовий занепад інституту контролю над владою, і така ситуація продовжувалася аж до 1215 р., який

відзначився прийняттям Великої Хартії Вольностей. За цим документом передбачалося створення ради з 25 баронів для контролю за королівською владою, а також Великої ради королівства з королівських васалів. Рада королівства наділялася фінансовими повноваженнями: «щитові гроші» на утримання армії та інші додаткові збори могли збиратися тільки за згодою ради [2, 312].

Велика Хартія Вольностей заклала підвалини формування парламенту у його сучасному розумінні. У 1265 р. у Англії було скликано перший парламент. Першими членами парламенту були світські і духовні феодали, особисто запрошені королем, представники від 37 графств (по два лицарі) і по два представники від міст. Усі стани засідали разом, але в середині XIV століття парламент розділювався на дві палати – палату лордів (барони і вище духовництво) та палату общин (лицарі, дрібне духовництво і городяни). З часом за парламентом закріпилося право законодавчої ініціативи і затвердження спільно з королем законів. Парламент контролював діяльність вищих посадових осіб і в деяких випадках виступав вищою судовою інстанцією. Статути 1340, 1362 та 1371 років, затверджені парламентом, говорили про те, що жоден прямий чи непрямий податок не може бути введений без згоди парламенту [2, 316-317]. Як видно з вищенаведеного, вже у Середньовічній Англії інститут парламентського контролю поступово набуває сучасних рис.

Поступово парламент закріпив за собою контрольні права. Об'єктом парламентського контролю була королівська адміністрація. У період кризи середини XIII в. парламенту вдалося ввести правило обов'язкового присяги королівських посадових осіб перед парламентом, але потім це правило було скасоване. В XIV-XV ст. парламенту кілька разів вдавалося домогтися королівської згоди на задоволення парламентських петицій про призначення посадових осіб або про зняття їх. Найбільш яскравим проявом цього боку прав парламенту стало визнання за ним прав звинувачення посадових осіб у зловживаннях і злочинах. Вперше ця процедура імпичменту була застосована в 1376 р. У подальшому вона неодноразово використовувалася як з ініціативи парламенту, так і з ініціативи корони, в тому числі для боротьби з політичними супротивниками з числа знаті [1, 169].

Новий час для Англії позначився розширенням контрольних повноважень парламенту. У 1641 р. парламентарі вирішили встановити подвійний контроль над армією – королівський та парламентський. Командири армій могли виконувати тільки ті накази короля, які було схвалено парламентом. Наступним кроком на шляху до збільшення контрольних повноважень стала «Велика ремонстрація». Цей документ складався з 204 статей і мусив не допустити зловорожих згубних намірів знешкодження основних законів і принципів правління, ніяких твердо стоять релігія і правосуддя королівства. Разом з тим Ремонстрація дозволяла нижній палаті парламенту вилучати з королівської адміністрації небажаних їй осіб будь-якими, у тому числі позаправовими, засобами. Палата общин узаконила просту підозру як підставу для винесення вироку і дозволяла королю призначати на відповідальні посади тільки тих осіб, яким довіряли парламентарі [2, 365-366].

Щодо США, то Конституція 1787 р. закріпила, що законодавча влада здійснювалася конгресом федерації, який складався з двох самостійних палат – Палати представників і Сенату. До компетенції конгресу входило право встановлювати податки, збори і мито, регулювати торгівлю, грошову і фінансову систему, армію, флот. Палати володіли повною організаційною самостійністю і рівними правами в галузі законодавства. Але тільки нижня палата могла виступати ініціатором фінансових законів і порушувати справи щодо імпичменту проти вищих посадових осіб. Сенат мав пріоритет у зовнішньополітичних справах [2, 384]. Хоча парламент у США і володів контрольними функціями, вони були досить обмеженими.

Франція періоду Нового часу також активно розвивала інститут парламенту і, зокрема, його контрольні функції. Так, одним з найважливіших рішень Установчих зборів стала «Декларація прав людини і громадянина» (26 серпня 1789 р.). Однією з найважливіших функцій представницької влади оголошувалося встановлення податків і контролювання обкладення населення (ст.14). Держава повинна бути побудована за принципом поділу влади – в цьому не лише гарантія дотримання громадянських прав, а й власне вираз державності:

«Суспільство, в якому ... не проведено поділ влади, не має конституції» (ст.16). Нарешті, суспільство зберігає за собою право контролю за виконавчою владою та її організацією, включаючи підпорядкування суспільству збройних сил, а також право вимагати звіту у посадових осіб держави «по ввіреній їм частині управління» (ст.12, 15) [4, 209-210].

Як зазначає Л.М. Бостан, в писаних конституціях кінця XVIII ст. закладаються основи сучасного парламентаризму. Вибірчі закони, прийняті протягом XIX – першої половини XX ст., створили правову базу для регулювання виборів членів вищих представницьких органів. У багатьох державах парламент стає єдиним джерелом законодавства, тільки йому належить право прийняття законів. У цей період формуються парламентські інститути – законодавчий процес, статус депутатів, відносини з виконавчою владою, партіями та пресою. Парламенти здобувають право на законодавчу ініціативу, якої ще не дуже давно позбавлялися, право внесення поправок в урядові законопроекти, контролю над урядом; вводиться винагорода депутатам; узаконюється гласність парламентських слухань і невідповідальність депутатів за критику уряду [5, 397].

Друга половина XX ст. негативно позначилася на контрольних повноваженнях парламенту через утвердження ідей фашизму та нацизму. Так, зокрема, у 1925 р. у Італії був прийнятий закон «Про повноваження глави уряду», який позбавляв парламент права контролювати діяльність уряду, звільняв прем'єр-міністра від відповідальності перед парламентом [6, 234].

Проте у повоєнні роки ідеї та практика парламентаризму знову привернули до себе увагу. Зацікавлені у збереженні іміджу представницьких органів та сталості всього державного механізму в цілому, правлячі кола багатьох країн вдалися до конституційних і відповідних парламентських реформ. На основі оновленого конституційного законодавства суттєвого реформування зазнали парламенти багатьох країн: у деяких із них виникли нові парламентські структури – спеціальні комісії з контролю, парламентські вповноважені з прав людини, лічильні або рахункові палати тощо. Законодавча діяльність парламентів набула змісту правової домінанти, зросла їх роль у здійсненні установчих, контрольних, фінансово-бюджетних та інших функцій [5, 398].

На основі аналізу вищевикладеного матеріалу ми можемо виокремити декілька етапів у формуванні інституту парламентського контролю:

- 1) зародження ідей парламентського контролю (VII ст. до н.е. – XIII ст.);
- 2) розвиток та поступове становлення парламентського контролю (XIII ст. – XVIII ст.);
- 3) подальше формування парламентського контролю, набуття ним сучасних рис (XIX – перша половина XX ст.);
- 4) занепад інституту парламентського контролю (1920-ті рр. – 1945 р.);
- 5) відродження контрольних функцій парламенту та їхнє остаточне оформлення (1945 – до сьогодні).

Отже, ми можемо зробити висновок, що контрольні функції парламенту мають дуже давню історію. Звичайно, ми не можемо говорити про існування повноцінного інституту парламентського контролю у Стародавньому Світі та у Середньовіччі, проте його підвалини закладалися саме тоді. Повноцінне законодавче оформлення цей інститут отримав лише у XIII ст., і з тих часів невпинно розвивався, поступово набуваючи сучасних рис. Утвердження фашизму та нацизму стало справжньою кризою у цій галузі, проте після закінчення II Світової війни контрольні повноваження парламенту отримали новий поштовх у розвитку і поступово оформилися у сучасний вигляд. Наразі інститут парламентського контролю продовжує розвиватися, і це є важливою запорукою реалізації механізму стримувань і противаг.

Література

1. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права: учебник: в 3-х томах / О.А. Омельченко. – Х.: Остожье, 2000. – 528 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Л.М. Маймескулов, Д.А. Тихоненков, В.В. Россіхін, С.І. Власенко; за ред. Л.М. Маймескулова. – Х.: Право, 2011. – 520 с.

3. Рубаник В.Е. История государства и права зарубежных стран / В.Е. Рубаник. – СПб.: ЦНЛ, 2011. – 544 с.
4. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права: учебник: в 2-х томах / О.А. Омельченко. – Х.: Остожье, 2000. – Т. 2. – 496 с.
5. Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник / С.К. Бостан. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.
6. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / О.М. Джу́жа, В.С. Калиновський, Т.А. Третьякова, О.І. Анатольєва. – К.: Атіка, 2006. – 256 с.

Основні питання, щодо реєстрації шлюбу громадян України з іноземцями

*Кузьміна А.О., студентка
Науковий керівник:
Удовика Л.Г., д.ю.н., професор
Запорізький національний університет*

Укладання шлюбу, це те, з чого починається сім'я, саме тому, питання щодо укладання шлюбу завжди буде на одному з перших місць у юридичній практиці.

Ще давньогрецький мислитель Платон зазначав, що у добре влаштованій державі першими законами повинні бути ті, які регулюють шлюб.

В Конституції України зазначається, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї.

Статтею 21 Сімейного кодексу України передбачено, що шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану.

Державна реєстрація шлюбу встановлена для забезпечення стабільності відносин між жінкою та чоловіком, охорони прав та інтересів подружжя, їхніх дітей, а також в інтересах держави та суспільства. Державна реєстрація шлюбу засвідчується свідоцтвом про шлюб, зразок якого затверджує Кабінет Міністрів України.

Форма та порядок укладення шлюбу в Україні між громадянином України та іноземцем або особою без громадянства, а також між іноземцями або особами без громадянства визначається правом України та правилами державної реєстрації актів цивільного стану.

Жінка та чоловік можуть одночасно перебувати лише в одному шлюбі. Вони мають право на повторний шлюб лише після припинення попереднього шлюбу. Саме тому, якщо однією зі сторін, які бажають укласти шлюб, є громадянин іншої держави, законодавство якої допускає перебувати одразу у двох шлюбах, і особа вже має шлюб та бажає укласти ще один, то на території України така особа не зможе укласти новий шлюб, не припинивши попередній.

Нормативне регулювання процедури подачі заяви на реєстрацію шлюбу та порядок реєстрації визначені Законом України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», Сімейним кодексом України та Правилами реєстрації актів цивільного стану в Україні.

Законодавством передбачено, що жінка та чоловік, які бажають зареєструвати шлюб, подають особисто письмову заяву за встановленою формою до будь-якого органу державної реєстрації актів цивільного стану на їх вибір. Особи, які раніше перебували в шлюбі, можуть зареєструвати повторний шлюб тільки при пред'явленні документів, що підтверджують припинення попереднього шлюбу.

Для іноземців та осіб без громадянства таким документом може бути рішення суду про розірвання шлюбу, якщо законодавством іноземної держави воно є остаточним, свідоцтво про розірвання шлюбу або свідоцтво про смерть другого з подружжя чи інші документи про підтвердження припинення попереднього шлюбу, які передбачені законодавством іноземної держави, видані компетентним органом та відповідним чином легалізовані.

При поданні заяви про реєстрацію шлюбу жінка та чоловік пред'являють на посвідчення своєї особи паспорт або паспортний документ.

Іноземці та особи без громадянства для реєстрації шлюбу в Україні повинні пред'явити національний паспорт або паспортний документ з відміткою про реєстрацію уповноваженого органу щодо законності їх перебування в Україні, якщо інше не передбачене чинним законодавством України.

При реєстрації шлюбу в державних органах реєстрації актів цивільного стану України, якщо в паспортах або паспортних документах іноземців та осіб без громадянства відсутні відомості про сімейний стан їх власників, то вони повинні одночасно подати документ про те, що не перебувають у шлюбі, виданий компетентним органом країни свого громадянства або країни постійного проживання, та легалізований належним чином. Зазначені документи можуть бути також видані або легалізовані консульською установою або дипломатичним представництвом цієї країни в Україні та надалі легалізовані Міністерством закордонних справ України.

Проте у березні 2015 року Міністерством юстиції було внесено поправку про те, що пред'являти вище зазначену довідку вже не потрібно. Відділ ДРАЦС при реєстрації шлюбу не робить ніяких запитів та перевірок на предмет перебування у шлюбі іноземних громадян та осіб без громадянства. Це спрощення дає можливість несовісним іноземцям та особам без громадянства вступати у шлюб не припинивши попередній.

Якщо в паспортах або паспортних документах є відмітка про припинення шлюбу вищезазначених осіб, документ про те, що особа не перебуває в шлюбі, повинен бути пред'явлений за період після розірвання шлюбу.

До документів іноземців, осіб без громадянства, які є підставою для реєстрації шлюбу, складених іноземною мовою, обов'язково додається переклад тексту на українську мову, достовірність якого засвідчується дипломатичним представництвом або консульською установою України за кордоном, посольством (консульством) держави, громадянином якої є іноземець (країни постійного проживання особи без громадянства), Міністерством закордонних справ, іншим відповідним органом цієї держави або нотаріусом.

Державна реєстрація шлюбу через представника не допускається. Присутність нареченої та нареченого в момент реєстрації їхнього шлюбу є обов'язковою.

З 2013 року не робиться відмітка про державну реєстрацію шлюбу в паспортах або паспортних документах іноземних осіб, які зареєстрували шлюб, із зазначенням прізвища, імені, по батькові і року народження другого з подружжя та місця і дати такої реєстрації. Таким чином, при поверненні іноземця на батьківщину, це дає йому можливість приховати факт укладання шлюбу на території України.

При реєстрації шлюбу наречені мають право обрати прізвище одного з них, як спільне прізвище подружжя або надалі іменуватися дошлюбними прізвищами. Наречена, наречений мають право приєднати до свого прізвища прізвище нареченого, нареченої.

Як висновок, хочу зазначити, що зазначені поправки, які були внесені до правил державної реєстрації актів цивільного стану спрощують реєстрацію шлюбу іноземців, притому дають їм змогу приховати укладання шлюбу та одночасно перебувати в двох шлюбах на територіях різних держав. Тому вважаю, що попереднє законодавство було більш досконале у цьому питанні.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. №2947-ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 р. № 2398-ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
4. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 р. № 52/5 зі змінами від 13.03.2015 р. ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

Секція 2 **КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО**

Формування та розвиток парламентського права в Україні

Кузьміна А.О., студентка

Науковий керівник:

Віхляєв М. Ю., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Актуальність дослідження обумовлена тим, що за роки незалежності України, активної законодавчої діяльності парламенту України, кодифікації та прийняття близько п'яти тисяч законів, виникла теоретична і практична ситуація, коли основні засадничі норми парламентського права залишились в конституційному праві, а на цій базі виник масив норм, як матеріальних, так і процесуальних, які виділились в парламентське право. Цей показник надав можливість українському парламенту вийти на рівень сучасних європейських демократичних країн та поклали початок процесу формування парламентського права України.

Різні аспекти теорії парламентаризму, порушували у наукових працях, як вітчизняні вчені: О.В. Городецький, Ю.Д. Древаль, Ю.М. Тодика, О.Н. Ярмиш, так і зарубіжні: М. Амеллер, І. Бентам, Е. Мей, Генрі М. Роберт.

Метою статті є пошук нових підходів до формування та розвитку парламентського права в Україні.

Найбільш дискусійним у сучасній конституційно-правовій літературі є питання щодо правової природи парламентського права. Значною мірою це зумовлено відсутністю єдності наукових позицій щодо визначення поняття парламентського права та розкриття його основних ознак та атрибутів.

Так, Ю.С. Шемшученко парламентське право визначає як сукупність правових норм, якими регулюються суспільні відносини щодо структури і порядку діяльності парламентів та підпорядкованих ним органів [1], О.В. Городецький під парламентським правом розуміє сукупність норм, що регулюють організацію, склад, повноваження, порядок діяльності парламенту, його комітетів, комісій та депутатів [2], П. Кислий та Ч. Вайз зазначають, що парламентське право – це сукупність нормативно-правових актів і положень, що обумовлюють порядок формування та засади організації парламенту країни, права і обов'язки його складових ланок та депутатів з метою створення ефективного законодавчого поля, що спрямоване на утвердження політико-правового статусу людини як громадянина цього суспільства, засад державного та суспільного ладу, і яке визначає засади взаємовідносин законодавчого органу з іншими державними органами, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами і організаціями незалежно від форм власності, а також їх посадовими та службовими особами [3], П.П. Шляхтун стверджує, що парламентське право – це система конституційно-правових норм, які визначають статус парламенту і регулюють його внутрішні і зовнішні відносини [4].

Разом з тим в юридичній літературі зустрічається більш широке трактування парламентського права і розглядається в аспекті його співвідношенні з політичним правом, як особливої системи юридичних принципів і норм, політичних правил, традицій і домовленостей, що регулюють внутрішній устрій парламенту і пов'язані з ним організаційні відносини, а також процес парламентської діяльності, та, частково взаємовідносини з іншими державними органами влади та виборчим корпусом [5].

Парламентське право, як підгалузь конституційного права має свій предмет та метод правового регулювання, оскільки як предмет, так і метод є головними критеріями для виділення не тільки галузі права, але й підгалузі права. Існують також і додаткові критерії для розкриття змісту парламентського права: принципи, цілі і завдання, функції тощо.

Суспільні відносини, які є предметом парламентського права можна виокремити в певні групи:

- по-перше, це суспільні відносини, які пов'язані з взаємовідносинами між українським народом, як єдиним джерелом влади і парламентом;
- по-друге, це суспільні відносини, які пов'язані з взаємовідносинами між парламентом і органами державної влади (Президентом, Урядом, Конституційним судом України);
- по-третє, це відносини організації парламенту, порядок його формування, склад і структура;
- по-четверте, відносини процедурного характеру (законодавча процедура, установча, контрольна).

Для парламентського права характерними є методи, які притаманні як для конституційно-правового регулювання, що ґрунтуються на владно-імперативних началах, так і для парламентсько-правового, засновані, насамперед, на засадах координації і узгодження.

Основними джерелами парламентського права є Конституція України, закони України, міжнародні договори, регламенти, рішення та висновки Конституційного суду України, постанови Верховної Ради України, а також – в ряді випадків акти глави держави і уряду, акти Центральної виборчої комісії, резолюції, декларації, коаліційні угоди, звернення та заяви.

У зв'язку з перспективами вступу до європейської спільноти Української держави актуалізується джерельна база міжнародно-правових стандартів парламентаризму та парламентського права:

- міжнародні договори з прав людини, які проголошують, нормативізують та закріплюють коло політичних прав і свобод громадян, необхідних для затвердження парламентаризму;
- конституції держав, які визнали принципи парламентаризму, і стали легістською та нормативно-інституціональною основою для подальшої конституціоналізації цього правового явища в світі;
- рішення міжнародних парламентських організацій;
- парламентська доктрина в країнах англійського і євроконтинентального права [6].

Для деталізації положень Конституції України щодо статусу та функціонування парламенту України, встановлення такого порядку діяльності парламенту, за якого повністю будуть реалізовані конституційно положення слід виділити наступні джерела парламентського права: закони України «Про Регламент Верховної Ради України», «Про комітети Верховної Ради України», «Про статус народного депутата України» тощо. Ці акти створюють правову базу успішного функціонування Верховної Ради.

Відтак, основними завданнями парламентської реформи в Україні щодо формування та наповнення джерельної бази парламентського права є:

- формулювання оптимальної системи управління законодавчою діяльністю та відповідної структури Верховної Ради України як єдиного законодавчого органу – професійного парламенту, істотне вдосконалення законодавчого процесу;
- конституювання Верховної Ради України як єдиного представницького органу Українського народу, впорядкування її установчих (структуро утворювальних) функцій і створення ефективної системи парламентського контролю на засадах поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову.

Також на часі, прийняття Закону України «Про закони і законодавчу діяльність», який би чітко визначив, акумулював і впорядкував усі складові щодо принципів, напрямів, мети, завдань, організаційно-правових форм, методів здійснення законодавчої діяльності та відповідальності за правопорушення, які виявляються в результаті його реалізації. Ухвалення зазначеного закону має заповнити прогалину в системі джерел парламентського права України, що регламентує діяльність українського парламенту. На даний час Верховною

Радою України в першому читанні прийнято закон України «Про нормативно – правові акти», який очікує на друге читання, також на часі прийняття законів України «Про Верховну Раду України», «Про закони і законодавчу діяльність», які б сприяли стабілізації не тільки законодавчого процесу, а і всієї законодавчої діяльності парламенту України. Вказані акти мають чітко й повно конкретизувати відповідні положення Конституції України, органічно доповнюючи їх, слугуватимуть основою для розробки і прийняття Парламентського кодексу України.

Література

1. Шемшученко Ю.С. Проблеми українського парламентаризму у світлі конституційної реформи в Україні / Ю.С. Шемшученко // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 2. – С. 104-111.
2. Городецький О.В. Парламентське право України: процес становлення / О.В. Городецький // Науковий вісник Чернівецького університету. – 1996. – Вип. 4-5: Правознавство. – С. 138-145.
3. Кислий П. Становлення парламентаризму в Україні: монографія / П. Кислий, Ч. Вайз. – К.: Абрис, 2000. – 414 с.
4. Шляхтун П.П. Парламентаризм: Словник-довідник / П.П. Шляхтун. – К.: Парламентське вид-во, 2003. – 312с.
5. Древаль Ю.Д. Парламентське право: регулює чи декларує? [Електронний ресурс] / Ю.Д. Древаль. – Режим доступу: <http://irbisnbnv.gov.ua/.../cgiirbi>.
6. Приходько Х. Теорія конституційного процесу: доктринальні та прикладні аспекти: монографія / Х. Приходько; відп. ред. М.О. Баймуратов. – Тернопіль: Джура, 2010. – 289 с.

Регламент Верховної Ради України як головне джерело парламентських процедур

Онищенко Р.В., студент

Науковий керівник:

Віхляєв М.Ю., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Верховна Рада України є єдиним законодавчим органом влади, діяльність якого спрямована на захист інтересів народу України. Функціонування українського парламенту відбувається в чітко передбачених чинним законодавством межах. До правових форм роботи Верховної Ради можна відноситися законодавча, установча, правозастосовна та контрольна. Виконання перелічених форм роботи зумовлює специфічні способи та шляхи організації діяльності парламенту. Інакше кажучи, існує спеціальний порядок роботи парламенту, який отримав назву парламентської процедури.

Реалізація кожної парламентської процедури чітко передбачена законодавством України (Конституція, закони і підзаконні нормативні акти, усталена практика та, певним чином, наукові праці з питань парламентської діяльності та інших проблем державотворення).

Для комплексного розуміння змісту парламентських процедур вважаємо необхідним проаналізувати та охарактеризувати основні нормативно-правові акти, що регламентують порядок їх організації і роботи.

Основоположними джерелами діяльності Верховної Ради України є Конституція та Регламент Верховної Ради України.

Статтею 92 Основного Закону встановлено перелік питань, що мають регулюватися виключно законами України. Серед цих питань є організація і порядок діяльності Верховної Ради України, статус народних депутатів України (п.21), організація і діяльність органів виконавчої влади, основи державної служби (п.12), судоустрій, судочинство, статус суддів (п.14) [1].

Як зазначає І.В. Звоздецька, Конституцією встановлено, що лише Верховна Рада України у відповідному законі має право визначати організацію і порядок діяльності органів законодавчої, виконавчої, судової влади та статус їх посадових осіб [2, 58-63].

Центральним актом, що деталізує організаційні відносини, законодавчі та інші парламентські процедури, встановлені основним законом та чинним законодавством, є Закон «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 року [3].

Аналізом проблем форми та змісту Регламенту займався ряд вчених-конституціоналістів. З-поміж них зазначимо праці Ю.Г. Барабаша, І.М. Берназюка, О.В. Богачову, М.М. Воронова, В.С. Журавського, Н.В. Ганжу, Н.І. Грушанську, В.М. Кампа, О.В. Кульчицьку, І.С. Куненко, М.А. Маркуш, Р.С. Мартинюка, О.В. Марцеляка, О.М. Мудру, А.С. Олійника, В.М. Олуйка.

Маючи допоміжне, похідне значення стосовно Конституції України, Регламент Верховної Ради України конкретизує її положення щодо процесуальних форм їх практичного втілення та містить норми, які детально визначають внутрішній порядок функціонування Верховної Ради України у процесі здійснення нею повноважень, віднесених до її відання [4].

У ч.2 ст.1 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» зазначено, що Регламент встановлює порядок підготовки і проведення сесій Верховної Ради, її засідань, формування державних органів, визначає законодавчу процедуру, процедуру розгляду інших питань, віднесених до її повноважень, та порядок здійснення контрольних функцій Верховної Ради [3].

Як слушно зазначають автори «Проекту комплексних змін до Регламенту Верховної Ради України» Регламент є своєрідним «компенсаторним» актом у тому сенсі, що, оскільки Конституція України не містить великої кількості присвячених урегулюванню парламентської діяльності процесуально-правових норм, то саме Регламент Верховної Ради України перебирає на себе відповідну регулятивну роль [5]. Тому український парламентський Регламент здійснює відповідне правове регулювання не «після» Конституції, а «разом» з Конституцією України (В.М. Шаповал), що, втім, не означає наявності у Регламенту Верховної Ради України вищої юридичної сили стосовно інших законів України [6, 164].

У ч.2 ст.1 ЗУ «Про Регламент Верховної Ради України» названо цільове призначення Регламенту, а саме врегулювання ним таких груп питань, як:

- порядок підготовки і проведення сесій Верховної Ради України та її засідань;
- порядок формування державних органів;
- законодавчої процедури;
- процедура розгляду інших питань, віднесених до повноважень парламенту;
- порядок здійснення Верховною Радою України контрольних функцій.

Автори Коментаря до Регламенту Верховної Ради України зазначають, що Регламент охоплює своїм регулятивним впливом весь комплекс суспільних відносин, пов'язаних із механізмом реалізації парламентських функцій. З огляду на те, що всі вони реалізуються у різних формах сесійної діяльності парламенту, особлива увага приділяється також внутрішнім, організаційним аспектам функціонування єдиного органу законодавчої влади. Водночас можна помітити, що парламентські процедури охоплюють в основному, але невиключно, сферу реалізації парламентом своїх функцій. Вони також обіймають питання інституціоналізації парламенту, його організаційну структуру, зокрема формування органів парламенту [7].

Спираючись на викладений матеріал, можна виділити такі сфери регулювання Регламенту як питання організації роботи самого парламенту та питання реалізації його функцій і повноважень у ході парламентської діяльності Верховної Ради України, її органів і посадових осіб. Перша сфера відносин має первинний, установчий характер, без якої неможлива реалізація власне парламентських функцій і повноважень. Друга сфера регулювання визначає процедурні аспекти здійснення парламентом своїх функцій і повноважень. Взаємодоповнюваність Регламенту, з одного боку, та Конституції України і

ряду спеціальних законів, з іншого боку, відображає взаємозв'язок процесуального і матеріального аспектів в організації роботи Верховної Ради України.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. Звоздецька І.В. Джерела парламентських процедур / І.В. Звоздецька // Право і суспільство. – 2015. – № 5.2. – С. 58-63.
3. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Окрема думка судді Конституційного Суду України Маркуш М.А. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин п'ятої, шостої статті 75, частини четвертої статті 77 Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» (справа про обрання Голови Верховної Ради України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/nc15d710-12>
5. Синьоокий О. Концепція комплексних змін до Регламенту Верховної Ради України (проект) / О. Синьоокий, С. Лінецький, О. Полтораков // «Часопис Парламент». – 2015. – № 4. – С. 3-31.
6. Шаповал В. Джерела конституційного права України: питання теорії і практики / В. Шаповал // Право України. – 2014. – № 9. – С. 155-170.
7. Лінецький С.В. Законотворчість: Коментар до змін у Регламенті Верховної Ради України / С.В. Лінецький, В.П. Крижанівський // Програма сприяння парламенту України. – К.: К.І.С., 2009. – 44 с.

Установча функція Верховної Ради України: визначення поняття та її роль у функціонуванні парламенту

Татосян Е.А., слухач магістратури

Навчальний керівник:

Віхляєв М.Ю., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Одним із найважливіших чинників побудови демократичної, соціальної, правової держави, формування громадянського суспільства є функціонування парламенту – найвищого виборного органу законодавчої влади, який за допомогою представництва різних верств населення здійснює презентацію інтересів усього народу. Верховна Рада, як представницький орган України, відіграє значну роль у вітчизняному державотворчому процесі, життєдіяльності суспільства і держави, реалізуючи свою діяльність за допомогою функцій. Парламент має багато напрямків діяльності, і це не суперечить його природі, оскільки він бере участь у здійсненні ряду функцій держави, як об'єктних, зумовлених змістом діяльності держави (політичної, економічної, соціальної, культурної, екологічної), так і владних (законодавчої, установчої тощо). Проблематика функцій Верховної Ради України є актуальною, оскільки від ефективної діяльності парламенту безпосередньо залежить рівень народного представництва та захисту інтересів громадян України.

Слід зазначити, що даній проблематиці присвятили свої праці досить велика кількість науковців. Зокрема, можна виділити таких вчених: Г.С. Журавльова, В.В. Кравченко, О.О. Майданник, Я.М. Назаренко, Л.М. Омельченко, В.Ф. Погорілко, І.Й. Снігур та багато інших правників.

Для кращого розуміння напрямків діяльності Верховної Ради перш за все необхідно визначитися з поняттям «функція парламенту». Узагальнено її визначають як основний

напрямок діяльності цієї інституції [1, 257]. Деякі науковці формулюють функції Верховної Ради України як основні напрями її діяльності, які визначають соціальне призначення українського парламенту [2, 657].

Найбільш детально функції Верховної Ради характеризує Я.М. Назаренко, зазначаючи, що це основні напрями та види діяльності українського парламенту, які втілюються в його компетенції, визначеній Конституцією та іншими нормативно-правовими актами України, зумовлюються об'єктивними потребами державного та суспільного розвитку з погляду внутрішніх і зовнішніх завдань держави, у яких виражаються і конкретизуються сутність, соціальне призначення та роль Верховної Ради України як єдиного законодавчого органу, відповідно до її місця в механізмі Української держави для досягнення визначених завдань і реалізуються в передбачених чинним законодавством формах [2, 658].

Можна виокремити наступні ознаки функцій Верховної Ради України. По-перше, це нормативна визначеність, коли різноманітні напрями діяльності парламенту знаходять своє правове визнання або ж у конституції країни, або ж у інших національних нормативних актах. Тобто вони є правомірним лише у тому разі, коли витікають із змісту відповідних нормативно-правових актів і діють тільки в рамках юридичних норм, що проявляє їх правовий характер і чітко визначає напрями та види діяльності, які здійснюються в межах компетенції цього єдиного органу законодавчої влади в Україні. По-друге, суспільна необхідність, коли функції парламенту зумовлюються об'єктивними потребами державного та суспільного розвитку з погляду внутрішніх і зовнішніх завдань держави. По-третє, цільова спрямованість, коли кожна з функцій Верховної Ради слугує для досягнення певної мети, що є кінцевим результатом її виконання.

Функції національного парламенту – це явища передусім публічно-владної, а не будь-якої самоврядної діяльності. Вони походять від держави, виражають її волю і органічно пов'язується зі владою, тобто мають публічно-владний, а не самоврядний характер. За своєю суттю функції Верховної Ради України обумовлені правовою природою українського парламенту і впливають із завдань, що стоять перед цим органом державної влади. Також вони втілюються в життя завдяки здійсненню їх законодавчим органом у притаманних йому способах, засобах, формах і методах, які тісно взаємопов'язані між собою [3, 7].

Серед науковців немає єдності стосовно переліку функцій парламенту. Зокрема, пропонується виокремлювати такі функції Верховної Ради, як законодавча, представницька, установча (державотворча, організаційна), парламентського контролю, бюджетно-фінансова, зовнішньополітична [4, 128]. Інша класифікація містить лише три основні функції парламенту: законодавча, установча та контрольна [5, 250]. Г. Журавльова за змістом поділяє функції Верховної Ради на дві великі групи: об'єктивно основні (законотворча, установча, контрольна, бюджетна) та супутні, які ще визначають як функції-повноваження (зовнішньополітична, квазісудова) [6, 9-10]. Також існують різноманітні критерії, за якими виділяють окремі групи функцій Верховної Ради. Залежно від засобів діяльності розрізняють представницьку, установчу, контрольну, бюджетно-фінансову, інформаційну, територіальну функції. За термінами реалізації існують постійні та тимчасові функції Верховної Ради. Відповідно до механізму реалізації виокремлюють складні (комплексні) та прості функції.

Усі функції Верховної Ради України тісно пов'язані між собою і в сукупності становлять цілісну систему діяльності парламенту, здійснення будь-якої з них обумовлює реалізацію інших напрямків парламентської діяльності, які становлять цілісну структуру. Кожна із функцій відіграє самостійну роль у діяльності Верховної Ради України, але між ними існує тісний зв'язок і взаємодія, які обумовлюються і визначаються єдністю мети і завдань її діяльності.

Установча функція парламенту насамперед пов'язана зі формою правління держави та встановленням системи органів публічної влади і реалізується шляхом прийняття Конституції. Крім того, вона передбачає наявність широких номінаційних повноважень, тобто повноважень, пов'язаних з призначенням, обранням, наданням згоди на призначення

або звільнення посадових осіб, а також із формуванням органів публічної влади. Це виявляється як у запровадженні нових посад або скасуванні вже існуючих на законодавчому рівні, так і у призначенні або обранні на вже існуючі посади чи звільненні або відкликанні з них або надання згоди на такі дії. Як зазначає Ж.М. Пустовіт, установча функція – це право Верховної Ради формувати інші органи державної влади та власні внутрішньопарламентські структури в порядку, межах і способах, передбачених Конституцією та законодавством України [7, 64]. Основними напрямками діяльності парламенту по здійсненню цієї функції є створення власних, парламентських структур; формування або участь у формуванні органів виконавчої і судової влади, а також призначення чи обрання на посади, звільнення з посад, надання згоди на призначення і звільнення з посад осіб інших органів державної влади та державних організацій, сприяння формуванню органів місцевого самоврядування; вирішення питань, що стосуються інших елементів механізму держави: територіального устрою, Збройних Сил, тощо. Слід зазначити, що характер установчої функції Верховної Ради України, її зміст і межі обумовлюються насамперед, особливим статусом самого парламенту як єдиного законодавчого і загальнонаціонального представницького органу влади і визначаються призначенням парламенту та його завданнями, що закріплені у Конституції України.

Поділ функцій Верховної Ради України за способами діяльності передбачає наявність певних зв'язків між ними. Установча функція тісно пов'язана з іншими функціями Верховної Ради і досить часто виступає механізмом або засобом реалізації законодавчої, контрольної та представницької функцій. Її спорідненість з законодавчою функцією проявляється в тому, що парламент може здійснювати запровадження нових посад або скасування вже існуючих шляхом ухвалення конституції чи змін до неї, закону або змін і доповнень до нього, виражаючи таким чином установчу функцію через законодавчі повноваження. Також, діяльність щодо безпосереднього формування та участі у формуванні органів державної влади надає Верховній Раді України право здійснювати контроль за роботою відповідних структур. Можливість парламенту вплинути на кадрову політику держави є одним із ефективних засобів для того, щоб контролювати діяльність її органів.

Підсумовуючи все, наведене вище, слід зазначити, що установча функція парламенту – це закріплений на законодавчому рівні напрямок діяльності вищого представницького органу щодо утворення посад або скасування вже існуючих, призначення (обрання) на посади чи звільнення (відкликання) з них або надання згоди на такі дії, зумовлений об'єктивними потребами державного та суспільного розвитку з погляду внутрішніх і зовнішніх завдань держави, у яких виражаються і конкретизуються сутність, соціальне призначення та роль Верховної Ради України. Характер установчої функції обумовлюється, насамперед, особливим статусом самого парламенту як єдиного законодавчого і загальнонаціонального представницького органу влади і визначаються його призначенням та завданнями, що закріплені у Конституції України. Установчий напрямок діяльності фактично пронизує усі сфери роботи законодавчого органу і є невід'ємною, важливою складовою системи його функцій, без якої неможливе належне функціонування не тільки вітчизняного парламенту, а й усього механізму держави.

Література

1. Конституційне право України: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. В.П. Колісника та Ю.Г. Барабаша. – Х.: Право, 2008. – 416 с.
2. Назаренко Я.М. Поняття «функції Верховної Ради України» як загальноправової категорії [Електронний ресурс] / Я.М. Назаренко // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 654-659. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10njmjzk.pdf>
3. Назаренко Я.М. Номінаційна (установча) функція Верховної Ради України: проблеми теорії та практики: автореф. дис. на здобуття наукового ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право; Муніципальне право» / Я.М. Назаренко; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2011. – 18 с.
4. Погорілко В.Ф. Конституційне право України / В.Ф. Погорілко. – К.: ЦНЛ, 2006. – 256 с.

5. Кравченко В.В. Конституційне право України / В.В. Кравченко. – К.: ЦНЛ, 2007. – 592 с.
6. Журавльова Г.С. Конституційні засади становлення і розвитку парламентаризму в Україні: автореф. дис. на здобуття наукового ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право; Муніципальне право» / Г.С. Журавльова. – Х., 1999. – 19 с.
7. Пустовіт Ж.М. Поняття і сутність установчої функції Верховної Ради України / Ж.М. Пустовіт // Часопис Київського університету права. – 2007. – № 2. – С. 59-64.
8. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 Р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Секція 3 **АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО,** **ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

Проблеми інформаційного забезпечення фізичної культури та спорту в Україні та шляхи їх подолання

Агаєв Р.А., студент

Науковий керівник:

*Дудоров О.О., д.ю.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки України
Запорізький національний університет*

В українській державі відбуваються процеси загальної інформатизації суспільства. Міжнародно-правове визнання України значною мірою стало інформаційним проривом у загальносвітові інформаційні потоки. Інформаційного забезпечення потребують сьогодні всі сфери суспільної діяльності, у тому числі і сфера фізичної культури та спорту. При цьому сама інформаційна діяльність потребує правової регламентації. Таким чином, широкий спектр проблем організаційно-правового забезпечення функціонування інформаційного поля набуває важливого значення.

Проблеми розвитку інформаційної сфери постійно перебувають у центрі уваги вчених та практиків. Свої способи вирішення окремих аспектів даної проблематики запропонували: В.Г. Афанасьєв, Н.В. Вдовінова, М.М. Зварич, І.Б. Коліушко, О.В. Курінний, О.О. Попова, В.І. Тимошук, О.Г. Циганов, П.Д. Біленчук, В.Б. Вехов, В.О. Голубєв, Д.У. Грибанов, В.В. Крилов, Б.А. Кормич. Окремим питанням правового регулювання фізичної культури і спорту присвятили свою увагу такі вчені, як: І.В. Арістова, О.В. Джафарова, В.Г. Кононович, О.А. Моргунов, Н.В. Суханова, Ю.М. Рєпкіна, Н.Г. Ярова та деякі інші. Спеціальне дослідження, що присвячено інформаційному забезпеченню поряд із ресурсним забезпеченням галузі фізичної культури і спорту здійснив І.Л. Гасюк.

Інформаційне забезпечення діяльності галузі фізичної культури та спорту здійснюється шляхом висвітлення видатних спортивних подій, повсякденного життя фізкультурного руху в засобах масової інформації, інтернет-ресурсах, друкарських видавництвах, організації і веденні єдиної інформаційної системи щодо стану розвитку фізичної культури і спорту, вільного доступу до результатів останніх наукових досліджень, діяльності органів державної влади [1].

Наразі загальні питання інформаційного забезпечення фізичної культури та спорту регламентовано Законом України «Про фізичну культуру і спорт». Так, згідно зі ст. 46 зазначеного нормативно-правового акта органи державної влади та органи місцевого самоврядування сприяють пропагуванню розвитку фізичної культури і спорту з метою зміцнення здоров'я, формування здорового способу життя, фізичного загартування та духовного зростання людини. Засоби масової інформації, зокрема державні, здійснюють популяризацію оздоровчого значення фізичної культури, напрямів спорту, досягнень спортсменів України на міжнародних спортивних змаганнях тощо. Міністерство молоді та спорту України відповідно до закону забезпечує збирання адміністративних даних і проведення статистичних спостережень з метою одержання інформації про сферу фізичної культури і спорту [2].

Разом із тим до інформаційного забезпечення сфери можна було віднести також спортивну журналістику. До 90-х років минулого сторіччя існувала радянська система підготовки таких фахівців. На жаль, сьогодні в Україні жоден із вищих навчальних закладів, де є факультети журналістики, не готує фахівців для потреб сфери фізичної культури і спорту. Більшість сучасних українських спортивних журналістів – це спортивні фанати з освітою різного профілю. Це суттєво впливає на якість сучасної спортивної журналістики [3].

Іншою причиною, яка гальмує розвиток спортивної журналістики є проблема фінансування. Зокрема це стосується недофінансування спортивної преси. Аналіз асигнувань

з Державного бюджету України дає підстави визначити, що на фінансову підтримку засобів масової інформації щорічно виділяється понад 500 млн. гривень, які в переважній більшості витрачаються на функціонування національних і обласних державних телерадіокомпаній, а також Українського державного інформаційного агентства «Укрінформ» [4].

Тобто держава надає перевагу фінансуванню телерадіокомпаній, а друковані засоби масової інформації недофінансовані. Так, варто зазначити, що у Державному бюджеті України на 2015 рік за бюджетною програмою «Фінансова підтримка творчих спілок у сфері засобів масової інформації, преси» для галузі друкованих засобів масової інформації передбачено лише 50 тис. гривень. В той час як на телерадіопрограми майже 800 млн. гривень. В Державному бюджеті на 2016 рік ситуація дещо покращилась – для галузі друкованих засобів масової інформації виділено 1 млн 871,2 тис. грн.

Проблемою інформаційного забезпечення фізичної культури та спорту є також відсутність правового регулювання Інтернет-ЗМІ, які статусу ЗМІ *de jure* не мають, хоча *de facto* масову інформацію все ж таки розповсюджують. Вивчення діяльності сучасних Інтернет-ЗМІ України дало можливість визначити актуальні проблеми, що потребують найшвидшого їх правового регулювання: визначення правового статусу, принципів діяльності Інтернет-ЗМІ як нового, нетрадиційного мас-медіа; визначення прав, обов'язків, відповідальності журналістів, власників, провайдерів, адміністраторів, програмістів, інших учасників інформаційних відносин в Інтернет-ЗМІ; неприйнятність попередньої та постфактумної цензури Інтернет-ЗМІ; захист авторських, суміжних та інших виключних прав на об'єкти інтелектуальної власності, що розміщені в Інтернет-ЗМІ; гарантія інформаційної безпеки в Інтернет-ЗМІ; запобігання розповсюдженню інформації, що створює загрозу для прав, законних інтересів фізичних і юридичних осіб; відвернення загрози для державної безпеки, економічного й соціального розвитку країни, психічного здоров'я фізичних осіб. В Україні наразі немає спеціалізованого нормативного акту, який би регулював ці питання [5].

В умовах впровадження сучасних інформаційних технологій змінюється технологічна основа функціонування системи наукової спортивної інформації. Поширення електронних носіїв відкриває нові можливості для роботи з нею. Дедалі більш популярними стають електронні журнали як сучасна форма подання результатів актуальних, галузевих досліджень. Виникають і розвиваються нові форми отримання та розповсюдження інформації [6].

Слід зазначити, що в Україні відсутня добре організована система інформаційного електронного забезпечення в галузі фізичної культури та спорту.

І. Ковальов у своїх дослідженнях пропонує створити єдиний інформаційний спортивний простір. Такий електронний інформаційний продукт має формуватися на єдиному програмному забезпеченні (для всіх вищих навчальних закладів), на основі уніфікованих правил тематичного упорядкування накопичених масивів інформації та за допомогою узгоджених методик аналітико-синтетичного опрацювання інформації і надання онлайн-доступу [3].

У свою чергу І. Гасюк пропонує створити загальнодержавну електронну бібліотеку з фізичної культури та спорту. Науковець зазначає, що результати науково-дослідних робіт у сфері фізичної культури та спорту практично не представлені в інтернет. У бібліотеках України наявність електронних версій науково-спортивної інформації фрагментарний та безсистемний характер. Із усієї кількості бібліотек лише в Національній бібліотеці України ім. Вернадського на сьогодні зібрано інформацію останніх досліджень у цій галузі [1].

Отже, на основі вищезазначеного можна зробити висновок, що інформаційне забезпечення фізичної культури та спорту має суттєві проблеми. Для подолання цих проблем необхідно: здійснення перерозподілу видатків, передбачених у Державному бюджеті України, шляхом зменшення видатків на фінансову підтримку телерадіокомпаній та відповідного збільшення видатків на фінансову підтримку друкованих засобів масової інформації (у тому числі спортивної преси); створення кафедр спортивної журналістики у

вищих навчальних закладах фізичного виховання і спорту, де здійснюватиметься підготовка фахівців, які добре знають спорт; підготувати проект Закону про "Засоби масової інформації в мережі Інтернет", оскільки діяльність традиційних видів ЗМІ в Україні регулюється окремими законами, а також існує широке коло неврегульованих питань щодо діяльності Інтернет; створити єдину галузеву інформаційну систему по вертикалі структурних підрозділів з фізичної культури і спорту органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; забезпечити розвиток інформаційної системи сфери фізичної культури і спорту за рахунок бюджетних призначень.

Література

1. Гасюк І.Л. Інформаційно-ресурсне забезпечення галузі "фізична культура і спорт": сучасний стан і тенденції розвитку [Електронний ресурс] / І.Л. Гасюк // Теорія та практика державного управління. – 2010. – Вип. 3. – С. 30-41. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2010_3_7.
2. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993 року № 3808-12 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 14. – Ст. 80.
3. Ковальов І.М. Актуальні проблеми інформаційного забезпечення сфери фізичної культури і спорту та шляхи їх подолання [Електронний ресурс] / І.М. Ковальов // Право і Безпека. – 2013. – № 1. – С. 67-70. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2013_1_15.
4. Бухтатий О.Є. Державна підтримка друкованих засобів масової інформації в Україні: зміна парадигми та підвищення ефективності механізмів реалізації [Електронний ресурс] / О.Є. Бухтатий // Публічне управління: теорія та практика. – 2014. – Вип. 4. – С. 135-143. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2014_4_23.
5. Татарова В.С. Особливості правового регулювання мережі Інтернет [Електронний ресурс] / В.С. Татарова // Управління розвитком. – 2014. – № 6. – С. 105-108. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2014_6_46.
6. Андрющенко О.А. Організація Національної інформаційної структури з фізичної культури і спорту в глобальній мережі Інтернет / О.А. Андрющенко // Духовна культура в інформаційному суспільстві: матеріали міжнар. наук-теорет. конф. (м. Харків, 24-25 січня 2002 р.). – Х.: Харк. держ акад. культури, 2002. – С. 263-265.

Особливості розподілу судових витрат у адміністративному судочинстві

Амельянчик С.С., студент

Науковий керівник

Лютіков П.С., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Підвищення ролі права в процесі соціального регулювання зумовлює необхідність дослідження проблем у сфері реалізації публічної влади, вирішення суспільно-правових конфліктів за допомогою інструментів досягнення законності в адміністративному судочинстві. Можливість звернення до адміністративного суду за захистом своїх прав, свобод і законних інтересів, забезпечення надання доказів, виконання судових рішень – повинні гарантуватись державою. Однією із таких гарантій видаються судові витрати, які покликані сприяти втіленню загальних завдань фінансово-економічної політики держави, основоположних принципів правосуддя, а також запобіганню необґрунтованих: звернень до суду, залучення учасників адміністративного процесу, здійснення процесуальних дій з доказування тощо. Разом з тим, не всі витрати суду, сторін адміністративного провадження повинні покладатись на державу. У зв'язку з цим, існує інститут розподілу судових витрат, якому в чинному Кодексі адміністративного судочинства України присвячено ст.87-98. Останнім часом судовим витратам у наукових публікаціях приділено чимало уваги

(Ю.В. Білоусов, С.С. Богля, М.М. Бородин, М.Х. Вафин, В.В. Волік, Л.Г. Глущенко, Р.Є. Гукасян, В.А. Кройтор, О.В. Муза, О.М. Шокуєва).

Під розподілом судових витрат визнається процесуальна діяльність суду з покладення на сторону, не на користь якої ухвалено судові рішення, обов'язку відшкодувати іншій стороні понесені в адміністративному судочинстві судові витрати. Вирішення питання щодо розподілу судових витрат в адміністративному процесі при ухваленні рішення по суті справи є запорукою справедливого захисту прав та законних інтересів осіб, які звертаються до суду і матеріальним захистом інтересів свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів та тих, хто надає правову допомогу. Отже, основним принципом розподілу судових витрат є справедливий присудження їх оплати між сторонами в залежності від задоволення адміністративного позову. У разі часткового задоволення адміністративного позову судові витрати розподіляються за принципом пропорційності.

Розподіл судових витрат направлений на відновлення майнового становища однієї зі сторін процесу, зокрема, й третіх осіб, що свідчить одночасно і про майновий, і про відновлювальний характер відносин по розподілу судових витрат. Існує думка, що правовідновлювальна форма відповідальності майнового характеру виникає відповідно до приватноправового принципу регулювання суспільних відносин, в основі яких лежить майнова самотійність і автономія волі учасників правовідношення з приводу відшкодування судових витрат, а також принцип повного відшкодування збитків [2]. При цьому, слід погодитись з тим, що відносини щодо розподілу судових витрат є особливим видом правовідносин, які виникають під час здійснення правосуддя в адміністративних справах і носять майново-вартісний характер, що поєднує в джерелі і методі правового регулювання, суб'єктному складі елементи матеріальних і процесуальних правовідносин. Суб'єктний склад таких правовідносин створюють сторони і треті особи, джерелом правового регулювання виступають норми КАС України.

На практиці ж існувала проблема стягнення судових витрат з Державного бюджету, як це прямо передбачалось ч.1 ст.94 КАС України. У зв'язку з цим суд, приймаючи рішення на користь сторони, яка не є суб'єктом владних повноважень, для того, щоб дійсно захистити її інтереси, повинен був порушувати зазначену норму і присуджувати стягнення понесених нею судових витрат з місцевого бюджету. Тому рекомендувалось при внесенні клопотання про розподіл судових витрат просити суд присудити стягнення судового збору з місцевого бюджету, в який він був фактично зарахований, що допомагало уникнути зайвих труднощів, пов'язаних із виконанням судових рішень [3]. Якщо судові рішення ухвалені на користь сторони – суб'єкта владних повноважень, суд присуджує з іншої сторони всі здійснені нею документально підтверджені судові витрати, пов'язані із залученням свідків та проведенням судових експертиз. Відповідачу, на думку законодавця, не мають компенсуватися витрати на правову допомогу, витрати, пов'язані із прибуттям до суду та інші судові витрати, окрім чітко визначених законом витрат на доказування (ч.2 ст.94 КАС України), оскільки суб'єкт владних повноважень повинен нести усі ризики, пов'язані з прийняттям ним рішень, вчиненням дій чи допущенням бездіяльності, у тому числі необхідність відстоювати правомірність своєї поведінки в адміністративному суді. Такі обмеження у можливостях суб'єктів владних повноважень свідчать про загальну спрямованість адміністративного судочинства на захист прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб у спірних відносинах із владою. У випадках, коли адміністративний позов задоволено частково, судові витрати, здійснені позивачем, присуджуються йому відповідно до задоволених вимог, а відповідачу – відповідно до тієї частини вимог, у задоволенні яких позивачеві відмовлено.

У разі відмови у задоволенні позовних вимог позивача, звільненого від сплати судових витрат, а також залишення адміністративного позову без розгляду судові витрати, понесені відповідачем, компенсуються за рахунок Державного бюджету України. Проте, підлягають компенсації не всі судові витрати, а лише документально підтверджені витрати відповідача, пов'язані із залученням свідків та проведенням судових експертиз. Слушною видається думка про те, що це правило не має застосовуватися, якщо позов залишено без розгляду внаслідок

повторного неприбуття позивача або за його клопотанням, оскільки таке рішення є результатом волевиявлення позивача, а тому тягар судових витрат відповідача повинен покладатися на позивача, а не на Державний бюджет України [5]. У справах, у яких позивачем є суб'єкт владних повноважень, а відповідачем – фізична чи юридична особа, судові витрати, здійснені позивачем, з відповідача не стягуються. Якщо обидві сторони є суб'єктами владних повноважень, тоді сторона, на користь якої ухвалено рішення, має право на компенсацію іншою стороною здійснених нею документально підтверджених судових витрат, пов'язаних із залученням свідків та проведенням судових експертиз. У разі відмови позивача від адміністративного позову понесені ним витрати відповідачем не відшкодовуються, а витрати відповідача за його заявою стягуються із позивача, крім випадків, коли позивач звільнений від сплати судових витрат.

Однак якщо позивач відмовився від адміністративного позову внаслідок задоволення його відповідачем після подання адміністративного позову, то суд за заявою позивача присуджує всі понесені ним у справі витрати із відповідача (ст.95 КАС України). Якщо спір вирішується шляхом примирення і сторони не дійшли згоди щодо розподілу судових витрат, то кожна сторона у справі несе половину судових витрат (ст.96 КАС України). Хоча в ст.94 КАС України прямо не вказано на участь третіх осіб у розподілі судових витрат, але, зважаючи на те, що треті особи із самостійними вимогами на предмет спору при рівнянні за своїм процесуальним статусом до позивача (ч.1 ст.54 КАС України), то зрозуміло, що на них розповсюджуються всі вищезазначені правила. Водночас, стосовно третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, на нашу думку, також допустиме застосування положень ст.94 КАС України за аналогією. Отже, вони можуть розраховувати на компенсацію своїх судових витрат за рахунок відповідача (відповідного бюджету), якщо вони брали участь з боку сторони, яка не є суб'єктом владних повноважень, і суб'єкт владних повноважень програв справу.

На наш погляд, доречно розглянути питання розподілу судових витрат у практичній діяльності адміністративних судів. Так, аналітичний огляд судових рішень в адміністративних справах, розглянутих адміністративними судами в поточний рік, за даними Єдиного державного реєстру судових рішень, дозволяє зробити наступні висновки.

Серед особливостей, які вирізняють такі згадування, зустрічаються: вказівка на стягнення з Державного бюджету України на користь фізичної особи певної суми коштів; вказівка на стягнення з місцевого бюджету на користь фізичної особи певної суми коштів (як правило, судового збору), присудження на користь юридичної особи здійснених нею документально підтверджених судових витрат з Державного бюджету України, вказівка на те, що судові витрати, визначені ст.94 КАС України відсутні або судові витрати розподілу не підлягають

Недоліками постанов в адміністративних справах в частині визначення розподілу судових витрат, на нашу думку, можна назвати: 1) відсутність вказівки на види судових витрат, які підлягають відшкодуванню (компенсації); 2) в описово-мотивувальній частині постанови відсутність посилань на положення ст.94 КАС та інші статті, що стосуються судових витрат, при цьому вирішення в резолютивній частині питання про стягнення з тієї чи іншої особи судового збору, інших судових витрат; і навпаки – вказівка в завершенні описово-мотивувальної частини на ст.94 КАС України і невирішеність питання про судові витрати – в резолютивній частині; 3) при наголошенні на необхідності оплати певних витрат, не уточнюється, що ці витрати є судовими; 4) наявність посилань на ч.3 ст.94 КАС України із роз'ясненням щодо задоволення адміністративного позову частково – в мотивувальній частині постанови, а не в резолютивній як фактичне рішення про розподіл судових витрат; 5) проголошення тези про залишення судом судових витрат за позивачем без будь-якої нормативно-правової регламентації.

Таким чином, правозастосовча практика у сфері розподілу судових витрат в адміністративному судочинстві потребує удосконалення шляхом вироблення єдиних підходів до викладу у судових рішеннях положень, які стосуються цього правового інституту.

Разом з тим, законодавчі новели, зокрема, й КАС України, видаються вдалими, оскільки будь-яке звільнення органів державної влади від сплати судового збору мало наслідком зменшення рівня фінансування судів. Адже відповідно до ст.9 Закону України

«Про судовий збір» кошти судового збору, який сплачується до спеціального фонду Державного бюджету України, спрямовуються на забезпечення здійснення судочинства та функціонування органів судової влади [6].

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06 липня 2005 року № 2747-IV (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 37. – Ст. 446.
2. Столяров А.Г. Судебные расходы как элемент состава гражданской процессуальной ответственности: автореф. дисс. на соиск. научной степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.15 «Гражданский процесс; Арбитражный процесс» / А.Г. Столяров. – С.-Петербург, 2004. – 24 с.
3. Пашенко К.С. Правове регулювання судових витрат в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юри. наук: 12.00.07 / К.С. Пашенко; ДНДІ МВС України. – К., 2011. – 208 с.
4. Білоусов Ю.В. Судові витрати як складова доступності правосуддя / Ю.В. Білоусов // Університетські наукові записки. – 2005. – № 3 (15). – С. 66-71.
5. Глущенко Л.Г. Судові витрати в адміністративному судочинстві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеню канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Л.Г. Глущенко; Класичн. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2011. – 20 с.
6. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2011 р. № 3674-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/3674-17>

Медіація: чи потрібна вона в Україні?

Блажко К.А., студентка

Науковий керівник:

Гаджиєва Ш.Н., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

Важливим етапом становлення адміністративної юстиції стало прийняття 6 липня 2005 року Кодексу адміністративного судочинства України, який набрав чинності з 1 вересня 2005 року [1]. Разом із створенням адміністративної юстиції в Україні розпочалося впровадження процедур медіації у сферу адміністративного судочинства.

На разі інститут медіації в Україні не діє. Проте, слід зазначити, що все ж таки процес розвитку цього явища спостерігається. Як приклад, просування медіації як досудовий спосіб урегулювання конфліктів, ми можемо спостерігати у великій кількості наукових робіт та заходах, присвячених розвитку цього явища на території України і запровадження його у дію. Серед публікацій, у яких розглянуто медіацію, можна виділити роботи таких вчених та практикуючих юристів як Д. Проценко, В. Кузьмишин, Г. Кохан та ін.

Альтернативні методи розв'язання спорів становлять один із п'яти тематичних напрямів Спільної програми Європейської Комісії та Ради Європи із покращення діяльності судової гілки влади в Україні. В червні 2007 року в Києві відбувся перший "круглий стіл" з питань можливостей застосування медіації в адміністративному судочинстві. Згодом керівництво Вищого адміністративного суду України прийняло рішення про впровадження медіації в адміністративних судах України. Зокрема, 16-19 вересня та 29 жовтня – 1 листопада 2007 р. було проведено 60-годинний навчальний курс з питань медіації в адміністративних справах, організований у рамках вказаної Програми Європейської Комісії та Ради Європи у співпраці з Вищим адміністративним судом України [2]. 12 червня 2009 року у Львові відбувся круглий стіл «Вдосконалення механізмів адміністративної юстиції через покращення інформованості громадян про їхні можливості у вирішенні публічно-правових конфліктів».

У всьому світі медіація є однією з найпопулярніших форм урегулювання конфліктів. Медіація (від лат. Mediation – посередництво) – це приватне та конфіденційне використання посередників для виходу з конфліктної ситуації. Вона дає можливість уникнути втрати часу в судових розглядах та додаткових і непередбачуваних матеріальних витрат.

Медіація – це процес, в якому нейтральна третя сторона, медіатор, допомагає вирішити конфлікт, сприяючи виробленню добровільної угоди між конфліктуючими сторонами. Медіатор полегшує процес спілкування між сторонами, допомагає глибше зрозуміти їхні позиції та інтереси, шукає ефективні шляхи вирішення проблеми, надаючи можливість сторонам дійти власної згоди.

На відміну від формального судового чи господарського процесу, під час медіації сторони доходять згоди самі – медіатор (посередник) не приймає рішення за них.

Щодо процедури медіації, то процес складається з певних етапів, кожен з яких має свою мету і зміст. Для успішного проведення медіації необхідно, щоб перехід до наступного етапу відбувався після того, як буде досягнуто всі цілі на попередньому [3].

Перевагами медіації є:

- економія часу;
- зниження вартості процесу вирішення спору;
- можливість впливати на результат;
- конфіденційність процедури;
- можливість збереження або відновлення ділових взаємин з партнерами;
- можливість запобігти виникненню подібних конфліктів у майбутньому;
- гарантія виконання рішення (у випадку успішної медіації).

У 2013 році на розгляд до Верховної Ради України був направлений проект Закону про медіацію. Проте, у 2014 році ВРУ відкликала цей проект. Звісно, відповідний нормативно-правовий як взагалі і явище медіації повинні пройти довгий шлях до досконалості їхніх дій. Такі нововведення не можуть бути запроваджені за один день. Але, переваги медіації, її успіх в розвинутих країнах Європи, дають зрозуміти, що медіація повинна працювати в Україні.

Ми сподіваємося, що українське суспільство вже дозріло до розуміння того, що вміння домовлятися – це природна якість, яка взагалі може стати «рятувальним кругом» у вирішенні конфліктної ситуації мирним шляхом як для будь-якої суспільної організації, так і для країни в цілому.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, № 37. – Ст. 446.
2. Кузьмишин В. Перспективи впровадження процедури медіації в адміністративному судочинстві України / В. Кузьмишин. // Вісник Вищого адміністративного суду України. – 2009. – № 3. – С. 45-49.
3. Кохан Г. Чи потрібна медіація Україні? [Електронний ресурс] / Г. Кохан. – Режим доступу: <http://yurradnik.com.ua/stati/>

Поняття та види учасників адміністративного судочинства

Бойко Ю.Ю., студентка

Науковий керівник:

Гаджисєва Ш.Н., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

Одним з найважливіших питань організації адміністративного судочинства є встановлення складу та процесуального положення учасників адміністративного процесу. Правовою базою учасників адміністративного судочинства є КАС України, а саме п'ята

глава [1]. Ця глава встановлює склад учасників адміністративного судочинства та їхні процесуальні права та обов'язки.

Перше ніж розглянути дане питання, необхідно розмежувати поняття «учасники процесу» та «суб'єкти процесу». Під терміном «учасники процесу», розуміють усіх без виключення осіб, що приймають участь у процесі, включаючи лідируючого суб'єкта, який саме здійснює розгляд справи, визначає її хід та приймає остаточне рішення по справі. При здійсненні адміністративного судочинства таким суб'єктом є адміністративний суд. Що ж стосується терміну «учасники процесу», то він є значно вужчим і охоплює тих осіб, які вступають до адміністративного процесу для захисту своїх прав та законних інтересів, захисту прав та законних інтересів інших осіб, або з ціллю сприяння здійсненню адміністративного процесу. Безумовно ці особи наділені усіма необхідними правами для впливу на хід процесу, але вирішальна роль належить лідируючим суб'єктам процесу [2].

Учасником адміністративного судочинства є особа, яка наділена процесуальними правами та обов'язками у сфері розгляду адміністративних справ адміністративними судами та яка вступає до адміністративного процесу для захисту своїх прав та законних інтересів, захисту прав та законних інтересів інших осіб, або з ціллю сприяння здійсненню адміністративного процесу. Така особа може вчиняти будь-які процесуальні дії, для досягнення мети процесу.

Учасників адміністративного процесу можна поділити на дві основні групи: особи, які заінтересовані в результаті розгляду справи, до цієї групи відносяться особи, які беруть участь у справі; особи, які не мають юридичної заінтересованості у результатах вирішення адміністративної справи, до цієї категорії відносяться особи, які заінтересовані у розгляді справи.

У свою чергу, осіб, які беруть участь у справі, можна поділити на такі види:

- 1) сторони: позивач, відповідач;
- 2) треті особи: треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору;
- 3) представники сторін, третіх осіб: представники на основі договору, представники на основі закону (законні представники), у тому числі органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб [1].

В.С. Стефанюк пропонував дещо іншу систематизацію складу осіб, які беруть участь у справі, за такими критеріями:

– наявністю заінтересованості в результатах вирішення адміністративної справи: заінтересовані особи та учасники, які такої заінтересованості не мають. До заінтересованих осіб віднесені: сторони, треті особи, їхні представники. Незаінтересованими названі: свідок, експерт, спеціаліст, перекладач та ін. У свою чергу, заінтересованих осіб за характером інтересу поділено на тих, які мають матеріально-правову заінтересованість у результатах вирішення адміністративної справи (сторони і треті особи), і тих, які мають процесуально-правову заінтересованість (представники сторін і третіх осіб);

– роллю в адміністративному процесі учасники поділені на три групи: особи, які беруть участь у справі (сторони, треті особи, представники сторін та третіх осіб), особи, які сприяють розгляду справи (свідки, експерти, спеціалісти), особи, які обслуговують адміністративний процес (перекладач, секретар судового засідання, судовий розпорядник) [3].

Для того, щоб бути учасником адміністративного процесу, особа має мати адміністративну процесуальну правосуб'єктність. Згідно з ч.1 ст.48 КАС України, адміністративна процесуальна правоздатність – це здатність мати процесуальні права та обов'язки в адміністративному судочинстві. Вона визнається за всіма громадянами України, іноземцями, особами без громадянства, а також за органами державної влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами, підприємствами, установами, організаціями, які є юридичними особами [1]. Для участі в адміністративному процесі, крім адміністративної процесуальної правоздатності необхідною є також наявність адміністративної процесуальної дієздатності.

Адміністративна процесуальна дієздатність – це здатність особисто здійснювати свої адміністративні процесуальні права та обов'язки, у тому числі доручати ведення справи представникові. Вона належить фізичним особам, які досягли повноліття та особам, які не визнані судом недієздатними. Також вона може належати фізичним особам до досягнення повноліття у справах з приводу публічно-правових відносин, у яких вони відповідно до законодавства можуть самостійно брати участь. До справ у яких позивачем може виступати неповнолітня особа належать справи про відмову у видачі паспорту або іншого документу чи довідки. Таким чином, в законодавстві відбита думка науковців про доцільність виділення категорій повної та часткової адміністративно-процесуальної дієздатності громадянина [2].

Розглядаючи процесуальні права та обов'язки учасників адміністративного судочинства, можна сказати, що для них не встановлено універсального переліку прав та обов'язків. Стосовно кожного учасника адміністративного судочинства з цієї групи КАС України встановлює специфічні процесуальні права та обов'язки, в яких повністю відбиваються функції, що виконують в процесі ці суб'єкти.

На підставі вище викладеного можна зробити висновок що, виходячи з положень глави 5 КАС України, законодавець провів поділ учасників адміністративного процесу за підставою наявності в них юридичної заінтересованості у результатах розв'язання адміністративної справи. Зокрема, до учасників адміністративного процесу відносять: осіб, які беруть участь у справі та інших учасників адміністративного процесу. Осіб, які беруть участь у справі можна відрізнити від інших учасників адміністративного процесу за наявності у перших ознаки юридичного інтересу в результаті справи. Наявність адміністративної процесуальної правосуб'єктності дає змогу учасникам адміністративного процесу використовувати процесуальні права та обов'язки для досягнення тих цілей, що стоять перед ними при вступі в процес. Що стосується процесуальних прав і обов'язків осіб, які беруть участь у справі, то вони не зовсім однакові, але рівність положення цих осіб підтверджується тим, що вони мають рівні процесуальні права і обов'язки. В адміністративних справах запроваджено презумпцію вини відповідача – суб'єкта владних повноважень, що підтверджує ч.2 ст.71 КАС України.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 25 груд. 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Ківалов С.В. Адміністративне процесуальне (судове) право України: підручник / С.В. Ківалов; за заг. ред. С.В. Ківалова. – О.: Юрид. л-ра, 2007. – 312 с.
3. Стефанюк В.С. Судовий адміністративний процес: монографія / В.С. Стефанюк. – Х.: Консум, 2003. – 464 с.

Позбавлення права керування транспортним засобом як захід адміністративного стягнення

Буркальова С.А., студентка

Науковий керівник:

Гаджиєва Ш.Н., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

За вчинення адміністративного правопорушення до особи застосовується адміністративне стягнення, одним із видів якого є позбавлення спеціального права, зокрема, права керування транспортними засобами. Адміністративне стягнення є мірою відповідальності і застосовується з метою перевиховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення.

Важливим є врахування положень правових норм, у яких визначається поняття «Транспортні засоби», під транспортними засобами, права керування якими особа може бути позбавлена, слід розуміти всі види автомобілів, трактори та інші самохідні машини, трамваї і

тролейбуси, а також мотоцикли та інші транспортні засоби (ст.121 КУпАП) [1]. Відповідно до правил дорожнього руху транспортний засіб – це пристрій, призначений для перевезення людей та (або) вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів [2, 365].

Також слід зазначити, що керування транспортним засобом – це виконання функцій водія під час руху засобу або інструктора-водія під час навчання учнів-водіїв, незалежно від того, керує особа транспортним засобом, який рухається чи за допомогою буксирування, про це йдеться в постанові Пленуму Верховного Суду України № 14 від 23.12.2005 року «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті» [3].

Дослідженню окремих адміністративних стягнень присвячено ряд наукових робіт українських учених таких як В. Авер'янов, А. Агапов, Н. Александрова, І. Арістова, О. Бандурка, Д. Бахрах, Ю. Битяк, І. Голосніченко, Д. Лук'янець, О. Міколенко, І. Сквірський, М. Тищенко, В. Шкарупа тощо [4].

Позбавлення права керування транспортним засобом може бути застосовано лише до осіб, які мають відповідне право в установленому законом порядку. Порядок та умови отримання права керування на транспортні засоби визначається: Положенням про порядок видачі посвідчень водія та допуску громадян до керування транспортними засобами, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 08.05.1993 року № 340 [5].

Вповноважені органи адміністративної юрисдикції не мають права застосовувати цей вид адміністративного стягнення тоді, коли винна особа вже позбавлена такого права або взагалі його не мала [6].

Згідно зі ст.30 КУпАП позбавлення права керування транспортними засобами застосовується на строк до трьох років за грубе або повторне порушення порядку користування цим правом або на строк до десяти років за систематичне порушення порядку користування цим правом. Позбавлення права керування засобами транспорту не може застосовуватись до осіб, які користуються цими засобами в зв'язку з інвалідністю, за винятком випадків керування в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції [1].

До адміністративних правопорушень, за вчинення яких накладання адміністративного стягнення у вигляді позбавлення керувати транспортним засобом, віднесено до компетенції судів належать такі (ст.221 КУпАП) [1]:

1. Повторним протягом року вчинення будь-якого з правопорушень, а саме: керування водієм транспортним засобом, що має несправності системи гальмового інші технічні несправності, з якими відповідно до встановлених правил експлуатація його забороняється (п.1 ч.4 ст.121), керування водієм транспортним засобом, який використовується для надання послуг з перевезення пасажирів, що має технічні несправності (п.2 ч.4 ст.121), керування водієм транспортним засобом, що підлягає обов'язковому технічному контролю, але своєчасно його не пройшов (п.2 ч.4 ст.121). Відповідно до ч.4 ст.121 КУпАП передбачає позбавлення права курування транспортним засобом на строк від 3 до 6 місяців [1].

2. Згідно з ч.4 ст.122 КУпАП такі правопорушення як перевищення встановлених обмежень швидкості руху транспортних, порушення вимог дорожніх знаків та розмітки проїзної частини доріг, правил перевезення вантажів, ненадання переваги у русі пішоходам, а також ненадання переваги в русі транспортним засобам аварійно-рятувальних служб, швидкої медичної допомоги, пожежної охорони, поліції, що рухаються з увімкненими спеціальними світловими або звуковими сигнальними пристроями а також порушення правил проїзду перехресть, зупинок транспортних засобів загального користування, проїзд на заборонний сигнал світлофора або жест регулювальника та інші правопорушення, які передбачені Правилами Дорожнього руху [2, 362]. Тягне за собою позбавлення права курування транспортним засобом на строк від 6 місяців до 1 року [1].

3. Невиконання водіями вимог поліцейського, а водіями військових транспортних засобів – вимог посадової особи військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України про зупинку транспортного засобу, ст.122-2 КУпАП передбачає позбавлення права курування транспортним засобом на строк від 3 до 6 місяців [1].

4. В'їзд на залізничний переїзд у випадках, коли рух через переїзд заборонений, ч.3 ст.123 КУпАП, тягне за собою позбавлення права курування ТЗ на строк від 6 місяців до 1 року, а якщо правопорушення було здійснено під час надання послуг з перевезення пасажирів або під час перевезення небезпечних вантажів, за це адміністративне правопорушення передбачена санкція у вигляді позбавлення спеціального права на строк від 1 до 3 років [1].

5. Керування транспортними засобами особами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, а також передача керування транспортним засобом особі, яка перебуває в вище вказаних станах, а так само відмова особи, яка керує транспортним засобом, від проходження відповідно до встановленого порядку огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо вживання лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, за ч.1 ст.130 КУпАП, передбачене передбачає позбавлення на право керувати ТЗ від 1 року до 3 років [4]. Такі правопорушення вчинені особою, двічі протягом року і яка піддавалась адміністративному стягненню за керування транспортними засобами у цих станах, підлягає позбавленню спеціального права до 10 років [1].

Також, слід зазначити, що відповідно до Інструкції з оформлення працівниками Національної поліції матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення дорожнього руху справи про порушення правил дорожньої безпеки іноземцями та особами без громадянства, які не мають дипломатичного імунітету розглядаються за місцем вчинення адміністративного правопорушення [7].

Отже, роблячи загальний висновок, слід зазначити, що позбавлення спеціального права, а саме права керувати транспортним засобом, як захід адміністративного стягнення є примусовим заходом щодо водія, який вчинив адміністративне правопорушення, за яке згідно чинному законодавству передбачена санкція у вигляді позбавлення цього права, з метою виховання порушника, тобто формування у нього звички законослухняної поведінки. Виховний вплив на порушника здійснюється як сам факт накладення на нього адміністративного стягнення, так і спеціальні виховні заходи, які застосовуються до нього під час виконання деяких стягнень.

Література

1. Про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07.12.1984 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/page>
2. Коломоєць Т.О. Судовий розгляд справ про адміністративне правопорушення: навчальний посібник [для студентів юридичних факультетів вищих навчальних закладів] / Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова. – К.: Юрінком Інтер, 2016. – 544 с.
3. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р. № 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-05>
4. Про виконання постанови суду про позбавлення права керувати транспортним засобом [Електронний ресурс] // Газета Закон і Бізнес. – Режим доступу : <http://zib.com.ua/>
5. Про затвердження Положення про порядок видачі посвідчень водія та допуску громадян до керування транспортними засобами: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.05.1993 р. № 340 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/340-93-%D0%BF>

6. Про затвердження Порядку тимчасового вилучення посвідчення водія на транспортний засіб та його повернення: Постанова Кабінету міністрів від 17.12.2008 р. № 1086 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1086-2008-%D0%BF>
7. Про національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

Нормотворча діяльність органів Державної фіскальної служби України

Кметь К.В., студентка

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В. к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

На сьогоднішній день Україна стоїть на шляху системних змін – адміністративної реформи, яка передбачає зробити владу доступною, ефективною та прозорою. Так одним із напрямів стратегічних перетворень у державному механізмі є підвищення ефективності державного управління шляхом реформування державної служби та виконавчої влади, а зокрема і органи державної фіскальної служби. Підвищення ефективності діяльності Державної фіскальної служби України у сфері оподаткування вимагає вдосконалення правозастосовчого процесу, що, безумовно, є одним із ключових напрямів такої адміністративної реформи.

Проблемам з'ясування сутності, змісту та значення правозастосовчих актів у сфері оподаткування в Україні, окремим аспектам реформування податкової системи, зокрема, оптимізації державного управління у сфері оподаткування, приділяли увагу такі вітчизняні вчені, як І.Л. Бородин, С.Т. Гончарук, П.Є. Житний, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, М.П. Кучерявенко, І.Г. Лук'яненко, В.М. Мельник, А.В. Омельченко, Д.В. Цвірюк, Р.Ю. Паславська, К.П. Проскура, Т.О. Проценко, О.П. Рябенко, Л.А. Савченко, В.І. Теремецький, І.В. Зозуля, І.С. Шулатова.

Державна фіскальна служба України як суб'єкт державного управління в своїй діяльності використовує метод адміністративно-правового регулювання управлінських відносин, зокрема, адміністративну нормотворчість і розпорядництво, а також адміністративні заходи правоохоронного характеру. Так, адміністративна нормотворчість ДФС виявляється у встановленні Державною фіскальною службою України підзаконних обов'язкових правил поведінки у сфері виконавчої діяльності – шляхом видання відповідних наказів, розпоряджень тощо. Наприклад, це наказ ДФС України від 14.08.2015 р. № 608 «Про внесення Змін до Класифікатора ДФС, митниць ДФС, їх структурних підрозділів, спеціалізованих департаментів і органів ДФС з питань державної митної справи» [1], яким керівники структурних підрозділів ДФС, митниць ДФС, Департаменту спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення ДФС зобов'язують-ся використовувати у роботі коди, встановлені Класифікатором; наказ ДФС України від 07.11.2014 р. № 256 «Про переміщення та закінчення простою» [2], яким функціональні обов'язки з обслуговування платників податків, які перебувають на обліку в територіальних органах, що переміщуються, покладено у межах компетенції на територіальні органи, тощо. Розпорядництво ДФС виявляється у визначенні (підготовці) Державною фіскальною службою України особливих умов та порядку стосовно певних дій у сфері компетенції та відповідальності Служби. Наприклад, це Порядок складання та подання запитів на отримання публічної інформації, що знаходиться у володінні органів Державної фіскальної служби України, за наказом Міністерства фінансів України від 10.03.2015 р. № 309 [3], яким установлюється, що розпорядниками публічної інформації відповідно до закону є Державна фіскальна служба України, головні управління ДФС в областях, м. Києві, Міжрегіональне головне управління ДФС, митниці ДФС, спеціалізовані державні податкові інспекції, державні податкові інспекції в районах, містах, районах у містах (крім м. Києва), об'єднані державні податкові інспекції тощо. Адміністративні заходи правоохоронного характеру ДФС виявляються, наприклад, шляхом адміністративного затримання «з метою припинення порушення митних правил,

встановлення особи, яка вчинила порушення митних правил, а також для складення протоколу про порушення митних правил, якщо його неможливо скласти на місці вчинення правопорушення» (ч.1 ст.507 Митного кодексу України [20]). Крім того, можна зазначити, що Державна фіскальна служба як суб'єкт державного управління здійснює також і державний контроль у сферах розслідування податкових та інших економічних злочинів, а також фіскального контролю.

Підводячи підсумки, слід сказати, що Державна Фіскальна служба України є особливим суб'єктом державного управління, який здійснює державне управління безпосередньо підпорядкованими органами його структурної системи. При реалізації фіскальної функції держави широко використовується нормотворча форма діяльності, що полягає у прийнятті нових, зміні чи скасуванні чинних правових норм і завершується прийняттям відповідних нормативних актів.

Література

1. Про внесення Змін до Класифікатора ДФС, митниць ДФС, їх структурних підрозділів, спеціалізованих департаментів і органів ДФС з питань державної митної справи»: Наказ ДФС України від 14.08.2015 р. № 608 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/nakazipro-diyalnist/63886.html>.
2. Про переміщення та закінчення простою: Наказ ДФС України від 7.11.2014 р. № 256 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/nakazi-pro-diyalnist/63689.html>.
3. Про затвердження Порядку складання та подання запитів на отримання публічної інформації, що знаходиться у володінні органів Державної фіскальної служби України: Наказ Міністерства фінансів України від 10.03.2015 р. № 309 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 26. – Ст. 771.
4. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 44-45, 46-47, 48. – Ст. 552.

Правове регулювання оподаткування фермерських господарств в Україні

Онищенко Р.В., студент

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Значення сільського господарства для української економіки важко переоцінити. Величина валового доходу держави в значній мірі сформована саме за рахунок продукції даної галузі. Фермерські господарства, у свою чергу, є найбільш поширеною формою організації сільськогосподарського виробництва. Саме тому від ефективності державної політики, спрямованої на підтримку фермерських господарств залежить не лише розвиток всієї галузі, а й рівень добробуту кожного члена суспільства.

Дослідженням питань оподаткування у галузі сільського господарства займалися такі вчені-правники та економісти: П. Боровик, М. Дем'яненко, В. Жук, П. Лайко, В. Синчак, З. Варналій, Л. Тулуш, К. Головач, К. Ващенко, С. Дрига, Ю. Іванова та ін.

Спеціальним законом, який регулює діяльність фермерських господарств, є закон України «Про фермерське господарство» [1]. У ст.1 Закону визначено, що фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва відповідно до закону. Фермерське господарство підлягає державній реєстрації як юридична особа або як фізична особа-підприємець.

Питання оподаткування діяльності фермерських господарств врегульовані в Податковому кодексі України. Існує декілька режимів оподаткування діяльності фермерських господарств [2]:

– Загальний режим оподаткування, який передбачає сплату податків на загальних засадах. Тобто, такий режим заснований на сплаті податку на прибуток і всі вимоги встановлені ПКУ щодо цього податку повинні виконуватись;

– спеціальний режим оподаткування з ПДВ;

– спрощена система оподаткування, обліку та звітності, яка передбачає заміну сплати визначених Податковим кодексом України податків на сплату єдиного податку.

Зупинимось докладніше на пільгових режимах оподаткування фермерських господарств, оскільки вони частіше застосовуються на практиці і представляють у зв'язку з цим найбільший інтерес.

Першим із пільгових режимів оподаткування є передбачений ст.209 ПК Спеціальний режим оподаткування діяльності у сфері сільського та лісового господарства, а також рибальства.

Головна особливість даного режиму оподаткування полягає в тому, що сума податку на додану вартість, нарахована фермерським господарством на вартість поставлених ним сільськогосподарських товарів чи послуг не підлягає сплаті до бюджету. Дана сума коштів повністю залишається в розпорядженні такого фермерського господарства для відшкодування суми податку, сплаченої (нарахованої) постачальнику на вартість виробничих факторів, за рахунок яких сформовано податковий кредит, а за наявності залишку такої суми податку – для інших господарських потреб. Згадані суми податку на додану вартість акумулюються фермерськими господарствами на спеціальних рахунках, що відкриваються в банках чи в органах Державної казначейської служби України [4].

Позитивною стороною цього режиму оподаткування є той факт, що він забезпечує формування суттєвого ресурсу підтримки даних господарюючих суб'єктів (наприклад, завдяки йому було акумульовано більше ніж 13 млрд. грн. податкових зобов'язань у 2010 році та 10-11 млрд. грн. у 2011 році). Це перевищує обсяги прямого бюджетного фінансування фермерських господарств, при цьому забезпечується більш прозорий та об'єктивний розподіл коштів [5].

Важливим моментом застосування цього режиму є можливість надання податкової накладної своїм покупцям, тобто покупцеві, який є платником ПДВ, у свою чергу зможе застосувати право на податковий кредит. Таким чином у товаровиробника не лише немає ризику втрати покупця, але й за рахунок нарахованих сум ПДВ вони можуть розширювати свою діяльність [3].

Головна складність даного пільгового режиму для фермерів полягає в тому, що підприємства мають щомісячно дотримуватись критерію щоб питома вага вартості реалізованих сільськогосподарських товарів (послуг) становила не менше 75% вартості всіх товарів (послуг) поставлених протягом попередніх 12 послідовних звітних податкових періодів сукупно. У разі порушень цього критерію підприємство автоматично знімається із спец режиму оподаткування ПДВ [5].

Наступним пільговим режимом є режим спрощеної системи оподаткування, передбачений Главою 1 розділу XIV ПК України.

Законодавчо передбачено поділ усіх суб'єктів господарювання, що мають право на податкову пільгу у вигляді сплати єдиного податку, на чотири групи. Фермерські господарства зареєстровані як фізичні-особи підприємці, відповідно, обирають з першої по третю категорії платників податку. Фермерські господарства-юридичні особи можуть обрати четверту категорію платників податку.

Перші три групи платників спрощеної системи оподаткування є, переважно, дрібними товаровиробниками. Зупинимось детальніше на платниках четвертої категорії, частка товаровиробництва яких є більш значною.

Згідно зі ст.291 ПК до четвертої групи відносяться сільськогосподарські товаровиробники, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків [1].

Об'єктом оподаткування для платників єдиного податку четвертої групи є площа сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень) та/або

земель водного фонду (внутрішніх водойм, озер, ставків, водосховищ), що перебуває у власності сільськогосподарського товаровиробника або надана йому у користування, у тому числі на умовах оренди. Розмір ставок податку з одного гектара сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду залежить від категорії (типу) земель, їх розташування [1].

Як бачимо, спрощена система оподаткування надає фермерам широкий вибір категорій платників. Для кожної з цих категорій передбачені різні критерії переходу на дану систему оподаткування, які повинні задовольнити як дрібні фермерські господарства, так і крупних товаровиробників. Вважаємо подібне розмежування категорій платників позитивним явищем, у якому і виражається державна підтримка у галузі сільського господарства взагалі та фермерських господарств, зокрема.

Література

1. Про фермерське господарство: Закон України: від 19.06.2003 р. № 973-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/973-15>.
2. Податковий кодекс України: Закон України: від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Головач К.С. Механізм оподаткування сільськогосподарських товаровиробників [Електронний ресурс] / К.С. Головач. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/7_NITSB_2013/Economics/3_130597.doc.htm.
4. Особливості оподаткування фермерських господарств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zem.ua/en/home/59-fermerstvo-stvorennia-vedennia-opodatkovannia/1034-osoblivosti-opodatkovannya-fermerskikhgospodarstv>.
5. Жук В.М. Стан і розвиток спеціальних режимів оподаткування аграрного бізнесу / В.М. Жук // Фінанси України. – 2011. – № 7. – С. 33-42.

Щодо поняття інформації, отриманої телекомунікаційним шляхом

Переверзов М.С., слухач магістратури

Науковий керівник:

Дудоров О.О., д.ю.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки України

Запорізький національний університет

На сьогодні інформація є стратегічним ресурсом сучасного суспільства, найважливішим чинником економічного розвитку і політичної влади. Сучасний період розвитку цивілізації характеризується переходом від індустріального суспільства до суспільства інформаційного.

Поняття “інформаційне суспільство” вперше з’явилося у 60-і роки ХХ століття. Його автором прийнято вважати професора Токійського технологічного інституту Ю. Хаяши. Інформаційне суспільство визначалося як суспільство, де “розвиток комп’ютеризації надасть людям доступ до надійних джерел інформації і позбавить їх від рутинної роботи, забезпечивши високий рівень автоматизації виробництва”. Інформаційне суспільство, за визначенням окремих авторів (А. Тоффлер), – це нова соціальна парадигма, історично новий та особливий тип людської цивілізації, що йде на зміну сільськогосподарській та індустріальній. Ті переваги, які все більше отримують розвинуті держави та регіони (США, Японія, Європа) за допомогою інформаційних технологій та комп’ютерних мереж, ведуть до радикальних змін в економічних, політичних, соціальних відносинах, у сім’ї, побуті тощо, привносять у життя нові ціннісні орієнтири [1, 8].

Необхідно зазначити, що сучасний синтез науки і техніки уможливорює вдосконалення наявних та створення нових засобів виробництва. Їх поява є втіленням досягнень науки і техніки та сприяє підвищенню ефективності реалізації завдань в окремих сферах суспільного життя. Одна з них – це сфера суспільних відносин, зумовлених протидією злочинності. Проникнення в неї сучасних технологій, розроблення специфічних приладів, апаратів та прийомів роботи з ними, усебічне впровадження у практику попередження та розслідування

злочинів призводить до виникнення низки проблемних питань, що потребують невідкладного розв'язання.

Нині для фіксації й обробки криміналістично значущої інформації усе ширше використовуються сучасні комп'ютерні технології. За визначенням В.В. Бірюкова, “комп'ютерні технології – це сукупність методів і програмно-технічних засобів на базі комп'ютера (ЕОМ), об'єднаних у єдиний технологічний ланцюжок, що забезпечує збирання, обробку, збереження і передачу інформації з метою зниження трудомісткості інформаційних процесів, а також підвищення їх надійності й оперативності” [2, 54]. Т.В. Авер'янова і співавтори зазначають: “Інтеграція в криміналістику досягнень природничих і технічних наук, ускладнення технічних засобів, удосконалення і розвиток методик їх застосування нерідко пов'язані зі складними технологічними операціями, тому необхідно говорити вже не лише про криміналістичну техніку, а й про технологію” [3, 131].

У сфері правового регулювання інформаційної сфери існує безліч дискусійних питань. Це і неоднозначна оцінка складу нових віртуальних злочинів (Що розуміти під хакерством? Де вчинений злочин, якщо він вчинений в мережі Інтернет?), і недостатня визначеність правового статусу учасників відносин. Зокрема спірні питання стосуються ролі і місця державних органів в регулюванні інформаційних систем. Правові аспекти використання сучасних телекомунікаційних технологій і процесів будуть розглянуті окремо.

Сучасна наукова література не містить єдиних підходів стосовно термінологічного визначення, що стосуються інформаційних новітніх технологій, оперуючи не лише в межах такої системи, а навіть у межах окремого законодавчого акта різноманітними поняттями: “комп'ютерні технології”, “інформаційні технології”, “нові інформаційні технології”, “новітні телекомунікаційні технології”, “інформаційно-телекомунікаційні технології” тощо. Але, що стосується численних термінологічних суперечностей в цій сфері, на наш погляд, вони скоріше пояснюються, виходячи з відсутності чіткості понятійного апарату.

Незважаючи на таку широку різноманітність термінів, вони визначають одну й ту ж категорію. Беззаперечним є те, що єдина правова категорія надасть усій сукупності норм, спрямованих на врегулювання суспільних відносин цього виду, форму цілісної правової системи. На жаль, доводиться констатувати, що на сучасному етапі стан розвитку законодавчого регламентування процесу застосування цих технологій у розслідуванні злочинів є далеким від досконалості, а наявність у системі норм, які регулюють відносини у цій сфері широкого кола термінів, що визначають єдине правове поняття, створює негативну ситуацію законодавчої невизначеності та можливості неоднозначного тлумачення цих понять у правозастосовчій діяльності суб'єктів використання таких технологій.

Діяльність з розслідування злочинів нерозривно пов'язана з інформацією й має яскраво виражений інформаційний характер. З інформаційної точки зору в її основі лежать інформаційні процеси, реалізовані шляхом здійснення сукупності дій, спрямованих на виявлення, аналіз і оцінку інформації, що збирається в процесі розслідування злочину. У зв'язку із цим, ключовими моментами при розгляді цього аспекту діяльності з розслідування злочинів є саме поняття інформації.

З появою нових інформаційних технологій, заснованих на впровадженні обчислювальної техніки, засобів зв'язку, систем телекомунікацій, інформація стає постійним та необхідним атрибутом суспільних відносин.

Сам термін “інформація” походить від латинського “informatio”, що визначається як роз'яснення, викладення, повідомлення [4, 201]. На сьогодні це одне з найуживаніших понять у науці та житті. Зазвичай його можна тлумачити як різноманітні відомості про події, процеси, факти. Але в науці лише для того, щоб з'ясувати, що є інформація, написано багато статей, монографій, які визначають це поняття або формально, або через багаторівневі конструкції, або висуваються універсальні концепції інформаційного суспільства [1, 10]. Це призводить до неоднозначного тлумачення інформації, коли одні поняття підмінюються іншими, ще більш невизначеними.

Правове визначення інформації вводить Закон України “Про інформацію”. Згідно статті 1 зазначеного закону, під інформацією розуміються будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

У теорії кримінального процесуального права інформація – це фактичні дані та відомості про факти.

Під інформацією в криміналістичній науці розуміють: а) фактичні або інші відомості, що перебувають у причинно-наслідковому зв’язку з подією злочину й, що характеризують спосіб його вчинення, осіб, які його вчинили, та предмети злочинного посягання, знаряддя злочину й інші обставини (справедливо, що її називають актуально криміналістично значущою) [5, 62-63]; б) зміни в зовнішньому і внутрішньому середовищі, що виникають унаслідок взаємодії суб’єкта, або властивість відображення, яку можна “зчитувати”, списувати і процесуально фіксувати технічними засобами [6, 437]; в) будь-якого виду відомості, що стосуються події, яку розслідують, отримані процесуальним і непроцесуальним способом під час розслідування злочину слідчим або працівником органу дізнання відповідно до рекомендацій, розроблених криміналістикою, які можуть бути доказами в справі або сприяти їх одержанню та вжиттю заходів для попередження і припинення інших злочинів [7, 9].

Таким чином, телекомунікаційні технології, що використовуються у кримінальному процесі, можна визначити як сукупність різноманітних технологічних інструментів і ресурсів, що використовуються для забезпечення процесу комунікацій та створення, розповсюдження, збереження й “управління” інформацією, що застосовує особа, яка проводить слідчу дію (слідчий, суддя), для захисту прав та законних інтересів учасників кримінального процесу, повного, швидкого та об’єктивного розслідування злочинів.

Література

1. Орлов П.І. Інформація та інформатизація / П.І. Орлов. – Х.: Вид-во Ун-ту внутрішніх справ, 2000. – 576 с.
2. Бірюков В.В. Використання комп’ютерних технологій для фіксації криміналістично значимої інформації у процесі розслідування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Бірюков Валерій Васильович; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2001. – 206 с.
3. Криминалистика: учебник для вузов / [Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская]; под ред. Р.С. Белкина. – М.: Изд.-во НОРМА, 2010. – 990 с.
4. Словарь иностранных слов [Текст]. – 12-е изд., стереотип. – М.: Русский язык, 1985. – 608 с.
5. Россинская Е.Р. Криминалистическая регистрация. Курс лекций по криминалистике / Е.Р. Россинская. – М.: ЮИ МВД России, 1995. – Вып. 4. – 87с.
6. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник / М.В. Салтевський. – К.: Кондор, 2005. – 588 с.
7. Галаган В.И. Использование следователем информации на первоначальном этапе расследования: автореф. дисс. на соиск. уч. степ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза» / В.И. Галаган. – К., 1992. – 24 с.

Проведення за нововиявленими обставинами в адміністративному судочинстві: правовий аналіз

Сінько А.В., студент

Науковий керівник:

Гаджиєва Ш.Н., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

Україна, проголошена в Конституції України демократичною і правовою державою, гарантує кожному право на судовий захист, на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб.

Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів сформулювала нові пріоритети: реальне утвердження верховенства права у суспільстві і забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд у незалежному та неупередженому суді. Важливою гарантією захисту прав і свобод людини у сфері адміністративного судочинства є право на перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами, що є однією з найважливіших гарантій справедливого здійснення правосуддя і дотримання законності в адміністративному судочинстві. Незважаючи на те, що провадження за нововиявленими обставинами хоча й має свої завдання, підстави для відкриття провадження, предмет доказування та процесуальну форму, однак практика розгляду і вирішення адміністративними судами цієї категорії справ свідчить про необхідність удосконалення не тільки окремих елементів процесуального порядку перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами, а й цілісного підходу до здійснення адміністративного судочинства за нововиявленими обставинами з урахуванням положень міжнародно-правових актів у галузі прав людини [1].

Дослідженням провадження за нововиявленими обставинами в адміністративному судочинстві займалися такі вчені-юристи як: В.Б. Авер'янова, Ю.П. Битяка, В.М. Бевзенка, І.П. Голосніченко, В.Ф. Демського, О.В. Кузьменко, Т.О. Коломєць, А.Т. Комзюка, С.В. Ківалова, І.Б. Коліушка, Р.О. Куйбіди, Р.С. Мельника, Т.П. Мінки, О.М. Пасенюка, Ю.С. Педька, В.Г. Перпелюка, А.О. Селіванова, В.С. Стефанюка, М.М. Тищенко, Н.Ю. Хаманевої, В.І. Шишкіна та ін.

Дослідження теоретичних засад поняття нововиявлених обставин як підстави перегляду судового рішення має важливе значення для подальшого розвитку адміністративного судочинства, а оптимізація правового регулювання порядку розгляду й вирішення цієї категорії справ сприяє оновленню адміністративного процесуального законодавства України у світлі європейських стандартів щодо засобів правового захисту при здійсненні правосуддя адміністративними судами України. Недостатність розробок на теоретичному рівні, наявність прогалин і колізій у чинному законодавстві, що з'ясовуються в ході аналізу судової практики справ, які переглядаються у зв'язку з нововиявленими обставинами, обумовили необхідність здійснення цього узагальнення [1].

Як зазначено у ст.245 Кодексу адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (далі – КАС України), постанова або ухвала суду, що набрала законної сили, може бути переглянута у зв'язку з нововиявленими обставинами. Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами в разі прийняття нових законів, інших нормативно-правових актів, якими скасовані закони та інші нормативно-правові акти, що діяли на час розгляду справи, не допускається, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність фізичної особи. Підставами для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами є:

- істотні для справи обставини, що не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи;
- встановлення вироком суду, що набрав законної сили, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправильного перекладу, фальшивості документів або речових доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного або необґрунтованого рішення;
- встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено незаконне або необґрунтоване рішення;
- скасування судового рішення, яке стало підставою для прийняття постанови чи постановлення ухвали, що належить переглянути;
- встановлення Конституційним Судом України неконституційності закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконано [2].

Особи, які брали участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, мають право подати заяву

про перегляд судового рішення суду будь-якої інстанції, яке набрало законної сили, за нововиявленими обставинами. Заяву, згідно зі ст.247 КАС України, про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами може бути подано протягом одного місяця після того, як особа, яка звертається до суду, дізналася або могла дізнатися про ці обставини. У разі якщо така заява подана до адміністративного суду після закінчення цього строку, адміністративний суд відмовляє у відкритті провадження за нововиявленими обставинами, незалежно від поважності причини пропуску цього строку [2].

Згідно зі ст.248 КАС України, заява за нововиявленими обставинами подається у письмовій формі та повинна містити:

- найменування адміністративного суду, до якого подається заява про перегляд;
- ім'я (найменування), поштову адресу особи, яка подає заяву, а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти (за наявності);
- судові рішення, про перегляд якого за нововиявленими обставинами подається заява;
- обставини, що могли вплинути на судові рішення, але не були відомі та не могли бути відомі суду та особі, яка звертається із заявою, під час вирішення справи;
- обґрунтування з посиланням на докази, що підтверджують наявність нововиявлених обставин, та зміст вимог особи, яка подає заяву до суду;
- перелік документів та інших матеріалів, які додаються [2; 3].

Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами розглядається судом протягом двох місяців після її надходження за правилами, встановленими КАС України для провадження у суді тієї інстанції, яка здійснює перегляд. Особи, які беруть участь у справі, повідомляються про дату, час та місце розгляду заяви. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розгляду заяви і перегляду судового рішення. Суд своєю ухвалою може зупинити виконання судового рішення, яке переглядається за нововиявленими обставинами, до закінчення перегляду. Суд може не досліджувати докази стосовно обставин, що встановлені у судовому рішенні, яке переглядається за нововиявленими обставинами, якщо вони не оспорюються [4].

За наслідками провадження за нововиявленими обставинами, згідно ст.253 КАС України, суд може скасувати постанову чи ухвалу у справі і прийняти нову постанову чи ухвалу або залишити заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами без задоволення. При ухваленні нового судового рішення суд користується повноваженнями суду відповідної інстанції. З набранням законної сили новим судовим рішенням в адміністративній справі втрачають законну силу судові рішення інших адміністративних судів у цій справі. У разі залишення заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами без задоволення інші особи, які брали участь у справі, можуть вимагати компенсації особою, яка її подала, судових витрат, понесених ними під час провадження за нововиявленими обставинами [2].

Надавши загальну характеристику, провадженню за нововиявленими обставинами в адміністративному судочинстві, можемо підсумувати, що провадження за нововиявленими обставинами – врегульованої адміністративно-процесуальними нормами сукупність процесуальних дій, що здійснюються між адміністративним судом та іншими суб'єктами при перегляді судового рішення за нововиявленими обставинами. Провадження за нововиявленими обставинами є важливою гарантією справедливого правосуддя і законності в адміністративному процесі, оскільки передбачає можливість скасування судового рішення, законність та обґрунтованість якого викликає сумнів у зв'язку з виявленням істотних, таких, що становлять предмет доказування у справі, обставин, невідомих суду і заявникові на момент розгляду справи. Це провадження є процесуальним засобом, що забезпечує правильність та обґрунтованість судових рішень з фактичної та процесуальної сторони, захист прав та забезпечення інтересів фізичних, юридичних осіб і держави, а отже, виконання завдань та досягнення мети адміністративного судочинства. особливістю перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами є те, що його перевірку здійснює

той суд, постанова або ухвала якого переглядається, порядок провадження і правове становище осіб, які беруть участь у справі, є такими, якими вони встановлені для тієї стадії, що закінчилася прийняттям незаконного судового рішення, і яке стало об'єктом перегляду, з урахуванням специфіки для суду першої, апеляційної та касаційної інстанцій, строків позовної давності та інших процесуальних строків.

Література

1. Узагальнення судової практики розгляду адміністративними судами заяв про перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vasu.gov.ua/sudovapraktika/uzagalnennya/uzagalnenna_novoviyavleni_obstavini/
2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, № 37. – Ст. 446.
3. Перегляд рішень судів за нововиявленими обставинами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/3849>
4. Буцьких О.О. Провадження за нововиявленими обставинами в адміністративному судочинстві [Електронний ресурс] / О.О. Буцьких. – Режим доступу: <http://mydisser.com.ua/catalog/view/13609.html>

Особливості оскарження постанов у справах про адміністративні правопорушення

Смолка О.В., студент

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Оскарження до суду постанов у справах про адміністративне правопорушення є важливою гарантією прав особи, притягнутої до адміністративної відповідальності. Крім того, контроль, який здійснюють суди в адміністративно-деліктній сфері, запобігає порушенням закону з боку суб'єктів накладення адміністративних стягнень. Однак законодавство у цій сфері продовжує бути суперечливим і недостатньо ефективним, що актуалізує наукові дослідження в даному напрямі.

Вагомий вклад у розробку питання забезпечення гарантій реалізації права кожного громадянина звертатися до суду внесли такі вчені-правознавці, як: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, В.М. Горшеньов, І.Л. Бородін, В.В. Копейчиков, М.С. Малєїн, М.А. Матузов, І.Й. Магновський, Т.І. Пашук, О.О. Селіванов, В.В. Стефанюк, М. М. Тищенко, О.М. Якуба та ін.

Важливим питанням правового регулювання судового оскарження є те, яким законодавчим актом має регулюватися ця процедура (законом про адміністративну відповідальність, що об'єднує матеріальні і процесуальні норми, спеціальним процесуальним законом, законом, який встановлює порядок провадження в адміністративних або в загальних судах). Досвід країн пострадянського простору [1, 137-138], як і багатьох західноєвропейських держав [2, 70-72], свідчить про те, що ухвалення окремого закону (незалежно від того, чи охоплює він усе регулювання у сфері адміністративної відповідальності, чи зосереджений виключно на процесуальних аспектах) є достатньо поширеним і виправданим варіантом.

Проте такий варіант реформування можна назвати ідеалістичним через такі причини: а) складність і тривалість процесу кодифікації; б) відсутність політичної волі; в) відсутність у доктрині глибоких фахових розробок із цього приводу, які б виражали спільну позицію більшості українських науковців; г) застарілість уявлень про систему адміністративних деліктів, що вимагає (і новий Кримінальний процесуальний кодекс України [3] є кроком у цьому напрямі) розмежування кримінальних проступків і адміністративних деліктів. Тому такий варіант реформування можна розглядати як довгострокову мету.

Інший варіант полягає у перенесенні всіх норм, що регулюють судове оскарження у справах про адміністративні правопорушення, до тексту Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) [4]. Тим самим у Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [5] мають залишитися тільки норми, які стосуються оскарження в адміністративному порядку (удосконалення цієї процедури, теж застарілої, виходить за межі нашої теми), і норми, які регулюють оскарження судових рішень у справах про адміністративні правопорушення.

Це дасть змогу, з одного боку, швидко оновити порядок судового оскарження, а також уникнути проблеми колізійності між приписами КУпАП та КАСУ, що мають місце сьогодні. Наведене стосується підстав оскарження (законність і обґрунтованість у ст.293 КУпАП і перелік принципів, закріплений у ч.2 ст.3 КАСУ), повноважень суду при вирішенні справи (ст.293 КУпАП та ст.162 КАСУ) і т. п. Зосередження всієї процесуальної частини у КАСУ дозволить також уніфікувати процедуру оскарження постанов у справах про порушення митних правил із загальною процедурою оскарження в порядку, нині передбаченому в КУпАП та КАСУ.

Наступна пропозиція стосується меж перегляду постанови у справі про адміністративне правопорушення. У ч.1 ст.293 КУпАП чітко закріплено, що суд при розгляді скарги перевіряє законність і обґрунтованість постанови. Правильність такої позиції законодавця науковці часто вважають безспірною [8, 70]. У той же час згідно з принципом 8 Рекомендації № R (91) 1 судовий контроль за законністю й обґрунтованістю накладення адміністративних санкцій є лише мінімальною вимогою. У пояснювальній записці до цієї Рекомендації наголошується на бажаності судового перегляду справи по суті. Такий підхід з певною модифікацією, на нашу думку, слід інкорпорувати до законодавства про адміністративну відповідальність. Модифікація полягає у тому, що предметом перегляду постанови слід визначити її обґрунтованість і законність, включаючи принципи, наведені у ч.3 ст.2 КАСУ (розсудливість, відповідність меті, пропорційність тощо), але при цьому передбачити, що суд не зв'язаний фактами, встановленими під час розгляду справи про адміністративне правопорушення. Це дасть можливість адміністративному суду в разі необхідності витребувати будь-які потрібні для справи додаткові відомості, залучати свідків, використовувати інші способи доведення при розгляді справи і при цьому здійснювати саме перегляд постанови, а не новий розгляд питання про притягнення до адміністративної відповідальності з його специфічними стадіями тощо. Аналогічно це розширить і процесуальні можливості скаргників.

Говорячи про повноваження суду при прийнятті рішення за скаргою на постанову у справі про адміністративне правопорушення, доцільно виключити таке повноваження, як скасування постанови з направленням справи на новий розгляд (п.2 ч.1 ст.293 КУпАП). Цей інститут (від якого вже відмовились у кримінальному процесі) порушує презумпцію невинуватості. Фактично він означає, що якийсь з елементів складу правопорушення не встановлено чи не доведено. Відповідно, виходячи з презумпції невинуватості, усі сумніви мають тлумачитися на користь особи, яка притягається до відповідальності. Але замість цього суд не скасовує постанову і закриває справу, а направляє її на новий розгляд, даючи органу, який притягнув до відповідальності, можливість повторно розглянути справу про адміністративне правопорушення.

Нарешті, важливим напрямом удосконалення законодавства у сфері оскарження до суду постанов у справах про адміністративні правопорушення є запровадження можливості оскарження судового рішення, ухваленого за наслідками розгляду скарги. На користь такої новачки (а точніше – повернення до ситуації, яка існувала до моменту доповнення КАСУ ст.171) свідчать такі доводи:

- 1) наявність великих, а іноді дуже великих розмірів окремих адміністративних стягнень (наприклад, штрафи, які накладає Національний банк України, або штрафи за вчинення правопорушень у сфері використання й охорони природних ресурсів);

2) накладення на особу адміністративного стягнення (наприклад, накладення штрафу на посадову особу підприємства чи на особу, яка працює на фондовому ринку) може негативно позначатися на її подальшій кар'єрі, діловій активності в цілому, навіть на рівні життя. Наприклад, позбавлення механізатора права керування сільськогосподарською технікою строком до одного місяця (ст.108 КУпАП) у період збирання врожаю може позбавити громадянина роботи у період, коли він заробляє значну частину річного доходу (у силу сезонності сільськогосподарських робіт). Тому питання гарантій, які убезпечать особу від несправедливого притягнення до адміністративної відповідальності, є завжди актуальними. Апеляційне оскарження – одна з таких гарантій;

3) забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду є однією з конституційних засад правосуддя (п.8 ч.3 ст.129 Конституції України);

4) апеляційне оскарження сприяло б уніфікації судової практики у справах про адміністративні правопорушення. Разом з інтерпретаційною діяльністю Вищого адміністративного суду України це був би вагомий чинник забезпечення однаковості застосування судами законодавства про адміністративну відповідальність;

5) досвід країн пострадянського простору, які у процесі реформування законодавства про адміністративну відповідальність установили такий інститут;

6) позовна форма провадження досліджуваної категорії справ, із сутності якої випливає неприпустимість заборони права на оскарження судових рішень, прийнятих за наслідками розгляду справи [9, 58].

У разі оскарження рішення суду, ухваленого за наслідками розгляду скарги, можуть застосовуватися різні види перегляду (апеляційний, касаційний, у порядку нагляду). На нашу думку, у даній категорії справ одного рівня перегляду (апеляційного) буде достатньо. Строк на подання такої скарги слід установити тривалістю 10 днів від дати винесення рішення з правом його поновлення у разі пропущення з поважних причин. Строк розгляду в суді апеляційної інстанції слід передбачити за аналогією з тим, що пропонується для місцевого загального суду, – 10 днів. Перегляд постанови суду першої інстанції потрібно обмежити питаннями обґрунтованості і законності без права переглядати справу по суті і встановлювати факти. Наведені особливості можна відобразити у ст.1712 КАСУ. Рішення апеляційного суду, ухвалене за наслідками розгляду апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції, оскарженню не підлягатиме. Роль судів апеляційної інстанції виконуватимуть адміністративні апеляційні суди.

Звичайно, проти такої пропозиції може виникнути заперечення, пов'язане з перевантаженістю апеляційних адміністративних судів. Однак, по-перше, недоліки судової системи (у тому числі її перевантаженість) не повинні бути приводом для відмови від певної гарантії прав людини; а по-друге, однією з вимог до апеляційної скарги є порушення норм права, яких припустився місцевий суд (п.4 ч.2 ст.187 КАСУ). Якщо суддя апеляційного суду при вирішенні питання про прийняття скарги до розгляду побачить, що скажчик просто зловживає правом на оскарження й ознаки порушень норм закону чи суперечності висновків суду першої інстанції обставинам справи відсутні, він матиме можливість просто відмовити у порушенні апеляційного провадження за такою скаргою (ч.3 ст.189 КАСУ).

Якщо апеляційний порядок оскарження буде запроваджено, то потрібно також розширити перелік скажників. Право на оскарження судового рішення за наслідками розгляду скарги на постанову у справі про адміністративне правопорушення має отримати й суб'єкт притягнення до адміністративної відповідальності, якщо він вважає, що місцевий суд неправильно застосував норми матеріального або процесуального права. Це можна розглядати як складову процесуальної рівності сторін у справі.

Необхідно також відзначити, що у разі запровадження апеляційного оскарження рішень судів, ухвалених за наслідками розгляду скарги на постанови у справах про адміністративні правопорушення, і збільшення строків розгляду таких справ постає ще одна проблема, про яку в іншому контексті пише Д. Лук'янець [10, 360–361]. Ідеться про те, що застосування судового оскарження може призвести до порушення двомісячного строку,

відведеного законом на накладення адміністративного стягнення (ч.1 ст.38 КУпАП). Треба погодитися з Д. Лук'янцем у тому, що ст.38 КУпАП слід змінити, закріпивши, що наведений строк зупиняється на час розгляду судової справи про оскарження, включаючи апеляційний перегляд.

Проведене дослідження підтверджує необхідність комплексного реформування і вдосконалення інституту оскарження до суду постанов у справах про адміністративні правопорушення. Законодавчі зміни, на нашу думку, мають бути спрямовані на вдосконалення правового статусу скаржників, строків оскарження постанов, порядку і строків розгляду справ, повноважень суду. Важливим і таким, що потребує термінового вирішення, є питання запровадження можливості оскарження рішення суду першої інстанції в апеляційному порядку.

Література

1. Русанова В.Б. Розвиток інституту судового оскарження постанов у справах про адміністративні правопорушення: досвід пострадянських держав / В.Б. Русанова // Вісник Академії митної служби України. Серія: Право, – 2013. – № 1. – С. 136-142.
2. Адміністративна юстиція: проблеми теорії і практики. Настільна книга судді /за ред. О.М. Пасенюка. – К.: Істина, 2007. – 608 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 1370.
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.05 р. № 2747-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення України від 07.12.84 р. № 8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
6. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4496-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 32. – Ст. 1175.
7. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № R (91) 1 стосовно адміністративних санкцій від 13.02.91 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.echr-base.ru/rec91_1.jsp.
8. Черкес В. До питання про сучасні проблеми оскарження правових актів управління / В. Черкес // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 10. – С. 69-72.
9. Осокіна Г.М. Иск (теория и практика) / Г.М. Осокіна. – М.: Городец, 2000. – 192 с.
10. Демократичні засади державного управління та адміністративне право: монографія / Ю.С. Шемшученко, В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, І.О. Кресіна та ін.; за заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Юридична думка, 2010. – 496 с.

Поняття, мета, завдання та функції державної реєстрації

Шумейко І.П., студент магістратури

Науковий керівник:

Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, Заслужений юрист України

Запорізький національний університет

Вважають, що термін «реєстрація» походить від слова «реєстр», яке з'явилося в українській мові через польське «rejestr» від латинського «regestum» – внесене, записане, «regere» – приносити, вносити. Воно означає список, письмовий перелік кого- або чого- небудь; книгу для запису справ, документів, майна, земельних володінь тощо [1, 137].

І якщо семантика терміну «реєстрація» є зрозумілою і не викликає полеміки, то термін «державна реєстрація» є правовою категорією, що має кілька наукових визначень. Це викликано відсутністю єдиного нормативного визначення державної реєстрації, що є нормальним явищем, адже державній реєстрації в Україні підлягає значна кількість юридичних фактів. Цим викликано регулювання державної реєстрації кількома групами нормативно-правових актів залежно від факту, що підлягає реєстрації. Отже, потреби у

єдиному нормативному визначенні державної реєстрації немає, через що виникає проблема віднайти доктринальне її визначення.

Так, у виданні «Адміністративне право України: словник термінів» державною реєстрацією науковці називають письмовий запис або фіксацію іншим чином фактів, явищ, відомостей чи матеріальних об'єктів з метою їх державного обліку та контролю, засвідчення діяльності й надання їм законного (легітимного) статусу [2, 113].

Найбільшої уваги, на нашу думку, заслуговують дефініції, що визначають місце державної реєстрації у системі права. Відомо, що система права включає в себе галузі, підгалузі, інститути, підінститути і норми права. Інститутом адміністративного права науковець А.І. Берлач визначає «відносно самостійну, однорідну за змістом, сталу систему правових норм, яка за допомогою методів адміністративного права всесторонньо регламентує певний різновид суспільних відносин або спільну сторону (сторони) однорідних суспільних відносин, що виникають у сфері реалізації державної виконавчої влади» [2, 163].

Отже, визначаючи місце державної реєстрації у системі права слід дати відповідь на питання: чи врегульована державна реєстрація сталою, однорідною системою правових норм?; чи становить державна реєстрація певний різновид суспільних відносин? Відповіді на ці питання різняться.

Зокрема, М.П. Гурковський визначає державну реєстрацію як «інститут адміністративного права, яким забезпечується фіксація фактів, явищ, відомостей чи певних матеріальних об'єктів з метою їх державного обліку та контролю, засвідчення дійсності і надання їм законного статусу, в результаті чого настають юридичні наслідки» [3, 7-8].

В. Спасенко у своїй роботі підтримує наведену вище думку щодо місця державної реєстрації у системі права, вважаючи державну реєстрацію інститутом адміністративного права [4, 41].

Натомість, В.П. Тимощук погоджується з цією думкою і вважає державну реєстрацію складовою інституту адміністративних послуг, тобто, на його думку, державної реєстрації як самостійного інституту права не існує [5, 126].

Однак, важко погодитися із наведеною вище думкою, оскільки критерієм віднесення групи тих чи інших правових норм до інституту права є регулювання певного різновиду суспільних відносин, а не метод такого регулювання. Державна реєстрація поєднує в собі елементи адміністративної процедури (якщо розглядати її в динаміці) і адміністративної послуги (якщо розглядати результат державної реєстрації), а тому її не можна цілком відносити до чогось одного з них. Натомість, державна реєстрація становить один вид суспільних відносин, пов'язаних із офіційною фіксацією від імені держави фактів, що мають юридичне значення. Тому державну реєстрацію можна вважати інститутом адміністративного права, що містить в собі такі підінститути, як:

- державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців;
- державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень;
- державна реєстрація громадських формувань;
- державна реєстрація обтяжень рухомого майна;
- державна реєстрація прав на транспортні засоби;
- державна реєстрація актів цивільного стану;
- державна реєстрація заповітів і спадкових справ;
- державна реєстрація правочинів;
- державна реєстрація природних ресурсів;
- державна реєстрація об'єктів права інтелектуальної власності тощо.

Ми пропонуємо розуміти під державною реєстрацією офіційну фіксацію від імені держави юридичного факту виникнення, зміни або припинення правового статусу суб'єктів чи об'єктів правовідносин.

Основною цінністю інформації, що внесена до офіційного реєстру, потрібно вважати її презюмовану достовірність. Це означає, що будь-яка особа має право керуватися даними

офіційного реєстру як достовірними і не несе відповідальності, якщо достовірність цієї інформації буде у подальшому спростована.

Завдання державної реєстрації ми спробуємо визначити, виходячи з категорії мети. Метою надання адміністративних послуг вважають реалізацію права чи виконання обов'язку [6, 572]. Метою будь-якої реєстрації, – зазначається в юридичній літературі, – є легітимація певного виду діяльності того чи іншого суб'єкта [7, 82]. Метою створення реєстрів є встановлення єдиних банків даних, що дозволяють у масштабах держави організовувати централізований облік для належної організації та контролю у відповідних сферах державного й суспільного життя, насамперед в економічній сфері та захисті права власності [8, 56]. Державна реєстрація підприємницької діяльності переслідує мету обліку та контролю за діяльністю [8, 27]. Державна реєстрація прав на нерухомість надає можливість фіскальним, правоохоронним, судовим органам ефективно використовувати інформацію з реєстру в межах чинного законодавства [9]. Законодавець пов'язує функціонування ЄДР із досягненням мети забезпечення державних органів, а також учасників цивільного обороту достовірною інформацією про юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців [10].

Тобто, державна реєстрація необхідна як для обслуговування приватних інтересів (саме тому в результаті проведення реєстрації надаються адміністративні послуги), так і для забезпечення публічних інтересів (потреб суб'єктів владних повноважень у достовірних даних про суб'єкти та об'єкти правовідносин). Виходячи з вищенаведених визначень мети надання адміністративних послуг, мети державної реєстрації, а також мети функціонування державних реєстрів, виокремлюємо два основних завдання державної реєстрації як інституту адміністративного права:

1) встановлення уніфікованої юридичної процедури набуття, зміни та припинення прав та обов'язків суб'єктів правовідносин, що полягає в офіційній фіксації юридичних фактів;

2) встановлення порядку отримання, обробки, збереження, поширення і надання достовірних даних про суб'єкти та об'єкти правовідносин для подальшого їх використання суб'єктами публічного і приватного права.

Підсумовуючи викладені вище міркування щодо поняття, мети та завдань державної реєстрації, ми дійшли висновку про те, що функціями державної реєстрації є:

1) засвідчувальна (полягає у наступному: вважається, що юридичний факт, який підлягає державній реєстрації, існує лише тоді, коли про це є відомості у державному реєстрі);

2) гарантуюча (полягає у наступному: зареєстрований юридичний факт вважається достовірним, якщо інше не буде доведено у встановленому законом порядку);

3) правореалізуюча (полягає у наступному: суб'єкт правовідносин може реалізувати певні, визначені законом, права, лише дотримавшись процедури державної реєстрації);

4) облікова (полягає у наданні органам публічної адміністрації інформації, необхідної для здійснення владних повноважень).

Література

1. Степаненко В.В. Поняття та правова природа державної реєстрації / В.В. Степаненко // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2011. – № 3 (46). – С. 136-141.
2. Адміністративне право України: словник термінів / за заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова. – К.: Ін Юре, 2014. – 520 с.
3. Гурковський М.П. Реєстраційна діяльність публічної адміністрації: організаційно-правовий аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / М.П. Гурковський. – Львів, 2010. – 16 с.
4. Спасенко В. Сутність та ознаки інституту державної реєстрації: адміністративно-правовий аспект / В. Спасенко // Юридична Україна. – 2013. – № 3. – С. 38-43.
5. Тимошук В.П. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / В.П. Тимошук. – К.: Факт, 2003. – 496 с.

6. Ніколаєнко К.В. Сутність та ознаки адміністративних послуг в Україні: загальна характеристика / К.В. Ніколаєнко // Держава і право. – 2010. – № 43. – С. 269-276.
7. Кузьменко О.В. Природа реєстраційного провадження / О.В. Кузьменко // Вісник Академії митної служби України. Серія: Право. – 2009. – № 1. – С. 81-87.
8. Фомічов К.С. Єдині державні реєстри України як предмет посягання при рейдерських захопленнях / К.С. Фомічов, Л.П. Заставська // Держава та регіони. Серія: Право. – 2014. – № 3 (45). – С. 54-58.
9. Поліщук І. За принципом «Єдиного вікна»: зареєструвати речові права і земельну ділянку буде простіше [Електронний ресурс] / І. Поліщук. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/za-principom-yedinogo-vikna/>.
10. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.

Секція 4 **ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО, ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС** **ТА СІМЕЙНЕ ПРАВО**

Суд – обов’язковий суб’єкт цивільних процесуальних правовідносин

Білокур А.В., студентка
Науковий керівник:
Алімов К.О., к.ю.н., викладач
Запорізький національний університет

Цивільне процесуальне законодавство не містить поняття і переліку всіх учасників цивільного процесу. З поняттям учасників цивільного процесу тісно пов’язане поняття суб’єктів цивільних процесуальних відносин. Процесуальні права і обов’язки сторін, суб’єктів процесуальних правовідносин, органічно пов’язані між собою і, як правило, кореспондують один з одним. Суб’єктний склад правовідносин, що складаються в цивільному судочинстві постійно змінюється в залежності від чергування стадій судочинства, а також в залежності від виду провадження (це наслідок того, що правовідносини визначають коло осіб, на яких в той чи інший момент поширюється дія даних юридичних норм). Проте, на всіх стадіях судочинства завжди присутній такий суб’єкт цивільних процесуальних правовідносин, як суд.

Всі суб’єкти цивільного процесу займають неоднакове становище і користуються різними процесуальними правами. Коло учасників процесу досить широке, а склад – різноманітний. Неоднакові їх процесуальні функції, цілі та завдання участі в процесі. Різне становище суб’єктів має значення як щодо впливу на хід процесу, так і для досягнення необхідної і кінцевої його мети, а саме: постановлення судового рішення [1, 145].

Незважаючи на велику кількість досліджень в правовій науці та чисельних праць відомих вчених, таких як С.С. Бичкова, А.А. Слугін, М.А. Гурвіч, М.С. Шакарян, В.В. Комаров, П.І. Радченко, К.В. Гусаров, П.Ф. Єлісейкін, В.Н. Щеглов, С.Я. Якубов та інших, складнощі з даного приводу обумовлюються також і великою кількістю різних точок зору.

Суд є обов’язковим суб’єктом цивільних процесуальних правовідносин. При цьому, процесуальні правовідносини завжди двосторонні. Це завжди правовий зв’язок між суб’єктом процесу і судом. При цьому, процесуальних правовідносин між учасниками процесу не існує. Всі права виникають по відношенню до суду, обов’язки тим більше. Окрім того, через суд реалізуються права.

Правове становище суду регулюється положеннями Конституції України [2], Цивільного кодексу України [3], Цивільного процесуального кодексу України [4], Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [5] та рядом інших законів та підзаконних нормативно-правових актів.

Про те, що суд є обов’язковим учасником цивільних процесуальних правовідносин вказують і правові норми. Зокрема, в Цивільному процесуальному Кодексі України, що закріплює право кожної зацікавленої особи звернутися за захистом до суду, зазначається, що суд санкціонує кожен процесуальну дію, виступає сполучною ланкою [4]. Якщо одна зі сторін відмовляється відповідати на питання, то сторона тим самим порушує обов’язок перед судом. При цьому, є право мовчати – захищатися в процесі, суд може відповідно оцінити таку процесуальну поведінку. Варто відмітити, що право мовчати може свідчити про зловживання, тому що обов’язок відповідати – це обов’язок по відношенню до суду.

Окрім того, в Цивільному процесуальному Кодексі України зазначено, що з судом немає тристоронніх відносин «Позивач-Суд-Відповідач», проте є двосторонні: «Позивач-Суд», «Відповідач-Суд» [4].

При цьому, під поняттям «суд» потрібно розуміти, України, як державу, так як судова влада – одна з гілок державної влади. Здійснюється вона судами в особі суддів, адже

судочинство здійснюється тільки державними судами, створеними на підставі закону. А по-друге, вповноважених державою осіб – суддів, які здійснюють в судах правосуддя, згідно положень Конституції України.

Ст.124 Конституції України передбачає, що правосуддя в Україні здійснюється тільки судом. Також Конституція України визначає, що забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів осіб, які потребують цього – це обов’язок України, як держави, в тому числі й у сфері цивільних процесуальних відносин [2].

На підтвердження того, що сує є обов’язковим учасником цивільних процесуальних правовідносин Авсієвич А.В. зазначає, що права і обов’язки суду, складові його компетенцію, в повній мірі реалізуються ним у відносинах з учасниками цивільного процесу, а також поширюються на невизначене коло осіб через прийняті під час вирішення справи акти, які вступили в законну силу [6, 90]. Ця обставина обумовлює можливість суб’єктів, які не брали участь у вирішенні справи судом, але вважають, що судовий акт зачіпає їх права та інтереси, оскаржити такий акт в апеляційному або касаційному порядку.

Отже, аналізуючи правове становище суду в цивільних процесуальних відносинах, а також зміст прав і обов’язків сторін варто відмітити, що, не дивлячись на владний характер відносин суду з учасниками процесу, закріплені в законі права сторін кореспондують відповідним обов’язкам суду, головним з яких є обов’язок суду винести по справі законне і обґрунтоване рішення. А це в свою чергу, виступає додатковою підставою виділення суду, як обов’язкового учасника правовідносин, без участі якого не буде прийнято законного і обґрунтованого рішення.

Література

1. Мацегорін О.І. Поняття та зміст захисту цивільних прав / О.І. Мацегорін // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 3. – С. 143-146.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Цивільний процесуальний кодекс України: від 18.03.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
5. Про судоустрій і статус суддів Закон України від від 07.07.2010 р. № 2453-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>
6. Авсієвич А.В. До питання захисту суб’єктивних цивільних прав / А.В. Авсієвич // Наукові праці МАУП. – 2012. – № 2 (33). – С. 89-92.

Проблеми пред’явлення доказів у справах про захист честі, гідності та ділової репутації, коли неправдива інформація поширена через мережу Інтернет

Болобан Д.А., студент

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

Конституцією України закріплено, що честь та гідність людини, на ряду з її життям та здоров’ям визнається найвищою соціальною цінністю, тому посягання на права і свободи, честь та гідність інших людей є недопустимим, для чого всім і гарантується судовий захист цих прав. В наш час, коли мережа Інтернет активно розвивається, все частіше зустрічаються випадки коли за допомогою неї розповсюджується інформація, яка наносить великої шкоди честі, гідності та діловій репутації певних осіб. Проте через певні особливості розповсюдження інформації в мережі Інтернет, та недосконалість українського законодавства, у переважній більшості випадків стає дуже складно довести факт порушення цих прав. Саме тому, на нашу думку, є актуальним дослідити проблеми доказування факту

поширення інформації, що завдає шкоди честі, гідності та ділової репутації особи через мережу Інтернет.

Теоретичними засадами даної роботи стали праці про докази у цивільному процесі таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як О.В. Бауліна, С.С. Бичкової, А.Г. Коваленка, М.В. Колосової, В.В. Молчанова, І.В. Решетнікової, П.Г. Тимченка, М.К. Треушнікова, В.П. Феннича, Д.Г. Фільченка, С.Я. Фурси, Т.В. Цюри, Д.М. Чечота, М.Й. Штефана та ін.

Розпочати процес захисту честі, гідності та ділової репутації дуже складно, адже позивач обов'язково повинен довести факт поширення відповідачем інформації, яка завдає шкоди честі, гідності та діловій репутації на основі наданих доказів, із збиранням та належним оформленням яких, на практиці і виникає дуже багато проблем, особливо коли така інформація поширена через мережу Інтернет. Про обов'язок доведення факту поширення інформації, яка завдає шкоди честі, гідності та діловій репутації свідчить ч.3 ст.10, ч.1 ст.60 ЦПК України, відповідно до яких кожна сторона учасник цивільного процесу має обов'язок довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, та ч.1 ст.11 ЦПК України, згідно з якою суд розглядає цивільні справи в межах заявлених вимог і на підставі наданих сторонами доказів [1].

Крім того, через специфіку існування та роботи всесвітньої мережі Інтернет, будь-яка особа може здійснювати різноманітні образливі дописи і залишатись при цьому невідомою, чим створює для позивача процесуальну неможливість подання позову з огляду на норми ст. 119 ЦПК [2].

Постановою № 1 від 27.02.2009 року Пленуму ВСУ це питання було дещо врегульовано. Так, належним відповідачем у разі поширення оскаржуваної інформації в мережі Інтернет є автор відповідного інформаційного матеріалу та власник веб-сайту. Якщо автор поширеної інформації невідомий або його особу та/чи місце проживання (місце розташування) неможливо встановити, а також коли інформація є анонімною і доступ до сайту – вільним, належним відповідачем є власник веб-сайту, на якому розміщено зазначений інформаційний матеріал, оскільки саме він створив технологічну можливість та умови для поширення недостовірної інформації [2].

Тому, не зважаючи на те, що автора інформації, яка завдає шкоди честі, гідності та діловій репутації не завжди можна притягнути до відповідальності, але особа, яка звертається за захистом порушених прав, має можливість відповідно до ст.277 ЦПК України вимагати спростування негативної інформації у спосіб, в який таку інформацію було оприлюднено [2].

Належним чином зафіксувати факт розміщення в мережі інформації, яка завдає шкоди честі, гідності та діловій репутації особи та зміст такої інформації теж дуже складно. Адже ч.2 ст.57 ЦПК України встановлено вичерпний перелік засобів доказування, які можуть застосовуватися в цивільному судочинстві. Серед них не виокремлено електронних даних або інформації, єдиною формою використання електронних даних як доказів є трансформація такої інформації в письмові докази, передбачені ст. 64 ЦПК України [3].

Та і на цьому процес доказування не завершується, адже може скластися ситуація, коли особа може надати суду роздруківку із сайту, на якому було поширено інформацію яка завдає шкоди її честі, гідності та діловій репутації, а потім, після отримання позовної заяви, особа, що поширила цю інформацію, може її з легкістю видалити, що унеможливить доведення її існування [3].

Деякі юристи-практики для запобігання таких ситуацій рекомендують посвідчувати такі роздруківки у нотаріуса. Проте, нотаріуси здебільшого відмовляються посвідчити такі документи, наголошуючи, що це не передбачено Інструкцією про вчинення нотаріальних дій [4], до того ж відповідно до ст.75 Закону України «Про нотаріат», роздруківки з сайтів не можна вважати документами, адже вони не мають юридичного значення [5].

Тому для використання таких роздруківок, як доказів, позивачеві необхідно залучити свідків, які в подальшому своїми показами підтвердять автентичність тексту наданої в якості

доказу роздруківки Інтернет-сторінки змісту сторінки, який вони бачили у мережі. В процесі судового розгляду також можуть бути проведені ІТ експертизи, подаватись запити тощо [2].

Слід зазначити, що показання свідка в цивільному процесі є одним з найважливіших джерел доказів, із якого суд одержує відомості про наявність чи відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи [2].

Свідок зобов'язаний дати правдиві показання щодо відомих йому обставин та попереджається судом про відповідальність за неправдиві покази [2].

Отже, у зв'язку тим, що розповсюдження інформації в мережі Інтернет має певні особливості та через недосконалість українського законодавства процес підготовки доказів для пред'явлення у суді під час розгляду справ про захист честі, гідності та ділової репутації, коли інформація поширена через мережу Інтернет стає досить складним та проблематичним. Тому, на нашу думку, найбільш дієвим способом вирішення цих проблем та полегшення процесу захисту прав осіб є вдосконалення сучасного Цивільно-процесуального законодавства та розробка нових нормативно правових актів які б регулювали процес використання електронних доказів.

Література

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 41. – Ст. 492.
2. Асадчев Ю. Доказова база у справах захисту честі, гідності та ділової репутації [Електронний ресурс] / Ю. Асадчев // Газета «Закон і Бізнес». – К., 2016. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/123396-dokazova_baza_u_spravah_zahistu_chesti_gidnosti_ta_dilovoi_r.html.
3. Лежух Т. Застосування електронних доказів у справах про захист честі, гідності та ділової репутації [Електронний ресурс] / Т. Лежух // Журнал Верховної Ради України «Віче». К., – 2016. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3806/>.
4. Кравченко О.П. Порядок засвідчення вірності копій документів [Електронний ресурс] / О.П. Кравченко // «Держінформ'юст». – К., 2016. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/15101>.
5. Про нотаріат: Закон України від 02 вересня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383.

Про сутність, нормативне закріплення і тенденції розвитку функціональних принципів цивільного процесу

Бондаренко А.О., студентка

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

Будь-яка сфера людської діяльності ґрунтується на певних закономірностях, правилах, основах, які характеризують її, розкривають її зміст, формують погляди особи, виступаючи фундаментальними основами такої діяльності. Оскільки Україна знаходиться на сучасному етапі розбудови як демократичної, соціальної та правової держави постає необхідність наукового теоретичного аналізу усталених підвалин, фундаментальних блоків, керівних ідей та основоположних джерел будь-якої правової системи – принципів права.

Актуальність теми зумовлена тим, що принципи цивільного судочинства мають важливе значення, оскільки вони слугують необхідною умовою вдосконалення діяльності судових органів, їх суворе дотримання і реалізація є важливою гарантією захисту прав, свобод та інтересів особи. У принципах цивільного процесу концентруються погляди законодавця на характер і зміст сучасного судочинства з розгляду й вирішенню судами цивільних справ.

Незважаючи на пильну увагу з боку вчених до таких категорій як принципи права, в науці існують різні їх трактування. Наприклад, в енциклопедичних виданнях термін "принцип" (латин. – *principium*) визначається як «те, що лежить в основі певної теорії, вчення, науки, світогляду тощо». В.Ю. Мамицький робить висновок, що принципи цивільного процесуального права являють собою правові вимоги,... об'єктивні за змістом і суб'єктивні за формою закріплення, які випливають з природи судової влади або з форми її здійснення, виражають специфічні риси і характеризують зміст цивільного процесуального права та перспективи його розвитку [1, 6-7].

О.В. Немировська принципи цивільного процесуального права розглядає через категорію загальних начал, які визначають весь лад процесу в цілому і всю систему цивільно-процесуальних дій та відносин... відповідно до завдань правосуддя [2, 4].

Проте, незважаючи на існування великої кількості різноманітних, іноді навіть протилежних поглядів щодо сутності, поняття системи, структури класифікації характеристики принципів права, більшість правників дотримуються позиції, що принципи права – керівні положення права, його основні засади, основоположні ідеї, які виражають об'єктивні закономірності, тенденції та потреби суспільства, що визначають сутність всієї системи, галузі чи інституту права, які мають в силу їх правового закріплення загальнообов'язкове значення.

Розуміння категорії «принцип» важливо не тільки для з'ясування сутності принципу, значення і системи принципів даної галузі права, але також для розрізнення з іншими правовими феноменами – правової ідеєю, аксіомою, нормою права, правовим інститутом.

По-перше, феномен принципу може бути цілком з'ясовано тільки у взаємозв'язку двох його сторін: об'єктивної і суб'єктивної. Об'єктивна сторона полягає в тому, що принципи права обумовлені суспільними відносинами на даному етапі розвитку суспільства і держави. Суб'єктивна сторона проявляється в усвідомленні цієї обумовленості, яка знаходить вираз у формулюванні принципів, що має законодавче втілення.

По-друге, в правових принципах відображається ставлення людей до права як соціальної цінності, і в цьому сенсі принцип є ідеологічною категорією. В основі принципів завжди закладені правові ідеї, які є вихідними для формування системи галузі права і в силу цього втілюються в правову тканину галузі права, стаючи її якісними сутнісними характеристиками.

По-третє, – принципи права завжди мають нормативне вираження. Існує два способи фіксації в нормах права, а саме:

а) текстуальний – безпосереднє формулювання принципів у нормах права. При цьому способі нормативного закріплення принципи можуть формулюватися у статтях, які містять лише перелік принципів; короткий опис суті принципів; виражають конкретний зміст принципу із певною долею деталізації;

б) змістовий або смисловий – виведення змісту принципів права із змісту нормативно-правових актів [3, 150].

Виходячи із правової природи принципів права, принципи цивільного процесуального права, які виділені шляхом смислового механізму, повинні відповідати таким ознакам, як:

– регулятивність;

– системність – кожен елемент системи принципів повинен мати своє чітке місце, а також принципи не повинні дублювати змісту один одного;

– дієвість та загальність – означає те, що принципи цивільного процесуального права повинні реалізовуватись на усіх стадіях процесу, а також в усіх видах цивільного правосуддя;

– джерело походження – принципи права повинен мати форму зовнішнього вираження;

– демократичність – принцип права повинен відображати ідеї демократичності, громадянського суспільства, правової держави, незалежності, свободи дій та інших;

– нормативність та текстуальне закріплення – принцип повинен бути закріплений у цивільному-процесуальному законодавстві, або прямо виходити із норми права;

– ідейна спрямованість – в основі принципу цивільного процесуального права закладена певна ідейна спрямованість, яка є передумовою виникнення принципи та обумовлюється соціально-економічними основами суспільного життя [4, 9].

До певної міри система принципів цивільного процесуального права впливає із змісту норм ЦПК України. У ст.1 цього Кодексу доречно підкреслено, що завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Таким чином, принципи цивільного процесуального права віддзеркалюють специфіку й зміст даної галузі, є проявом предмета методу регулювання цивільного процесуального права, визначають мету цивільного процесу та методи її досягнення, зміст діяльності суб'єктів розгляду цивільних справ. Вони впливають й на наступний розвиток права, в тому числі на розробку нових нормативних актів.

Принципи не можуть бути цілком реалізовані в діючому праві, вони повинні давати певну свободу подальшого розвитку права, повинні бути спрямованими в майбутнє.

Принципи права, таким чином, не є щось застаріле й незмінне: вони, відображаючи розвиток суспільних відносин і права, удосконалюються разом із ним. Нарешті, принципи виконують гарантійну функцію: вони покликані забезпечувати реалізацію цілей і задач цивільного судочинства.

Література

1. Мамницький В.Ю. Принцип змагальності у цивільному судочинстві: автореф. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.03 "Цивільне право; підприємницьке право; сімейне право; міжнародне приватне право" / В.Ю. Мамницький; Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. – Х., 1995. – 18 с.
2. Немировська О.В. Принцип змагальності сторін та його реалізація у судовій практиці: автореф. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.03 "Цивільне право; підприємницьке право; сімейне право; міжнародне приватне право" / О.В. Немировська; Інститут держави та права ім. В.М. Корецького – К., 1999. – 17 с.
3. Носенко Л.И. Принципы гражданского процесса: к вопросу о значимости / Л.И. Носенко // Вестник ОГУ. – 2012. – № 3 (139). – С. 148-151.
4. Бонтлаб В.В. Принципи цивільного процесуального права у новітніх умовах сьогодення: науково-правовий аспект / В.В. Бонтлаб // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2 (10). – С. 1-15.

Передумови виникнення цивільних процесуальних правовідносин

Данильченко Є.О., студентка

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

Поняття правовідносин є одним із фундаментальних понять правової науки, яке розглядається як особлива форма суспільних відносин, що виникають відповідно до закону, учасники яких реалізують свої права і обов'язки з метою задоволення своїх потреб та інтересів в особливому порядку, який не заборонений державою [1, 23].

Так у цивільному процесі виникають численні правові, врегульовані Цивільним процесуальним кодексом, зв'язки, які є цивільними процесуальними правовідносинами.

Як зазначає Харитонов Є.О, цивільні процесуальні правовідносини – це врегульовані цивільним процесуальним правом відносини, що складаються між судом і кожним з

учасників цивільного процесу у зв'язку зі здійсненням правосуддя у цивільних справах, що становлять певну систему [2, 68].

Дискусії, які ведуться навколо визначення підстав виникнення, зміни і припинення цивільних процесуальних правовідносин в першу чергу, стосуються самої їх назви. Науковцями вживаються різні поняття для позначення факторів, які впливають на рух цивільних процесуальних правовідносин: передумови, підстави, умови, привід тощо [3, 81].

На думку Васильєва С.В., цивільні процесуальні правовідносини виникають, змінюються та припиняються за наявності певних юридичних умов, які в юридичній науці називають передумовами виникнення правовідносин [4, 53].

Передумови виникнення цивільних процесуальних правовідносин – це обставини процесуально-правового характеру (юридичні факти), наявність (відсутність) яких є необхідною для реалізації права на звернення до суду за захистом порушеного або оспорюваного суб'єктивного матеріального права чи охоронюваного законом інтересу, тобто для порушення справи в суді першої інстанції, в стадіях апеляційного і касаційного провадження та перегляду рішень у зв'язку з нововиявленими та винятковими обставинами [5, 79].

Передумови цивільних процесуальних правовідносин стосуються всіх правовідносин взагалі, без них жодне правовідношення не може виникати і розвиватися [2, 72].

Питанням щодо яких умов виникають цивільно-процесуальні правовідносини присвячували свої дослідження такі вчені, як О.В. Шутенко, А.В. Андрушко, Ю.В. Білоусов, Т.М. Кілічава, М.Й. Штефан, С.І. Чорнооченко, С.В. Васильєв, А.Л. Паскар, В.В. Комаров.

Серед вчених-процесуалістів немає однієї думки не тільки щодо термінології, але й щодо змісту зазначених понять.

Чорнооченко С.І. виділяє такі передумови виникнення цивільних процесуальних правовідносин: 1) норми цивільного процесуального права; 2) цивільна процесуальна правоздатність учасників процесу; 3) процесуальні юридичні факти [6, 59].

Насамперед, Харитонов Є.О. виділяє ще таку умову, як цивільна процесуальна дієздатність, та ставить цю передумову замість процесуальних юридичних фактів. Він наголошує на те, що цивільна процесуальна дієздатність – це здатність особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати цивільні процесуальні обов'язки в суді. Саме це і є головним елементом у правовідносинах [2, 72].

Думка А.В. Андрушко відрізняється від думок попередніх науковців. Він поєднує вищі сказанні передумови авторів, зокрема, правоздатність та дієздатність, та встановлює свою систему, склад яких визначається у таких елементах, як: 1) норми цивільного процесуального права; 2) правосуб'єктність учасників процесу; 3) юридичні факти [7, 35].

Для більш детального розуміння передумов виникнення правовідносин цивільного процесу пропонуємо розкрити зміст кожної з них.

Для виникнення цивільних процесуальних правовідносин насамперед необхідно наявність відповідної норми цивільного процесуального права.

Норми цивільного процесуального права – це закріплені в законі загальнообов'язкові правила поведінки, які регулюють відносини, що складаються у зв'язку з судовою діяльністю по розгляду і вирішенню цивільних справ [8, 90].

Цивільні процесуальні правовідносини не можуть виникнути та існувати за відсутності норм процесуального права, тобто не може бути цивільних процесуальних правовідносин, не врегульованих процесуальними нормами. Одні процесуальні норми регулюють відносини між судом і позивачем, інші між судом і відповідачем, треті – між судом і свідком тощо. Норми цивільного права передбачають рамки дозволеної поведінки для суду і всіх учасників цивільного судочинства [8, 90].

Норми цивільного процесуального права як передумова виникнення цивільних процесуальних правовідносин характеризуються такими особливостями: встановлюються тільки державою; є загальнообов'язковими; мають загальний характер; регулюють суспільні відносини лише в сфері здійснення правосуддя у цивільних справах; забезпечуються можливістю застосування державного примусу чи процесуальних заходів, не пов'язаних з

державним примусом; ставлять за мету правильний і своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ [9, 33].

У науковій літературі з цивільного процесуального права вирішення суперечок з приводу визначення підстав виникнення, зміни і припинення цивільних процесуальних правовідносин пропонувалось шляхом введення нового поняття – «цивільна процесуальна правосуб'єктність» [3, 83].

В.В. Комаров зазначає, що цивільна процесуальна правосуб'єктність має свій зміст, який є структурованим і складається з двох елементів: 1) можливість мати процесуальні права і нести обов'язки (правоздатність); 2) можливість до самостійного здійснення прав і обов'язків (дієздатність). Таким чином, цивільна процесуальна правоздатність і дієздатність розглядаються як окремі, самостійні підстави виникнення, зміни та припинення цивільних процесуальних правовідносин, які в своїй сукупності є складовими елементами цивільної процесуальної правосуб'єктності [10, 251].

Цивільна процесуальна правоздатність – це встановлена законом здатність мати цивільні процесуальні права і виконувати цивільні процесуальні обов'язки [2, 73].

Відповідно до ст.28 ЦПК цивільною процесуальною правоздатністю рівною мірою наділяються усі фізичні та юридичні особи щодо цивільних прав сторони, третьої особи, заявника, заінтересованої особи (ст.28 ЦПК) [11, 14].

Процесуальна правоздатність може бути як загальною, так і спеціальною, оскільки, наприклад, далеко не всі громадяни можуть мати процесуальні права і обов'язки експерта, тому що для цього потрібні відповідні фахові знання та навички [2, 73].

Цивільна процесуальна правоздатність виникає у особи в момент виникнення цивільних процесуальних правовідносин. До виникнення цих правовідносин у особи існує лише право на звернення до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Таким чином, цивільна процесуальна правоздатність є абстрактною умовою володіння усіма передбаченими законом процесуальними правами і обов'язками [6, 61].

Відповідно до ст.29 ЦПК цивільна процесуальна дієздатність – це здатність особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати цивільні процесуальні обов'язки в суді. Цивільну процесуальну дієздатність мають фізичні особи, які досягли повноліття, а також юридичні особи [11, 14].

Наступною передумовою виникнення цивільних процесуальних правовідносин є юридичні факти.

Юридичні процесуальні факти – це обставини процесуально правового характеру, наявність або відсутність яких необхідна для реалізації права на звернення до суду за захистом порушеного або оспорюваного суб'єктивного матеріального права чи інтересу, що охороняється законом, тобто для порушення справи в суді першої інстанції, в стадіях апеляційного і касаційного провадження, з перегляду рішень за нововиявленими обставинами [9, 33].

Як зазначає Васильєв С.В., для виникнення, зміни чи припинення цивільних процесуальних правовідносин законодавець передбачає сукупність юридичних фактів, завершальним з яких є дія суду. Приміром, особи, які беруть участь у справі, мають право заявити клопотання про розгляд справи у закритому судовому засіданні. Така можливість передбачена ч.3 ст.6 ЦПК України [4, 56].

Таким чином, слід визначити, що всі погляди мають право на життя, але слід погодитись з думкою А.В. Андрушко, який вказує на те, що зміст умов виникнення цивільних процесуальних правовідносин більш ширший та складніший, ніж той, що пропонують інші науковці. Це обумовлюється тим, що за такими умовами розкривається повністю поняття правовідносин у цивільному процесі.

Література

1. Варуха Г.В. Цивільне процесуальне право України: посіб. [для підготов. до іспитів] / Г.В. Варуха. – К.: Вид. Паливода А.В., 2009. – 130 с.

2. Харитонов Є.О. Цивільний процес України: навчальний посібник / Є.О. Харитонов. – К.: Істина, 2012. – 472 с.
3. Білоусов Ю.В. Цивільний процес України: підручник / Білоусов Ю.В. та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. М.М. Ясинка. – К.: Правова єдність; Алерта, 2014. – 743 с.
4. Васильєв С.В. Цивільний процес України: навч. посіб. [для підгот. до заліків та іспитів] – 2-ге вид., перероб. та доп. / С.В. Васильєв. – Х.: Еспада, 2010. – 456 с.
5. Сенік С.В. Цивільне процесуальне право: навч. посіб. / С.В. Сенік, Р.Я. Лемик. – Л.: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2010. – 423 с.
6. Чорнооченко С.І. Цивільний процес: навч. посіб. для вузів. – 3-тє вид., переробл. та доп. / С.І. Чорнооченко. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 417 с.
7. Андрушко А.В. Цивільний процес: навч. посіб. / А.В. Андрушко, Ю.В. Білоусов, Р.О. Стефанчук, О.І. Угриновська та ін.; за ред. Ю.В. Білоусова. – К.: Прецедент, 2005. – 172 с.
8. Цивільний процес України: навч. посіб. / Кучер В.О. та ін.; за ред. В.О. Кучера. – Л.: ЛДУВС, 2013. – 587 с.
9. Кілічава Т.М. Цивільне процесуальне право: навч. посіб. / Т.М. Кілічава. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 352 с.
10. Курс цивільного процесу: підручник / В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова та ін.; за ред. В.В. Комарова. – Х.: Право, 2011. – 1352 с.
11. Цивільний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. – К.: Алерта, 2016. – 166 с.

Принцип диспозитивності та його співвідношення із повноваженнями суду в цивільному процесу

Діхтяр А.М., студентка

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

Цивільне процесуальне право як галузь процесуального права та законодавства – сукупність правових норм, що регулюють порядок розгляду і вирішення судом цивільних справ, тобто правосуддя в цивільних справах та яке має свій предмет, метод, принципи [1]. До принципів цивільного процесуального права, які закріплені Конституцією України, належать засади, основні з яких – здійснення правосуддя виключно судами (ст.124), принцип територіальності і спеціалізації побудови системи судів загальної юрисдикції (ст.125), незалежність і недоторканність суддів та підкорення їх тільки законам (ст.126), здійснення правосуддя суддею одноособово, колегією суддів, а також за участю народних засідателів (ст.127), законність (п.1 ст.129), рівність всіх учасників процесу перед законом і судом (п.1 ст.129), змагальність сторін та свобода в наданні ними судові своїх доказів і доведення перед судом їх переконливості (п.4 ст.129), гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами (п.7 ст.129), державна мова судочинства (ст.10) тощо. До принципів цивільного процесуального права, закріплених законодавством про цивільне судочинство, належать наступні: диспозитивність, процесуальна рівноправність сторін, раціональна процесуальна форма, усність, безпосередність, оперативність судового процесу [2].

Принцип диспозитивності в цивільному процесуальному праві був предметом дослідження багатьох вчених, зокрема це Є.В. Васьковський, М.А. Гурвич, Є.О. Нефедьєв, К.І. Малишев та І.Є. Енгельман, В.О. Рязановський [3], Т.М. Прохорко, Є.М. Чуракова, С.В. Моїсєєв та інші. Ґрунтовне дослідження цього принципу було здійснено А.В. Андрушком [4]. Незважаючи на велику кількість досліджень, є необхідним більш детально дослідити питання принципу диспозитивності як принципу ідеї цивільного процесуального права, співвідношення принципу диспозитивності із принципом

змагальності, а також співвідношення принципу диспозитивності із ініціативою суду, що виявляється в його конкретних повноваженнях в цивільному процесі.

Однією із найсуттєвіших відмінностей цивільного процесу від інших форм захисту прав та законних інтересів осіб було затвердження керівної ролі ініціатора цього процесу – позивача, який визначав форму захисту своїх прав, формулював свої вимоги, а також відповідача у справі. Так, у римському приватному праві позивач звертався до суду, формулюючи свої вимоги у формі *legis actio*, які відображали дійсний зміст справи, аргументуючи своє право і обумовлюючи модальність відносин, а також зобов'язуючи відповідача до бажаної йому поведінки [5, 189]. На думку І.А. Покровського «*lege agere*» у давні часи означало просто діяти, здійснювати право позивача законним шляхом, протидіяти насиллю, захищати свої права та інтереси [6, 101]. Отже, ініціативу розпочати процес завжди мав позивач, від якого залежав подальший хід судочинства. Тобто зміст принципу диспозитивності сформувався за часів становлення римських судових процесів. Цей принцип – визначальна ідея цивільного процесу, що визначає залежність провадження у цивільній справі від волі особи, яка звернулася а захистом свого права в порядку цивільного судочинства.

Нормативне визначення принципу диспозитивності закріплене у ст.11 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), відповідно до якої суд розглядає цивільні справи не інакше як зверненням фізичних чи юридичних осіб, поданим відповідно до цього Кодексу, в межах заявлених ними вимог і на підставі доказів сторін та інших осіб, які беруть участь у справі. Особа, яка бере участь у справі, розпоряджається своїми правами щодо предмету спору на власний розсуд. Таке право мають також особи (за винятком тих осіб, що не мають цивільної процесуальної дієздатності), в інтересах яких заявлено вимоги. Суд залучає відповідний орган чи особу, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, якщо дії законного представника суперечать інтересам особи, яку він представляє [7].

Т.М. Прохорко визначає принцип диспозитивності як принцип-ідею, закріплений в нормах права основний початок, який виражає зацікавленість особи в ініціативному придбанні прав та обов'язків своєю волею, а також здійснення наданих їй прав на свій розсуд [8, 166-168]. З іншої сторони, навряд чи можна вважати дотриманням принципу диспозитивності у цивільному судочинстві положення ч.2 ст.35 ЦПК України, де зазначено, що треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, можуть бути залучені до участі у справі також за клопотанням сторін, інших осіб, які беруть участь у справі, або з ініціативи суду [7]. Це положення можна оцінювати як втручання в принцип диспозитивності, оскільки диспозитивність – це свобода сторін у виборі своєї поведінки у процесі, а тому ініціатива суду із залучення таких осіб свідчить про обмеження цього принципу, закріплення обов'язку суду при прийнятті позовної заяви, здійсненні провадження у справі до судового розгляду або під час судового розгляду справи встановити, чи судові рішення може вплинути на права та обов'язки осіб, які не є стороною у справі, і залучити їх до участі у справі як третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, що є порушенням принципу диспозитивності.

Принцип диспозитивності тісно пов'язаний із принципом змагальності. Так, Н.Ю. Полянська зазначає, що ці принципи тісно взаємопов'язані між собою, проте мають різну направленість на зміст, оскільки принцип диспозитивності впливає на виникнення, рух та зміст цивільного судочинства, зокрема, сторони можуть користуватися ним чи навпаки, на свій розсуд. Тоді як принцип змагальності спрямований на активні дії сторін у процесі доказування [9, 173]. Але, можна сказати, що за своєю природою ці принципи є різними, які доповнюють один одного. Диспозитивність охоплює ті положення цивільного судочинства, від яких залежить його виникнення, розвиток і закінчення, в процесі яких особа активно використовує своє право розпорядження процесуальними правами. Так, змагальність визначає порядок здійснення правосуддя, за яким позивач та відповідач самі визначають докази, які необхідні для підтвердження своїх вимог та заперечень. Якщо принцип

диспозитивності надає сторонам право вільно розпоряджатися своїми правами, то, у свою чергу, принцип змагальності, навпаки, накладає на сторони обов'язок надати суду докази, які підтверджують їх вимоги та заперечення.

С.В. Моїсєєв на прикладі арбітражного процесуального права визначає принцип диспозитивності одним із основоположних принципів арбітражного і цивільного судочинства, початком, що відображає закріплені в законодавстві на сучасному етапі розвитку держави і суспільства права осіб, що беруть участь у справі, ступінь свободи цих осіб у здійсненні належних їм прав, межах здійснення суб'єктивних прав, ступінь контролю зі сторони держави над здійсненням таких прав, принципіальну можливість і межі втручання держави у здійснення уповноваженими особами своїх прав [10, 4].

Держава діє в особі уповноважених на здійснення правосуддя органів суду, які від її імені розглядають і вирішують цивільні справи. Зміст принципу диспозитивності більш яскраво проявляється саме у повноваженнях суду в цивільному процесі [10, 85]. Так, зокрема, повноваження суду вирішувати питання про відвід є такими, що порушують принцип диспозитивності цивільного судочинства, оскільки відображають застарілі підходи до визначення керівної ролі суду в процесі [9]. Недоцільно надавати суду право вирішувати питання про обґрунтованість підстав його відводу, як це визначено у ч.2 ст.24 ЦПК України, оскільки це істотно впливає на хід розгляду справи. Розгляд і вирішення питання про відвід судді або суду, який розглядає справу, повинен здійснюватися неупереджено, тому суддя або суд, якому заявлено відвід, його провадити не може, оскільки сам є зацікавленим у його вирішенні. Тому обґрунтованим є призначення колегії суддів відповідно до вимог ст.11¹ ЦПК України для вирішення питання про відвід головуєного у справі.

Також необхідно визначити повноваження суду у сприянні створенню належних умов для здійснення малолітньою чи неповнолітньою особою її прав, що закріплено у ст.27 та ст.27¹ ЦПК України. Мова йде про визначення підстав для залучення до участі у справі законного представника неповнолітньої особи або особи, цивільна дієздатність якої обмежена відповідно до ч.2 ст.29 ЦПК України.

Основні принципи цивільного процесу завжди досліджувалися науковцями, адже від правильного їх розуміння залежить ефективність цивільного судочинства, метою якого є захист порушених, оспорюваних чи невизнаних прав, свобод та інтересів осіб. Їх повний аналіз дозволить спрямувати розвиток цивільного судочинства на його удосконалення, що призведе до панування у державі справедливого та неупередженого правосуддя, яке є основною засадою гармонійного існування держави та суспільства.

Література

1. Васильєв С.В. Цивільний процес / С.В. Васильєв. – Х.: Одиссей, 2008. – 480 с.
2. Андрушко А.В. Цивільний процес / А.В. Андрушко, Ю.В. Білоусов, Р.О. Стефанчук, О.І. Угриновська та ін.; за ред. Ю.В. Білоусова. – К.: Прецедент, 2005. – 293 с.
3. Сапожников С.А. Принцип диспозитивности в гражданском процессе: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.15 / С.А. Сапожников; Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Московская государственная юридическая академия». – М., 2006. – 200 с.
4. Андрушко А.В. Принцип диспозитивності цивільного процесуального права України / А.В. Андрушко. – Х.: Консум, 2006. – 178 с.
5. Дождев Д.В. Римское частное право – 2-е изд., изм. и доп. / Д.В. Дождев; под общ. ред. акад. РАН, д.ю.н., проф. В.С. Нерсисянца. – М.: НОРМА, 2006. – 784 с.
6. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – М.: Статут, 2004. – 527 с.
7. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №40-41, 42. – Ст. 492.
8. Прохорко Т.Н. Диспозитивность как принцип российского гражданского права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Т.Н. Прохорко; Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Пермский государственный университет». – Пермь, 2010. – 186 с.

9. Полянская Н.Ю. Реализация принципа диспозитивности в механизме гражданского процессуального регулирования / Н.Ю. Полянская. – Саратов: Вестник, 2005. – 197 с.
10. Моисеев С.В. Принцип диспозитивности арбитражного процесса (понятие и отдельные действия в суде первой инстанции) / С.В. Моисеев. – М.: Издательский Дом «Городец», 2008. – 192 с.

Поняття принципу змагальності цивільного процесуального права

Євдокимова А.І., студент

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

На сьогодні в усьому світі актуальним є відхід від пережитків в історії цивільного процесу, що призвів до зміцнення принципу змагальності в цивільному процесуальному праві України. Принцип змагальності є одним із ключових у цивільному судочинстві. Основна його роль полягає у здійсненні впливу на правила судочинства.

Дослідженню принципів цивільного процесу, зокрема змагальності, присвячений значний масив наукової літератури. Теоретичні питання принципу змагальності стали об'єктом таких авторів, як Т.М. Кілічава, М.Й. Штефан, С.Я. Фурс, А.В. Андрушко, С.О. Волосенко, С.В. Лунін, О.В. Гетманцев та ін. [1, 132].

О.В. Гетманцев та П.С. Пацурківський зазначали, що саме принципи цивільного процесуального права «утворюють той осередок, навколо якого повинні створюватися та функціонувати норми цивільного процесуального права України. Щоб зрозуміти сутність цивільного процесу (як встановленого нормами цивільного процесуального права порядку розгляду і вирішення цивільних справ судом), виділити галузеві особливості цивільного процесуального права, які визначають її місце і роль у системі права України, потрібно звернутися до такої категорії, як «принципи цивільного процесу» [2, 60].

Змагальність належить до конституційних принципів судочинства. Згідно з п.4 ч.3 ст.129 Конституції України однією з основних засад судочинства є змагальність сторін та свобода в наданні ними своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості [3].

Законодавче закріплення принципу змагальності міститься і у ЦПК України. Згідно зі ст.10 не тільки сторони, але й інші особи, які беруть участь у справі, повинні довести ті або інші обставини справи, тобто фактично розширений склад учасників процесу доказування в справі [4].

Змагальність – це така побудова юридичного процесу, за якої зацікавлені сторони мають рівні можливості для пошуку істини та відстоювання своїх тверджень або оскарження тверджень іншої сторони [5, 77].

За своєю сутністю цивільний процес є змаганням осіб у доведенні перед судом своєї позиції (наявності порушеного права, що потребує захисту, або його відсутності). Суть змагальності у тому, що кожна з сторін пред'являє свої докази – позивач в обґрунтовування своїх вимог, відповідач – в обґрунтування заперечень про них чи визнання вимог, а суд аналізує їх та робить свої висновки [1, 133-134].

В силу дії принципу змагальності сторони, інші особи, що беруть участь у справі, зобов'язані повідомити всі суттєві для справи юридичні факти, пред'явити докази, здійснити інші процесуальні дії, що мають переконати суд у правоті цієї сторони [1, 135].

Реалізація принципу змагальності передбачає суттєву зміну ролі суду в процесі доказування у цивільній справі. Умовою реалізації принципу змагальності виступає процесуальна рівність сторін, оскільки змагатися у відстоюванні своїх прав та інтересів сторони можуть лише в однакових правових умовах. І навпаки, принцип процесуальної рівноправності сторін забезпечується змагальною формою судочинства, яка надає їм можливість в рівній мірі «змагатись» перед судом [1, 136]. На нашу думку, принцип змагальності вдало відображено С.В. Луніним: «...змагальність сторін – це встановлена

законом можливість реалізації та практична реалізація наданих їм процесуальних прав при безумовному виконанні покладених на них процесуальних обов'язків на всіх стадіях судового процесу за участю компетентного суду» [6, 131].

Т.М. Кілічава розуміє принцип змагальності як такий, що полягає у забезпеченні широкої можливості особам, які беруть участь у справі, відстоювати свої права і інтереси у справі. Змагальністю визначається весь процес відбору фактичного матеріалу, необхідного для розв'язання судом справи, встановлюються форми, методи і способи дослідження цього матеріалу, процесуальна діяльність суб'єктів доказування, її послідовність і правові наслідки. Змагальна форма процесу забезпечується активним процесуальним становищем суду, якому належить завершальне визначення предмета доказування, сприяння в збиранні при необхідності належних доказів [7, 29-30].

У свою чергу, М.Й. Штефан вважає загальноприйнятим визначення принципу змагальності виходячи з того, що зміст цього принципу складають обов'язки (або права та обов'язки) сторін надавати необхідні докази на підтримання своїх вимоги або заперечень, відстоюючи тим самим у судовому спорі свою правоту [8, 53].

На думку С.Я. Фурса, принцип змагальності заснований на протилежності матеріально-правових інтересів сторін, причому така протилежність визначає змагальну форму цивільного судочинства. Таким чином, встановлюється, що в змісті принципу змагальності можна виокремити дві його складові: 1) права та обов'язки сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, щодо подання доказів та участі в їх дослідженні; 2) зовнішня, формальна сторона судочинства (змагальна форма процесу), що спрямована на досягнення дійсних обставин справи, всебічній перевірці доводів та міркувань учасників процесу [9, 100].

На підставі вищевикладеного ми підтримуємо думку С.В. Луніна, який стверджує що принципом змагальності є встановлена законом можливість реалізації та практична реалізація наданих суб'єктам процесуальних прав при виконанні покладених на них процесуальних обов'язків на всіх стадіях судового процесу за участі компетентного суду. Отже, поняття принципу змагальності цивільного процесуального права полягає у можливості осіб конкурувати між собою, своїми діями ефективно відстоювати притаманну їм точку зору та в результаті впливати на рішення суду.

Література

1. Волосенко С.О. Принцип змагальності у новелах ЦПК / С.О. Волосенко // Часопис Київського університету права. – 2007. – № 1. – С. 132-136.
2. Гетманцев О.В. Поняття принципів цивільного процесу та їх значення у правозастосовчій діяльності суду / О.В. Гетманцев, П.С. Пацурківський // Науковий вісник Чернівецького нац. ун-ту імені Юрія Федьковича. – 2003. – Вип. 187. – С. 60-65.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст. 492.
5. Тertiшник В. Диспозитивність та змагальність в юридичному процесі / В. Тertiшник, П. Макушев // Юридичний вісник Причорномор'я. – 2011. – № 2. – С. 70-79.
6. Лунін С.В. Поняття принципу змагальності у судовому процесі / С.В. Лунін // Право України. – 2010. – № 3. – С. 126–132.
7. Кілічава Т.М. Цивільне процесуальне право: навчальний посібник / Т.М. Кілічава. – К.: ЦУЛ, 2007. – 352 с.
8. Штефан М.Й. Цивільний процес: підруч. [для юрид. спеціальностей вищих закладів освіти] / М.Й. Штефан. – К.: Ін Юре, 2005. – 608 с.
9. Цивільний процес України: академічний курс: підручник [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / за ред. С.Я. Фурси. – К.: Видавець Фурса С.Я., 2009. – 848 с.

Медіація як альтернативний спосіб вирішення правових конфліктів в цивільному судочинстві

Здановська К.Ю., студентка

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

Проаналізувавши досвід світової практики, можна дійти висновку, що все більшої популярності набувають альтернативні способи вирішення спорів. Це викликано неспроможністю суддів вирішувати всі без винятку правові конфлікти, так щоб інтереси кожної із сторін були задоволені в бажаному для них обсязі. Ймовірно, така ситуація склалася в результаті значної завантаженості суддів вирішенням інших судових справ або просто через недосконалість судової системи України. Серед альтернативних форм вирішення спорів важливе місце займає медіація, яка на даний час широко застосовується в європейських країнах.

Проблеми поняття, особливостей, місця медіації в системі альтернативних форм вирішення спорів, важливості її закріплення в нормативно-правових актах, вироблення нової форми захисту та інтересів досліджувалися такими вченими та практичними діячами, як І.О. Яковець, М.Є. Семеняко, А.Є. Санченко, О.В. Белінська, О.О. Беліков, А.Я. Анцупов, В.М. Баранов.

Метою статті є аналіз медіації як визнаного розвинутими країнами способу вирішення юридичних конфліктів та необхідності її закріплення в українському законодавстві.

Слово «медіація» походить від латинського «mediatio» – посередництво; аналогічне значення мають слова «mediation» (англ.), «médiation» (фр). Кожний в межах свого розуміння може дати свою дефініцію цьому поняттю. В соціальній психології вчені розглядають медіацію як специфічну форму регулювання спірних питань, конфліктів, узгодження інтересів. Х. Бесемер визначив медіацію як технологію вирішення конфлікту за участю нейтральної третьої сторони. Більшість визначають медіацію – як певний підхід до розв'язання конфлікту, у якому нейтральна третя сторона забезпечує структурований процес, для того щоб допомогти конфліктуючим сторонам прийти до взаємно прийняттого вирішення спірних питань [1, 5].

Медіація (посередництво) як техніка ведення переговорів за допомогою третьої, нейтральної сторони (медіатора) є достатньо відпрацьованим методом, інтегрованим у правову систему багатьох держав світу. Медіація є найбільш ефективною формою та одним із визнаних у світовій практиці способів позасудового вирішення цивільних спорів. Досвід показує, що медіація дає змогу вирішувати успішно різноманітні конфлікти, що виникають в усіх сферах суспільного життя, а саме: приватноправові спори щодо поділу майна, батьківської опіки над дітьми при розлученні, врегулювання відносин між сусідами, питання спадкового права, розв'язання конфліктів, що виникають між особами, пов'язаними трудовими відносинами та інші [2, 339].

Суть медіації полягає в тому, що сторони конфлікту можуть за допомогою посередника провести переговори і досягти згоди, не звертаючись до суду. Медіація оминає складні судові процедури та може бути адаптована до будь-яких обставин. Її метою є обговорення та опрацювання складної ситуації, налаштування учасників конфлікту на конструктивну взаємодію, причому посередник виступає арбітром, який допомагає віднайти порозуміння між сторонами та, обговоривши протиріччя, дійти компромісу. Оскільки медіація є процедурою добровільною, то вона може відбутися тільки за умови, що сторони прийшли на переговори з наміром домовитися. Добровільність проявляється і в тому, що сторони та посередник у будь-який час можуть припинити переговорний процес без пояснення причин (а згодом знову поновити). Сторони приймають рішення щодо врегулювання конфлікту (його учасники мають рівні права в переговорах та у прийнятті рішень – принцип рівноправності сторін), а якщо вони не дійдуть згоди, то мають право звернутися до суду. Відносини, що виникають у процесі медіації, є формою реалізації права

суб'єктів залагодити конфлікт будь-якими законними методами, які вони для себе визначають як пріоритетні [3, 251].

На відміну від судового вирішення спору, який базується на прямому правозастосуванні, медіація здійснюється з використанням права на основі справедливості та з урахуванням інтересів обох сторін. Залучивши до переговорного процесу кваліфікованого посередника, сторони визнають свою готовність до компромісу. Учасники медіації приймають рішення (на відміну від судового розгляду, під час якого рішення приймає безпосередньо суддя), що задовольняє їх обох, а посередник лише створює умови, які дають можливість коректно вести обговорення суті справи. Процес медіації – суворо конфіденційний, у той час як судовий розгляд, зазвичай, є процедурою публічною. Суд визначає, коли процес розпочнеться, коли закінчиться і як проходитиме. Ґрунтуючись на відповідних нормах чинного законодавства, суд приймає рішення та оголошує його сторонам. У процесі ж медіації всі учасники мають можливість контролювати ситуацію. Судовий розгляд завжди передбачає наявність переможця і того, хто програв, а медіація налаштована на пошук взаємовигідного та взаємоприйняттого розв'язання конфлікту [4, 159].

Процес медіації, на відміну від судового, не потребує підготовки і надання значної кількості документів, дотримання процесуальних норм, порушення яких у суді може закінчитися програшем справи. Медіації властивий неформальний та гнучкий характер. Порівняно із судовим процесом, який може продовжуватись декілька років, медіація заощаджує час. Цей альтернативний спосіб вирішення конфліктів зменшує завантаженість судів і дає їм можливість сконцентруватися на більш складних справах, підвищує репутацію судової гілки влади. У процесі медіації сторонам надаються значні права і повноваження. Сторони ж наділяють медіатора точно визначеним обсягом процесуальних повноважень, він не має права ні судити, ні оцінювати, ні приймати та озвучувати будь-яке рішення. Медіатор може збирати інформацію, вивчати та узагальнювати її, робити помітки, керувати переговорним процесом, створюючи сприятливу атмосферу, але не правомочний впливати на процес примирення шляхом власних заяв. Він не представляє жодну із сторін, а завдяки використанню існуючих технологій та особистого досвіду, допомагає зняти роздратування, виплеснути негативні емоції та налагодити ефективне спілкування [2, 98].

Європейською Конвенцією про захист прав людини та основних свобод від 04.11.1950 року передбачено прийняття справ до судового розгляду тільки після невдалої спроби вирішити спір альтернативними способами. Пріоритетність посередництва у розв'язанні всіх спірних питань проголошена і в Угоді про партнерство та співробітництво членів Європейського Союзу. Організація Об'єднаних Націй прийняла Модельний закон щодо міжнародних комерційних процедур примирення, а Кодекс поведінки для медіаторів, який було розроблено з метою одержання більшої довіри до медіації, 2004 року підтримала Європейська комісія [5, 34].

В Україні медіація як альтернативний засіб вирішення спорів робить лише перші кроки, визнаючи галузь застосування, виробляючи свої стандарти, шукаючи засоби впровадження в суспільне життя. Сьогодні виникла нагальна потреба у вивченні міжнародних стандартів у цій сфері, удосконалення норм національного законодавства, що регулюють проведення процедури примирення у конфліктних ситуаціях, внесення змін до процесуальних нормативно-правових актів для скасування перешкод у проведенні присудової медіації, розробці механізмів їх практичного застосування. Чинне законодавство має перспективне підґрунтя для застосування інституту медіації в Україні. Зокрема, інститут примирення в процесуальному законодавстві – ст.175 Цивільного процесуального кодексу, ст.78 Господарського процесуального кодексу, які регламентують укладення між сторонами судового процесу мирової угоди з метою врегулювання спору на основі взаємних поступок. Однак, широкому застосуванню сучасного методу налагодження конфліктів і примирення сторін заважає елементарна необізнаність суспільства щодо його можливостей, відсутність детальної регламентації цього процесу на законодавчому рівні [6, 2].

На теперішній час розроблено проект Закону України «Про медіацію», з прийняттям якого на законодавчому рівні будуть закріплені правові умови, основні засади, порядок та принципи здійснення медіації, правовий статус учасників медіаційного процесу. Прийняття закону, який би чітко регулював процедуру медіації, передбачав обов'язковість прийнятих в її результаті рішень та зобов'язував суб'єктів владних повноважень застосовувати всі заходи для вирішення спору, перш за все в досудовому порядку, значно б полегшило просування медіації в Україні.

Підсумовуючи викладене вище, можна сказати, що медіація – це певний механізм вирішення правового конфлікту за участі третьої незалежної сторони (медіатора), який не має спеціальних повноважень. Медіація чітко закріпилась в системі альтернативних форм вирішення спорів в європейських країнах. При впровадженні медіація, вона сприятиме зменшенню завантаженості суддів справами та буде сприяти «більш цивілізованому» вирішенню спорів. Також це буде крок в сторону більш справедливого вирішення спорів, оскільки сторони повинні будуть заради досягнення консенсусу йти на взаємні поступки, а тому шукати «золоту середину».

Література

1. Подковенко Т.О. Медіація як один з альтернативних способів розв'язання юридичних конфліктів / Т.О. Подковенко // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2009. – Вип. 45. – С. 35-38.
2. Мамич М.В. Медіація як технологія врегулювання конфліктів / М.В. Мамич // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – Вип. 34. – С. 338-341.
3. Розман Ю.В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення приватно-правових спорів / Ю.В. Розман // Актуальні проблеми політики. – 2013. – Вип. 49. – С. 265-271.
4. Белінська О.В. Медіація – альтернативне вирішення спорів / О.В. Белінська // Вісник Вищою ради юстиції. – 2011. – № 1. – С. 79-86.
5. Добриніна Г.В. Чи можна вирішити спір, не звертаючись до суду? / Г.В. Добриніна // Справочник економіста. – 2008. – № 6. – С. 35-38.
6. Бардаченко Л.А. Медіація в Україні: практика застосування світових тенденцій / Л.А. Бардаченко // Правовий тиждень. – 2010. – № 1-2. – С. 2-3.

Держава як учасник цивільних процесуальних відносин

Кіореску В.Д., студентка

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

Важливим елементом цивільно-процесуальних відносин є його учасники, які у разі порушення, невизнання чи оспорування прав, свобод чи обов'язків мають конституційно закріплену можливість звернення до суду, що визначена ч.1 ст.15 Цивільного кодексу України.

Теоретичну базу склали праці з проблем участі держави в цивільних відносинах К.І. Апанасенко, Є.В. Васьковського, О.М. Клименко, В.В. Кравченка, І.В. Фатєєвої, Г.Ф. Шершеневича, М. Богуславського, Є. Корнійчука, О. Первомайського. Роботи цих науковців присвячені дослідженню загальних аспектів участі держави в приватно правових відносинах або окремих особливостей правового статусу держави. Комплексних досліджень участі держави у цивільному процесі України за останні роки вченими не проводилось.

У свою чергу ч.2 ст.30 Цивільного процесуального кодексу України проголошує, що держава може бути як позивачем так і відповідачем у судовому процесі. У разі закріплення цієї норми, то держава також набуває всіх цивільно-процесуальних прав та обов'язків, користується ними на рівних умовах у порівнянні з фізичними та юридичними особами. Отже держава виступає як самостійним рівноправним суб'єктом цивільного процесу. Суб'єкт

цивільних процесуальних правовідносин – це носій цивільних процесуальних прав та обов'язків. Так як держава передає свої повноваження її представникам – відповідним уповноваженим органам у межах їх компетенції – обраним від імені українського народу, то постає питання: чи можливе висування позову про порушення, невизнання чи оспорювання прав та свобод Державі, а не уповноваженому органу? Аналізуючи ч.4. ст.38 ЦПК України стає зрозумілим, що держава не може безпосередньо брати участь у цивільних справах, самотійно реалізувати свою цивільно-процесуальну правосуб'єктність, а лише із залученням органів державної влади, які уповноважені представляти її інтереси.

Для забезпечення представництва держави в суді був створений спеціальний інститут. Функцію представництва покладені на прокуратуру, основними завданнями якої є підтримання державного обвинувачення в суді, представництво інтересів громадянина або держави, нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність дізнання, досудове слідство; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян; нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами. [1, 4]. Отже, виходячи із зазначених положень, стає очевидним можливість органів державної влади виступати не лише представниками держави, а сторонами й третіми особами.

С.Л. Лисенко зазначає, що поняття «функції держави» є складною категорією і тісно пов'язане з такими термінами, як «завдання держави», «соціальне призначення», «мета». Функції держави не можна ототожнювати з функціями окремих її органів, адже функції держави – це основні напрями її діяльності, за якими здійснюють свою діяльність вся система органів державної влади та окремих її органів У наведеному визначенні функцій держави на першому місці головний сутнісний фактор – соціальне призначення сучасної держави [5].

Аналізуючи функції органів влади, М.В. Шелест дійшов висновку, що лише органи виконавчої влади беруть участь у цивільно-процесуальних відносинах, а органи виконавчої влади та судової влади такими повноваженнями не наділені. Україна набуває та здійснює свої права та обов'язки в особі створених нею органів виконавчої влади, в межах їх компетенції, визначеної відповідними законами України. Ця система включає в себе Кабінет Міністрів України – вищий орган державної влади, міністерства – центральні органи державної влади, державні комітети та інші органи виконавчої влади [6].

Отже, як висновок можу зазначити, що держава є самотійним рівноправним учасником цивільно-процесуальних відносин. Держава реалізує свої права та обов'язки через покладені на відповідні органи представництва. Важливою проблемою є розмежування правосуб'єктності держави як учасника відносин та державного органу, оскільки він може бути не лише представником держави, а іншим суб'єктом цивільних процесуальних відносин.

Література

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254>
2. Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями на 01 вересня 2015 року. – К.: Алерта, 2015. – 320 с.
3. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
4. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
5. Загальна теорія держави і права: (основні поняття, категорії, прав. конструкції та наук. концепції): навч. посіб. / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 400 с.
6. Шелест М.В. Деякі проблеми персоніфікації держави як учасника цивільних відносин [Електронний ресурс] / М.В. Шелест // Підприємництво, господарство і право. – 2010. –

Участь малолітніх та неповнолітніх осіб у цивільному процесі

Кравченко В.Ю., студентка

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

У судовій практиці досить поширеними є категорії цивільних справ, у яких прямо чи опосередковано зачіпаються інтереси дітей і які, відповідно, привертають особливу увагу держави та суспільства. Передумови участі малолітніх і неповнолітніх осіб у цивільному процесі закріплені на конституційному рівні [1]. Законодавець намагається знайти оптимальну модель судового процесу, яка дозволила б усебічно враховувати інтереси дітей, ефективно реагувати на порушення їх прав і не допускати їх у майбутньому.

Питанням щодо складу учасників цивільного процесу приділяли увагу багато вчених, таких як А.М. Белякова, Є.В. Васьковський, М.А. Вікут, С.Є. Донцова, П.П. Заворотько, М.Я. Марініна, М.С. Шакарян, М.Й. Штефан та ін.

Виходячи з традиційного уявлення про правовий статус дитини, захист її порушених прав та інтересів, за загальним правилом, покладається на законних представників (батьків, опікунів, піклувальників).

У цьому зв'язку привертає увагу ст.27-1 «Забезпечення захисту прав малолітніх або неповнолітніх осіб під час розгляду справи», якою було доповнено Цивільний процесуальний кодекс України [2]. Положення даної статті дають підстави стверджувати, що зазначені особи є повноправними учасниками цивільного процесу й наділяються в ньому як загальними правами та обов'язками, так і спеціальними правами.

Згідно з діючим законодавством малолітньою вважається особа до досягнення нею 14-ти років, а неповнолітньою – особа у віці від 14-ти до 18-ти років [3]. На підставі такого розмежування перша група осіб має часткову цивільну дієздатність, а друга – неповну цивільну дієздатність, що впливає і на набуття ними процесуальної дієздатності залежно від того, який правовий статус має особа. Тому необхідно розглядати цих осіб як можливих учасників цивільного процесу окремо [4].

Якщо особа є неповнолітньою, вона особисто може здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді у справах, що виникають з відносин, у яких вона особисто бере участь (ст.29 ЦПК). Тобто така особа за наявності правових підстав може бути суб'єктом цивільних процесуальних правовідносин [5]. У даному випадку закон говорить про право, а не обов'язок неповнолітнього бути учасником цивільного процесу, тому питання – хто саме братиме участь у справі – неповнолітня особа чи її законний представник, вирішується за їх спільною домовленістю. Але в більшості випадків інтереси неповнолітніх дітей відстоюють їх законні представники. Виняток становлять випадки, коли участь неповнолітньої особи в розгляді справи є обов'язковою. Так, згідно зі ст.1179 Цивільного кодексу України неповнолітня особа відповідає за завдану нею шкоду самостійно на загальних підставах.

Щодо малолітніх осіб, згідно з діючим законодавством їх участь як суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин не допускається, а права захищаються в суді виключно законними представниками [6, 46-47]. В основу такого підходу покладені медичні, психологічні та педагогічні чинники, які покликані убезпечити малолітню дитину від негативного впливу на її свідомість судових процесів. Виняток з цього правила становлять випадки, коли малолітня особа виступає в ролі свідка у справі [7, 235]. При вирішенні даного питання суд має з'ясувати, чи можна залучити до справи іншого свідка (повнолітню особу), і тільки в разі відсутності такого, свідком у справі може бути малолітня особа.

Виходячи з цього, слід відзначити, що участь малолітньої особи в тій чи іншій процесуальній ролі, є небажаною з точки зору її становлення як особистості [8, 16-17].

При цьому необхідно звернути увагу на положення ст.27-1 ЦПК України, якими передбачено, що під час розгляду справи, крім прав та обов'язків, визначених ст.27 ЦПК, малолітня або неповнолітня особа має також інші процесуальні права, такі як: безпосередньо або через представника чи законного представника висловлювати свою думку та отримувати його допомогу у висловленні такої думки; отримувати через представника чи законного представника інформацію про судовий розгляд; здійснювати інші процесуальні права й виконувати процесуальні обов'язки, передбачені міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України [9]. Суд роз'яснює малолітній або неповнолітній особі її права та можливі наслідки дій її представника чи законного представника у разі, якщо цього потребують інтереси цієї особи і за віком та станом здоров'я вона може усвідомлювати їх значення.

Отже, перебуваючи у процесуальному статусі сторони або іншої особи, яка бере участь у справі, малолітній та неповнолітній наділяється всім комплексом прав та обов'язків, передбачених цивільним процесуальним законодавством. Це пов'язано з тим, що основою цивільного процесу є диспозитивність, тому незалежно від віку певного суб'єкта цивільних процесуальних відносин, він має широке коло прав та може вільно, на свій розсуд ними розпоряджатися.

Тому, проаналізувавши чинне цивільне законодавство можна стверджувати, що зазначені особи є повноправними учасниками цивільного процесу й наділяються в ньому як загальними правами та обов'язками, так і спеціальними правами.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41. – Ст. 492.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
4. Кондратьєва Л.А. Судовий захист неповнолітніх осіб у цивільному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.15 / Л.А. Кондратьєва. – К., 2006. – 200 с.
5. Сапейко Л.В. Участь малолітніх та неповнолітніх осіб у цивільному процесі / Л.В. Сапейко // Право і безпека. – 2010. – № 1 (33). – С. 18-20.
6. Федулова С.Н. Суб'єкти цивільного процесу: поняття та види / С.Н. Федулова // Вісник московського університету. – 2007. – № 4. – С. 43-56.
7. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, Н.О. Саніахметова. – К.: Істина, 2005. – 776 с.
8. Шакар'ян М.С. Цивільне процесуальне право: навч. посіб. / М.С. Шакар'ян, С.А. Альохіна, А.Т. Боннер та ін.; за ред. М.С. Шакар'ян – М.: Статут, 2004. – 584 с.
9. Конвенція про права дитини: Міжнародний документ від 20 листопада 1989 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

Підстави визнання шлюбу недійсним

Кузьміна А.О., студентка

Науковий керівник:

Сквірський І.О., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У статті розглядаються підстави визнання шлюбу недійсним у випадках:

- Якщо шлюб зареєстрований з особою, яка одночасно перебуває в іншому зареєстрованому шлюбі;

- Якщо шлюб укладений між особами, які є родичами прямої лінії споріднення;
- Якщо шлюб укладений з особою визнаною недієздатною.

Основні поняття: шлюб, право, сім'я, реєстрація шлюбу, дієздатність.

Діюча Конституція України закріплює права, свободи і обов'язки людини і громадянина, у тому числі і прав на шлюб (ст.51 Конституції України).

Право на шлюб визначається в наступних специфічних ознаках:

1. Шлюб по своїй суті є невід'ємним природним правом кожної людини, а тому безпосередньо не впливає на належність особи до громадянства держави.
2. Це право є невід'ємним.
3. Це право тісно пов'язане з індивідуальним, приватним життям.
4. Право на шлюб особливо важливе для кожної людини, тому порушення цього права найнегативнішим чином впливає на людину.

Отже дотримання прав людини, це найголовніший вияв дотримання принципу верховенства права. І, напевне, немає права, тісніше пов'язаного з людиною, ніж право на шлюб, сім'ю, материнство і батьківство.

Ще давньогрецький мислитель Платон зазначав, що у добре влаштованій державі першими законами повинні бути ті, які регулюють шлюб.

Отже, Конституція України проголошує, що сім'я, дитинство, материнство, батьківство в Україні охороняються державою. 10 січня 2002 року Верховною Радою України прийнятий Сімейний кодекс, який набув чинності з 1 січня 2004 року. Метою цього Кодексу є зміцнення сім'ї як соціального інституту і як союзу конкретних осіб, утвердження почуття обов'язку перед батьками, дітьми та іншими членами сім'ї, побудова сімейних відносин на почуттях взаємної любові та поваги, взаємодопомоги і підтримки, забезпечення права кожної дитини на сімейне виховання, можливість духовного та фізичного розвитку. Крім того, Кодексом визначається, що сім'я є первинним та основним осередком суспільства, створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства.

У ст.21 Сімейного кодексу України зазначено, що шлюбом є сімейний союз чоловіка та жінки, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану [1, 9].

У Сімейному кодексі значну увагу приділено підставам визнання шлюбу недійсним. Але правова природа недійсності шлюбу, на мій погляд, в першу чергу залежить від умов його укладання.

Такими умовами є досягнення шлюбного віку і його добровільність (ст.24 СК України).

Зокрема до позитивних умов Сімейний кодекс відносить:

1. Досягнення особами шлюбного віку. Шлюбний вік у Сімейному кодексі для жінок і чоловіків встановлений у 18 років. Ця норма була викладена в даному варіанті у 2012 році, до цього шлюбний вік для жінок становив 17 років. Згідно зі ст.23 Сімейного Кодексу, за заявою особи, яка досягла шістнадцяти років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам.

Доцільним буде зазначити, що шлюбний вік – складна правова категорія, основою для визначення якої є не тільки здатність до статевого життя і зачаття дитини. Шлюбний вік зазначається з урахуванням статевої зрілості, завершення фізичного росту організму, психічного стану, розумового стану, морального та соціального розвитку людини, які в комплексі мають забезпечити здатність її до виконання нової суспільної ролі – дружини, чоловіка, матері, батька. Цивільним кодексом передбачено, що у разі реєстрації шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття, вона набуває повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу. Цим правом користуються особи з 16 (до змін у Сімейному Кодексі від 2012 року – з 14) до 18 років лише за рішенням суду. І навіть у разі визнання шлюбу недійсним з будь-яких підстав, повна цивільна дієздатність зберігається.

Однак тлумачення ч.4 ст.35 ЦК неоднозначне. З одного боку, особи, які зареєстрували шлюб до досягнення повноліття наділяються правами і обов'язками в повному обсязі, а з іншого – є обставини, на які ця стаття не поширюється. Наприклад, прав на водіння автомобілем молоді люди до вісімнадцятирічного віку не отримають. Не припиняються й аліментні обов'язки батьків стосовно дітей, хоча вони і перебувають у шлюбі [2, 34].

Як бачимо, під час складання нового Цивільного кодексу України законодавець був перейнятий гуманними цілями: допомогти молодим людям здобути повноцінну сім'ю, допомогти дитині мати батька, але механізм однакового втілення цієї норми не відпрацьовано, що викликає при її застосуванні деякі труднощі.

2. Добровільність шлюбу (ст.24 СК). Тобто шлюб ґрунтується на вільній згоді чоловіка та жінки, примушення їх до укладання шлюбу не допускається, інакше він може бути визнаний недійсним, оскільки зовнішнє вираження волі в цьому випадку не відповідає його внутрішньому змісту (ст.40 СК). Як зазначають автори підручника «Сімейне право України» – «Діяти вільно може лише дієздатна особа, тобто та, яка усвідомлює значення своїх дій та може керувати ними. Виходячи з цього, недієздатна особа, а також особа, що формально була дієздатною, але на момент реєстрації шлюбу страждала на тяжкий психічний розлад, перебувала у стані алкогольного, токсичного, наркотичного сп'яніння, в результаті чого не усвідомлювала значення своїх дій або не могла керувати ними, не має право на укладання шлюбу» [3, 76].

Сімейний кодекс України передбачає такі негативні умови до вступу у шлюб:

1. Перебування однієї або обох осіб, бажаючих вступити у шлюб, в іншому зареєстрованому шлюбі. Згідно ст.25 Сімейного кодексу України, жінка та чоловік можуть одночасно перебувати лише в одному зареєстрованому шлюбі, а право на повторний шлюб виникає в кожного з них лише після припинення попереднього. І в випадках виявлення попередньо зареєстрованого шлюбу, останній визнається недійсним у встановленому законом порядку.

2. Наявність у осіб, які бажають вступити у шлюб родинних зв'язків:

- Прямої лінії споріднення. Родичами прямої лінії споріднення вважаються особи, які походять одне від одного – батьки і діти, внуки, дід, баба [4, 34];

- Побічної (бокової) лінії споріднення та відносинах, що прирівнюються до родинних. Так, відповідно до ст.26 Сімейного кодексу України, не допускається укладання шлюбу: а) між рідними (повнорідними) братами і сестрами. Повнорідними є брати і сестри, які мають спільних батьків; б) між двоюрідними та неповнорідними братами і сестрами. Неповнорідними є брати і сестри, які мають спільну матір або спільного батька; в) між рідними тіткою, дядьком і племінниками; г) між дитиною усиновлювача та усиновленою ним дитиною; д) між усиновленими дітьми одного усиновлювача.

На мій погляд, Сімейний кодекс у ст.26 містить вичерпне коло осіб, які не можуть перебувати у шлюбі між собою. Але шлюб між двоюрідними братом та сестрою, рідними тіткою, дядьком та племінником, племінницею не є недійсним (нікчемним), таким, що не породжує права та обов'язки подружжя, як, наприклад, між рідними братами і сестрами або між родичами прямої лінії споріднення. Він може бути визнаний недійсним за рішенням суду, а може і не бути визнаний таким, у випадку якщо настала вагітність або народилась дитина. Тобто законодавець сам дає підказку, як діяти у такому випадку. На мій погляд, необхідно бути більш категоричним, адже шлюби між зазначеними вище особами були включені до переліку негативних умов з урахуванням попереджень медиків щодо патологічних нащадків, які з'являються від таких шлюбів. До того ж, з точки зору практичного виконання цієї статті, працівники органів ДРАЦС вже передбачають складнощі. Як, наприклад, можна попередити шлюб між двоюрідними братом і сестрою якщо в них різні прізвища і вони приховують своє споріднення? Вважаю, що цьому можна запобігти, якщо виключити слова «може бути», а залишити «шлюб буде визнано недійсним».

3. Визнана судом недієздатність будь-якої з осіб, які беруть шлюб (п.3 ст.39 СК). Згода-обов'язкова умова одруження, а особа, яка визнана недієздатною, не усвідомлює значення своїх дій, а отже, і не може усвідомлювати наслідки даної згоди на одруження.

4. Визнання судом перебування однієї із осіб в момент реєстрації шлюбу, у стані алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння, в результаті чого не усвідомлювала сповна значення своїх дій і (або) не могла керувати ними.

5. Тяжка хвороба, або хвороба, небезпечна для другого з подружжя і (або) їхніх нащадків. Це відносна обставина припинення шлюбу. Приховання тяжкої хвороби, а також хвороби, для другого з подружжя, їхніх нащадків, теж може бути підставою для визнання шлюбу недійсним. Виникає питання – чи обов'язкове медичне обстеження осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, чи добровільне?

Науковці визначають, що недійсність шлюбу – це форма відмови держави від визнання укладеного шлюбу як юридично значущого акту, виражена в рішенні суду, винесеному в порядку цивільного судочинства у зв'язку з порушенням встановлених законом умов укладання шлюбу, що є за своєю суттю заходом захисту [4, 84]. Або, недійсний шлюб – це шлюб, зареєстрований у органі ДРАЦС за відсутності хоча б однієї з передбачених законом умов його укладання або за наявності принаймні однієї зі встановлених законом перешкод у цьому [3, 38].

Отже, недійсність шлюбу – це форма відмови держави від визнання укладеного шлюбу як юридично значущого акту, тобто анулювання актового запису та свідоцтва про шлюб можливе двома шляхами. Перший, це коли орган ДРАЦС анулює запис про шлюб, який є недійсним від моменту його реєстрації, без рішення суду, на підставі самого факту документального підтвердження вагомих порушень.

Процесуальною підставою для анулювання актового запису про шлюб буде заява заінтересованої особи: першої дружини чи першого чоловіка, спадкоємців, батьків недієздатного тощо.

Документальною підставою для анулювання свідоцтва про шлюб служитиме, наприклад, свідоцтво про інший шлюб, документ, який засвідчує близьке кровне споріднення.

Недійсними вважаються шлюби, які укладені всупереч встановленим законом перешкодам до їх укладання. До абсолютно недійсного шлюбу відноситься шлюб:

- зареєстрований з особою, яка одночасно перебуває в іншому зареєстрованому шлюбі (ч.1 ст.39 СК), тобто укладанням такого шлюбу порушено основний принцип сімейного права – одношлюбність. У цьому випадку недійсним визнається останній шлюб, оскільки на момент його укладання особа вже перебувала у іншому зареєстрованому шлюбі;
- зареєстрований між особами, які є родичами прямої лінії споріднення, а також між рідними братом і сестрою (ч.2 ст.39), тобто порушено такий основний принцип, як відсутність кровного споріднення;
- зареєстрований з особою, яка визнана недієздатною.

Другий шлях – це визнання шлюбу не дійсним у судовому порядку. Поділяється на два види, залежно від підстав:

- 1) суд зобов'язаний визнати шлюб недійсним (ст.40 СК);
- 2) суд може визнати шлюб недійсним (ст.41 СК).

1. Сімейний кодекс України до шлюбів, які визнаються недійсними за рішенням суду, відносить:

- шлюби, укладені без вільної згоди чоловіка чи жінки (ч.1 ст.40 СК);
- шлюби, укладені без наміру створення сім'ї (фіктивні шлюби) (ч.2 ст.40 СК).

Фіктивним визначають шлюб, укладений без наміру створення сім'ї, причому це може бути притаманним як для одного з подружжя, так і для обох. Зазвичай метою укладання фіктивного шлюбу є корисливі міркування майбутнього чоловіка чи майбутньої жінки. Наприклад, бажання одержати право на жиле приміщення, отримання певної користі, тощо [5, 740].

2. Шлюб, який може бути визнаним недійсним за рішенням суду. Відповідно до ст.41 СК до таких шлюбів відносять шлюби, якщо вони були зареєстровані:

- між усиновлювачем та усиновленою дитиною;
- між двоюрідними братом і сестрою;
- між тіткою, дядьком та племінником, племінницею;
- з особою, яка приховала свою тяжку хворобу або хворобу, небезпечну для

другого з подружжя та (або) їх нащадків.

Згідно п.5 коментованої статті, утаювання важкої хвороби, а також хвороби, небезпечної для другого з подружжя та (або) їх нащадків, може бути основою для визнання шлюбу недійсним, що здійснюється судом відповідно до вимог ЦПК України. При цьому слід зазначити, що п.3 ст.41 СК установлює лише можливість, а не обов'язковість визнання шлюбу недійсним, тобто, у цьому випадку від чоловіка і жінки залежить, звертатися до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним чи ні, діяти так чи інакше – це право чоловіка та жінки може і не вплинути на бажання іншого бути одруженим. Порядок здійснення добровільного медичного обстеження осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу (згідно зі ст.30 СК), встановлено Постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2002 року.

Суть інституту визнання шлюбу недійсним полягає в тому, що він не лише припиняє правовідносини, які можуть виникнути в майбутньому (це має місце і при розірванні шлюбу), а й поновлює те становище, яке існувало до укладання шлюбу [6, 28].

Зареєстрований у встановленому законом порядку шлюб вважається укладеним законно, він обумовлює настання передбачених законодавством правових наслідків до винесення судом рішення про визнання шлюбу недійсним. З метою захисту особистих і громадських інтересів законодавець передбачає можливість визнання шлюбу недійсним при наявності необхідних для цього підстав.

Література

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Сімейне право України (у схемах): навч. посібник. – К.: Атіка, 2005. – 120 с.
4. Баранова Л.М. Сімейне право України: підручник / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 202 с.
5. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. – М.: Рус. Яз., 1985. – 846 с.
6. Заїка Ю. Спадкові права «добросовісного» подружжя в недійсному шлюбі / Ю. Заїка // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 11. – С. 28-33.
7. Грінчак О. Проблеми фактичних шлюбних відносин у Сімейному кодексі України / О. Грінчак // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 12. – С. 48-56.
8. Кушніренко О.Г. Права і свободи людини і громадянина: навчальний посібник / О.Г. Кушніренко, Т.М. Слінько. – Х.: Факт, 2001. – 440 с.
9. Ромовська З. Сімейний кодекс України: погляди в майбутнє // З. Ромовська // Право України. – 2001. – № 2. – С. 63-67.

Цивільні процесуальні правовідносини: поняття та передумови їх виникнення

Левіт А.Р., студент

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

Цивільні процесуальні правовідносини охоплюють весь процес розгляду цивільних справ від моменту їхнього порушення і до виконання судових рішень.

Як відомо, предметом цивільного процесуального права є суспільні відносини в сфері здійснення правосуддя, тобто цивільні процесуальні правовідносини. Цивільні процесуальні правовідносини – це явище суспільне [1, 32].

Питання, щодо поняття та передумов виникнення цивільних процесуальних правовідносин одержало розвиток у працях багатьох учених-процесуалістів, зокрема, А.Л. Паскар, Л.В. Діденко, О.С. Захарова, О.М. Єфімов та ін.

Оскільки зміст процесуальних дій суду, інших суб'єктів процесуальної діяльності, а також порядок їх здійснення регламентовані нормами цивільного процесуального права, то ці відносини набувають форми правових. Цивільні процесуальні правовідносини, таким чином, є засобом реалізації норм цивільного процесуального права [2, 391].

Ми погоджуємося з думкою О.М. Єфімова, що цивільно-процесуальні правовідносини – це суспільні відносини, що виникли внаслідок впливу на них норм цивільного процесуального права та спрямовані на захист і охорону суб'єктивних прав та інтересів певних членів суспільства, що здійснюються спеціально уповноваженим органом державної влади – судом [1, 33].

Але у правовій літературі існують й інші визначення понять цивільних процесуальних правовідносин. Наприклад, на думку Ю.С. Червоного, цивільні процесуальні правовідносини – це врегульовані нормами цивільного процесуального права суспільні відносини, що виникають між судом, особами, які беруть участь у справі, та іншими учасниками цивільного процесу в зв'язку з їх діяльністю із забезпечення правосуддя в цивільних справах, у справах наказного та окремого провадження [3, 63].

М.Й. Штефан вважає, що цивільні процесуальні правовідносини – це врегульовані нормами цивільного процесуального права відносини, що виникають між судами як між собою, так і з учасниками процесу – громадянами і організаціями в цивільному судочинстві [4, 23].

Л.В. Діденко зазначає, що цивільне процесуальне правовідношення – породжене нормами цивільного процесуального права і конкретизоване накладенням на реальних суб'єктів зв'язок суду і учасників цивільного судочинства, змістом якого виступають їхні взаємні права і обов'язки, розподілені в правовому статусі суду і взаємодіючому з ним суб'єкта залежно від ролі останнього в процесі розгляду і вирішення цивільних справ, а також оптимального балансу приватних, суспільних і державних інтересів, які знаходять своє вирішення в сфері здійснення правосуддя у цивільних справах [5].

С.В. Сенник у своїй статті «Поняття цивільних процесуальних правовідносин», наводив думку М.А. Гурвіча, який вказував, що цивільний процес – це складне (комплексне) правовідношення, яке складається із елементарних правовідносин. Ним виділялись:

1) головне правовідношення – між судом, з однієї сторони, і позивачем, відповідачем, третьою особою, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, прокурором та іншими органами і особами, які мають право звернутись до суду для захисту чужих інтересів, з другої сторони;

2) додаткові правовідносини – між судом і третьою особою, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, органами, які виконують функцію дачі висновку у справі;

3) службово-допоміжні правовідносини – між судом та іншими учасниками процесу (свідками, перекладачами, спеціалістами, експертами) [6, 139].

Сучасна процесуальна доктрина виробила два різних підходи до розуміння процесуальних відносин як таких, що відображають суть цивільного судочинства:

1) цивільне судочинство є єдиним багатосуб'єктним процесуальним правовідношенням;

2) цивільне судочинство є системою цивільних процесуальних правовідносин, елементами якої є окремі правовідносини між судом і кожним із учасників цивільної справи [6, 138].

На думку багатьох вчених для виникнення цивільних процесуальних правовідносин необхідними прийнято виділяти три основні передумови, а саме:

- 1) норми цивільного процесуального права;
- 2) процесуальна правоздатність;
- 3) юридичні процесуальні факти [7, 32].

Такий перелік не є вичерпним, прикладом може слугувати наведена думка Н.А. Чечиної у статті О.М. Єфімова «Цивільні процесуальні правовідносини та передумови їх виникнення», яка вважає, що до обов'язкових передумов виникнення цивільних процесуальних правовідносин треба відносити також наявність між суб'єктами цивільного процесу матеріальних правовідносин та підвідомчість справи суду [1, 33].

Отже, цивільні процесуальні правовідносини мають свою структуру, вони виникають, змінюються та припиняються за наявності певних юридичних умов.

Цивільне процесуальне правовідношення завжди виникає між судом і іншим учасником цивільної справи. Без участі суду суб'єкти цивільного судочинства не можуть вступати у процесуальні правовідносини один з одним. Суд є обов'язковим учасником будь-якого процесуального правовідношення. Це обумовлено специфікою судового захисту [6, 139].

Таким чином, враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що цивільні процесуальні правовідносини – це явище суспільне, яке існує у безперервному зв'язку із суспільством, та явище, яке виникає у разі необхідності захисту чи охорони прав чи інтересів одних членів суспільства від впливу інших, враховуючи існування спеціального суб'єкта таких правовідносин, а саме – суду, на який покладаються функції такого захисту чи охорони прав та інтересів осіб, можемо вважати за можливе дати визначення цивільно-процесуальних правовідносин [1, 32].

Література

1. Єфімов О.М. Цивільні процесуальні правовідносини та передумови їх виникнення / О.М. Єфімов // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – № 32. – С. 32-35.
2. Курс цивільного процесу: підручник / за ред. В.В. Комарова. – Х.: Право, 2011. – 1351 с.
3. Цивільний процес України: навчальний посібник / за ред. Ю.С. Червоного. – К.: Істина, 2006. – 392 с.
4. Цивільне процесуальне право України: підручник / за ред. М.Й. Штефана. – К.: Ін Юре, 2005. – 624 с.
5. Діденко Л.В. До питання про поняття цивільно-процесуальних правовідносин [Електронний ресурс] / Л.В. Діденко. – Режим доступу: <http://www.apdp.in.ua/v38/60.pdf>
6. Сенік С.В. Поняття цивільних процесуальних правовідносин / С.В. Сенік // Вісник Львівського університету. – 2009. – № 49. – С. 138-141.
7. Цивільне процесуальне право: навчальний посібник / за ред. Т.М. Кілічавої. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 351 с.

Примусова госпіталізація до протитуберкульозного закладу: суб'єкти звернення до суду

Лисенко А.В., студент

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

Актуальність даної теми полягає у тому, що на сьогодні захворюваність на туберкульоз і смертність від цієї соціально небезпечної хвороби в Україні продовжують зростати і значно перевищують показники розвинутих країн. Так, наприклад, за 2015 рік в Україні було вирішено не менше 409 судової справи даної категорії [1]. Така ситуація потребує вжиття ефективних заходів, які залежать від багатьох чинників, у тому числі й від правового забезпечення примусового лікування туберкульозу, яке дасть можливість

визначити реальні засоби такої протидії, не порушуючи загальноновизнаних основних прав та свобод людини.

Окремі аспекти примусової госпіталізації до протитуберкульозного закладу досліджувались такими науковцями, як С.С. Бичковою, Л. Жуковіною, В. Мазуриком, Т. Криштоповою, С.Я. Фурсою, М. Ясиною та ін.

Законодавство у сфері примусового лікування туберкульозу постійно змінюється та доповнюється з урахуванням реалій сьогодення. Але на практиці виникають нові проблеми, перш за все пов'язані із примусовим поміщенням хворих на туберкульоз до лікарні. В статті приділено увагу саме процесуальним аспектам розгляду даної категорії справ в окремому провадженні у судах першої інстанції.

При виявленні хворої на заразну форму туберкульозу особи, проводиться примусова госпіталізація такої особи до протитуберкульозного закладу, але це можливе тільки на підставі рішення суду. Така норма міститься у Законі України «Про протидію захворюванню на туберкульоз» від 05.07.2001 року [2].

Згідно з ч.1 ст.11 Закону України «Про протидію захворюванню на туберкульоз», хворі на заразні форми туберкульозу, у тому числі під час амбулаторного чи стаціонарного лікування, порушують протиепідемічний режим, що ставить під загрозу зараження туберкульозом інших осіб, з метою запобігання поширенню туберкульозу за рішенням суду вони можуть бути примусово госпіталізовані до протитуберкульозних закладів, що мають відповідні відділення (палати) для розміщення таких хворих [2].

Отже, підставами для примусової госпіталізації до протитуберкульозного закладу є виявлення хворого на заразну форму туберкульозу; ухилення хворого від лікування; загроза розповсюдження хвороби серед населення через хворого; неналежність до переліку хворих, які не підлягають обов'язковій госпіталізації.

Згідно з ч.3 ст.11 даного Закону примусова госпіталізація осіб, стосовно яких судом ухвалено відповідне рішення, здійснюється з урахуванням висновку лікаря на строк до трьох місяців [2].

Стаття 283 ЦПК України передбачає альтернативну територіальну підсудність даної категорії справ, згідно з якою заява про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу хворого на заразну форму туберкульозу, який ухиляється від лікування, подається до суду за місцезнаходженням протитуберкульозного закладу, який здійснює медичний (диспансерний) нагляд за цим хворим, або до суду за місцем виявлення такого хворого [3].

В той же час наведена ст.283 ЦПК України, яка регулює питання підсудності, не містить чіткої відповіді на питання: хто є суб'єктом звернення до суду в справах про примусову госпіталізацію особи до протитуберкульозного закладу. Опосередковано відповідь на це питання є у ч.2 ст.285 ЦПК України, за якою «участь у розгляді справи представника протитуберкульозного закладу, за заявою якого відкрито провадження у справі, представника особи, стосовно якої вирішується питання про госпіталізацію, є обов'язковою» [3]. Але дана норма регулює розгляд справи, а не порядок звернення до суду.

За ч.2 ст.11 Закону України «Про протидію захворюванню на туберкульоз» заява про примусову госпіталізацію чи про продовження строку примусової госпіталізації хворого на заразну форму туберкульозу подається до суду представником протитуберкульозного закладу, що здійснює відповідне лікування цього хворого, протягом 24 годин з моменту виявлення порушення хворим протиепідемічного режиму [2].

Отже, на підставі викладеного вважається, що заявниками по таким справам можуть бути представники протитуберкульозних закладів, які здійснюють медичний (диспансерний) нагляд за хворим. Але дефініція поняття «представник протитуберкульозного закладу» законодавчо не закріплена, тобто не встановлено коло медичних посадових осіб, які б мали право звернутися до суду із відповідними заявами.

В Законі України «Про протидію захворюванню на туберкульоз» відсутній перелік осіб, які мають право звертатися з відповідними заявами. Відповідно до п.4. ч.1. ст.2 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 року, до функцій прокурора відносять нагляд за

додержанням законів при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [4]. Тобто вважається можливим звернення прокурора до суду від імені держави про госпіталізацію хворих осіб до протитуберкульозних закладів. Але прокурор втрачає право звертатися з такими заява до суду в інтересах окремих осіб. Згідно з цивільним законодавством інші особи також не мають таких повноважень.

Вважаємо, що є необхідність законодавчо встановити перелік повноважних осіб, які можуть звертатися з відповідними заявами.

Глава 11 розділу IV Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) встановлює два види заяв, які можуть бути подані до суду у справах даної категорії: 1) про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу хворого на заразну форму туберкульозу, який ухиляється від лікування (ч.1. ст.283 ЦПК України); 2) про продовження лікування [3].

Цей перелік, пропонуємо доповнити нормою, яка б закріпила можливість подання заяви про примусове направлення на обстеження особи, якій зовні притаманні ознаки хворої особи на туберкульоз. Це обумовлено тим, що деякі особи, які постійно мешкають чи спілкуються з хворим, мають підвищений ризик зараження цією надзвичайно небезпечною інфекційною хворобою, і тому, якщо хвора особа не бажає добровільно лікуватися, вона є підвищеним джерелом інфекції для оточуючих та умисно ставить під загрозу їх життя та здоров'я [5]. Дане повноваження пропонується надати прокурору. Відповідна заява подається протягом 24-х годин з часу виявлення ознак хворої особи на туберкульоз.

Частина 1 ст.285 ЦПК України встановлює скорочений строк розгляду даної категорії справ – не пізніше 24 годин після відкриття провадження у справі. Зазначений строк встановлений законодавцем з метою якнайшвидшого розгляду справи та прийняття рішення з неї, адже особа, стосовно якої така справа розглядається, становить небезпеку для оточуючих [3].

Таким чином, з метою вирішення тих проблем, які розглядалися у статті, пропонуємо доповнити Цивільний процесуальний кодекс України ст.283-1 наступного змісту:

Стаття 283-1. Особи, які можуть бути заявниками.

1. Заява про примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу або про продовження строку примусової госпіталізації хворого на заразну форму туберкульозу може бути подана представниками протитуберкульозних закладів, прокурором.

2. Заява про примусове направлення на обстеження особи, якій зовні притаманні ознаки хворої особи на туберкульоз, до протитуберкульозного закладу може бути подана прокурором.

У свою чергу, право на звернення до прокурора з приводу обстеження такої хворої особи мають члени сім'ї, її близькі родичі, а також ті особи, які постійно мешкають або знаходяться у постійному спілкуванні з такою особою».

А також пропонується доповнити частиною 3 ст.284 ЦПК України наступного змісту: «Заява про примусове направлення на обстеження особи, зовні притаманні ознаки хворої особи на туберкульоз подається та розглядається протягом 24-х годин з часу виявлення таких ознак».

Література

1. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
2. Про протидію захворюванню на туберкульоз: Закон України від 05.07.2001 року № 2586-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
4. Про прокуратуру: Закон України 14.10.2014 року № 1697-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
5. Осіпова О.О. Деякі процесуальні Аспекти звернення до суду із заявою про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу [Електронний ресурс] / О.О. Осіпова. – Режим доступу: http://lib.uabs.edu.ua/library/P_Visnik/Numbers/1_3_2010/03_07_01.pdf

Напрямки удосконалення законодавства з питань захисту прав споживачів в страхових послугах України

Лихо І.В., студентка

Науковий керівник:

Самойленко Г.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Стабільний розвиток страхового ринку України можна забезпечити завдяки формуванню дієвого державного регулювання та нагляду з врахуванням міжнародних стандартів та принципів. Напрямок, якому необхідно приділяти особливу увагу у сфері страхування є захист прав споживачів страхових послуг. Базу щодо захисту прав страхувальників становить Закон України «Про страхування», так як у статті 35 передбачається, що захист інтересів страхувальників є одною із цілей здійснення державного регулювання за страховою діяльністю [1].

Законодавство у сфері захисту прав споживачів страхових послуг від порушень прав та інтересів потребує довготривалого і безперервного процесу удосконалення.

Порядок врегулювання відносин між споживачами та продавцями робіт, послуг, товарів здійснюється Законом України «Про захист прав споживачів» [2], але в Законі немає конкретизації щодо методів та способів захисту прав споживачів страхових послуг. Дані відносини врегульовуються спеціальними нормативно-правовими актами у сфері страхування, які у свою чергу містять відокремлені норми з конкретних питань страхової діяльності і не є об'єднаними за єдиним принципом всебічного, комплексного захисту прав страхувальників.

Найсуперечливішими й дискусійними у судовій практиці є питання щодо застосування Закону «Про захист прав споживачів» до правовідносин із надання фінансово-кредитних послуг, страхування, туристичних послуг та договорів, за якими організації залучають кошти громадян для будівництва житла, тому на ці питання слід звернути окрему увагу.

Сам характер страхових відносин, стороною в якій є фізична особа, а також використані у Законах «Про захист прав споживачів» та «Про страхування» терміни дають підстави вважати, що правовідносини, які виникають із договорів страхування, підпадають під дію Закону «Про захист прав споживачів».

Згідно з листом ВСУ від 01.02.2013 р. "Судова практика з розгляду цивільних справ про захист прав споживачів (2009-2012 рр.)", враховуючи, що окремі види правовідносин за участю споживачів регулюються й спеціальними законами України (наприклад, страхування, перевезення, фінансові послуги, житлово-комунальні послуги тощо), Закон "Про захист прав споживачів" застосовується в частині, не врегульованій спеціальним законом.

Враховуючи Рішення КСУ від 10 листопада 2011 р. у справі № 1-26/2011 (справа про захист прав споживачів кредитних послуг), Верховним Судом України було вказано, що так як в ч.1 ст.1 Закону "Про захист прав споживачів" визначено послуги та виконавця, а діяльність страховика підпадає під ці визначення, то у разі, якщо договір страхування спрямований на задоволення особистих потреб застрахованої фізичної особи, такі правовідносини регулюються зазначеним Законом «Про захист прав споживачів» у частині, не врегульованій спеціальним законом.

Цей висновок також підпадає і під договори майнового страхування, де страхувальниками є фізичні особи, а відносини спрямовані на захист особистих майнових інтересів страхувальника чи іншої особи, визначеної в договорі, шляхом задоволення майнової потреби страхувальника, яка виникає або може виникнути після настання певних подій.

З метою удосконалення законодавства у сфері захисту прав споживачів та розв'язання проблем у відносинах між страхувальниками та фінансовими установами Кабінетом Міністрів України було розроблено у 2009 році Концепцію захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг в Україні [4]. Даною Концепцією були запропоновані шляхи вдосконалення законодавства у сфері страхування щодо захисту прав споживачів. Вони спрямовані на впровадження в законодавство України Європейських принципів та

стандартів, а також створення правової основи та сприяння запровадженню системи компенсаційного механізму на ринках фінансових послуг, зокрема у секторах страхування життя, фондового ринку та кооперативного кредитування, тощо.

Порушення прав споживачів страхових послуг можна віднести до договірних правопорушень, тому що вони пов'язані із порушенням зобов'язань сторін за договором страхування. До порушень прав споживачів страхових послуг можна віднести наступні:

- відмова в виплаті страхового відшкодування;
- збільшення розмірів страхових внесків;
- виплата страхового відшкодування не в повному обсязі;
- затягування термінів виплати страхового відшкодування.

Отже, як ми бачимо з аналізу чинного законодавства у сфері страхування та Закону України «Про захист прав споживачів» в судовій практиці виникають дискусії із застосування тих чи інших норм. Хоча, рівень захисту прав споживачів страхових послуг відіграє важливу роль у формуванні довіри до страховика. Тому, дану сферу необхідно удосконалювати та сприяти розвитку відносин у сфері страхування.

Література

1. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 18. – Ст. 78. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80/conv>
2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-ХІІ [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 30. – Ст. 379. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>
3. Судова практика з розгляду цивільних справ про захист прав споживачів (2009-2012 рр.) від 01.02.2013 р. [Електронний ресурс] // Верховний Суд України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0006700-13/conv/print1473187435910797>.
4. Концепція захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2009 р. № 1026-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1026-2009-%D1%80>

Електронні засоби доказування в цивільному процесі: теоретико-правовий аналіз

Лобов Д.Д., студент

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

У зв'язку з розвитком громадянського суспільства, широким розповсюдженням інформаційно-телекомунікаційних технологій та переорієнтацією правосуддя на захист прав кожного, електронні засоби доказування в цивільному процесі стають новим актуальним правовим інструментом реалізації та захисту своїх цивільних прав та обов'язків. Адже розповсюдження електронного листування, поява електронної комерції та активне використання всесвітньої мережі Інтернет як засобу комунікації – всі ці фактори призвели до появи нової електронної форми існування інформації, яка може мати значення для вирішення справи. У той же час така обставина потребує законодавчого врегулювання питань достовірності, допустимості, доказової сили електронних доказів та з'ясування процесуального порядку їх використання. Тому виникає необхідність в дослідженні даного питання.

Цивільним процесуальним законодавством передбачено, що обставини в цивільній справі встановлюються не довільним шляхом, а лише тими засобами доказування, які передбачені самим законом. Вичерпний перелік цих засобів, який формує правило допустимості доказів у його широкому розумінні, закріплено у ч.2 ст.57 ЦПК України [1]. Але серед них не виокремлено електронних даних або інформації.

ЦПК України не надає дефініцію поняття «засоби доказування». В процесуальній літературі засоби доказування розглядаються, як правило, у їх порівнянні з поняттям доказів, та наводяться різні підходи щодо того, як вони співвідносяться між собою. Найбільш обґрунтованою вважаємо точку зору, згідно з якою докази в цивільному процесі являють собою єдність фактичних даних, які мають значення для правильного вирішення справи, та їх процесуальної форми, тобто засобів доказування. Необхідність існування окремої категорії «засоби доказування» пов'язана з процесуальною формою розгляду справи. Пропонуємо розглядати зміст засобів доказування з таких елементів: 1) джерело отримання доказової інформації та 2) способи отримання в рамках процесу даних з конкретного джерела, форма доведення інформації до свідомості судді. Таким чином засоби доказування є процесуальною категорією, яка окреслює форми залучення доказової інформації у процес [2, 812].

Специфічна зовнішня форма електронних засобів доказування, недоступна для безпосереднього сприйняття людиною, зумовлює складність визначення їх місця серед засобів доказування та неоднозначність правового урегулювання у світовій практиці. У науці цивільного процесу існують різні точки зору щодо місця електронних засобів доказування в системі доказової діяльності [2, 813].

Деякі теоретики та практики вважають, щодо електронних доказів належать лише електронні документи. Така позиція може бути обґрунтована архаїчним законодавчим підходом до правового регулювання засобів доказування в ЦПК України. Згідно із ч.2 ст.65 ЦПК магнітні, електронні та інші носії інформації, що містять аудіовізуальну інформацію про обставини, що мають значення для справи є речовими доказами, а отже, аудіо-та відеозаписи в електронно-цифровій формі, що не мають носія інформації (або його одержання є ускладненим), не потрапляють до змісту новітнього поняття електронних доказів [1]. За ч.1 ст.64 ЦПК будь-які листування службового або особистого характеру чи витяги з них, що містять відомості про обставини, які мають значення для справи – це письмові докази, а тому будь-які електронні повідомлення (в т.ч. SMS-повідомлення, електронна пошта тощо) також не належать до «електронних доказів» [1]. Інформація в мережі Інтернет, яку не вдається зафіксувати, зберегти та долучити до матеріалів справи, взагалі не підлягає правовій регламентації в Україні, а отже бути доказом просто не може. Звідси, керуючись методом виключення, не залишається більше нічого, що можна було б віднести до електронних доказів, окрім документів, які мають електронну форму.

Окремі науковці відмічають, що не всі електронні докази можуть бути кваліфіковані як документи, оскільки існують також електронні речові докази. Наприклад, результати контролю, записи телефонних та інших переговорів, результати контролю телеграфних та інших повідомлень, зняття інформації з технічних каналів зв'язку утворюють речові докази. З огляду на використання цифрової техніки при їх отриманні зазначені вище результати будуть електронними речовими доказами [3, 3].

Одним з перших почав досліджувати проблематику нетрадиційних засобів доказування проф. О.Т. Боннер. Хоча вчений не проводить чіткої класифікації сучасних джерел інформації, що можуть слугувати доказами в суді, проте вказує на окремі найбільш поширені їхні види. До таких автор відносить: 1) аудіо- та відеозаписи; 2) електронні документи; 3) відомості, отримані з глобальних інформаційних систем (зокрема, мережі Інтернет); 4) електронну пошту; 5) свідчення (показання) спеціальних технічних засобів (напр., прилади обліку витрат електроенергії, води, газу, тепла; прилади визначення швидкості транспортного засобу чи ступеня алкогольного сп'яніння водія тощо); 6) засоби «електронного судочинства» (зокрема, відеоконференції, офіційні веб-сайти судових органів, листування з судовими органами за допомогою електронної пошти, автоматизовані судові інформаційні системи та ін.) [4, 47].

Першим вітчизняним науковцем, який на дисертаційному рівні звернувся до проблем використання в цивільному судочинстві електронних засобів доказування, є А.Ю. Каламайко. Вчений пропонує виділяти такі види електронних засобів доказування залежно від особливостей їхньої форми: 1) звуко- та відеозаписи; 2) електронні документи; 3) інша

інформація в електронній формі (інформаційні повідомлення). Крім того, за джерелом походження серед електронних засобів доказування автор виділяє: 1) файли, які створюються користувачем; 2) файли, які створюються комп'ютерною системою (тобто самим електронним середовищем) [5, 10].

Електронні засоби доказування як самостійний вид виокремлюються на підставі особливостей джерела (тобто носія інформації). Оскільки електронним є джерело (носій) доказової інформації, то сама форма інформації залишається наступною: письмові знаки, звукозапис, відеозапис, графічне зображення та будь-яке їх поєднання. Інша особливість електронних засобів доказування полягає в тому, що для сприйняття інформації (переходу її з потенційної до актуальної) необхідно використати спеціальні технічні пристрої, які перетворюють потенційну інформацію, яка зашифрована в машинному коді, в доступну для сприйняття та розуміння суб'єктів доказування (актуальна форма).

Отже, в теорії цивільного процесуального права немає єдиної точки зору що саме можна віднести до електронних засобів доказування. Але впровадження електронних засобів у цивільне судочинство здатне вивести його на більш високий рівень розвитку, створити умови для системного управління рухом справи, автоматизувати процес управління справою та взагалі забезпечити ефективну здатність реалізації та захисту своїх цивільних прав та обов'язків. Пропонується закріпити на законодавчому рівні поняття електронних доказів, яке матиме широкий зміст (тобто виражатиметься за допомогою оціночних понять). Такий підхід створить можливість раз і назавжди закріпити в загальних рисах вимоги, яким має відповідати електронний доказ, що не дасть можливості науково-технічному прогресу випередити прогрес цивільного процесуального законодавства України.

Література

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
2. Каламайко А.Ю. Електронні засоби доказування в цивільному процесі [Електронний ресурс] / А.Ю. Каламайко. – Режим доступу: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7259/1/.pdf>
3. Гусев О.Ю. Поняття та види електронних доказів у цивільному процесі / О.Ю. Гусев // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 1 (13). – С. 1-12.
4. Боннер О.Т. Науково-технічний прогрес і розвиток російського процесуального законодавства та судової практики / О.Т.Боннер // Право України. – 2011. – №10. – С. 45-62.
5. Каламайко А.Ю. Електронні засоби доказування в цивільному процесі: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес» / А.Ю. Каламайко; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2016. – 20 с.

Участь малолітніх та неповнолітніх осіб у цивільному процесі

Михайліченко В.О., студентка

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., викладач

Запорізький національний університет

Актуальність даної теми полягає в тому, що на сьогоднішній день цивільна судова практика має багато справ, які стосуються прав та інтересів малолітніх та неповнолітніх осіб і які, відповідно до цього, привертають особливу увагу держави та суспільства. Саме через це держава намагається знайти найбільш оптимальний варіант судового процесу, який би зміг захистити, а також відновити порушені законні права та інтереси дітей.

Проблема участі малолітніх та неповнолітніх осіб у цивільному процесі досліджувалися такими вченими та практичними діячами, як Л.А. Кондратьєва, Л.В. Сапейко, А.О. Володченко, З.В. Ромовська, Є.В. Васьковський, Т.О. Фаддєєва тощо.

Метою статті є аналіз участі малолітніх та неповнолітніх осіб у цивільному процесі, а також визначення обсягу їх процесуальних прав і обов'язків.

Статтею 129 Конституції України закріплена рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, а також змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості [1, 38]. Проаналізувавши цю статтю, можна зробити висновок, що ці основні принципи судочинства стосуються всіх учасників судового процесу, без виключення.

Цивільно-процесуальне право та дієздатність неповнолітніх визначені цивільним процесуальним законодавством.

Статтею 27-1 Цивільно-процесуального кодексу України (далі – ЦПК) передбачено забезпечення захисту прав малолітніх або неповнолітніх осіб під час розгляду справи. Малолітня або неповнолітня особа має такі процесуальні права:

- 1) безпосередньо або через представника чи законного представника висловлювати свою думку та отримувати його допомогу у висловленні такої думки;
- 2) отримувати через представника чи законного представника інформацію про судовий розгляд;
- 3) здійснювати інші процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки, передбачені міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Суд роз'яснює малолітній або неповнолітній особі її права та можливі наслідки дій її представника чи законного представника, у разі якщо цього потребують інтереси цієї особи і за віком та станом здоров'я вона може усвідомити їх значення.

А також суд сприяє створенню належних умов для здійснення малолітньою або неповнолітньою особою її прав, визначених законом та передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України [2, 12]. Стосовно малолітніх осіб відзначмо: вони не мають цивільної процесуальної дієздатності, а їхні права в суді захищають виключно законні представники, проте вони не позбавлені цивільної процесуальної правоздатності, чим і зумовлюється обсяг їхніх прав. А ось цивільна процесуальна дієздатність у неповнолітніх закріплена у ст.18 Сімейного кодексу України (далі – СК України), де зазначається, що кожен учасник сімейних відносин, який досяг чотирнадцяти років, має право на безпосереднє звернення до суду по захист свого права або інтересу.

Так Ромовська, коментуючи ст.18 СК України, вказує, що нормою цієї статті закріплюється надання дитині, якій виповнилося чотирнадцять років, цивільної процесуальної дієздатності. Вона має право самостійно подати позовну заяву, у зв'язку з чим набуває процесуальні права позивача та відповідача (наприклад, у справі про визнання батьківства, стягнення аліментів, скасування усиновлення тощо). Однак у цьому разі не можна говорити про набуття неповнолітнім повної цивільної процесуальної дієздатності, бо ЦПК визначає випадки участі такої особи у цивільних справах як окремого суб'єкта. Тобто якщо йдеться про сімейні правовідносини і неповнолітній захищає свої права, то він має і відповідну цивільну процесуальну дієздатність. Проте в разі участі дитини у справі, наприклад, про визнання недійсним договору банківського вкладу, на укладення якого вона не має відповідної цивільної дієздатності, дитина й не може самостійно бути учасником такого спору. Тож формулювання ЦПК про те, що такі категорії дітей мають цивільну процесуальну дієздатність у тих справах, у яких вони особисто беруть участь, з одного боку, забезпечує їх реальним механізмом захисту таких прав, а з другого – не надає їм більшого обсягу дієздатності, ніж визначено матеріальними нормами цивільного права [3, 45].

Окремо слід зупинитися на обов'язках осіб, які беруть участь у справі, та на можливості їх виконання неповнолітніми особами як суб'єктами цивільних процесуальних правовідносин. Домінуюче значення серед процесуальних обов'язків має обов'язок збирання та подання доказів для підтвердження вимог та заперечень сторін, адже від його виконання залежить своєчасність і правильність вирішення цивільної справи. Сучасний цивільний

процес має змагальну форму, тому цей обов'язок цілком покладений на осіб, які беруть участь у справі [4, 2]

У зв'язку з цим слід звернути увагу на позицію Л.А. Кондратьєвої щодо необхідності поєднання змагальних та слідчих засад судочинства у справах за участю неповнолітніх осіб. Крім того, автор наголошує на доцільності розширення ініціативи суду щодо збирання доказів, надання процесуальної допомоги неповнолітнім на всіх стадіях розгляду й вирішення справ, що виникають із сімейних правовідносин за їх участю [5, 12].

Проаналізувавши все вищесказане, можна зробити висновок, що малолітні та неповнолітні є специфічними суб'єктами цивільних процесуальних відносин, бо, з одного боку, їх можна розглядати, як рівних учасників судового процесу, до яких застосовуються положення цивільного процесуального законодавства, а з іншої, як специфічного суб'єкта цивільного процесу, інтереси якого є більш пріоритетними за інших та, які за необхідності, обов'язково потребують залучення законного представника або його заміни.

Література

1. Конституція України: відп. офіц. текстові. – К.: Центр учб. літ., 2015. – 58 с.
2. Цивільний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 2 березня 2015 року: відп. офіц. текстові. – К.: Центр учб. літ., 2015. – 160 с.
3. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: наук.-практ. коментар / Зорислава Ромовська. – К.: Ін Юре, 2003. – 532 с.
4. Сапейко Л.В. Участь малолітніх та неповнолітніх осіб у цивільному процесі [Електронний ресурс] / Л.В. Сапейко // Право і безпека. – 2010. – № 1 (33). – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2010_1/PB-1/PB-1_35.pdf
5. Кондратьєва Л.А. Судовий захист неповнолітніх осіб у цивільному процесі України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Л.А. Кондратьєва. – К., 2006. – 25 с.

Представництво в цивільному процесі: правозахисна функція

Ненько Р.М., студентка

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

Право на судовий захист має особливе значення в системі забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Судовий захист, будучи вищим засобом захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, державних та суспільних інтересів, висуває ряд вимог до дій осіб, які звертаються до суду. І якщо в кримінальному процесі дані завдання покладаються на уповноважені державні органи (органи обвинувачення), то в цивільному процесі дотримання пред'явлених законом вимог стає завданням самого позивача. Сприяти вирішенню цих завдань покликаний інститут судового представництва, який виконує в цивільному процесі найважливішу правозахисну функцію.

Українським законодавством передбачено велику кількість способів захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, державні та суспільні інтереси, – від самозахисту цивільних прав до звернення до Президента України як гаранта Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Разом з тим вищим національним засобом захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, державних та суспільних інтересів є судовий захист.

У юридичній літературі висловлювались різні думки щодо правової природи представництва в цивільному процесі. Найбільш обґрунтованим на сьогодні є визначення

представництва в цивільному процесі як самостійного процесуального інституту, а не різновиду цивільного представництва [1].

Представництво в цивільному процесі – це процесуальна діяльність особи (представника), спрямована на захист суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів іншої особи (яку представляють), яка бере участь у справі та сприяє суду в повному й об'єктивному з'ясуванні обставин справи, і в ухваленні законного й обґрунтованого рішення [2].

Гарантії мати представника закріплені у ч.1 ст.59 Конституції України, кожен має право на правову допомогу [3]. А також, відповідно до ст.12 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), особа, яка бере участь у справі, має право на правову допомогу, яка надається адвокатами або іншими фахівцями у галузі права в порядку, встановленому законом [4]. Основні положення щодо представництва у цивільному процесі містяться у § 1 Глави 4 Розділу I ЦПК України та ст.ст.38-44 ЦПК України. Разом із тим, інститут представництва знаходиться у нерозривному зв'язку із іншими інститутами цивільного процесу, тому складно перелічити виключно всі норми, які мають відношення до інституту представництва навіть в рамках ЦПК України [1]. Інститут цивільного процесуального представництва існує і в інших нормативних актах, наприклад Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р., Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. тощо.

Поряд з правозахисною функцією участь у справі представника також сприяє правильному і своєчасному розгляду і вирішенню цивільних справ, що зумовлено переважно професійним характером цієї діяльності, що передбачає знання представником норм матеріального і процесуального права, наявність досвіду ведення справ у судах, володіння навичками збору і подання доказів, якісної підготовки процесуальних документів.

Незважаючи на багатовікову історію існування даного інституту цивільного права, відносини представництва в цивільному процесі, правовий статус представника, нормативне регулювання відносин процесуального представництва залишаються предметом серйозних дискусій у професійному середовищі. Зокрема, не закріплено в законодавстві місце представника серед учасників цивільного процесу, не вирішено питання про юридичне значення пояснень представника, немає єдиної думки з питання про обсяг його процесуальних повноважень.

Вивчення наукових статей, аналіз судової практики показують, що окремі положення ЦПК України, що регулюють відносини, пов'язані з участю представника в цивільному процесі, потребують вдосконалення, а деякі питання процесуального представництва і вимагають серйозних концептуальних підходів до свого вирішення, і внесення відповідних змін у законодавство.

Відповідно до ст.40 ЦПК України, представником може бути адвокат або інша особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність і належно посвідчені повноваження.

Ключове місце серед представників обіймають адвокати, які мають найвищий серед інших представників рівень теоретичної і практичної підготовки. З прийняттям 5 липня 2012 р. Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність", її діяльність стала більш системною та спрямованою в першу чергу на захист прав та законних інтересів громадян [2].

Більш широкому доступу громадян до кваліфікованих юридичних послуг сприяло і прийняття Закону України "Про безоплатну правову допомогу" від 2 червня 2011 року.

Основною метою процесуального представництва є захист та охорона прав, свобод та інтересів осіб, які беруть участь у справі. А надання правової допомоги є самостійною процесуальною діяльністю, що здійснюється особою, яка є фахівцем у галузі права і за законом має право на надання правової допомоги (ст.56 ЦПК) [5].

Існування інституту процесуального представництва обумовлено різними обставинами:

необхідність надання юридичної допомоги громадянам та організаціям при розгляді і вирішенні цивільних справ у суді;

необхідність надання допомоги суду у встановленні дійсних прав та обов'язків сторін та інших осіб, які беруть участь у справі;

необхідністю забезпечення засад змагальності судочинства при розгляді цивільних справ, у яких беруть участь особи, які не мають повної цивільної дієздатності, визнані недієздатними або дієздатність яких обмежена тощо [1].

Отже, представник в цивільному процесі виконує важливу правозахисну функцію і його місце є одним з головних в судочинстві, тому є доцільним закріплення в законодавстві чітких завдань, цілей і визначення даного інституту.

Література

1. Цивільний процес України: підручник / за заг. ред. д.ю.н., доцента М.М. Ясинка. – К.: Алерта, 2014. – 744 с.
2. Чорнооченко С.І. Цивільний процес: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. – 3-тє вид., перероб. та допов. / С.І. Чорнооченко. – К.: "Центр учбової літератури", 2014. – 416 с.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст. 492.
5. Цивільний процес України : підручник / за ред. Є.О. Харитонова, О.І. Харитонової, Н.Ю. Голубєвої. – К.: Істина, 2012. – 536 с.

Правовий статус перекладача як учасника цивільного процесу

Овчаренко К.В., студентка

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

Актуальність обраної теми полягає в визначенні правових, етичних проблем стосовно реалізації одного з основних принципів – мови судочинства, який має важливе значення для повноти здійснення прав та обов'язків учасників судового провадження. Спеціальним суб'єктом забезпечення цього права виступає лінгвіст-перекладач, який залучається для осіб, які не володіють мовою судочинства.

Вагомий внесок у вивчення та дослідження зазначеної проблеми зробили такі видатні вчені, як І.І. Бунова, О.П. Гішина, О.П. Головінська, М.А. Джафаркулієв, Я.М. Ішмухаметов, О.Ю. Кузнецов, М.І. Леоненко та ін.

Мова слугує універсальним засобом спілкування людей, невід'ємним елементом будь-якої етнічної спільності та її культури, основною формою прояву особистості. Мова – це феномен суспільних відносин, ідеальний інструмент пізнання в будь-якій сфері діяльності, у тому числі в цивільному судочинстві. Право на використання національної мови є невід'ємною частиною прав людини які закріплено в Загальній Декларації прав людини (1948 р.) [1].

Обов'язком перекладача у цивільному процесі є добросовісність та відповідальність стосовно наданих йому матеріалів. Можна умовно виділити дві форми перекладу які використовуються в цивільному процесі перекладачем – це письмова та усна.

Усний переклад використовується при проведенні процесуальних дій, при спілкуванні перекладача з собою, яка не володіє мовою судочинства, при розгляді цивільної справи в суді першої інстанції та при перегляді судових рішень.

Письмовий переклад здійснюється у разі, коли необхідно перевести письмовий документ на мову судочинства, або з мови судочинства для вручення копій даного документа особі, яка не володіє мовою судочинства, або перевести документ, отриманий від вказаної особи, на мову судочинства для приєднання перекладу до матеріалів цивільної справи.

Перекладач окрім здійснення перекладу з іноземної мови під час цивільного процесу, залучається також за для здійснення сурдоперекладу. Це пов'язується з тим, що стороною може виступати особа, яка має дефекти слуху і мови (глухі, німі, глухонімі).

Згідно зі ст.4 Цивільного процесуального кодексу України (далі ЦПК України) правосуддя здійснюється на засадах поваги до честі і гідності, рівності перед законом і судом незалежно від мовних та інших ознак усіх учасників цивільного процесу. Оперуючи положенням ст.7 ЦПК України мова цивільного судочинства визначається ст.14 Закону України «Про засади державної мовної політики» від 3 липня 2012 р. № 5029-VI [2].

Аналіз судових рішень, що містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень (далі – реєстр) [3] за період з 01.01 до 31.12.2015 р. дозволив виявити близько тридцяти ухвал судів першої інстанції по всій території України, які стосуються допуску до участі у справі перекладача. Низька репрезентативність вказаної категорії ухвал судів може бути обумовлена тим, що:

1) або не всі ухвали судів, що стосуються допуску перекладачів до участі у цивільній справі потрапляють до реєстру;

2) або незначною кількістю цивільних справ, в процесі розгляду яких потребується залучення перекладача.

Оперуючи відомостями, які відображені в реєстрі судових рішень та ухвал, виходячи з їх змісту та положень чинного законодавства України можна зробити висновки про наявність проблеми пов'язаної з безпосереднім залученням і участі перекладача у цивільному процесі.

Розглянемо одну з них детальніше. Згідно до ч.1 ст.55 ЦПК України перекладачем може бути особа, яка вільно володіє мовою, якою здійснюється цивільне судочинство, та іншою мовою, знання якої необхідне для усного чи письмового перекладу з однієї мови на іншу [4]. У даному визначенні особливої уваги заслуговує словосполучення «вільно володіє мовою». Очевидним є той факт, що перекладач повинен обов'язково вільно володіти мовою, якою здійснюється цивільне судочинство та будь-якою іноземною мовою. Наприклад, в ухвалі про залучення перекладача та виплату йому винагороди Ковельського міськрайонного суду Волинської області від 12.05.2014 р. по цивільній справі № 2/159/240/14 суд зазначив, що факт вільного володіння польською мовою ОСОБА_5 як перекладачем ПП «Ласка» (м. Ковель Волинської області) стверджується копією диплому серії ЛП № 000588 від 22.06.95 р., виданого Волинським держуніверситетом імені Лесі Українки [5].

Для суду наявність у перекладача диплому про відповідну філологічну освіту є обставиною, що підтверджує вільне володіння перекладачем мовою якою здійснюється переклад. Разом з тим, не потрібно забувати про різні рівні підготовки перекладачів та ступінь знання ними іноземної мови. Специфіка здійснення перекладу при розгляді цивільних, господарських, кримінальних чи адміністративних справ полягає у необхідності володіння не лише іноземною мовою, але й, насамперед, досконале розуміння юридичної термінології та змісту термінів, що підлягають перекладу. Наприклад, терміни в «неустойка» та «штраф» мають майже аналогічний переклад, зокрема англійською, польською, чеською та іншими мовами. З огляду на це, перекладач, на перший погляд, може мати відмінні знання іноземної мови, проте не розуміти різниці у термінах «неустойка» та «штраф», що вплине на правильність перекладу. Крім цього, багато хто з професійних лінгвістів, що залучаються судом до здійснення перекладу в різних видах судочинства не розуміють зміст таких процесуальних термінів як: клопотання, відвід, ухвала, рішення, окрема ухвала, третя особа тощо.

Таким чином, забезпечення належного рівня перекладу в цивільному процесі цьому сприятиме проведення таких заходів:

1) залучення в якості перекладача особи, яка має як філологічну так і юридичну освіту;

2) створення єдиного нормативно-правового акту, який регулював би питання, щодо правового статусу перекладача, його обов'язків, відповідальності за неналежне виконання;

- 3) утворення державної посадової особи, за для координації діяльності та залучення перекладачів в цивільному процесі.
- 4) створення Єдиної спеціалізованої бази перекладачів-юристів кожного регіону України.

Література

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_0155
2. Про засади державної мовної політики: Закон України №5029-VI від 3 липня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>
3. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
5. Ухвала Ковельського міськрайонного суду Волинської області від 12.05.2014 р. по цивільній справі № 2/159/240/14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38691146>

Правова природа інституту окремої думки судді в цивільному судочинстві

Рябець Г.Є., студент

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

Ефективність судової системи України залежить від багатьох чинників різного характеру, чільне місце серед яких відводиться категорії незалежності судді під час здійснення правосуддя. Гарантія незалежності судді закріплюється у відповідних процесуальних нормах, які дають можливість в повному обсязі реалізувати дане право.

Одним із ключових чинників, прояву незалежності судді виступає інститут окремої думки судді при винесенні судових рішень у цивільному судочинстві. Однак, законодавча регламентація цього інституту є настільки поверхневою, що породжує низку закономірних питань, відповіді на які потребують ґрунтовного теоретичного осмислення. Зокрема, з'ясування правової природи окремої думки судді, її місця в ієрархії судових актів, особливостей процедурного оформлення тощо дозволить реалізувати наявний у цього інституту потенціал, підвищити його «коефіцієнт корисної дії», а також сприятиме одноманітності та стабільності судової практики.

Інститут окремої думки судді в цивільному судочинстві досліджувався такими вченими як О.С. Бісюк, Р.О. Гавріка, Н.А. Гураленко, О.І. Євтушенко, Д.В. Лилака, М.А. Рожкова.

По суті окрема думка судді є розповсюдженим у світі інструментом судової практики, за допомогою якого суддя, який не згодний із більшістю у постановленні колегіального судового рішення, може висловити власну позицію щодо справи.

У науковій літературі зауважується, що інститут окремої думки судді є найбільш характерним для англосаксонської правової системи, якій традиційно притаманні високий суспільний авторитет судді та увага до його незалежності. Науковці відзначають існування у ній двох категорій окремих думок судді:

а) окрема думка згоди (*concurring opinion, concurrence*), коли суддя приєднується до думки більшості, однак висловлює власні міркування щодо мотивувальної частини рішення;

б) окрема думка незгоди (*dissenting opinion, dissent*), коли суддя не погоджується з рішенням більшості [1, 32].

До країн з романо-германською правовою системою, до якої тяжіє правова система України, інститут окремої думки судді проник поступово, з усвідомленням того, що під час колегіального прийняття рішень усі судді не можуть бути однієї й тієї ж думки [1, 32].

Згідно з ч.3 ст.19 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України «...суддя, не згодний з рішенням, може письмово викласти свою окрему думку. Цей документ не оголошується в судовому засіданні, приєднується до справи і є відкритим для ознайомлення» [2].

Звідси випливає, що окрема думка судді:

- це документ, який є письмовою формою виразу думки окремо взятого судді, яка суперечить позиції більшості складу суду;
- мотивом її появи є незгода судді з рішенням більшості;
- можлива у разі розгляду справи колегією суддів, а отже, зважаючи на зміст ст.18 ЦПК України, яка регламентує склад суду, притаманна апеляційному, касаційному провадженню, а також розгляду справи у Верховному Суді України;
- може мати місце як у разі вирішення справи по суті, так і в разі вирішення процесуальних питань шляхом постановлення ухвал.

На думку деяких учених окрема думка як акт судочинства є документом. Позиція Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ дає підстави її вважати як процесуальний документ. На думку О.В. Слєпченко, усі процесуальні документи є необхідним елементом будь-якого процесуального провадження, оскільки в них фіксуються здобуті в ході розгляду справи результати. А сама система процесуальних документів визначена процесуальним законом, а відтак повинна бути чітко регламентована [3, 80].

Разом із тим складність визначення процесуального статусу окремої думки як процесуального документа чи судового акта ускладнюється у зв'язку з тим, що ч.1 ст.208 ЦПК України не містить серед переліку форм рішень суду окрему думку [2]. Проте, за всіма ознаками вона відповідає судовому акту (в широкому розумінні). Адже судовий акт, як відмічає С.К. Загайнова, – це загальний інститут цивільного процесуального права, який являє собою сукупність загальних і спеціальних норм, що регулюють діяльність суду під час його постановлення. Учена додає, що оскільки результати застосування судом норм матеріального та процесуального права дістають своє об'єктивне закріплення в судових актах, то такі завжди є невід'ємним елементом правозастосовного процесу [4, 204]. А тому це дає підстави вважати про необхідність тієї чи іншої процедури постановлення для інституту окремої думки й охоплення його цивільною процесуальною формою.

Відтак, вважаємо, окрім рішень, ухвал, постанов суду, журналів судового засідання, «доповідей головуючого судді» (інститут який діє в апеляційному та касаційній інстанціях, Верховному Суді України), до судових актів суду також варто зарахувати й такий інститут цивільного процесу, як «окрема думка судді». Важливою обставиною в цьому інституті є те, що інститут окремої думки судді притаманний будь-якому судовому рішення, як тим, що постановляються в нарадчій кімнаті окремим процесуальним документом, так і тим, що постановляються в судовому засіданні, тобто може виражатися в усній і письмовій формах (як форма незгоди з основною позицією суду).

Виражаючи в окремій думці власний погляд, варіант вирішення цивільної справи, суддя бере на себе неабияку відповідальність, усвідомлюючи, що ставить, можливо, під сумнів кваліфікацію колег, проектує певним чином підстави для оскарження рішення суду. Але водночас це стимулює інших суддів у складі колегії належним чином (повно, доступно, зрозуміло) аргументувати позицію, покладену в основу судового рішення; мінімізує можливість допущення судових помилок. Адже, на відміну від окремої думки, саме воно носить регулятивний характер. Тому праві ті автори, які вважають, що інститут окремої думки судді різко підвищує індивідуальну відповідальність кожного судді при колегіальному вирішенні справи [5].

Як справедливо зазначають Т.В. Степанова та В.Д. Найфлейш, «викладення окремої думки є одним з найвищих рівнів використання суддівського угляду, оскільки в даному випадку, з одного боку, має місце лише поверхнєве нормативне регулювання механізму

такого викладення, а з іншого – моральна, психологічна готовність судді йти наперекір думці більшості» [6, 5].

Таким чином, інститут окремої думки судді у цивільному судочинстві України має високий потенціал до розвитку і як процесуальний інструмент, що забезпечує ефективність цивільної процесуальної форми, і як інституціональна гарантія незалежності судді під час здійснення правосуддя.

Література

1. Хотинська-Нор О.З. Перспективи розвитку інституту окремої думки судді у цивільному судочинстві України [Електронний ресурс] / О.З. Хотинська-Нор. – Режим доступу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/08/7.pdf>
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
3. Мельник Я. Процесуальні аспекти забезпечення безпеки інституту окремої думки судді в цивільному судочинстві [Електронний ресурс] / Я. Мельник. – Режим доступу: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/2/part_1/19.pdf
4. Загайнова С.К. Судебные акты в механизме реализации судебной власти в гражданском и арбитражном процессе / С.К. Загайнова. – М.: Волтерс Клувер, 2007. – 400 с.
5. Болдырева Н.Н. Особое мнение судьи в гражданском процессе [Электронный ресурс] / Н.Н. Болдырева // Auditorium. – 2014. – № 2. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/osoboe-mnenie-sudi-v-grazhdanskom-protsesse>
6. Степанова Т.В. Окрема думка судді як складова суддівського угляду в господарському судочинстві: монографія / Т.В. Степанова, В.Д. Найфлейш. – Одеса: Фенікс, 2015. – 196 с.

Актуальні питання участі прокурора у цивільному процесі

Шеховцова Т.О., студентка

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

Прокуратура України, згідно Закону України «Про прокуратуру», становить єдину систему, на яку покладається представництво інтересів громадянина та держави в суді у випадках, визначених законом. Аналогічне положення міститься у ч.2 ст.45 Цивільного процесуального кодексу України.

Запровадження інституту представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді висунуло низку проблем процесуального характеру, зокрема щодо юридичної природи цього представництва. Так, одні науковці вважають, що положення прокурора в цивільному процесі і представника у справі нічим не відрізняється. Інші ж, навпаки, стверджують, що представництво прокурором «чужих» інтересів у суді є одним з його видів у цивільному процесі [1, 142].

Питанню участі прокурора в цивільному судочинстві розглядали такі науковці, як С. Кац, Ю. Лутченко, Г. Осокіна, В. Перфільєв, Ю. Полянський та інші. Проте, зважаючи на складну правову природу цього інституту, в науці цивільного процесуального права не сформовано єдиного підходу до розуміння його сутності, тому видається за необхідне більш глибоке його дослідження.

Метою статті є визначення теоретичних положень участі прокурора у цивільному процесі.

У науці цивільного процесу питання про завдання прокуратури в цивільному судочинстві вирішується по-різному. Ними є: здійснення законоохоронної функції, необхідність захисту прав і законних інтересів громадян, потреба захисту державних чи громадських інтересів [2, 37].

Визначаючи правову природу представництва прокурором інтересів громадян або держави у суді, необхідно враховувати суть інституту прокуратури як органу, який здійснює функцію охорони закону. Вступаючи у цивільний процес, прокурор стає його рівноправним учасником і підпорядковується правилам, що регулюють цивільні процесуальні правовідносини [3, 107].

Прокуратура є організаційно самостійним державно-правовим інститутом, який не належить до жодної з гілок влади. Представляючи в суді інтереси громадянина або держави, прокурор реалізує винятково конституційні положення. Таким чином, прокуратура в особі відповідного прокурора реалізує конституційну функцію представництва, яка розглядається як один із засобів утвердження принципу верховенства права та забезпечення законності [3, 108].

У п.3 Рішення Конституційного Суду України від 8 квітня 1999 року в справі №1-1/99 про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді зазначено, що прокурорське представництво є правовідносинами, у яких прокурор, реалізуючи визначені Конституцією України та законами України повноваження, здійснює в суді процесуальні дії для захисту інтересів держави. Ці дії включають в себе подання прокурором позовної заяви, його участь у розгляді справи за позовною заявою, а також у розгляді судом будь-якої іншої справи з ініціативи прокурора чи за визначенням суду, якщо це необхідно для захисту інтересів держави [4].

Стаття 23 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. встановлює, що представництво прокуратурою інтересів громадянина або держави у суді полягає у здійсненні прокурорами від імені держави процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів громадянина або держави у випадках, передбачених законом [5]. Таким чином, М.В. Руденко робить висновок, що представництво прокурора в цивільному судочинстві полягає у представленні від імені держави інтересів певної особи, утворенні, зміні чи припиненні її прав та обов'язків [3, 109].

У ч.6 ст.23 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. визначено такі форми участі прокурора: звернення до суду з позовом; вступ у справу, порушену за позовом; ініціювання перегляду судових рішень, у т.ч. у справі, порушеній за позовом іншої особи; участь у розгляді справи [5].

У ч.2 ст.23 Закону України «Про прокуратуру» визначено підстави представництва прокурором інтересів громадянина у суді, а саме: неспроможність громадянина самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність, якщо при цьому законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють або неналежним чином здійснюють її захист [5].

Наявність підстав для представництва повинна бути підтверджена прокурором. Крім того, згідно абз.3 ч.2 ст.45 ЦПК, прокурор повинен надати письмову згоду законного представника або органу, якому законом надано право захищати права, свободи та інтереси відповідної особи, на здійснення представництва [6].

В законодавстві міститься також вказівка на те, що прокурор може вступити з власної ініціативи у справу, порушену за позовом іншої особи на будь-якому етапі судового провадження (абз.1 ч.2 ст.45 ЦПК, п.2 ч.6 ст.23 Закону України «Про прокуратуру»). Вступ в уже розпочатий цивільний процес розуміється як звернення прокурора до відповідного суду із заявами щодо захисту прав, свобод та інтересів інших осіб, державних чи суспільних інтересів та участь у провадженні в цивільній справі, порушеній з ініціативи інших осіб [7, 133].

На думку В.І. Шевчука, у цій процесуальній формі мета участі прокурора в процесі залишається незмінною – захист прав, свобод та інтересів особи і держави. Змінюється лише спосіб її досягнення [7, 135].

Таким чином, прокурор може вступити у справу на будь-якій стадії її розгляду, має право подати апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судових рішень у цивільних справах Верховним Судом України, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими

обставинами в межах своєї компетенції незалежно від його участі у справі на попередніх етапах її розгляду [3, 112].

Отже, представництво прокурором інтересів громадянина або держави у суді є окремим видом представництва. Участь прокурора в цивільному процесі спрямована на захист прав і законних інтересів громадян та інтересів держави і полягає у здійсненні процесуальних та інших дій, спрямованих на досягнення відповідної мети. Прокурор може самостійно ініціювати провадження у справі шляхом подання позовної заяви. Крім того, законом прокурору надається право вступати в справу, порушену за позовом іншої особи, на будь-якій стадії її розгляду.

Література

1. Подоляка С.А. Участь прокурора у цивільних справах / С.А. Подоляка // Наукові праці МАУП. – 2012. – № 4. – С. 142-147.
2. Плахіна І.В. Особливості органів прокуратури в зарубіжних країнах / І.В. Плахіна // Часопис Академії адвокатури України. – 2014. – № 4. – С. 37-43.
3. Руденко М.В. Актуальні питання правового статусу прокурора у цивільному судочинстві / М.В. Руденко // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2013. – № 1. – С. 106-116.
4. Рішення Конституційного Суду України від 08 квітня 1999 р. у справі за конституційним поданням Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді). Справа № 1-1/99 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-99>
5. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
6. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
7. Шевчук В.І. Вступ прокурора у цивільний процес, ініційований іншими особами / В.І. Шевчук // Університетські наукові записки. – 2011. – № 4. – С. 133-140.

Проблеми застосування правової аналогії у цивільному судочинстві України

Яременко Д.Г., студентка

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

В ст.6 Конституції України передбачено: «Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України» [1]. Цивільне судочинство – це форма здійснення правосуддя у цивільних справах. Воно регулюється окремою галуззю публічного права – цивільно-процесуальним правом, що здійснює регулюючий вплив переважно імперативним методом, особливо в частині, що стосується діяльності суду.

На сьогодні актуальною для нашої держави перехід країни на євроінтеграційний шлях розвитку. Для успішного здійснення процесів модернізації цивільного судочинства, важливого значення набувають питання аналогії закону та аналогії права в цивільному процесі України і ряд інших питань, що стосуються переходу країни на європейський рівень.

Мета статті полягає в аналізі впливу аналогії закону та аналогії права на процес правотворчості і на здійснення судочинства в цивільних справах з використанням сучасного цивільного-процесуального законодавства.

Науковці, що працювали над розкриттям змісту даної теми: С.С. Алексєєв, А.Б. Венгерів, С.Л. Зівс, М.І. Козюбра, М.Н. Марченко, В.С. Нерсисянц, П.М. Рабінович, Л.С. Явич, М.С. Авдюкова, В.М. Жуйкова, А.А. Мельнікова, В.М. Семенова.

Відповідно до законодавства України, суд у своїй діяльності підкоряється лише закону. Однак слід визнати той факт, що закон, як санкціонована державою форма регулювання суспільних відносин, повною мірою не задовольняє потребу у правовому регулюванні суспільних відносин. І це пояснюється декількома причинами: недоглядом законодавцем під час прийняття законів окремих аспектів суспільних відносин, що потребують регулювання; допущенням помилок при прийнятті законів, внаслідок чого виникають колізії; постійним розвитком суспільних відносин, у результаті якого правові норми не встигають приймати одночасно з виникненням потреби у правовому регулюванні. Така ситуація неврегульованості й невизначеності у законодавстві, відсутності конкретної правової норми, необхідної для регламентації відносин, що належать до сфери правового регулювання, дістала назву прогалини у законодавстві. Однак, як зазначав С.С. Алексєєв, право – це система, яка певною мірою саморегулюється, самоналаштовується, в якій закладено такі внутрішні механізми, які у ряді випадків дають змогу долати прорахунки законодавця, забезпечувати дію юридичних норм відповідно до вимог суспільних відносин, що розвиваються [2]. Основними механізмами подолання прогалин є розширене тлумачення норм права, судовий прецедент, аналогія закону, аналогія права.

Аналогія (від грец. *analogia* – відповідність, схожість) – це схожість різних предметів, явищ, процесів у певних властивостях. У процесі умовиводів за аналогією знання, отримане під час розгляду певного об'єкту, переноситься на менш вивчений, але схожий за істотними ознаками, якостями, властивостями об'єкт. Оскільки аналогія як логічна операція ґрунтується на виявленні подібності певних явищ, при її використанні необхідно враховувати: 1) кількість подібних ознак; 2) ступінь їх істотності; 3) наявність та значущість відмінностей.

Правова аналогія – це застосування норми до випадку, який нею не передбачений, але становить з юридичного погляду аналогію з тими випадками, для яких вона встановлена. Застосування аналогії права та закону в матеріальному праві є явищем, традиційно сприйнятим як доктриною, так і національним законодавством. Відомості, щодо інституту аналогії закріплено у ст.8 Цивільного кодексу України [3], а також аналогію закріплено і у ч.8 ст.8 Цивільно-процесуального кодексу України [4]. Однак досліджуючи це питання, ми можемо зробити висновок, що в законі міститься норма, щодо матеріальної аналогії права, а не процесуальної.

Судові рішення мають відповідати критеріям юридичної визначеності та однаковості практики. Цього необхідно досягати незалежно від якості законодавства, яке, не виключено, може бути нечітким, суперечливим або таким, що містить прогалини. Суд, застосовуючи положення закону, повинен урахувати цілі та намір законодавця, інтерпретувати його, виходячи з принципу верховенства права. Фактично ці положення концепції вже реалізуються в певній мірі в ч.8 ст.8 ЦПК [4]. Якщо спірні відносини не врегульовані законом, суд застосовує закон, що регулює подібні за змістом відносини (аналогія закону), а за відсутності такого – суд виходить із загальних засад законодавства (аналогія права) і далі забороняється відмова у розгляді справи з мотивів відсутності, неповноти, нечіткості, суперечливості законодавства, що регулює спірні відносини.

Слід зазначити, що прогалини і колізії в праві завжди були, є й будуть навіть у найбільш стабільних законодавчих системах, оскільки об'єктивно неможливо передбачити все, що вимагає правового регулювання. Крім того, матеріальне право, що передбачає судовий порядок захисту прав, розвивається значно швидше процесуального права. Законодавець не встигає вчасно внести виправлення і доповнення в цивільний процесуальний закон. Прогалини в цивільному процесуальному законі повинні заповнюватися шляхом правотворчості компетентними державними законодавчими органами. Однак варто також мати на увазі, що суд не може відмовити в правосудді,

пославшись на відсутність процесуальної норми, що регулює провадження по даній категорії справ (ч.8 ст.8 ЦПК), і тоді він зіштовхується із проблемою розгляду й вирішення справи при відсутності відповідних норм права. У цьому випадку він приймає рішення на основі аналогії закону або за аналогією права [5, 330].

При аналогії закону складається така ситуація:

- а) є відносини, що вимагають правового регулювання;
- б) відсутні процесуальні норми, що регламентують ці відносини;
- в) є процесуальні норми, що передбачають регламентацію подібних відносин.

Основним аргументом проти процесуальної аналогії називають те, що для застосування аналогії є необхідність високого рівня професіоналізму суддів, оскільки, так би мовити, «середній» суддя вирішує правові питання, керуючись, головним чином, «буквою» закону. І далеко не всі судді готові до аналітичної роботи, яку необхідно вести, застосовуючи норми права за аналогією закону (і тим більше – за аналогією права). У цьому сенсі, безперечно, краще усувати можливі прогалини не з допомогою аналогії закону, а невідкладними законодавчими заходами. Водночас така позиція може завести правозастосовувача в глухий кут, коли йому бракуватиме необхідної правової норми, що, звісно, зумовить ускладнення провадження і порушення конституційних прав громадян та інших учасників процесу. Тому, на наше переконання, слід усе ж таки погодитись із тим, що застосування аналогії є неминучим у всіх галузях права, за винятком кримінального. Тож фактично відмова українського законодавця закріпити інститут аналогії у процесуальному законі аж ніяк не означає, що вона не існує. Адже відсутність, неповнота чи суперечливість законодавства не дає суду підстав для відмови у розгляді справи [6, 11].

Отже, законодавцю необхідно сформулювати і зафіксувати умови, за наявності яких застосування процесуальної аналогії буде правомірним, зокрема: повна або часткова відсутність у системі норми, яка б прямо передбачала цей вид відносин, а також відсутність усіх інших можливостей для їх врегулювання, наданих законом; норма права, що застосовується за аналогією, має бути найбільш близькою за основними ознаками нормою і передбачати схожі за своїми істотними рисами відносини за неістотних відмінностей; недопустимість штучного пристосування правової норми, що застосовується за аналогією; зміст норми, що застосовується за аналогією, мусить точно відповідати фактичним обставинам конкретного випадку, у зв'язку з яким має місце таке застосування; суд зобов'язаний навести обґрунтування наявності прогалини у процесуальному законі, а також мотивування застосування аналогії. Підсумовуючи вищевикладене, слід наголосити на необхідності закріплення у цивільному процесуальному законодавстві України норм, що становлять інститут процесуальної аналогії у цивільному судочинстві.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Алексеев С.С. Теория государства и права: учебник [для юридических вузов и факультетов] / С.С. Алексеев. – М.: Наука, 2008. – 453 с.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
4. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
5. Цвірк М.В. Загальна теорія держави і права: підручник [для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М.В. Цвірк, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко. – Х.: Право, 2009. – 583 с.
6. Шмаленя С.В. Особливості застосування аналогії права при вирішенні юридичних справ: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія держави і права, історія політичних і правових учень» / С.В. Шмаленя. – Л., 2009. – 20 с.

Секція 5 ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Відсторонення від роботи як запобіжний захід у трудовому праві України

Здановська К.Ю., студентка

Науковий керівник:

Омельянчик С.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Реалізація запобіжної функції трудового права передбачає наявність системи примусових заходів, основною метою яких є зупинення протиправної діяльності особи до прийняття відповідних рішень щодо правової оцінки вчиненого діяння. Відсторонення працівника від роботи можна вважати класичним прикладом запобіжних заходів у трудовому праві.

Проблема визначення категорійного змісту відсторонення від роботи, процедура та підстави його застосування в науці трудового права неодноразово досліджувались. Питанням відсторонення від роботи присвятили свої наукові праці В.О. Процевський, Л.В. Труханович, В.І. Глушко, Я.А. Пушкар, О.С. Пашков, К.П. Уржинський, В.І. Нікітінський, П.С. Ставіський, Т.А. Нестерова, В.І. Туранов, В.І. Смолярчук, Д.Н. Бахрах, В.І. Миронов тощо.

Метою даної роботи є характеристика відсторонення від роботи як запобіжного заходу у контексті трудових правовідносин.

У науці трудового права відсторонення від роботи не має чітко визначеного місця, оскільки не з'ясовано, інструментом для регулювання яких відносин воно слугує. З точки зору С.О. Шерегова, відсторонення від роботи є тимчасовим одностороннім припиненням трудового контракту підприємцем, який нібито звільняє найманого працівника з працюючих на підприємстві і таким чином позбавляє його можливості отримувати заробітну плату [1, 42].

Зокрема можна відокремити найбільш важливі ознаки запобіжних заходів: а) закріплюються в диспозиції норми права, а не в санкції; б) мають примусовий характер; в) можуть застосовуватися до встановлення вини та повного складу правопорушення; г) забезпечують припинення правопорушення, що готується чи вчиняється; д) їх застосування не тягне для суб'єктів правопорушення стану караності; е) мінімізують чи упереджують настання шкідливих наслідків (матеріального, морального або організаторського характеру); є) забезпечують належне здійснення процесуальних дій [2, 212-213].

Правовідносини щодо відсторонення від роботи схематично можна зобразити таким чином: учинення протиправного діяння – виникнення охоронних правовідносин – реакція з боку роботодавця – процедура відсторонення від роботи. Пов'язуючи відсторонення від роботи з правовим примусом, у першу чергу, варто зазначити, що цей момент виникає на стадії реакції роботодавця на вчинене працівником правопорушення. Така реакція та її вплив і мають примусовий характер. Примус як категорія в найзагальнішому вигляді визначається через такий стан, коли зовнішня поведінка об'єкта примусу зводиться до необхідної форми (об'єктивна сторона примусу) незалежно від волі (суб'єктивна сторона примусу) [3, 162].

Запобіжні заходи у кожній галузі права мають свої особливості, але в основному передбачають єдину мету – оперативне реагування на факти правопорушення.

Як зазначають науковці до запобіжних заходів у трудовому праві слід віднести: а) зниження розміру чи позбавлення працівника премії або інших заохочувальних виплат (надбавок); б) зупинення роботи виробництва в разі загрози життю або здоров'ю працюючих; в) відсторонення працівника від роботи; г) заходи запобігання непродуктивному використанню працівниками робочого часу; д) недопущення працівників до роботи або робочого місця під час страйку; е) використання спеціальних засобів спостереження за працівниками для запобігання розкраданню майна роботодавця [1, 39].

Ознайомившись з позиціями як національного законодавства, так і міжнародно-правової практики щодо підстав застосування відсторонення від роботи, можна викласти ст.46 КЗпП України таким чином. Роботодавець зобов'язаний відсторонити від роботи у відповідний день (зміну) працівника у разі: 1) появи на роботі у стані алкогольного сп'яніння, наркотичного або токсичного сп'яніння; 2) порушення правил техніки безпеки та санітарії; 3) письмової вимоги уповноважених органів та посадових осіб у випадках, передбачених законами та іншими нормативними правовими актами. У вимозі необхідно вказати період часу, на який працівник відсторонюється від роботи, причина та правові підстави відсторонення; 4) порушення проходження медичних, а також обов'язкового психіатричних оглядів, перевірки знань з охорони праці та пожежної безпеки; 5) затримання в момент вчинення крадіжки за місцем роботи до набуття законної сили вироком суду або постановою органу, до компетенції якого входить накладення адміністративного стягнення; 6) невиконання вимог, пов'язаних із засобами індивідуального захисту при виконанні робіт, пов'язаних із високою небезпекою; 7) виявлення відповідно до медичного висновку протипоказання для виконання працівником робіт, обумовлених трудовим договором; 8) порушення вимог щодо професійної гігієнічної підготовки та атестації працівників, які зайняті у спеціалізованих сферах промисловості [4, 46].

Розглядаючи відсторонення від роботи як запобіжний захід, варто зазначити, що він може застосовуватися й без наявності вини. Прикладом може бути інфекційне вірусне захворювання працівника, що може потягти за собою зараження інших людей. У деяких інших випадках відсторонення від роботи як запобіжний захід застосовується до встановлення повного складу правопорушення.

Для відсторонення від роботи як запобіжного заходу не є характерним стан покараності для суб'єкта, до якого даний захід застосовують. Він лише утримується на визначений період від виплати заробітної плати, а не позбавляється або обмежується у своїх правах чи свободах, як у кримінальному праві.

Важливою ознакою, яка характеризує відсторонення від роботи як запобіжний захід у трудовому праві, є наявність мінімізації або недопущення настання шкідливих наслідків. На відміну від звільнення, відсторонення не пов'язане з припиненням трудового договору (працівник не отримує остаточного розрахунку, йому не видається трудова книжка). Відсторонення від роботи не є й дисциплінарним стягненням, оскільки не має на меті покарання працівника. На думку В. І. Щербини, воно є тимчасовим заходом, що мають характер запобігання вчиненню чи розвитку певних діянь [5, 181].

Таким чином, відсторонення від роботи має окрему позицію в системі запобіжних заходів, що існують у трудовому праві України. Їх основна мета – зупинення протиправної діяльності особи до прийняття відповідних рішень щодо правової оцінки вчиненого діяння.

Що ж з приводу оплати часу відсторонення науковці роблять висновок, що законодавець прямо чи побічно встановив такі варіанти норм: 1) заробітна плата за період відсторонення не зберігається; 2) заробітна плата за період відсторонення не зберігається, але відшкодовується на основі спеціального закону (п.1 ст.3 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду»); в) заробітна плата за період відсторонення зберігається повністю; г) заробітна плата зберігається в розмірі двох третин тарифної ставки [6, 198].

Отже, можна зробити висновок, що при відстороненні трудові відносини не припиняються, як і не припиняється дія трудового договору, втім працівник тимчасово до роботи не допускається. Основними ознаками відсторонення працівника від роботи як запобіжного заходу є такі: даний захід міститься в диспозиції, а не в санкції норми права; наявність примусового характеру проявляється в тому, що працівник у примусовому порядку усувається від виконання своєї трудової функції; підставами застосування даного правового явища є об'єктивно протиправні діяння (бездіяльність), які закріплені як у трудовому законодавстві, так і в інших нормативно-правових актах; у деяких випадках відсторонення

від роботи застосовується до встановлення вини працівника, в інших випадках – до повного складу правопорушення; цей захід застосовується для забезпечення припинення правопорушення, що вчиняється або готується; застосування даного заходу для працівника не тягне стану покараності, окрім утримання на тимчасовий період заробітної плати; його застосування мінімізує настання шкідливих наслідків або запобігає йому.

Література

1. Шерег С.А. Виробнича дисципліна і трудовий розпорядок в країнах з розвинутою ринковою економікою / С.А. Шерег // Трудове право. – 2012. – № 1 (23). – С. 39-47.
2. Самощенко І.С. Відповідальність за українським законодавством / І.С. Самощенко. – К.: Юрид. літ., 2001. – С. 212-215.
3. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вчених, судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). – Х.: Колісник А.А., 2010. – 340 с.
4. Шиляєва І.Ф. Стан алкогольного сп'яніння. Відсторонення від роботи / І.Ф. Шиляєва // Право. – 2006. – № 3. – С. 45-49.
5. Щербина В.І. Трудове право України: підручник / В.І. Щербина; за ред. В.С. Венедиктова. – К.: Істина, 2010. – 259 с.
6. Уржинський К.П. Відсторонення від роботи / К.П. Уржинський // Трудове право. – 2010. – № 15-16. – С. 35-37.

Правові гарантії забезпечення зайнятості населення в Україні

Кумуржі В.І., студентка

Науковий керівник:

Омельянчик С.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У сучасних умовах розвитку країни, найбільш проблематичним є питання ефективної зайнятості населення України, створення ринку робочої сили і запобігання масового безробіття. Однією з найскладніших соціально-економічних проблем є формування національного ринку праці. Також, найбільш гострою серед проблем в Україні є проблема безробіття, яка безпосередньо впливає з проблеми зайнятості населення держави. Безробіття у нашій країні складає реальну загрозу для державного та суспільного благополуччя, відбувається зростання напруги на ринку праці, рівня та тривалості безробіття, поширюється розвиток вимушеної неповної та неформальної зайнятості, нелегальна трудова міграція тощо. Отже, проблема соціальної захищеності та зайнятості населення є вкрай актуальною для суспільства та держави [1, 105].

У зв'язку з цим у літературі приділяється досить значна увага розробці і дослідженню проблеми зайнятості населення. Аналізом та дослідженням цієї проблеми займалися Л.С. Мельничук, А. Бабаскін, Д. Богиня, Я. Безугла, П. Василенко та ін.

Зайнятість населення реалізується через конкретні форми включення працівника в економічну систему. Найпоширенішими серед них є: наймана праця за трудовою угодою в державному секторі, на об'єктах колективної або приватної власності без розпорядження її індивідуальною частиною; особиста праця на об'єктах, де робітник має свою частку акцій, пайовий внесок, тобто є співвласником; особиста праця власника засобів виробництва, коли він є і власником, і працівником; робота на орендованих засобах виробництва; робота в спільному підприємстві; надомна праця; громадська робота тощо [1, 106].

Чинне законодавство України передбачає певні правові гарантії працевлаштування населення загалом. Так згідно зі ст.43 Конституції України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Конституція України (ч.2 ст.43) зазначає певний перелік гарантій права на працю [2]. Також Кодекс законів про працю (ст.49-4) містить права та обов'язки власника та

його взаємодія із профспілками та покладеними на них завдань [3]. Так, держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності [4, 122].

Звертаючи увагу на правове регулювання зайнятості населення в країнах Європи, слід виокремити досвід Великобританії у профорієнтаційній діяльності, що заслуговує на свою увагу. Так, головним координуючим органом цієї країни у професійній діяльності є служба зайнятості молоді. Політика зайнятості у Великобританії спрямована на розвиток існуючої професійного навчання та працевлаштування, поширення інформації про ринок праці та існуючі вакансії за сприяння Job-Search Assistance (Служби сприяння працевлаштуванню), застосування ряду комплексних заходів щодо сприяння працевлаштуванню випускників освітніх закладів [5, 301].

Закон України «Про зайнятість населення» встановлює державні гарантії права на вибір професії й виду діяльності. Працевдатному населенню держава гарантує вільне обрання місця застосування праці та виду діяльності, вільний вибір або зміну професії; одержання заробітної плати (винагороди) відповідно до законодавства; професійну орієнтацію з метою самовизначення та реалізації здатності особи до праці; професійне навчання відповідно до здібностей та з урахуванням потреб ринку праці; підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями; безоплатне сприяння у працевлаштуванні, обранні підходящої роботи та одержанні інформації про ситуацію на ринку праці та перспективи його розвитку; соціальний захист у разі настання безробіття; захист від дискримінації у сфері зайнятості, необґрунтованої відмови у найманні на роботу і незаконного звільнення; додаткове сприяння у працевлаштуванні окремих категорій громадян. Держава надає додаткові гарантії працевлаштування для окремих категорій громадян працевдатного віку, які потребують соціального захисту й не можуть на рівних конкурувати на ринку праці: один з батьків або особа, яка їх замінює і: має на утриманні дитину (дітей) віком до шести років, виховує без одного з подружжя дитину віком до 14 років або дитину-інваліда, утримує без одного з подружжя інваліда з дитинства (незалежно від віку) та/або інваліда I групи (незалежно від причини інвалідності); діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, особи, яким виповнилося 15 років та які за згодою одного з батьків або особи, яка їх замінює, можуть, як виняток, прийматися на роботу; одиноким матерям, які мають дітей віком до чотирнадцяти років або дітей-інвалідів; молоді, яка закінчила або припинила навчання в середніх загальноосвітніх школах, професійно-технічних або вищих навчальних закладах; особам передпенсійного віку; особам, звільненим після відбуття покарання або примусового лікування; інвалідам, які не досягли пенсійного віку [6].

Отже, проблема зайнятості населення є досить актуальною і тому потребує більш деталізованого та конкретизованого вивчення та подальшого законодавчого закріплення. За своєю правовою суттю право на зайнятість виступає як суб'єктивне право кожного громадянина, а також як право вимагати від відповідних органів і посадових осіб належного виконання цього обов'язку. Держава надає певні правові гарантії, щодо здійснення права на працю або право особи на соціальний захист у разі настання безробіття. Але ці гарантії не повною мірою вирішують наявну проблему зайнятості населення, що свідчить, насамперед, про наявність неефективної юридичної протидії безробіттю.

Література

1. Мельничук Л.С. Основні проблеми зайнятості населення України / Л.С. Мельничук // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". Серія: Економіка. – 2012. – Т. 189. – Вип. 177. – С. 105-108.
2. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
3. Кодекс законів про працю України: Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

4. Шабанов Р.І. Правова природа права на зайнятість як юридичного механізму забезпечення зайнятості населення / Р.І. Шабанов // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Право. – 2014. – Вип. 26. – С. 119-124.
5. Шабанов Р.І. Особливості правового регулювання зайнятості населення в країнах Європи / Р.І. Шабанов // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Том 1. – Випуск 1. – С. 298-303.
6. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>

Тривалість робочого часу в Україні у порівнянні з іншими країнами світу

Лукашева А.С., студентка

Науковий керівник:

Омельянчик С.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Основний закон держави чітко зазначає, що максимальна тривалість робочого часу визначається виключно законодавством. Це не дає можливості державним органам та приватним структурам зловживати законом.

Держава не стоїть на місці, відносини у країні постійно розвиваються і проблема законодавчого регулювання робочого часу є сьогодні актуальною. Адже доцільним дізнатись чи варто скорочувати тривалість робочого часу, або навпаки, – його збільшити. Щоб дослідити цю проблему, потрібно порівняти тривалість робочого часу України з іншими країнами світу.

Проблеми робочого часу є актуальним питанням, яке викликає інтерес серед науковців у сфері трудового права. Серед науковців, які приділяли увагу цьому питанню – О.І. Процевський, Н.М. Хуторян, Р.І. Кондратьєва, П.Д. Пилипенко, М.І. Іншин, О.М. Ярошенко, І.О. Снігірева, Є.П. Смирнова, Н.Б. Болотіна, М.І. Гордієнко та ін.

Взагалі, зараз в Україні, згідно КЗпП, тривалість робочого тижня не може перевищувати 40 годин [1]. Якщо порівнювати з США (норма робочого тижня була введена ще в 40-х роках ХХ століття) там також, як і в Україні, жителі працюють по 40 годин на тиждень. Але зараз це актуально швидше для державних працівників, а ось багато приватних компаній скоротили цей показник до 35 годин [2].

Щодо тривалості робочого часу в Росії, то в трудовому кодексі Росії зазначено, що тривалість робочого тижня не може перевищувати 40 годин [3]. Це ж стосується і інших країн СНД.

Щодо європейських країн, то Європейський парламент встановив максимальний робочий час протягом 48 годин на тиждень. Тут враховуються і всі понаднормові години. Проте деякі країни ввели й свої обмеження. Наприклад, у Фінляндії на загальнодержавному рівні з позитивними результатами експериментально випробувано 6-годинний робочий день [4]. Також це стосується робочих тижнів у Німеччині, у Франції, які тривають не більше 38 годин. Щодо Франції, то нещодавно уряд повернувся до питання збільшення кількості робочих годин, після чого пішла хвиля страйків і маніфестацій [2].

Тривалість робочого тижня в Ірландії – 35 годин. Показник один з найнижчих у світі, але при цьому продуктивність праці в Ірландії досить висока. Жителі Данії працюють у день 7 годин 21 хвилину. Середня тривалість робочого тижня в 37,5 годин є одним з найнижчих показників у Європі. Але при цьому заробляє данець близько 37,6 євро на годину, що на 30% більше, ніж у середньому по Євросоюзу [2].

Щодо Великобританії, то британці працюють по 40,8 годин на тиждень [4]. Португальці працюють по 8 годин 48 хвилин в день, в середньому по 48 годин на тиждень, але при цьому вони не весь цей час займаються своїми робочими обов'язками; робочий тиждень греків триває 43,7 годин, однак, зважаючи на стан економіки в країні цього не скажеш [2].

Повертаючись до проблемного питання збільшення або скорочення робочого часу України, то існують різні думки.

Так ще на початку XX століття українськими вченими було доведено, що при збільшенні робочого дня працівників можна вирішити низку проблем, наприклад, як безробіття, але при цьому продуктивність праці різко падала, а втома – зростала [5, 77].

Також актуальними є дослідження вчених США, Японії та вітчизняних науковців синдромів burnout (психічного вигорання), хронічної втоми та феномена "кароші" (раптової смерті на робочому місці), які зафіксовано в людей, що працювали 60 і більше годин на тиждень. Прояви цих професійно зумовлених патологічних ефектів особливо виражені у професійних групах з високою напруженістю праці, що характеризується великим обсягом перероблюваної інформації, дефіцитом часу при прийнятті рішень та значним емоційним перевантаженням [6, 101].

Але зважаючи на позитивний досвід Фінляндії, який було зазначено вище, то зменшення робочого часу викликало, насамперед, прагненням до підвищення продуктивності праці персоналу, тому що більшість працівників не можуть однаково напружено працювати протягом усього робочого дня та робочого тижня. І в майбутньому це б дозволило перервати замкнуте коло сучасного життя, коли всі живуть, щоб працювати, працюють, щоб заробляти, а заробляють, щоб споживати більше.

Щодо спроби змін в трудовому законодавстві, то відносно нещодавно, а саме у 2013 році, депутатами Верховної Ради був схвалений проект нового Трудового кодексу України, у якому передбачено низку нововведень. Найбільше занепокоєння викликають положення про збільшення тривалості робочого дня з 8 до 12 годин, а також надання можливості роботодавцю самостійно вводити шестиденний робочий тиждень [7].

Незважаючи на те, що нормальна тривалість робочого часу, відповідно статті 131 нового Трудового кодексу, як і раніше складає 40 годин на тиждень в даному законодавчому акті вводиться поняття «підсумованого обліку робочого часу», згідно з яким власнику дозволяється встановити фактично необмежену тривалість робочого дня і тижня. Стаття 143 проекту ТКУ передбачає можливість збільшення норми тижневого робочого часу при введенні на підприємстві режиму підсумованого обліку робочого часу з нинішніх 40 годин на тиждень до 48 годин і навіть більше, якщо це передбачається колективним договором. За текстом тієї ж статті можливо продовження робочого дня у будь-якій компанії до 12 годин, а «за наявності достатніх підстав» – і більше: «максимальна тривалість щоденної роботи за підсумованим обліком робочого часу не повинна перевищувати дванадцяти годин. За наявності письмової згоди працівника допускається встановлення більшої тривалості щоденної роботи...» [7].

Також регулювання питання тривалості робочого часу зазначено у Європейській хартії, яка ратифікована Верховною Радою України. У ній зазначено, що з метою забезпечення ефективного здійснення права на справедливі умови праці сторони зобов'язуються встановити розумну тривалість робочого дня та тижня і поступово скорочувати робочий тиждень настільки, наскільки це дозволяє підвищення продуктивності праці та інші відповідні фактори [8]. В проекті зазначені положення щодо робочого часу фактично суперечать даній статті, адже в проекті не йдеться ні про які можливі скорочення робочого часу, а навпаки можливість його збільшення. Також потрібно чітко розуміти до чого можуть призвести такі різкі зміни в нормуванні робочого часу, якщо прийняти проект саме в такому вигляді.

Порівнявши наслідки збільшення або зменшення тривалості робочого часу і зважаючи на економічне становище держави можна сказати, що для України необхідно приділяти значну увагу встановленню обґрунтованої норми робочого часу та оптимального співвідношення тривалості робочого часу і відпочинку, не вдаватися до інтенсивного нарощування обсягів виробництва через збільшення тривалості робочого дня. Адже це може призвести до скорочення кількості працездатного населення в країні, блокувати процес

відтворення робочої сили в майбутньому в Україні і зниження продуктивності праці вже на перших етапах втілення таких нововведень.

Література

1. Кодекс законів про працю України (редакція від 12.06.2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
2. Не напружуючись: в яких країнах найкоротший робочий тиждень (інфографіка) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/382615/ne-naprzhuyuchys-v-yakyyh-krayinah-najkorotshyj-robochyj-tyzhden-infografika>
3. Трудовой кодекс РФ (редакція від 03.07.2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.trudkod.ru/chast-3/razdel-4/glava-15/st-91-tk-rf>
4. Профспілки вимагають скоротити робочий тиждень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ipress.ua/news/profspilky_vymagayut_skorotyty_robochyj_tyzhden_1366.html
5. Кундієв Ю.І. Проблемні питання тривалості робочого дня, подовжених і нічних робочих змін: історико-соціальні та медико-гігієнічні аспекти / Ю.І. Кундієв, В.І. Чернюк, О.П. Яворовський, Н.А. Бобко // Журнал НАМН України. – 2013. – Т. 19. – № 1. – С. 75-89.
6. Пишнов Г.Ю. Підходи до оцінки ступеня вигорання у осіб з напруженою працею за допомогою логістичних моделей / Г.Ю. Пишнов, В.В. Кальниш // Журнал Український медичний часопис. – 2011. – №3. – С. 101-105.
7. Проект Трудового кодексу України № 2902 від 22.04.2013 (2 сесія VII скликання) Включено до порядку денного № 1655-VII від 02.09.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46746
8. Європейська соціальна хартія (ратифікація від 14.09.2006 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_062

Гармонізація трудового законодавства України з правом Європейського Союзу

Остроконь Р.В., студент

Науковий керівник:

Омельянчик С.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Адаптація та гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу є дуже важливим аспектом для нашої держави, яка крокує до європейських стандартів та цінностей. Варто підкреслити, що це стосується й відповідності трудового законодавства України.

Дослідженню теми гармонізації трудового законодавства України з правом Європейського Союзу присвячені праці М.Г. Александрова, Н.Б. Болотіної, В.С. Венедіктова, М.І. Іншина, І.Я. Л.І. В.І. Нікітінського, В.І. Прокопенка, О.І. Процевського, В.Г. Ротаня, З.К. Симорота, О.В. Смирнова, Н.М. Хуторян та інших відомих учених у галузі трудового права.

Адаптація законодавства – процес приведення нормативно-правових актів певної держави у відповідність до вибраного стандарту. Зближення українського законодавства про працю із сучасною європейською системою трудового права забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави в рамках Європейського Союзу і сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався в державах – членах Європейського Союзу, а також створить необхідні передумови для отримання Україною статусу асоційованого члена Євросоюзу, що є головним зовнішньополітичним пріоритетом України в середньостроковому вимірі [1].

Омельченко О.Л. у своїй роботі зазначає, що етапами правової адаптації трудового законодавства є:

- імплементація Угоди про партнерство та співробітництво;
- укладання галузевих угод;
- приведення чинного трудового законодавства України у відповідність із стандартами ЄС;
- створення механізму приведення проектів актів трудового законодавства України у відповідність до «*acquis communautaire*» [2, 14].

Головним викликом для українського законодавства у питанні відповідності «*acquis*» є не ухвалення нових законів, а їхнє ефективне дотримання. У багатьох сферах країна має порівняно нові закони, але їх недостатньо застосовують на практиці або не дотримуються взагалі. Тимчасом на внутрішньому ринку ЄС дотримання є ключовим. Для поступу в цьому напрямі Україні доведеться боротися з багатьма структурними проблемами: це слабкі урядові інституції, вкрай відстала юридична система, погано розвинені регуляторні органи, всеосяжна корупція. Доки ці проблеми не вирішено, Україна не зможе зробити справжнього прогресу в напрямі дотримання «*acquis*» [1].

Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу – це тривалий процес поетапного прийняття та впровадження нормативно-правових актів України, розроблених з урахуванням законодавства Європейського Союзу. Адаптація трудового законодавства України до «*acquis communautaire*», у даному випадку щодо забезпечення колективних трудових прав, передбачає передусім їх утвердження і забезпечення відповідно до Європейської соціальної хартії та Хартії Співтовариства про основні соціальні права трудящих. Тому закріплення у новому Трудовому кодексі колективних трудових прав у відповідності до міжнародних стандартів, положень про соціальне партнерство у сфері праці, в тому числі прав працівників (їх представників) на інформацію і консультації, на участь у визначенні умов праці, на участь в управлінні виробництвом і розподілі прибутків, права представників трудящих на захист і гарантії для них в організації тощо, сприятиме більш повному забезпеченню як індивідуальних, так й колективних прав людини у сфері праці. Співпраця МОП та України здійснювалася в рамках тристороннього соціального діалогу як на національному, так і обласному рівнях. Серед партнерів були також місцеві органи самоврядування, численні неурядові та міжнародні організації. За роки незалежності України її співпраця з МОП відбувалася в рамках понад 20 проектів технічного співробітництва, об'єднаних у три широкомасштабні програми, найбільшими із яких стали Програми гідної праці [1].

Європейська соціальна політика ґрунтується на договорах та інструментах, що впливають з них, а саме: вільне переміщення працівників і громадян загалом; соціальне забезпечення трудящих–мігрантів і європейських громадян, які переміщуються в межах Європейського Союзу; стимулювання рівності між працюючими чоловіками й жінками; поява мінімальних соціальних стандартів або стандартів, які забезпечують гармонізацію правил, зокрема, з питань безпеки й гігієни праці; розвиток соціального діалогу й укладення європейських колективних угод про відпустку для догляду за дитиною й роботу неповний робочий час. Становлення трудового права ЄС нерозривно поєднане з розвитком спільної соціальної політики і утвердженням соціальних прав людини [2, 14].

Під європейськими трудо-правовими стандартами слід розуміти визнані ЄС і закріплені в його документах юридичні норми, які забезпечують правове регулювання соціально-трудових відносин у державах–членах у межах об'єднання, а також механізми такого регулювання й гарантії забезпечення цих норм на практиці. Адаптація трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу – це діяльність компетентних державних органів щодо дослідження, з одного боку, нормативної бази ЄС у сфері правового регулювання трудової діяльності, а з іншого – національного трудового законодавства, та їх порівняльна оцінка на відповідність рівня правової регламентації відносин у сфері праці; формування висновків і пропозицій щодо етапів прийняття необхідних положень шляхом нормотворчої діяльності і впровадження її результатів у правозастосовну практику [2, 15].

Омельченко О.Л. зазначає, що адаптаційну діяльності щодо приведення національного трудового законодавства у відповідність до положень трудового законодавства ЄС можна поділити на такі етапи:

1) вивчення та аналіз норм європейського трудового права з метою встановлення суті їх змісту та регулятивної особливості;

2) виявлення ступеня відповідності норм національного законодавства у царині праці положенням трудового законодавства ЄС, етапів її здійснення;

3) адаптаційна правотворча діяльність;

4) впровадження в правозастосовну діяльність адаптованого трудового законодавства [2, 15]. Можна цілком погодитися із виділенням цих етапів, тому що етапи виокремлені відповідно до інтересів національного законодавства.

Трудове законодавство України, регламентуючи право працівників і роботодавців на об'єднання для захисту своїх соціально-трудова прав і професійних інтересів, не застосовує комплексного підходу. Кожен окремо взятий законодавчий акт має спрямованість на соціально-економічний захист особи або конкретних об'єднань, абстрагуючись від взаємного переплетіння їх соціально-економічних інтересів. Таким чином, має місце дублювання правового регулювання одного питання в різних нормативних актах, в тому числі і законах. Видається, що вітчизняному законодавству в сфері найманої праці бажано мати єдине основне джерело, у якому закріпити право на об'єднання як працівників, так і роботодавців, враховуючи їх спільні інтереси. Для вирішення цього завдання більш за все буде придатний Трудовий Кодекс України як найбільш комплексний законодавчий акт [2, 18; 3].

Досвід підготовки реформи у ЄС свідчить, що кожне нововведення має аналізуватися всебічно – з визначенням як позитивних, так і негативних його наслідків [4, 3]. Як зазначає Шемшученко Ю.С., процес гармонізації законодавства слід починати з юридичної термінології. Велике значення для встановлення змісту «*acquis communautaire*» є правильний переклад тих правових актів ЄС, до яких здійснюватиметься адаптація [5, 39].

Дослідивши питання гармонізації трудового законодавства України з правом Європейського Союзу, можемо підсумувати, що за допомогою адаптації трудового законодавства України до європейського законодавства, ми вдосконалюємо структуру всього українського законодавства, його сутність, механізм застосування, з'являється здатність забезпечити запровадження європейського права у вітчизняній політико-правовій практиці, яка вже давно потребує реформ. Варто підкреслити, що для реформування українського трудового законодавства важливе значення містить прийняття Трудового кодексу України (Проект Закону від 27.12.2014 р. № 1658), який відповідає національним інтересам та оновить вже застарілі норми чинного Кодексу законів про працю України.

Література

1. Адаптація трудового законодавства України до стандартів ЄС у сфері захисту трудових прав [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://diplomukr.com.ua/raboti/22708?mod=diploms>
2. Омельченко О.Л. Адаптація трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Електронний ресурс] / О.Л. Омельченко. – Режим доступу: <http://mydisser.com.ua/catalog/view/6/346/6916.html>
3. Проект Трудового кодексу України: Проект Закону від 27.12.2014 р. №1658 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/web>
4. Дей М.О. Методологія гармонізації законодавства України з охорони праці із законодавством ЄС [Електронний ресурс] / М.О. Дей. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/18392/23Dey.pdf?sequence>
5. Шемшученко Ю.С. Теоретические проблемы гармонизации законодательства Украины с европейским правом / Ю.С. Шемшученко Проблемы гармонизации законодательства Украины и стран Европы / под общ. ред. Е.Б. Кубко, В.В. Цветкова. – К.: Юринком Интер, 2003. – С. 35-40.

Секція 6
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛОГІЯ,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО
ТА КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

**Особливості міжнародного співробітництва під час
кримінального провадження в Україні**

Білокур А.В., студентка

Науковий керівник:

Єна І.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

В Україні поняття «міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» вперше з'явилося у вітчизняному законодавстві у 2012 році з набуттям чинності Кримінально процесуальним Кодексом [1, 94]. До цього моменту домінуючою точкою зору було думка про те, що даний напрямок міжнародного співробітництва, як самостійний, не існує, а є лише складовою частиною міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю (міжнародної боротьби зі злочинністю), врегульованою нормами міжнародного кримінального права, джерелами якого не можуть бути норми внутрішньодержавного права [2].

Питанню міжнародного співробітництва присвячено безліч публікацій. Чимало науковців вивчають це явище, зокрема можна згадати роботи В.В. Сердюка, Р.Ш. Бабанли, Ю.М. Чоноус, Ю.П. Аленіна, М.І. Пашковського, О.Г. Волеводза, Л.Н. Галенської, Ю.М. Грошевого, Н.І. Клименка, В.С. Кузьмичова, В.Т. Маляренка.

Саме поєднання слів «міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю», «міжнародне кримінальне право» і «міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» вказує на специфічне місце, яке займають ці напрямки. Виникнувши на стику декількох правових систем – міжнародного і внутрішньодержавного права, а також кількох наук – міжнародного, кримінального, кримінального процесуального права – дані поняття досі зберігають свій особливий статус [3].

В нині діючому праві розвинені, збагачені й удосконалені ті правові принципи, форми та інститути, які були вироблені і утвердилися протягом всієї історії розвитку правового регулювання і практики міжнародного співробітництва в сфері кримінального судочинства, що обумовлює визначення особливостей міжнародного співробітництва під час кримінального провадження [3].

У вітчизняній науці міжнародного права під міжнародним співробітництвом під час кримінального провадження (в рамках міжнародної боротьбою зі злочинністю) розуміється співпраця різних держав по боротьбі зі злочинними діяннями, громадська небезпека яких вимагає об'єднання зусиль кількох держав [4, 980].

Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження, має ряд ознак, що характеризують його як самостійний напрям міждержавної діяльності:

1. Предметом впливу даного напрямку міжнародного співробітництва є злочинність і злочин. Міжнародними злочинами визнаються особливо небезпечні для людської цивілізації порушення принципів і норм міжнародного права, що мають основоположне значення для забезпечення миру, захисту особи і життєво важливих інтересів міжнародного співтовариства. Кримінальне судочинство у справах про такі злочини здійснюється національними правоохоронними органами і судами, а також міжнародними кримінальними судами відповідно до їх статутних документів – у випадках відмови національного правосуддя від юрисдикції у таких справах, або неможливості здійснення за різних причин [5, 78].

2. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження є одним з напрямків правоохоронної діяльності, в силу чого в ньому беруть участь як суб'єкти міжнародного права, так і суб'єкти національного права держав. Участь у міжнародному співробітництві суб'єктів

міжнародного права – держав, міжнародних організацій та міжурядових організацій, націй, що борються за незалежність, державно-подібних утворень – питань не викликає. Суб'єктами міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю є міжнародні суди, до юрисдикції яких віднесено розгляд справ про міжнародні злочини [5, 80].

3. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження здійснюється в визначених, встановлених нормами міжнародного та внутрішньодержавного права. З огляду на первинний характер боротьби зі злочинністю на внутрішньодержавному рівні по відношенню до його міжнародної складової, відзначимо, що, незважаючи на множинність джерел правового регулювання і різноманіття видів діяльності суб'єктів боротьби зі злочинністю, її завдання вирішуються будь-якою державою в наступних основних формах, кожна з яких притаманна діяльності певних органів державної влади:

- встановлення злочинності і караності в кримінальному порядку певних суспільно-небезпечних діянь (криміналізація);
- законодавче формування правових основ організації та діяльності правоохоронних органів і судів, процесуального порядку ОРД, кримінального судочинства, пенітенціарного і постпенітенціарного впливу;
- установа і формування на основі чинного законодавства спеціалізованих (правоохоронних та інших) органів і судів;
- безпосереднє припинення злочинів, в тому числі і шляхом проведення в необхідних випадках оперативно-розшукових дій;
- розслідування злочинів в досудових стадіях кримінального судочинства;
- здійснення кримінального переслідування, розгляд по суті кримінальних справ, призначення покарання особам, винним в скоєнні злочинів в порядку кримінального судочинства;
- виконання кримінальних покарань;
- постпенітенціарний вплив;
- попередження злочинів і координація діяльності правоохоронних органів і боротьби зі злочинністю в цілому;
- матеріальне та інше забезпечення діяльності по боротьбі зі злочинністю [5, 81-82].

Боротьба зі злочинністю на внутрішньодержавному рівні не може не рахуватися з загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права і міжнародними договорами.

4. Правове регулювання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження носить полісистемний характер. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження пов'язано з нормами як міжнародного, так і внутрішньодержавного права держав-учасників, що означає використання норм цих двох самостійних правових систем [5, 83].

Правове регулювання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження носить яскраво виражений складний міжсистемний і міжгалузевий характер. Це обумовлено тим, що зазначені напрями співпраці регулюються міжнародними договорами. Останні є одним з джерел міжнародного права, яке, попри всю розмаїтість існуючих у вітчизняній і зарубіжній літературі визначень, визнається окремою правовою системою, що складається з принципів і норм, що регулюють відносини між її суб'єктами [6].

Виходячи з цього, можна дати наступне визначення: міжнародне співробітництво під час кримінального провадження є врегульована нормами міжнародного та внутрішньодержавного права спільна діяльність суб'єктів міжнародного права і внутрішньодержавних правовідносин щодо забезпечення правового захисту особистості, суспільства, держави та світової спільноти від міжнародних злочинів та таких, що мають міжнародний характер, а також транснаціональних злочинів, що зазіхають на внутрішньодержавний правопорядок.

Згідно з чинним міжнародним правом і практикою основними формами міжнародного співробітництва під час кримінального провадження є:

- прийняття узгоджених заходів по встановленню на міжнародно-правовому рівні злочинності і караності певних суспільно-небезпечних діянь і уніфікація на цій основі національного кримінального законодавства або, іншими словами, криміналізація міжнародних злочинів і злочинів міжнародного характеру;
- розробка та укладання міжнародних договорів, як правової основи діяльності органів міжнародної юстиції (міжнародних кримінальних судів, трибуналів, змішаних судів та інших), міжнародних організацій і органів;
- установа і формування на договірній і іншій міжнародно-правовій основі органів міжнародної юстиції, міжнародних організацій (наприклад, Інтерпол, Європол) та органів (наприклад, Ліонська / Римська група G8);
- припинення злочинів, в тому числі і шляхом проведення в необхідних випадках оперативно-розшукових дій («спеціальних розслідувань» за термінологією міжнародних договорів);
- надання правової допомоги в сфері кримінального судочинства (наприклад, здійснення видачі, передача осіб Міжнародному кримінальному суду); діяльність міжнародних судів (трибуналів) і інших органів міжнародної юстиції, пов'язана з кримінальним судочинством у справах про злочини, здійсненням кримінального переслідування і покаранням осіб, винних у їх скоєнні;
- виконання кримінальних покарань, призначених міжнародними судами (трибуналами), іншими органами міжнародної юстиції, а також іноземними судами;
- постпенітенціарний вплив;
- вироблення стандартів попередження злочинності та поведінки з правопорушниками, координація діяльності по боротьбі зі злочинністю на міжнародному рівні;
- надання матеріальної, професійно-технічної та іншої допомоги в боротьбі зі злочинністю [7, 889].

Ці форми міжнародного співробітництва під час кримінального провадження характеризуються тим, що в їх реалізації беруть участь не тільки суб'єкти міжнародного права, які є носіями міжнародних прав і обов'язків, що виникають відповідно до загальновизнаних норм міжнародного права або з положень міжнародно-правових актів, поведінка яких прямо регулюється міжнародним правом, але інші суб'єкти, які є учасниками як міжнародних, так і внутрішньодержавних правовідносин.

Отже, розгляд обставин, що обумовлюють перспективи міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, дозволяє констатувати, що його розвиток, з одного боку, детерміновано кількісними і якісними змінами самої злочинності, а з іншого – вимогами виконання посадових обов'язків міжнародних договорів і внутрішньодержавного законодавства країн, що беруть участь в ньому.

В силу цього, зміст як самого міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, так і його окремих форм постійно розширюється. Така співпраця може бути формальною і неформальною за своїм характером, двосторонньою та багатосторонньою за масштабами. Вона може бути спрямована як на злочинність в цілому, так і на окремі категорії злочинів.

Література

1. Кримінальний процес. Загальна частина (альбом схем): навч. посіб. / [Л.Д. Удалова, В.В. Рожнова, Д.П. Письменний та ін.]. – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 144 с.
2. Тимченко Л.Д. Міжнародне право: підручник / Л. Д. Тимченко, В. П. Кононенко. – К.: Знання, 2012. – 631 с.
3. Міжнародне публічне право: підручник – 2-ге вид., стер. / за ред. В. М. Репецького. – К.: Знання, 2012. – 437 с.
4. Тацій В.Я. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2-х томах. – 5-те видання, доповнене / Тацій В.Я., Пшонка В.П., Борисов В.І. – К.: Право., 2013. – 1416 с.

5. Большой юридический словарь – [2-е изд., перераб. и доп.]. / под ред. А.Я. Сухарева, В.Е. Крутских. – М.: ИНФРА-М, 2002 – 688 с.
6. Чорноус Ю.М. Поняття міжнародного співробітництва у діяльності з розслідування злочинів / Ю.М. Чорноус // Науковий вісник Київського національного університету. – 2010. – № 3 (70). – С. 271-278.
7. Судово-практичний коментар Кримінального процесуального Кодексу України / за заг. ред. А.В. Савченка. – К.: Центр учб. л-ри, 2013. – 1272 с.

Правова характеристика та проблеми протидії кібершахрайству в Україні

Болобан Д.А., студент

Науковий керівник:

Узунова О.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Друга половина ХХ та початок ХХІ століття охарактеризувались стрімким розвитком інформаційно-телекомунікаційних технологій на основі використання глобальної інформаційної мережі Інтернет та активним впровадженням цих технологій у різні сфери життєдіяльності людей, організацій та держави. Такі впровадження відкрили великі можливості для розвитку цих сфер життєдіяльності. Проте поряд із такими позитивними сторонами розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій є і негативні, одними з яких є вдосконалення вже існуючих та поява і розвиток нових форм злочинності. Прикладом цього є виникнення злочинності у сфері високих технологій (більш поширена назва – кіберзлочинність), коли комп'ютери чи комп'ютерні мережі виступають в якості об'єкта злочинних посягань, а також засобу чи способу вчинення злочинів. Одним із таких злочинів і є шахрайство вчинене шляхом використання електронно-обчислювальної техніки (кібершахрайство). Актуальність проблеми протидії кібершахрайству полягає в тому, що на сьогоdnішньому етапі розвитку людства комп'ютери та інформаційні технології проникли майже в усі сфери життя людини і держави, та стали невід'ємною частиною їх повсякденного життя, але через відсутність дієвих методів протидії комп'ютерним злочинам та відставання правоохоронних органів від злочинців у матеріально технічному забезпеченні та у кваліфікованості кадрів, ці сфери є мало захищеними, що є дуже сприятливими умовами для розвитку кібершахрайства, а отже і збільшенню заподіяної шкоди від цього злочину.

Про такий стан речей свідчить факт значного збільшення кількості вчинення кібершахрайств в Україні в останні два роки. Так у 2014 році працівниками правоохоронних органів було зареєстровано 4800 випадків вчинення кібершахрайств, то у 2015-му кількість таких злочинів зросла на 25% і вже становила 6025 випадків [1].

Проблеми боротьби зі злочинами, що вчиняються з використанням комп'ютерних мереж взагалі, та шахрайством зокрема, у своїх наукових працях висвітлювали такі вчені, як В.Д. Гавловський, А.А. Комаров, К.В. Тітуніна, С.С. Чернявський, В.І. Шакун, С.В. Шапочка, В.П. Шеломенцев, О.М. Юрченко та ін.

Одним із основних засобів ефективної боротьби з кібершахрайствами є законодавче врегулювання даного питання. З цією метою у Кримінальному кодексі України, який набрав чинності 1 вересня 2001 року, було передбачено відповідальність за кібершахрайство, яка закріплена в ч. 3 ст. 190 – шахрайство шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки [2]. Крім того 7 серпня 2005 року Україною було ратифіковано Конвенцію про кіберзлочинність, яка була прийнята 23 листопада 2001 року у Будапешті, у статті 8, якої дається визначення шахрайства, пов'язаного з комп'ютерами [3]. Саме ці два документи і є основою законодавства про боротьбу з кіберзлочинністю в Україні.

Поняття кібершахрайства (шахрайства вчиненого з використанням ЕОТ) є законодавчо закріпленим. Так, відповідно до статті 8 Конвенції про кіберзлочинність, кібершахрайством є навмисне вчинення, без права на це, дій, що призводять до втрати майна іншої особи шляхом будь-якого введення, зміни, знищення чи приховування комп'ютерних

даних, або будь-якого втручання у функціонування комп'ютерної системи, з шахрайською або нечесною метою набуття, без права на це, економічних переваг для себе чи іншої особи [3].

В доктринальних джерелах міститься дещо інше визначення цього поняття, відповідно до них кібершахрайство – це кіберзлочин, що полягає в заволодінні чужим майном або надбанні права на майно шляхом обману чи зловживання довірою та вчиняється у кіберпросторі за допомогою або з використанням комп'ютерно-телекомунікаційних пристроїв, систем чи мереж, а також інших засобів доступу до кіберпростору в рамках комп'ютерних систем або мереж і проти комп'ютерних систем, комп'ютерних мереж й комп'ютерних даних [4, 231-232].

На даний момент в світі існує досить велика кількість видів кібершахрайства, проте в Україні набули поширення такі його види:

- шахрайство у сфері дистанційного банківського обслуговування;
- шахрайство з електронними платіжними системами і системами експрес-оплати товарів і послуг (жебрацтво, фейкові банки, біржі праці, електронні віртуальні гаманці, фейкові листи від чужого імені, Інтернет-аукціони, Інтернет-лотереї, віртуальні казино й тоталізатори);
- шахрайство при продажу товарів через Інтернет або на Інтернет-аукціонах (створення сайтів-двійників відомих Інтернет-магазинів, продаж неіснуючих або підроблених товарів та послуг);
- створення «фінансових пірамід» в мережі Інтернет;
- розміщення шахрайських оголошень щодо збору коштів (благодійні пожертви);
- кредитне шахрайство;
- кіберсквоттинг;
- креммінг;
- використання шпигунських програм (spyware, keyloggers);
- використання hoax-програмного забезпечення;
- SMS-шахрайство [5, 330];
- банкоматне шахрайство (фішинг – вид шахрайства, метою якого є отримати у держателя платіжної картки інформації щодо її реквізитів шляхом обману, введення в оману);
- скімінг – вид шахрайства, при якому використовують спеціальні види електронних пристроїв, що дозволяють при знятті грошей у банкоматі в режимі реального часу, фіксувати і передавати дистанційно інформацію про платіжну картку;
- використання “білого пластику” (кардинг) – використання краденої чи підробленої платіжної картки або її реквізитів для отримання готівки або придбання товарів та послуг) [6].

Всі ці види даного злочину мають свої характерні особливості, такі як: висока латентність вчинення злочину, забезпечувана специфікою мережевого інформаційного простору (розвинені механізми анонімності, складність інфраструктури та тощо), яка суттєво впливає на складність виявлення, фіксації і вилучення криміналістично-значущої інформації щодо цих злочинів; транскордонний характер, який означає що злочинець, об'єкт злочинного посягання та потерпілий можуть перебувати на територіях різних держав; можливість вчинення злочину в автоматизованому режимі в декількох місцях одночасно; особлива підготовленість злочинців та інтелектуальний характер злочинної діяльності; нестандартність, складність, різноманіття і часте оновлення способів вчинення злочинів і застосовуваних спеціальних засобів; багатоепізодний характер злочинних дій при множинності потерпілих; необізнаність потерпілих про те, що вони піддалися злочинному впливу; неможливість запобігання і припинення даного злочину традиційними засобами [7, 109-110]. Всі ці особливості даних злочинів, значно ускладнюють запобігання та розслідування злочинів даної категорії, через що(у зв'язку) виникає велика кількість проблем для ефективної протидії цьому злочину.

Дані проблеми полягають в тому, що, через високу латентність кібершахрайства, переважна більшість таких злочинів залишаються не тільки не розкритими, але навіть і не зареєстрованими.

Досить важливою проблемою є також те, що, як правило, дані злочини мають міжнародний характер і, в цілому, не підпадають під юрисдикцію якої-небудь конкретної держави. Через це виникають труднощі у визначенні територіальної підслідності, які впливають на оперативність початку досудового розслідування та проведення невідкладних слідчих дій, а відповідно на виявлення та фіксацію доказів, як вчинення самого правопорушення, так і вчинення його певною особою, а в підсумку на притягнення винних осіб до відповідальності за вчинені правопорушення [8, 87].

Значною проблемою також є виявлення та фіксація доказів вчинення цього злочину, зважаючи на легкість знищення та зміни комп'ютерної інформації, яка має відношення до нього, неможливість її вилучення, адже її можна лише скопіювати, короткочасність її зберігання на серверах компаній, складність проведення невідкладних дій, спрямованих на виявлення факту правопорушення та ідентифікації осіб, причетних до злочинної діяльності в комп'ютерних мережах та інше [8, 86].

Отже, кібершахрайство (шахрайство, що вчиняється з використанням електронно-обчислювальної техніки), є порівняно новим видом злочину, з високим рівнем латентності, величезною кількістю способів вчинення, необмеженими часом і простором, через що, злочинці можуть вчинити цей злочин у будь-якій точці світу, в будь-який час доби, але при цьому понести мінімальну відповідальність або не понести її взагалі. З огляду на це, на нашу думку, для ефективної протидії даним злочинам, державі необхідно постійно вдосконалювати національне законодавство та нарошувати міжнародну співпрацю у даному напрямку, адже спільними скоординованими діями держав подолати це негативне для суспільства явище буде значно простіше. Крім того, беручи до уваги проблему з відставанням правоохоронних органів від злочинців, державі необхідно забезпечити належне матеріально технічне забезпечення та сприяти підвищенню кваліфікованості кадрів цих органів.

Література

1. В Україні на 25% зросла кількість кіберзлочинів [Електронний ресурс] // Інформаційна агенція «Вголос». – Режим доступу: https://vgolos.com.ua/news/v_ukraini_na_25_zrosla_kilkist_kiberzlochyniv_211224.html
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
3. Конвенція про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 5-6. – Ст. 71.
4. Шапочка С.В. Щодо поняття шахрайства, що вчиняється з використанням комп'ютерних мереж (кібершахрайства) / С.В. Шапочка // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2015. – № 1(4). – С. 221-232.
5. Шапочка С.В. Кримінологічна характеристика шахрайства, що вчиняється з використанням комп'ютерних мереж / С.В. Шапочка // Науково-практичний журнал «Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)». – 2011. – № 2-3. – С. 329-336.
6. Холодна Я. «Пастка» для банківських клієнтів – користувачів платіжними картками [Електронний ресурс] / Я. Холодна. – Режим доступу: https://www.npu.gov.ua/uk/publish/printable_article/306131
7. Осипенко А.Л. Сетевая компьютерная преступность: теория и практика борьбы: монография / А.Л. Осипенко. – Омск: Омская академия МВД России, 2009. – 480 с.
8. Бутузов В.М. Злочини із застосуванням сучасних інформаційних технологій / В.М. Бутузов // Науково-практичний журнал «Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)». – 2003. – № 7. – С. 84-89.

Відібрання пояснень як один із традиційних вербальних способів отримання інформації від осіб

Герасименко В.А., слухач магістратури

Науковий керівник:

*Дудоров О.О., д.ю.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки України
Запорізький національний університет*

Одним із традиційних вербальних способів отримання від осіб інформації є відібрання пояснень. Певною мірою він нагадує допит і може проходити з дотриманням його правил (постановка питань, письмова фіксація отриманої інформації, власноручний запис та інше). Однак основною відмінністю його є те, що, безперечно, недопустимим є попередження особи про відповідальність за відмову від дачі показань і дачу завідомо неправдивих показань [1, 65]. У зв'язку з цим виникає ряд проблем щодо поняття, правового регулювання цього способу отримання значущої для розслідування злочинів інформації, а також можливості використання відомостей, одержаних в результаті відібрання пояснень.

На нашу думку, найбільш правильною є позиція, відповідно до якої пояснення – це пізнавальний засіб лише у разі отримання інформації від особи, щодо якої є дані про вчинення злочину нею самою або з її участю іншими особами. Ця особа під час давання відомостей компетентним державним органам і посадовим особам викладає своє пояснення події злочину й часто прагне виправдати свою неправомірну поведінку. У стадії порушення кримінальної справи, на якій застосовується цей спосіб отримання відомостей, такими суб'єктами є запідозрений та особа, що з'явилася з повинною.

Пояснення від запідозреного (особи, яка з'явилася з повинною) має бути одержане негайно після його доставлення (чи явки) до відповідного державного органу. Перед відібранням пояснення вказаним особам необхідно роз'яснити їхні права, а запідозреному, окрім того, повідомити, у зв'язку з чим він доставлений. Про виконання цих дій необхідно зробити позначку в протоколі пояснення, який є процесуальною формою фіксації інформації, що повідомляється особами, котрі дають пояснення [2, 81].

Серед процесуальних питань найбільш дискусійним є питання про доказове значення пояснень, отриманих від громадян та службових осіб ще до порушення кримінальної справи.

О.Р. Михайленко припускає диференційований підхід у вирішенні цього питання, виключаючи з кола відомостей, які можуть допускатись як докази у кримінальній справі, пояснення. Оскільки відібрання пояснень, як спосіб отримання криміналістично значущої інформації, в переважній більшості випадків застосовується на стадії порушення кримінальної справи або ще до цього, то як джерело доказів у процесі розслідування злочину та судового розгляду кримінальної справи визнається документ [3, 127], який складається за результатами відібрання пояснень, бо власне пояснення очевидців, отримані до порушення кримінальної справи, не можуть бути визнані показаннями свідків та потерпілих [4, 38]. Він зберігає своє доказове значення як на стадії порушення кримінальної справи, так і на інших стадіях процесу [5, 57; 6, 127]. Очевидно, саме на протокол відібрання пояснень, як на одне з джерел доказів, повинен посилається слідчий та суддя у процесі прийняття процесуальних рішень.

На думку Г.Ф. Горського, Л.Д. Кокорева та П.С. Елькінд, пояснення є доказами лише на стадії порушення кримінальної справи, однак аж ніяк не на наступних стадіях кримінального процесу [7, 207-208].

На нашу думку, враховуючи рівень урегульованості у чинному КПК України, як і Росії, варто визнати обґрунтованою точку зору Б.С. Тетеріна, Г.Г. Незванова про те, що пояснення осіб не можуть бути використані як докази у кримінальній справі [8, 185]. Цілком виправданою є позиція авторів науково-практичного коментаря до Кримінально-процесуального кодексу Російської Федерації про те, що не має доказового значення зміст скарг, заяв та клопотань обвинуваченого, потерпілого, цивільного позивача та відповідача, законного представника, підозрюваного та ін. Інформація, яка міститься в цих документах, носить "сигнальний" характер, зобов'язуючи орган, який здійснює провадження у справі, чи

нагляд за виконанням законів, перевірити їх за допомогою доказів. Такої ж позиції необхідно дотримуватись і щодо інформації, яка міститься у поясненнях особи.

З іншого боку, саме невикористання повідомлень осіб, які містяться у їх поясненнях, як доказів у справі, неминуче призводить до необхідності допиту цих осіб після порушення кримінальної справи. В результаті цього кримінальне процесуальне законодавство допускає дублювання, яке негативно відображається на ефективності процесу доказування. Слідчий повинен зайвий раз викликати особу на допит з приводу тих обставин, які вже були предметом відібрання пояснень, скласти протокол, у якому практично не міститься жодних нових обставин події злочину. Особа, часто відриваючись від виробництва, навчання, витрачає час та кошти на проїзд та інші потреби.

Крім того, як показує практика, повідомлення осіб, отримані під час відібрання від них пояснень, є більш правдивими, ніж показання, одержані в результаті допиту чи іншої слідчої дії. Буває, особа змінює їх у процесі розслідування з різних причин (шантаж, підкуп, залякування). Проте ніяких наслідків не настає, адже в поясненні вона не попереджається про кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдивих показань і не може попереджуватись, оскільки повідомлення, які отримуються у процесі відібрання пояснень, показаннями не є, адже показання – це повідомлення особою значущих для справи відомостей, які зафіксовані у протоколі слідчої чи судової дії, а відібрання пояснень – ні одне, ні інше.

Існує ще одна негативна риса дублювання. Поки особу викличуть для допиту, багато деталей події можуть зникнути з пам'яті. Адже в поясненні обставини, які стосуються події злочину, відображаються поверхово. М.М. Михеєнко зазначає, що окремим, самостійним джерелом фактичних даних – доказів в законі необхідно позначити пояснення громадян [9, 415-416]. Однак він не конкретизує, чи це повинні бути повідомлення, чи документ. На нашу думку, статус доказів поясненням осіб необхідно надати як повідомленням про злочин, а не як документам, що складаються за результатами отримання відомостей шляхом їх відібрання.

Такий же процесуальний статус повинен надаватись іншим формам повідомлення про злочин, тому у КПК України доцільно передбачити також процесуальний порядок їх отримання та фіксації, аналогічний до того, який закріплений щодо показань осіб. Не враховуючи відсутність законодавчого закріплення, основною, на нашу думку, відмінністю отримання пояснень і допиту є лише те, що під час допиту громадяни попереджаються про кримінальну відповідальність за відмову від дачі показань і дачу завідомо неправдивих показань, а в процесі відібрання пояснень – ні. Звичайно, попередження про кримінальну відповідальність не є повною гарантією того, що отримані відомості будуть безумовно достовірними, оскільки в окремих випадках неправдиві показання даються і після такого попередження, однак законодавче закріплення та виконання цієї норми є необхідною передумовою для використання інформації, отриманої під час відібрання пояснень особи, як доказу у кримінальній справі.

Процесуальний порядок відібрання пояснень законом не регламентується. Однак відповідно до практики розкриття та розслідування злочинів, яка склалась, виклик громадян і посадових осіб для дачі пояснень здійснюється за допомогою телефону, за письмовими чи особистими запрошеннями. Виклик за повісткою вважається недопустимим та можливий тільки у процесі досудового слідства або судового розгляду відносно окремих суб'єктів кримінального процесу – свідків, потерпілих, підозрюваних, обвинувачених, підсудних.

Кожна особа, яку викликають до органу, де ведеться попередня перевірка, має право на правову допомогу та відмову від дачі пояснень щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Протокол відібрання пояснень правопорушника та очевидців, як і протокол допиту в кримінальній справі, повинен відповідати певним вимогам і містити необхідні реквізити: місце і дата його складання, посада і прізвище особи, яка відбрала пояснення, час початку і закінчення відібрання пояснення, прізвище, ім'я та по батькові особи, від якої відбирається

пояснення, їхній вік, місце роботи, рід занять або посада, місце проживання, дані про судимість; характер і обставини вчиненого злочину, що викладаються від першої особи. Необхідно також вказати, в яких відносинах між собою перебувають правопорушник і потерпілі від злочину або інша особа. Зазначаються також дані документа, що посвідчує особу правопорушника, який дає пояснення.

Пояснення може бути записано або власноручно особою, яка дає пояснення, або співробітником відповідного підрозділу правоохоронного органу. У першому випадку допитуваному спочатку пропонується повно і детально розповісти про характер та обставини правопорушення. Особа, яка здійснює протокольне провадження, може задавати конкретизуючі запитання. Запитання та відповіді на них заносяться до протоколу відібрання пояснень. У кінці протоколу робиться позначка про те, що він написаний власноручно. Пояснення, записане працівником оперативного підрозділу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, повинно бути зачитано особі, від якої воно отримано, про що робиться позначка в протоколі. Потім ця особа повинна підписати кожну сторінку свого пояснення. Особа, яка відбирала пояснення, підписує вказаний документ на останній сторінці.

Якщо після ознайомлення з записом пояснення виникає необхідність внести уточнення чи доповнення, то про це також робиться відмітка в кінці пояснення. Небажано вносити в текст пояснення виправлення, поправки тощо.

Якщо правопорушник або очевидець дають пояснення не в приміщенні правоохоронного органу, а в іншому місці, то про це робиться відмітка в поясненні.

У разі, якщо пояснення дає особа, яка не володіє мовою, якою ведеться процес, повинні вживатись заходи, щоб забезпечити для неї перекладача. Ним може бути особа, яка вільно володіє обома мовами і не зацікавлена в справі. Особі, яка здійснює досудове провадження, не потрібно брати на себе виконання функції перекладача або доручати виконання цих обов'язків кому-небудь з учасників процесу. Якщо провадження здійснюється за участю перекладача, необхідно дотримуватись такого правила: перекладач підписує кожну сторінку пояснення і пояснення в цілому. Правопорушник в кінці пояснення засвідчує своїм підписом, що переклад, зроблений в усній формі, відповідає його поясненню. Якщо пояснення перекладено іншою мовою в письмовій формі, то і перекладач, і правопорушник своїми підписами на кожній сторінці засвідчують правильність перекладу [10, 546-547].

Література

1. Тертишник В.М. Теория доказательств / В.М. Тертишник, С.В. Слинко. – Х.: РИФ “Арсин” ЛТД, 1998. – 255 с.
2. Дізнання в міліції та в митних органах / Є.І. Макаренко, Л.М. Лобойко, В.М. Тертишник, В.В. Ліпинський, А.Г. Шкоп. – Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2003. – 448 с.
3. Михайленко А.Р. Возбуждение уголовного дела в советском уголовном процес се / А.Р. Михайленко. – Саратов, 1975. – 150 с.
4. Маевский В. Допустимость доказательств, полученных органами дознания до возбуждения дела / В. Маевский // Российская юстиция. – 2000. – № 6. – С. 37-39.
5. Карнеева Л.М. Основание отказа в возбуждении уголовного дела / Л.М. Карнеева // Социалистическая законность. – 1977. – № 3. – С. 56-58.
6. Степанов В.В. Предварительная проверка первичных материалов о преступлениях / В.В. Степанов. – Саратов, 1972. – 118 с.
7. Горский Г.Ф. Проблемы доказательств в советском уголовном процессе / Г.Ф. Горский, Л.Д. Кокорев, П.С. Элькинд. – Воронеж: Изд-во Воронежского гос. университета, 1978. – 303 с.
8. Тетерин Б.С. О способах собирания доказательств в советском уголовном процессе / Б.С. Тетерин // Правоведение. – 1964. – № 2. – С. 66-68.
9. Михеенко М.М. О предмете и средствах доказывания в уголовном процессе / М.М. Михеенко // Правова система України. – К., 1993. – С. 415-417.

10. Коваленко Є.Г. Кримінальний процес України: навч. посіб. / Є.Г. Коваленко – К., 2003. – 576 с.

**Деякі особливості вербальних способів отримання інформації від осіб
у процесі розкриття та розслідування злочинів**

Герасименко В.А., слухач магістратури

Науковий керівник:

*Дудоров О.О., д.ю.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки України
Запорізький національний університет*

Інформаційне забезпечення слідчої практики – одне з пріоритетних завдань сучасної криміналістики. До основних досліджень у вказаному напрямку відносять такі наукові праці, як: шляхи удосконалення інформаційного забезпечення слідчої діяльності органів внутрішніх справ на основі застосування методів інформатики (Ю.В. Попов); питання використання слідчим інформації на початковому етапі розслідування злочинів (В.І. Галаган); характеристика засобів та методів представлення інформації на попередньому слідстві (В.Я. Лукашенко); основи теорії професійного спілкування слідчого (В.Г. Лукашевич).

Зміст вказаних наукових праць дозволяє зробити висновок про актуальність та значення для розкриття та розслідування злочинів інформаційних процесів та положень науки, що розробляє закономірності їх перебігу, з урахуванням особливостей конкретного виду людської діяльності.

Так, люди на рівні свідомості (психічне відображення) у формі уявного (суб'єктивного) образу, предмета, події, явища, що сприймалися раніше, несуть значну кількість інформації стосовно події злочину і злочинця. Особливості людини, її природа, типові властивості визначають систему тактичних (пізнавальних і засвідчувальних) прийомів, які повинні бути включені до змісту кожної дії як окремого (спеціального) криміналістичного методу отримання інформації. Це дозволяє, з певною умовністю, побудувати криміналістичну класифікацію способів отримання інформації від осіб у процесі розкриття та розслідування злочинів, у якій слідчі, інші процесуальні та непроцесуальні (оперативно-розшукові) дії будуть виступати як специфічні форми і методи пізнання події злочину, а їх криміналістичну сутність складатимуть пізнавальні прийоми. Водночас варто враховувати і той факт, що деякі з цих дій нерівнозначні перед законом у плані правових умов їхнього провадження, досягнення цілей кримінального судочинства, визначення прав, обов'язків і гарантій його учасників стосовно дотримання їхніх інтересів, що відповідають гарантіям законності застосування в них засобів і методів.

Основними процесуальними способами отримання інформації від осіб, що ґрунтуються на спілкуванні, є такі слідчі дії, як допит, очна ставка, пред'явлення для впізнання, перевірка показань на місці події.

У літературі їх називають вербальними (від латинського *verbus* – слово). Сутність вербальних слідчих дій є спілкування за схемою “людина” – “людина”, коли два суб'єкти обмінюються інформацією. Спілкування під час проведення слідчої дії є особливим, оскільки відрізняється від інших форм спілкування такими ознаками: а) воно проходить у процесуальній формі; б) суб'єкти його мають різний процесуальний статус, цілі і завдання спілкування; в) процесуальне спілкування у ході слідчих дій керується слідчим, уповноваженим вести розслідування [1, 358]. В основі структури вербальних слідчих дій лежать прийоми розпитування та опису, тобто отримання слідчим інформації, яка зберігається у пам'яті особи [2, 19]. Прийоми, які використовуються під час спілкування слідчого, дізнавача, судді з особою у процесі розкриття та розслідування злочину в межах як процесуальної, так і непроцесуальної дії, мають на меті в кінцевому підсумку – отримання повної та достовірної інформації про подію злочину, тому під час їх застосування необхідно

враховувати насамперед те, що будь-яке спілкування – це, з одного боку, процес передачі відомостей, а з іншого – їх отримання.

Спілкування – це інформаційний процес реалізації відносин між людьми, який здійснюється в різноманітних видах (формах) людської діяльності [3, 13].

Криміналістичне спілкування – це спосіб отримання відомостей особою, яка його ініціює, про обставини об'єктивної дійсності, які мають значення для розкриття та розслідування злочинів, за допомогою прийомів, розроблених криміналістичною тактикою на основі слідчої і судової практики. Воно здійснюється з дотриманням правил, встановлених законодавством.

Вивчення способів отримання інформації, що ґрунтуються на спілкуванні, з позиції теорії інформації сприяє з'ясуванню його суті. Такі поняття теорії кібернетики, як інформація, сигнал, шум, канал передачі повідомлень та ін., успішно використовуються в гносеології і можуть застосовуватись у процесі дослідження проблем отримання інформації від осіб під час розкриття та розслідування злочину. Кібернетика, як зазначав М.С. Строгович, може сприяти вивченню показань свідка і виробленню способів розпізнання помилок у цих показаннях [4, 306].

Під час спілкування між слідчим, особою, яка здійснює дізнання, прокурором чи суддею, з одного боку, і свідком, потерпілим, підозрюваним, обвинуваченим, підсудним чи експертом – з іншого, відбувається процес передачі та сприйняття (отримання) інформації від того, хто говорить, до особи, що слухає. Цей процес М.І. Порубов поділяє на 4 етапи: 1) витребування інформації від особи; 2) передача інформації особою слідчому; 3) осмислення слідчим отриманої інформації; 4) закріплення, фіксація інформації [5, 19].

Надходження інформації від джерела під час спілкування – це простий ідеальний випадок прямої передачі інформації. Однак, отримання інформації в процесі криміналістичного спілкування може бути розраховане і на зворотний зв'язок, що дозволяє стежити за тим, як сприймаються запитання джерелом, як вони впливають на нього. Без урахування інформації, яка йде каналом зворотного зв'язку, людина була б повністю позбавлена можливості правильно орієнтуватись у проявах своєї поведінки, в системі соціальних відносин в цілому. Зворотній зв'язок дозволяє людині вносити своєчасні і необхідні зміни у свою орієнтацію і структуру вчинків [6, 212]. Застосовуючи будь-який зі способів отримання інформації, слідчий повинен передбачити, яку відповідь він може отримати. Передаючи інформацію під час спілкування, слідчий впливає на вольові рішення особи, ставить перед нею розумові завдання, контролює її розумову діяльність. Якщо мета передачі інформації взагалі – збагатити новими знаннями іншу людину, то у слідчого ця мета дещо інша: викликати розумову діяльність джерела, перебудувати її; отримати від нього інформацію, яка відповідає об'єктивній дійсності, допомогти згадати забуте.

Слідчі дії, що ґрунтуються на прийомах криміналістичного спілкування, у криміналістичній літературі досліджені досить ґрунтовно та повно. Перш за все це стосується допиту, який є основним процесуальним засобом доказування під час досудового розслідування та судового слідства. Без цієї слідчої дії не може відбутись провадження у жодній кримінальній справі [7, 185]. Важливість допиту у процесі доказування обумовлена різноманітним арсеналом тактичних прийомів отримання криміналістично значущої інформації, основні з яких стали предметом дослідження таких науковців-криміналістів, як В.П. Бахін, В.О. Коновалова, М.І. Порубов, В.Ю. Шепітько та ін.

Водночас, мало досліджені та висвітлені інші способи отримання інформації, що ґрунтуються на спілкуванні осіб та не належать до слідчих дій. Це опитування осіб за їх згодою відповідно до Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” та відібрання пояснень. Їх результативність з точки зору значущості отриманої інформації не поступається тому ж допиту, очній ставці чи пред'явленню для впізнання. Дослідження практики, проведене М.П. Кузнецовим, показало, що відомості, які містяться у поясненнях, достовірні в 96,7% випадків після перевірки їх слідчим і судом [8, 67].

Незважаючи на це, у науці кримінального процесу та криміналістики вказані способи отримання інформації не знайшли належного висвітлення. На нашу думку, це зумовлено їх специфікою порівняно зі слідчими діями, яка полягає у наступному:

- порядок їх проведення, не врегульований чинним кримінально-процесуальним законодавством.
- інформація, отримана таким способом, не може набувати статусу доказів у кримінальній справі, оскільки не дотримано процесуальної форми її отримання;
- особа, від якої отримується інформація, не має процесуального статусу свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, підсудного;
- суб'єктом, який керує цим спілкуванням, як правило, є не слідчий, а працівник оперативного підрозділу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, дільничний інспектор та інші посадові особи, не уповноважені на ведення слідства у цій кримінальній справі.

Поряд з особливостями вказаних груп вербальних способів отримання інформації від осіб у них є спільні ознаки: а) особливий характер джерела інформації; б) спосіб одержання інформації, заснований на прийомах спілкування; в) умови одержання інформації – вільне волевиявлення й оціночне судження джерела інформації про об'єкти і явища, що ним раніше сприймалися.

Отже, основна пізнавальна сутність названих дій як спеціальних криміналістичних методів полягає в отриманні усних і письмових повідомлень осіб, у свідомості яких відображені певні відомості. Процес одержання основної інформації носить опосередкований спілкуванням характер, пов'язаний з вільним волевиявленням особи розкрити зовні зміст внутрішнього психічного відображення, що, зрозуміло, не виключає можливості і необхідності безпосереднього одержання слідчим діагностичної, оціночної та іншої допоміжної інформації.

Література

1. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник / Салтевський М.В. – К.: Кондор, 2005. – 588 с.
2. Аленин Ю.П. Процессуальные особенности производства следственных действий / Аленин Ю.П. – Одесса: Центрально-украинское издательство, 2002. – 264 с.
3. Лузгин И.М. Реконструкция как разновидность моделирования в расследовании преступлений / И.М. Лузгин // Вопросы борьбы с преступностью. – 1971. – Вып. 13. – С. 116.
4. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса / Строгович М.С. – М.: Изд-во «Наука», 1968. – Т. 1. – 470 с.
5. Порубов Н.И. Допрос в советском уголовном судопроизводстве / Порубов Н.И. – Минск: Изд-во БГУ, 1973. – 368 с.
6. Парыгин Б.Д. Социальная психология как наука. 2-е изд. испр. и доп./ Парыгин Б.Д. – Л.: Лениздат, 1967. – 262 с.
7. Когутич І. Особливості та види судового допиту / І. Когутич // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2003. – № 1 (5). – С. 185-189.
8. Кузнецов Н.П. Доказывание в стадии возбуждения уголовного дела / Кузнецов Н.П. – Воронеж, 1983. – 117 с.

До питання про поняття та обмеження «рейдерства» в Україні

Євдокимова А.І., студентка

Науковий керівник:

Узунова О.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

На сучасному етапі активна протидія рейдерству викликає негативну реакцію з боку суспільства. Рейдерство сприймається як різновид організованої злочинності. Здатність

держави протистояти рейдерству викликає серйозну занепокоєність, адже рейдерство сповільнює темпи економічних перетворень та створює серйозні загрози безпеці суспільства і держави.

Загальновідомо, що через «рейдерство» пройшла економіка майже всіх розвинених країн світу. Саме «рейдерство» є негативним явищем, оскільки під ним розуміють процес одержання контролю над підприємством всупереч волі законного власника/власників, що здійснюється вчиненням різного роду протиправних дій. На даний момент, за підрахунками представників Українського союзу промисловців і підприємців, наразі в країні функціонує 35-50 «рейдерських груп». Згідно з офіційними даними, найчастіше жертвами «рейдерів» стають промислові об'єкти (близько 50% усіх випадків), а також об'єкти нерухомості – 30% [1].

Відзначимо, що дослідженням цієї проблематики займалися відомі вчені, серед яких С. Анісімов, Т. Бабиш, А. Бандурка, Ю. Берлач, М. Бондаренко, А. Гуров, Д. Зеркалов, А. Кіреєв, Р. Кірюшин, Ю. Конєва, І. Мезенцева, П. Некрасов, Є. Сидоренко, С. Симов'ян та багато ін. [2].

Серед науковців існують різні думки щодо розуміння поняття «рейдерство». Сам термін «рейдер» (англ. «raider», від «raid» – нападник) [3, 490].

В свою чергу, Д. Зеркалов, розуміє під поняттям «рейдер» – фізичну або юридичну особу, яка спеціалізується на перехопленні оперативного керівництва підприємством чи заволодінні його власністю, використовуючи для цього спеціально інсценований бізнес-конфлікт та інші заходи [4, 7].

У свою чергу рейдерство – вилучення майна на законних підставах, в основі виникнення яких лежать прогалини в законі або системні недоліки функціонування державних інститутів (судової та правоохоронної систем, системи реєстрації юридичних осіб тощо) [5].

А. Кіреєв у своїх працях визначає «рейдерство» як систематичну проектну діяльність на ринку корпоративного контролю, що спрямована на протиправне отримання контролю над активами інших суб'єктів економічної діяльності із завданням їм економічного та інших видів збитків [6, 4].

Ю. Берлач вважає, що «рейдерство» – це процес одержання контролю над підприємством (чи його майном) всупереч волі законного власника/власників, що здійснюється вчиненням різного роду протиправних дій з метою швидкого перепродажу об'єкта «рейдерського нападу» чи подальшого управління ним [7].

Д. Зеркалов, як «рейдерство» визначає процес захоплення власності фірми або перехоплення оперативного управління за допомогою спеціально створеного та розіграного бізнес-конфлікту [4, 8].

На підставі вищевикладеного, підтримуємо думку Ю. Берлача, який розуміє під «рейдерством» – процес захоплення контролю над майном підприємства, чи над підприємством в цілому, всупереч законної на те волі власника.

На сьогоднішній день, «рейдерство» спостерігається скрізь, так С. Москаленко зазначає, що випадки рейдерства в його різноманітних проявах можна спостерігати в різні часи, і майже в усіх країнах із ринковою економікою. Це явище, як правило, викликане різними чинниками: недосконалістю законодавства, бажанням іноземних компаній увійти на ринки інших країн тощо [8, 117].

Національним законодавством України дане питання практично не врегульоване, тому у цьому напрямку вкрай необхідним є комплексне удосконалення чинного законодавства України щодо заповнення прогалин в правовому регулюванні корпоративних відносин, виключення можливості двоякого тлумачення правових норм, що активно використовується рейдерами, а також забезпечення жорсткої відповідальності як для осіб, що займаються рейдерськими захопленнями, так і для посадових осіб, які їм сприяють [9].

А. Орлеан та Р. Дурдієв стверджують, що проблема криміналізації рейдерства обумовлюється складністю цього явища. По-перше, рейдерство може вчинятися кількома альтернативними або сукупністю різних дій. По-друге, у вчиненні таких дій можуть брати

участь різні співучасники. Очевидно, що окремі випадки рейдерства можуть надзвичайно відрізнятися один від одного, і тому складно поєднати всі різновиди рейдерства в одному складі злочину. Означена ситуація обумовлює існування двох різних шляхів вдосконалення кримінального законодавства з метою протидії рейдерству [10, 86].

Н. Гуторова доводить, що в Україні (як і в більшості пострадянських країн) злиття та поглинання підприємств часто відбувається не для оптимізації їх економічної діяльності, а скоріше з метою привласнення чужого майна [11, 9].

Вважаємо, що рейдерство саме для України – це завжди складний і високоінтелектуальний, найчастіше саме злочинний бізнес, тобто кримінальний, як, наприклад, зазначають вчені О. Кальман та М. Погорецький [12, 155].

Тому особлива роль держави у протидії рейдерству повинна бути обумовлена природою її соціального призначення. Адже вона має на це відповідні владні повноваження, має у своєму розпорядженні соціальні, культурно-виховні, примусові, а також інші засоби впливу від протиправних посягань.

Основними цілями державної політики щодо обмеження цього негативного явища, на наш погляд, є:

- чітке визначення пріоритетів і шляхів протидії рейдерству і боротьби зі злочинністю взагалі в сучасних умовах;
- планомірне нарощування в цій сфері зусиль не тільки системи політичної влади, але й всіх здорових економічних сил суспільства;
- удосконалення законодавства, організації, засобів і методів протидії, запобігання і припинення протиправних діянь, всієї діяльності кримінальної юстиції;
- забезпечення активної, наступальної протидії рейдерству, досягнення в рамках перехідного періоду перелому в ситуації економічної безпеки;
- оптимізація структур підрозділів і служб правоохоронних органів, що здійснюють протидію рейдерству, зміцнення в них керівної ланки та підвищення її статусу;
- розширення і зміцнення системи інформаційного забезпечення протидії рейдерству в усіх напрямках, оптимізація самої технології;
- розвиток науково-методичного забезпечення цієї діяльності, забезпечення більш широкого впровадження наукових розробок у практику роботи [13].

Отже, проаналізувавши наукові погляди вчених щодо «рейдерства», ми можемо зробити такі висновки. Особливості цього явища проявляються у процесі одержання контролю над підприємствами, що являє собою складний і високоінтелектуальний, найчастіше саме кримінальний бізнес. Для запобігання цього негативного явища, перш за все необхідно прийняття відповідного чіткого нормативного регулювання в даній сфері, встановлення чітких і ясних принципів, і механізмів функціонування для забезпечення позитивних перетворень цього питання.

Література

1. Арбузов С. Эффективная работа антирейдерской комиссии – шаг к модернизации и наведению порядка с бизнес-климатом [Електронний ресурс] / С. Арбузов // Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246826477
2. Дорошук А.А. Система регулювання рейдерства в Україні [Електронний ресурс] / А.А. Дорошук, М.В. Трибуха // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2011. – № 1 (1). – С. 170-176. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2011/n1.htm>
3. Словник іншомовних слів / уклад. С.М. Морозов, Я.М. Шкарупа. – М.: Наук. думка, 2000. – 680 с.
4. Зеркалов Д. Рейдеры: пособие / Д. Зеркалов. – К.: КИТ, 2007. – 188 с.
5. Рейдер (економіка) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
6. Киреев А.Ю. Рейдерство в российской экономике: сущность, тенденции и возможности противодействия: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. економ. наук: спец.

- 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / А.Ю. Киреев. – М., 2005. – 21 с.
7. Берлач Ю.А. Адміністративно-правове забезпечення протидії рейдерству в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Ю.А. Берлач; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2014. – 205 с.
 8. Москаленко С. Рейдерство: загальна характеристика, окреслення проблем боротьби / С. Москаленко // Юридичний журнал. – 2007. – № 3 (57). – С. 117-119.
 9. Швець В.О. Основні напрямки подолання рейдерства в Україні / В.О. Швець // Європейські перспективи. – 2012. – № 2 (2). – С. 146-152.
 10. Орлеан А. Щодо криміналізації рейдерства / А. Орлеан, Р. Дурдієв // Вісник прокуратури. – 2007. – № 8 (74). – С. 83-88.
 11. Гуторова Н.О. Щодо встановлення кримінальної відповідальності за рейдерство / Н.О. Гуторова // Юридичний радник. – 2007. – № 2. – С. 6-9.
 12. Кальман О.Г. Рейдерство: причини та заходи протидії / О.Г. Кальман, М.А. Погорецький // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 3. – С. 150-160.
 13. Туєв О.А. Кримінологічні засади протидії рейдерству: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право» / О.А. Туєв. – Х., 2013. – 18 с.

До питання про поняття та основні ознаки міжнародного тероризму

Здановська К.Ю., студентка

Науковий керівник:

Узунова О.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Тероризм – будь він міжнародним чи локальним, тероризмом органів влади чи опозиційних груп – завжди розцінюється як надзвичайно загрозливе суспільне явище. На сьогоднішній день є всі підстави стверджувати, що існує таке поняття як міжнародний тероризм. Виходячи із того, що тероризм є конвенційним злочином (Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом від 27 січня 1977 року та Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16 травня 2005 року), кримінальна відповідальність за тероризм передбачена у законодавстві, практично, всіх країн світу.

Міжнародний тероризм привертає прискіпливу увагу фахівців найрізноманітніших наукових спрямувань; цю тему досліджували такі автори, як В.А. Антипенко, Д.К. Гупта, С.Ю. Казеннов, В.М. Кумачов, С.Я. Лихова, М.М. Руденко, А.М. Фоменко, В.М. Якібчук та багато інших.

Метою даної роботи є теоретичне осмислення матеріалу, викладеного в наукових працях щодо визначення поняття тероризм та загроз, пов'язаних із таким глобальним явищем, як міжнародний тероризм.

«Тероризм» від лат. «terror» – «жах, страх». «Терор» – політика залякування, придушення політичного супротивника насильницькими засобами. У сучасній літературі існує понад сто визначень поняття "тероризм". Його можна визначити як загрозу застосування насильства, що породжує почуття страху як у окремих громадян, так і серед багатьох людей, і розрахована на їх залякування та породження недовіри до суб'єктів влади [1, 254].

Як зазначає В.А. Антипенко, тероризм – це злочин, але в жодному з кримінальних кодексів світу і в жодній міжнародній конвенції держава не визнається суб'єктом міжнародних злочинів, тому що вона, будучи політичною організацією суспільства, не може вчиняти терористичні акти, як не може скоювати крадіжки, вимагательства, вбивства тощо.

Небезпека міжнародного тероризму полягає не лише в його численних жертвах та збитках, які причиняються матеріальними ресурсами держав. В результаті здійснення

терористичних актів на території іншої держави дестабілізується міжнародна обстановка, розриваються економічні зв'язки між країнами, створюються джерела підвищеної небезпеки та напруги. Наслідки терористичних дій можуть стосуватися і стосуються країн, які в даних конфліктах не задіяні, як, наприклад, трагедія із малайзійським пасажирським лайнером, який був збитий над територією, підконтрольною терористичним угрупованням 17 липня 2014 року на Сході України [2, 87-88].

На думку вчених, тероризм виникає, коли суспільство перебуває у глибокій кризі, в першу чергу, коли у суспільстві відбувається криза державно-правової системи та ідеології. В такому суспільстві з'являються певні опозиційні групи – політичні, соціальні, національні, релігійні, які ставлять під сумнів законність існуючої влади, всієї системи управління. Якщо такі групи дійдуть до думки, що досягнути зміни влади шляхом закону вони не в силі, то, найвірогідніше, вони намагатимуться досягти бажаного через насильство, тобто тероризм. При цьому моральним виправданням насильства такі угруповання вважатимуть високу мету, важливість і чистоту своїх поглядів і намірів [3, 16].

За своєю сутністю, тероризм – явище, засноване на використанні інформаційних технологій, здатних масово породжувати віртуальний страх. В основі криміналістичної характеристики тероризму лежить інформаційна складова, як основна особливість, що характеризує даний тип злочинів.

Питання про визначення ознак міжнародного тероризму має велике значення, адже відповідь на нього дозволить розробити основні напрямки боротьби із ним та оптимізувати державну політику протидії міжнародному тероризму, а також сприяти вдосконаленню узгодженого процесу кримінального переслідування осіб, які здійснюють (безпосередньо чи опосередковано) акти міжнародного тероризму [4, 84].

Ознаками міжнародного тероризму є: підвищена суспільна небезпека; використання особливих форм і методів застосування насильства і залякування; високий ступінь організованості; скритність як необхідна умова існування та діяльності терористичних структур; опосередкований спосіб досягнення політичних результатів.

В.М. Якібчук у своєму дослідженні визначає обов'язкові елементи, які характеризують тероризм, такими елементами є: наявність насильства, насильницькі акти проти певних категорій громадян; заподіяння чи загроза заподіяння шкоди здоров'ю людини; позбавлення або загроза позбавлення життя людей; злочинна діяльність, що виявляється в залякуванні населення та органів влади; організація, фінансування, підтримка, створення терористичних груп та ін. Такі дії здатні викликати широкий резонанс, залишити глибокий слід у психології населення або значної його частини, підірвати атмосферу безпеки, спокою, стабільності в суспільстві [5, 114].

Результатом міжнародного тероризму є провокація збройних конфліктів, загострення протистояння різних етнічних груп, народів та держав. Саме виходячи із цього, можна зазначити, що міжнародний тероризм в наш час, в умовах глобалізованого світу, є однією із найсерйозніших загроз системі регіональної і міжнародної безпеки.

На сьогоднішній день існування міжнародного тероризму вже ніхто не заперечує, єдиного наукового підходу до розуміння цього феномена не існує. Результативність і дієвість системи заходів, спрямованих на протидію міжнародному тероризму, в кінцевому рахунку, зумовлюється отриманням попередньої інформації про процеси, які відбуваються в організації протиправної діяльності. Наприклад, те, що Україна стане об'єктом агресії зі сторони Російської Федерації, було відомо задовго до початку самої агресії, але в силу певних політичних причин, першою із яких є неналежне керівництво країною, наша держава не мала змоги організувати попереджувальні дії, щоб цю агресію відвернути. Дії Російської Федерації щодо нашої країни мають всі ознаки саме міжнародного тероризму. Навіть сьогодні, коли міжнародний тероризм набирає форми воєнних дій, відсутній науковий, теоретичний аналіз про специфічні прийоми, які використовуються при вчиненні актів міжнародного тероризму, оцінка, прогнозування тактичних і стратегічних цілей [2, 89].

На нашу думку, міжнародний тероризм, це не лише реалії нашого життя, численні жертви та зруйнування інфраструктури великих регіонів країни. Це ще і серйозна наукова

проблема. Ефективність протидії міжнародному тероризму значною мірою буде залежати від адекватності тієї системи заходів, яку світове співтовариство в цілому, і кожна держава окремо, створить для захисту міжнародних і національних інтересів.

Література

1. Тероризм та політичне насильство: як їх розуміти: зародження, зростання, трансформація та занепад політичних рухів / Діпак К. Гупта; переклала з англ. Надія Гайдукевич. – К.: Основи, 2010. – 398 с.
2. Лихова С.Я. Міжнародний тероризм: поняття та основні ознаки / С.Я. Лихова // Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П.П. Михайленка): тези доп. V міжвуз. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 21 листоп. 2014 р.) [Текст] / ред. кол.: В.В. Черней, М.В. Костицький С.Д. Гусарєв, С.С. Чернявський та ін. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2014. – С. 87-90.
3. Ліпкан В.А. Тероризм і національна безпека України: [монографія] / В.А. Ліпкан. – К.: Знання, 2000. – 124 с.
4. Ємельянов В.О. Щодо кримінально-правового визначення тероризму / В.О. Ємельянов // Право України. – 1999. – № 8. – С. 83-85.
5. Якібчук В.М. Міжнародний тероризм: протиріччя в оцінці причин і загроз / В.М. Якібчук // Наукові праці МАУП. – 2012. – Вип. 3 (34). – С. 113-116.

Актуальність злочинів проти основ національної безпеки України

Кіореску В.Д., студентка

Науковий керівник:

Узунова О.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

На сьогоднішній день, беручи до уваги останні воєнні посягання на суверенітет України, я вважаю досить актуальною проблемою скоєння злочинів проти основ національної безпеки України, а тому доцільно зупинитись на вивченні цього питання. Слід зазначити, що у скоєнні цих злочинів існує певна динаміка руху: якщо раніше злочини у цій сфері скоювали переважно окремі громадяни, організовані групи чи особи без громадянства, то зараз це характерно більше для цілих держав.

Теоретичну базу роботи склали праці, які пов'язані з дослідженням характерних рис та особливостей кваліфікації злочинів проти основ національної безпеки, наступних відомих науковців, як В.Ф. Антипенко, В.О. Глушков, В.П. Ємельянов, В.А. Ліпкан, М.І. Мельник, А.В. Савченко, О.А. Чуваков, В.Я. Тацій та багатьох інших.

Злочини проти основ національної безпеки – це суспільно-небезпечні та протиправні діяння, що спричиняють шкоду безпеці державній та суспільства в цілому в різних її сферах з цілю ослаблення безпеки України. Виходячи з визначення, слід зазначити, що ні всі злочини відносять до цієї групи, а лише ті, що мають спеціальну мету – ослаблення як зовнішньої безпеки так і внутрішньої безпеки України. Злочини проти основ національної безпеки України посягають не тільки на безпеку держави, а й на національну безпеку загалом, яка, відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України», визначається як рівень захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якого забезпечується сталий розвиток суспільства [1].

Особи, які вчинили злочини проти основ національної безпеки не мають жодних суміжних адміністративних правопорушень і несуть кримінальну відповідальність відповідно до Кримінального кодексу України (далі – КК України). Розділ 1 Особливої частини КК України присвячений злочинам проти основ національної безпеки, який досить не великий, складається з 8 статей (статті 109-114¹ КК України) [2]. Для деяких злочинів цього розділу характерною ознакою є наявність додаткового безпосереднього об'єкту, спеціального потерпілого та предмету злочину.

Для статті 113 КК України «Диверсія» є характерний предмет вчинення злочину – це будівлі та споруди які мають важливе оборонне значення [3].

Об’єктивна сторона злочину характеризується активними діями, але це не виключає бездіяльність суб’єктів.

За загальним правилом суб’єктом злочину є фізична осудна особа, яка досягла 16 років (громадяни України, особи без громадянства – в залежності від скоєного злочину). Злочин вважається закінченим незалежно від настання наслідків.

Законодавець, в залежності від внутрішніх чи зовнішніх джерел загрози, поділяють відповідно на внутрішні та зовнішні. Також в залежності від сфери посягання злочини цього розділу поділяються на посягання в політичній сфері, посягання в економічній і інформаційній сфері, та екологічній і воєнній. Досить актуальними на сьогоднішній день я вважаю злочини які посягають на політичну сферу, воєнну та інформаційну. У порівнянні із 2013 роком відсоток злочинів проти основ національної безпеки складав 7,7%, а вже в 2015 році – 11,3% (до цих злочинів відносять найчастіше ст.112 КК України «Посягання на життя державного чи громадського діяча», ст.110 КК України «Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України»). Це досить різке змінення відсоткового співвідношення, що має ряд причин: незадоволеність рівнем соціального життя, високий рівень безробіття, низька ефективність діяльності органів державного управління, великий зовнішній і внутрішній борг держави та ін. Щодо воєнної сфери, то серед останніх подій це збройний конфлікт України з Росією, діяльність останньої направлена на посягання територіальної цілісності і недоторканності України. Це вже злочин, суб’єктами якої є держави.

Отже, можна зробити висновок, що злочини проти основ національної безпеки є досить актуальним питанням в Україні. Я вважаю доцільним розроблення доповнень до статей цього розділу, оскільки відбувається динаміка руху проти основ національної безпеки. Як вже зазначалося до відповідальності за ці злочини притягується лише фізична особа, але якщо посягання відбувається з боку держави?

Наявність спеціального суб’єкта (громадянина України, іноземної особи, особи без громадянства) унеможливує ненастання відповідальності цього суб’єкта за скоєний ним злочин через приналежність до іншої держави чи жодній із держав – що є досить позитивною рисою законодавства України.

Література

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 року № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
2. Кримінальний кодекс України (чинне законодавство зі змінами та доповненнями на 20 серпня 2015 року). – К.: Алерта, 2015 – 212 с.
3. Коментар до Кримінального кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legalexpert.in.ua/komkodeks/uk/81-uky/1789-109.html>

Кримінальна відповідальність за незаконну трансплантацію органів та тканин людини

Навоян А.С., студент

Науковий керівник:

Шеховцова Л.І., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

З кінця минулого століття починається прогресивний розвиток медицини. Однак успіхи у цій галузі призвели не тільки до покращення надання медичної допомоги, а й до нових способів вчинення злочинів. Одним із нових методів лікування на сьогоднішній день є трансплантація органів і тканин людини. Проте без належного правового регулювання він стає інструментом вчинення злочинів проти життя та здоров’я особи. У зв’язку з цим вищезазначене свідчить про актуальність дослідження кримінальної відповідальності за незаконну трансплантацію органів та тканин людини в Україні.

Проблема незаконної трансплантації була предметом дослідження багатьох науковців, зокрема таких, як В.О. Глушков, І.І. Горелік, Н.Є. Крилова, А.В. Мусієнко, С.С. Тихонова, Г.В. Чеботарьова та ін. Однак незважаючи на це рівень наукового дослідження цього питання є недостатнім, що викликає на практиці низку питань під час вирішення конкретних кримінальних справ та потребує її подальшому дослідженню.

Кримінально-правова охорона трансплантації анатомічних матеріалів людини передбачена ст.143 Кримінального кодексу України, в якій закріплено відповідальність за порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини [1]. Отже, будь-яке порушення порядку трансплантації органів або тканин людини створює об'єктивну сторону злочину, передбаченого ч.1 ст.143 КК України.

Порядок трансплантації органів або тканин людини в Україні встановлений як законами, так і підзаконними нормативними актами. Проте, чітка вказівка в ч.1 ст.143 КК на порушення закону дає підстави стверджувати, що лише Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» [2] та Основи законодавства України про охорону здоров'я [3] є тими нормативними актами, порушення яких тягне кримінальну відповідальність за ч.1 ст.143 КК України. Підзаконні нормативні акти у сфері трансплантації регулюють менше коло суспільних відносин порівняно з цими законами, але з більшим ступенем деталізації юридичних, організаційних, контрольних, технічних та інших приписів, а тому виконують допоміжну роль у правовому регулюванні трансплантології [4].

На підставі аналізу чинного законодавства Г. Анікіна виділяє такі види трансплантації: 1) ауто трансплантація – можливість пересадки власних органів або тканин одного організму, наприклад пересадки власної шкіри з однієї поверхні тіла на іншу у випадках отримання опіків, або використання частин власних кісток для пластичних операцій; 2) ізотрансплантація – пересадку анатомічних матеріалів між генетично близькими організмами (наприклад пересадку органів або тканин між близькими генетично-спорідненими родичами); 3) гомотрансплантація (аллотрансплантація) – пересадка органів або тканин між організмами, які належать одному виду, з використанням анатомічних матеріалів тваринного походження; 4) ксенотрансплантація – пересадка анатомічних матеріалів та взяття анатомічних матеріалів тваринного походження; 5) трансплантація фетальних матеріалів та взяття анатомічних матеріалів у померлих осіб [5, 68].

Згідно з Законом України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» консиліум лікарів перевіряє наявність у реципієнта медичних показань для застосування трансплантації (ст.6) та встановлює факт смерті потенційного донора (ст.15), а також надає висновок щодо можливості взяття гомотрансплантата у живого донора (ст.12). Згідно визначення, що міститься в медичній енциклопедії, консиліум (лат. consilium нарада, обговорення) – нарада кількох лікарів однієї чи різних спеціальностей [6, 197-214]. Проте, як зазначає Н. Коробцова в зазначеному законі немає визначення «консиліуму лікарів», його складу та вимог до таких лікарів. Відповідно з метою прийняття обґрунтованих рішень необхідно в Законі України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» визначити поняття та склад «консиліуму лікарів» [6, 198].

Крім того, необхідно законодавчо закріпити межі припустимості трансплантації, чітко визначити момент настання смерті й час, із настанням якого можна вилучити трансплантат, установити перелік осіб, котрі можуть бути донорами та реципієнтами, врегулювати відносини між ними та лікарем, установити умови правомірності отримання трансплантата та низку інших питань [7, 53].

С. Гринчак зауважує, що Закон про трансплантацію дозволяє в невідкладних випадках, коли є реальна загроза життю реципієнта, не отримувати згоду реципієнта або згоду його законних представників для застосування трансплантації (ст.6). Однак перелік таких випадків не визначено, чим надано можливість лікарям визначати їх самостійно, що, на думку С. Гринчак, може призвести до надто широкого або вузького їх трактування і, як наслідок, до зловживання волевиявленням реципієнтів [4].

А. Мусієнко зазначає, що аналіз соціальних, кримінально-правових і медичних чинників дає підставу для прогнозу високого рівня латентної злочинності у сфері трансплантології і значних негативних соціальних наслідків у зв'язку з цим [8, 84]. Окремі види злочинів у сфері медичної практики з приводу трансплантації органів або тканин людини здійснюється щодо чинників, які зумовлюють запобігання злочинам у сфері трансплантації органів або тканин людини.

Існують групи чинників, що сприяють вчиненню злочинів у сфері трансплантації органів або тканин людини, які мають достатньо самостійний характер, відрізняються від причин та умов загальних насильницьких злочинів.

По суті, слід виокремлювати дві групи детермінант злочинів у сфері трансплантації органів або тканин людини: 1) загальні, до яких віднесено фактори, що однаково впливають на злочинність будь-якого виду (соціально-економічне, політичне становище в державі, високий рівень безробіття, широка поляризація суспільства на бідних і багатих, недостатня якість життєвого рівня, низька оплата і соціальна допомога, недоліки у роботі суб'єктів профілактики, прогалини у правовому регулюванні тощо); 2) спеціальні – тобто ті, що головним чином зумовлюють існування цього виду злочинів (організація медичного обслуговування населення, роботи медичних установ та якість їх роботи, недостатній контроль за діяльністю медичних установ з боку держави, віктимна поведінка жертви, недоліки правового виховання тощо) [9, 6].

На основі вивчення аналізу національного законодавства, юридичної практики зарубіжних країн можна виокремити заходи загального соціального призначення, які безпосередньо спрямовані на усунення (нейтралізацію) дії детермінантів злочинів у сфері трансплантації органів або тканин людини. Зокрема: заходи щодо удосконалення нормативно-правової бази; адаптація чинного законодавства відповідно до норм міжнародних актів; заходи щодо формування організаційних засад уповноважених органів влади; забезпечення підготовки професійних кадрів; організація міжнародного співробітництва; запровадження контрольного органу, уповноваженого здійснювати контроль за діяльністю МОЗ, зокрема у питаннях пов'язаних з трансплантологією; створення системи протидії корисливого вилучення та отримання трансплантаційного матеріалу; покращення роботи медичних установ та якість їх роботи тощо.

Таким чином, для вирішення деяких проблем кримінальної відповідальності за незаконну трансплантацію органів та тканин людини потрібне подальше дослідження сучасної практики, глибокого аналізу, наукового обґрунтування, вивчення зарубіжного досвіду й законодавства і, як результат, законодавчого регулювання цього питання в Україні. Лише після цілеспрямованої політики держави щодо вдосконалення законодавства стосовно порядку трансплантації органів або тканин людини, можна зменшити злочинні дії лікарів та підвищити ефективність протистояння злочинних дій в цілому.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.
2. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини : Закон України від 16 липня 1999 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 41. – Ст. 377.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19.
4. Гринчак С.В. Порухення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини, вчинені відносно реципієнта [Електронний ресурс] / С.В. Гринчак. // Теорія і практика правознавства. – 2014. – Вип. 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2014_1_26
5. Анікіна Г. Особливості правового регулювання трансплантації органів від померлого донора / Г. Анікіна // Юридична Україна. – 2010. – №10. – С. 68-75.

6. Коробцова Н.В. Теоретичні аспекти трансплантації в контексті охорони тілесної недоторканості людини / Н.В. Коробцова // Сучасне українське медичне право: монографія / за заг. ред. С.Г. Стеценка. – К.: Атіка, 2010. – С. 197-214.
7. Мусієнко А. Особливості формування системи заходів запобігання торгівлі органами та тканинами людини / А. Мусієнко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2012. – № 91. – С. 53-56.
8. Мусієнко А. Трансплантація органів та тканин людини. Проблемні аспекти правового регулювання в Україні / А. Мусієнко // Прокуратура. Людина. Держава. – 2004. – № 5 (35). – С. 84-88.
9. Мусієнко А.В. Запобігання злочинам у сфері трансплантації органів та тканин людини : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криміналогія; кримінально-виконавче право / А.В. Мусієнко; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2010. – 18 с.

Особливості використання телекомунікаційних технологій при проведенні окремих (розшукових) слідчих дій

Переверзов М.С., слухач магістратури

Науковий керівник:

*Дудоров О.О., д.ю.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки України
Запорізький національний університет*

Проведення слідчих (розшукових) або судових дій за допомогою використання телекомунікаційних технологій (далі – ТКТ) у кримінальних справах, що розслідуються чи розглядаються органами судової влади, на нашу думку, є пріоритетним напрямом.

Вчені, зокрема Д.В. Лебедев, М.І. Пашковський, А. Сизоненко, М.І. Смирнов пропонують використовувати телекомунікаційні технології при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій.

У процесуальній літературі помилково стверджується, що проведення окремих слідчих (розшукових) дій за допомогою відео конференції є тактичним прийомом. Зокрема, Д.В. Лебедев відзначає, що “суть цього тактичного прийому полягає у тому, що під час провадження окремих слідчих дій їхні учасники не стають один із одним до безпосереднього контакту – вони взаємодіють за допомогою технічних засобів зв’язку” [1, 135]. Однак тактичний прийом являє собою спосіб дії чи лінію поведінки особи, яка здійснює розслідування, що найбільш ефективно забезпечують вирішення завдань, пов’язаних із розслідуванням злочинів [2, 355]. У цьому випадку йдеться про особливий порядок проведення окремих слідчих дій, зокрема з використанням ТКТ, який (порядок) може диктуватися різними причинами. Тому правомірно говорити не про тактичний прийом, а про особливий порядок проведення процесуальної (слідчої чи судової) дії з використанням ТКТ або процесуальної міри гарантування безпеки.

На думку Ф.Г. Амінієва, “проведення процесуальних дій за допомогою відеокоференції, надійність з’єднання і захист інформації, що надійшла, не являє собою технічної складності” [3, 176].

Для проведення відеоконференцій потрібне спеціальне устаткування, що включає відеокамеру, засоби підтримки звукової і відеоінформації, кодер-декодер для стиснення і декомпресії звукових і відеосигналів, мікрофон, швидкодійний модем і вихід в мережу.

Відеозв’язок, що включає передачу відеозображень і звуку, може здійснюватися по телефонних лініях, Internet або локальній мережі. Для роботи в режимі відеоконференцій можна використовувати як спеціальну портативну камеру Packard Bell, так і звичайну побутову відеокамеру. Відеокамера Packard Bell має змінну фокусну відстань, що дозволяє знімати як достатньо віддалені об’єкти, так і робити знімки схем, малюнків і документів.

Необхідним елементом для організації будь-якої відеоконференції є і спеціалізоване програмне забезпечення. Організація відеозв’язку багато в чому визначається можливостями

ліній зв'язку. Можна зв'язуватися по звичайних телефонних лініях, по виділених каналах зв'язку, можна організувати відеозв'язок через Інтернет або через локальну мережу.

Останнім часом все ширшим стає застосування Інтернет-мережі. І якщо раніше аналітики заперечували можливість передачі голосу через Інтернет, то нині їх погляди докорінно змінилися. Інтернет фундаментально змінює наші уявлення про способи комунікації.

Можна виділити основні функції, що реалізуються в сучасних системах комп'ютерного відеозв'язку: 1) обмін аудіоінформацією; 2) обмін відеоінформацією; 3) пересилка файлів; 4) сумісне використання прикладних програм; 5) проведення багатосторонніх конференцій.

Перед розробниками інформаційних комунікаційних систем стоїть завдання – з одного боку, використовувати наявні технічні можливості, а з іншого, ізолювати інформацію від несанкціонованого доступу до неї.

Схема побудови системи відеоконференції дозволить значно скоротити терміни розгляду касаційних справ за участю засуджених, вирішити низку проблем, пов'язаних з організацією їх конвоювання зі слідчих ізоляторів, охороною в суді й оплатою витрат з доставки засуджених до місця розгляду справи.

Необхідно підготувати і реалізувати проект оснащення залу засідань сучасним високотехнологічним устаткуванням. В цьому залі мають бути реалізовані такі функції, як спеціальна цифрова система оповіщення з виведенням інформації на плазмовий екран і плоскі рідкокристалічні панелі, які дозволяють в режимі реального часу знайомити всі сторони з оповіщеними документами і речовими доказами. Все це дозволяє максимально полегшити сприйняття присяжними процесуально значущих документів. Зал повинен бути оснащений устаткуванням відеоконференції і телефонною конференцією для можливості дистанційного спілкування з віддаленими учасниками засідання – експертами, свідками, іншими особами. Телефонна конференція дозволить забезпечити допит учасників процесу, що знаходяться в іншому районі, області – в будівлі місцевого суду. Повна інтеграція телефонного з'єднання в систему озвучування залу дозволить віддаленому учасникові засідання спілкуватися з будь-якою активною точкою залу засідань.

Завдяки відеозв'язку стане можливим якісне дистанційне навчання студентів-юристів. У студентів з'явиться можливість спостерігати за процесами суду, не покидаючи стін вузу. Перевага дистанційної присутності на процесі в тому, що вона дозволяє паралельно вести активне обговорення. Відтепер нові кадри, що приходитимуть до суду, сприйматимуть відеозв'язок як цілком звичний засіб в роботі правосуддя. Крім того, що не менш важливо, студенти по телемосту можуть слухати виступи видатних учених, суддів.

П'ять неодмінних складових утворюють систему ВКЗ: камера, мікрофон, монітор, гучномовець і кодек (назва комплекту відеоконференційного устаткування, який забезпечує зв'язок і передачу звуку та зображення). Камера і мікрофон "ловлять" звук і зображення, кодек перетворює відео- і аудіосигнали в цифрову форму, компресує (стискає) їх і направляє в телекомунікаційну мережу. У віддаленому офісі інший кодек декомпресує сигнали, отримані з мережі, і направляє їх в монітор і гучномовець. Проте користувачеві немає потреби знати про всі ці складні перетворення: йому досить лише набрати потрібний номер і натиснути "З'єднання".

Сеанс відеоконференції може бути запланований заздалегідь або відкритий спонтанно, в міру необхідності. Під час конференції зображення на екрані може змінюватися за різними схемами. Традиційним є автоматичне перемикавання камери по голосу, а також переміщення камери в одну з наперед настроєних (передвстановлених) позицій. Крім того, надаються спеціальні засоби контролю голови зборів (chair control). Голова (учасник, наділений відповідними повноваженнями) може перемикати камеру на свій розсуд, фіксувати зображення на тому або іншому сайті, підключати і відключати учасників. Режим постійної присутності (Continuous Presence) – в цьому режимі на екрані видно відразу декілька учасників конференції. Екран ділиться на прямокутні частини різного розміру, в кожній з яких показана картинка з одного із сайтів. Можна змінювати компоновку екрану під час конференції.

При доборі системи відеоконференції необхідно оцінити наступне: 1) надійність і якість; 2) система повинна працювати безперервно; 3) система повинна задовольняти найсучаснішим стандартам; 4) реально підтверджена технологія; 5) інноваційний інженерний дизайн; 6) велике напруження на відмову; 7) простота використання; 8) ясні і короткі вказівки меню, дружній інтуїтивний інтерфейс користувача; 9) простота інсталяції; 10) простота експлуатації; 11) простота обслуговування.

Загальні вимоги: 1) відповідність світовим стандартам відеозв'язку; 2) висока якість відео і аудіо; 3) відповідність пропонованих характеристик запрошуваній ціні; 4) можливість оптимальної роботи при будь-якій смузі каналу; 5) можливість модернізації програмного забезпечення.

Розмір приміщення має бути таким, щоб найближчий до монітора учасник знаходився від нього на відстані, що перевищує 4-х кратний розмір діагоналі монітора.

Мікрофон має встановлюватися на початку столу, так щоб ним розпізнавалася мова всіх учасників. Якнайкраще положення мікрофону – на відстані, що перевищує 2,1 м від системи відеозв'язку і 30 см від краю столу, на плоскій рівній поверхні. Документальна камера встановлюється поблизу ведучого конференції або доповідача. Допоміжне устаткування встановлюється так, щоб один з учасників під час конференції міг би підключати необхідні дисплеї, магнітофони тощо. Розташування системи відеозв'язку має виключити попадання в кадр людей, що входять в приміщення під час конференції. У полі зору камери не повинно бути ніяких рухомих об'єктів, за винятком учасників конференції. Камера встановлюється поблизу середини верхнього краю монітора, що забезпечить природне зображення віддаленого абонента, що говорить. Камера направляється прямо на учасників конференції, що забезпечить контакт “віч-на-віч” з віддаленим абонентом.

Використання ТКТ при проведенні окремих слідчих дій (допит, очна ставка, пред'явлення для впізнання, огляд місця події, проведення експертизи) під час розкриття злочинів стало б важливою гарантією безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, дозволило б зменшити як матеріальні, так і часові ресурси і, як результат, більш оперативно і продуктивно розслідувати та розглядати в суді кримінальні справи.

Таким чином, використання інституту дистанційного провадження слідчих дій не лише сприяє подоланню протидії розслідуванню у формі ухилення від явки до органів досудового розслідування і суду, а також можливого переслідування свідків і обвинувачених з боку інших співучасників, але й значно полегшує роботу слідчих і суддів, робить процесуальну форму більш зручною, “гнучкішою” та прийнятною для суб'єктів кримінального процесу вказаної категорії. На наш погляд, отримані при цьому докази переважають можливі й безперечно справедливі зауваження відносно того, що жодне “відеоспостереження” не може замінити безпосереднього сприйняття захистом, обвинуваченням і судом реакцій і поведінки свідка або обвинуваченого; що вказана процедура матеріально не вигідна тощо. Проте, на захист вказаного інституту слід зазначити, що окрім відзначених переваг, дистанційне провадження має бути швидше виключенням із загального правила (ніж процесуальний інструмент в кожній кримінальній справі), яке використовується лише тому, що без нього вирішити справу стає взагалі неможливо.

Використання інформації, отриманої телекомунікаційним шляхом, у кримінальному судочинстві має бути регламентовано процесуально щодо окремих стадій процесу, що змінить саму технологію провадження у кримінальних справах загалом.

Література

1. Лебедев Д.В. Тактичні особливості забезпечення безпеки потерпілого та свідка при розслідуванні кримінальних справ про торгівлю жінками з метою їх сексуальної експлуатації / Д.В. Лебедев // Актуальні проблеми політики: збірник наукових праць. – Одеса: Фенікс, 2004. – Вип. 21. – С. 131-137.
2. Криміналістика: учебник – 4-е изд., перераб. и доп. / отв. ред. Н.П. Яблоков. – М.: Юристъ, 2011. – 718 с.

3. Аминев Ф.Г. Комплексное использование экспертно-криминалистических учетов в информационном обеспечении расследования и раскрытия преступлений: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Ф.Г. Аминев – Уфа, 2001. – 254 с.

**До питання про теоретико-правовий аналіз
кримінально-правового захисту діяльності журналістів в Україні**

Рябець Г.Є., студент
Науковий керівник:
Узунова О.В., к.ю.н., доцент
Запорізький національний університет

При прийнятті Кримінального кодексу (далі – КК) України, у 2001 році, було, вперше, введено в дію норму про відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів в статті 171 КК України. Зокрема, ч.1 ст.171 КК України встановлює відповідальність за умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів, а ч.2 ст.171 КК України – за переслідування журналіста через виконання професійних обов'язків і критику, здійснювану службовою особою або групою осіб за попередньою змовою [1]. П'ятнадцятирічний досвід застосування зазначеної норми підтверджує факт недостатньої ефективності питанні реалізації кримінально-правового захисту прав журналістів. Професія журналіста в Україні стає однією із найнебезпечніших, лише за перше півріччя 2016 року Генеральна прокуратура зареєструвала 113 кримінальних правопорушень, вчинених щодо журналістів [2]. Це призводить до необхідності теоретико-правового аналізу та обґрунтованого дослідження у сфері кримінально-правового захисту прав журналістів.

Питання кримінально-правового захисту діяльності журналістів знайшло своє відображення в наукових працях таких видатних вчених, як С. Головатий, К. Кенні, Л. Костенко, Н. Кушакова, С. Лихова, О. Туляков, П. Фріс та багатьох інших.

14 травня 2015 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів» [3]. Останнім, посилено кримінальну відповідальність за перешкоджання професійній діяльності журналістів, зокрема:

- ст.345¹ КК України встановлено відповідальність за погрозу або насильство щодо журналіста,
- ст.347¹ КК України – за умисне знищення або пошкодження майна журналіста,
- ст.348¹ КК України – за посягання на життя журналіста,
- ст.349¹ КК України – за захоплення журналіста як заручника,
- ст.375 КК України доповнено кваліфікуючою ознакою «з метою перешкоджання законній професійній діяльності журналіста»,
- доповнено назву Розділу XV Особливої частини КК України словами «...та злочини проти журналістів» [1].

Таким чином, законодавець об'єднав нові склади злочину загальною класифікуючою назвою «злочини проти журналістів», а давно відомі практиці злочини, потерпілими в яких виступають журналісти через свою професійну діяльність, отримали нову кваліфікацію.

Під час розслідування цієї категорії злочинів важливо правильно розуміти поняття та сутність професійної діяльності журналістів, визначити коло осіб, які можуть здійснювати таку діяльність.

Визначення професійної діяльності журналіста для потреб статей 171, 345¹, 347¹, 348¹ КК України подано в примітці до ст.345-1 КК України, а саме, як систематична діяльність особи, пов'язана із збиранням, одержанням, створенням, поширенням, зберіганням або іншим використанням інформації з метою її поширення на невизначене коло осіб через друковані засоби масової інформації, телерадіоорганізації, інформаційні агентства, мережу Інтернет. Крім того, у зазначеній примітці до статті законодавець чітко визначив способи підтвердження статусу журналіста, а саме, статус журналіста або його належність до засобу масової інформації підтверджується редакційним або службовим посвідченням чи іншим

документом, виданим засобом масової інформації, його редакцією або професійною чи творчою спільнотою журналістів» [1]. Отже, коло осіб, які підпадають під таке формулювання є дещо вузьким, ніж коло осіб, діяльність яких відповідає визначенню професійної діяльності журналіста, наведеному в примітці. Такий підхід значно обмежує право деяких категорій журналістів на правовий захист від злочинних посягань [4, 219].

Визначення професійної діяльності журналіста, наведене в КК України, значною мірою текстуально збігається з визначенням журналіста в Законі України «Про державу підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», згідно з яким журналіст – творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює і займається підготовкою інформації для засобів масової інформації, виконує редакційно-посадові службові обов'язки в засобі масової інформації (в штаті або на позаштатних засадах) відповідно до професійних назв посад (роботи) журналіста, які зазначаються в державному класифікаторі професій України [5].

Із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів» виникають закономірні питання щодо можливості і правильності кваліфікації злочинів проти журналістів. Статті 345¹, 347¹, 348¹, 349¹ КК України передбачають відповідальність за різні форми незаконного впливу на журналіста у зв'язку зі здійсненням журналістом законної професійної діяльності. Законодавець наголошує на обов'язковій наявності зв'язку між злочинними діями та журналістською діяльністю потерпілого, тому за вказаними статтями відповідальність настає як за дії, що здійснюються з метою запобігання або припинення журналістської діяльності, так і ті дії, що є помстою (переслідуванням) за вже виконані дії. Водночас визначення спрямованості й цілі злочинних дій є обов'язковим для правильної кваліфікації за відповідною частиною ст.171 КК України.

На підставі вищевикладеного можна зробити такі висновки. Стаття 171 КК України встановлює відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів незалежно від способу злочинних дій. Дії винних осіб у випадку перешкоджання або переслідування журналістів способом, що є самостійним злочином, потрібно кваліфікувати за сукупністю злочинів. Якщо насильство або погроза застосування насильства здійснюється з метою перешкоджання законній професійній діяльності журналіста, дії винного необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених відповідно до 345¹, 347¹, 348¹, 349¹ (залежно від характеру насильства) і ч.1 ст.171 КК України. У випадку ж переслідування за вже виконану професійну діяльність дії винного потрібно кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених відповідно до 345¹, 347¹, 348¹, 349¹ (залежно від характеру насильства) і ч.2 ст.171 КК України.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
2. З початку року щодо журналістів вчинили 113 правопорушень [Електронний ресурс] // Українська правда. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/07/8/7114158/>
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів: Закон України від 14 травня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
4. Коваленко А.В. Професійна діяльність журналіста як елемент віктимологічної характеристики потерпілого від злочинів проти журналістів / А.В. Коваленко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2015. – № 4. – С. 216-225.
5. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України від 23 вересня 1997 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

Секція 7 **ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ГОСПОДАРСЬКИЙ ПРОЦЕС**

Виконання рішень господарського суду: проблеми та шляхи вирішення

Амельянчик С.С., студент

Науковий керівник

Лютіков П.С., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Рішення господарських судів України можуть виконуватися як у добровільному, так і в примусовому порядку. Оскільки добровільно виконується лише дуже незначна частина рішень господарських судів, при обговоренні цієї теми завжди мають на увазі саме порядок виконання судових рішень у примусовому порядку.

Виконання судових рішень є запорукою ефективності судової гілки влади, хоча їх примусове виконання, відповідно до законодавства України, і покладено на виконавчу владу. Слід зазначити, що від самого рішення, точніше, від тієї його частини, яка підлягає виконанню, значною мірою залежить кінцевий результат спору та правове вирішення ситуації, що склалася у спірних правовідносинах. Не є виключенням і рішення господарських судів.

Господарський суд при здійсненні правосуддя у господарських справах уповноважений виносити рішення, ухвали та постанови, які у силу загальних положень Конституції України наділено усіма ознаками загальнообов'язковості. Зокрема, відповідно до ст.115 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК) рішення, ухвали та постанови господарського суду, що набрали законної сили, є обов'язковими для виконання на всій території України.

Необхідно зазначити, що після вступу рішення господарського суду в законну силу видається судовий наказ. Так, як саме виконання рішень господарських судів провадиться на підставі виданого ним наказу, який є виконавчим документом відповідно до вимог ст.116 ГПК України. Наказ видається стягувачеві або надсилається йому рекомендованим чи цінним листом після набрання судовим рішенням законної сили [1].

Після отримання судового наказу господарського суду, який є виконавчим документом, державний виконавець на підставі ст.19 Закону України «Про виконавче провадження» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) відкриває виконавче провадження по примусовому виконанню судового наказу господарського суду [2].

Після відкриття виконавчого провадження та у разі невиконання рішення господарського суду державний виконавець вживає заходи примусового характеру відповідно до вимог ст.32 Закону України «Про виконавче провадження».

А саме звернення стягнення на грошові кошти боржника юридичної особи (готівку в національній та іноземній валюті, яка знаходиться в касах або інших сховищах боржника-юридичної особи) за судовим наказом господарського суду державною виконавчою службою проводяться такі примусові заходи, а саме на зазначене майно накладають арешт та реалізують таким чином:

- у першу чергу – майно, яке безпосередньо не використовується інших рахунках боржника, валютні цінності, легковий авто транспорт, предмети дизайну офісів та інше майно, готова продукція (товари);
- у другу чергу – інші матеріальні цінності, які безпосередньо не використовуються у виробництві;
- у третю чергу – об'єкти нерухомого майна, верстати, обладнання, інші основні засоби, а також сировина і матеріали, призначені для здійснення виробництва [2].

Аналізуючи порядок виконання судових рішень Державною виконавчою службою, доходимо висновку, що на даній стадії провадження відсутня нерозривна та постійна взаємодія суду і державного виконавця. Якщо у системі господарських судів був би свій апарат виконавців, вважаю, проблем з виконання рішень було б менше. Накази, що підлягають виконанню державними виконавцями стосовно юридичних осіб (відповідачів), які знаходяться на території області, могли б бути передані їм для виконання одночасно з отриманням їх стягувачем.

По-перше, суд зекономив би кошти на пересилання наказів стягувачам, по-друге, стягувачі могли б оперативніше вирішувати питання про вручення наказу виконавчій службі для негайного виконання, по-третє, при наявності виконавців рішень, ухвал, постанов і виданих наказів саме господарського суду значно б зменшився строк виконання названих процесуальних документів. Як свідчить практика, у значній кількості рішень, що підлягають виконанню Державною виконавчою службою (за ст.3 Закону «Про виконавче провадження» – їх 17), виконання затягується або не можливе взагалі. Якщо звернемося до норми господарського процесу, то відповідно до ст.121 ГПК господарський суд за заявою сторони або за своєю ініціативою має право до закінчення строку, встановленого для пред'явлення наказу до виконання, відстрочити чи розстрочити виконання рішення, ухвали, постанови, змінити спосіб та порядок їх виконання. За наявності у штаті господарського суду посад судових (або іншої назви) виконавців вони були б учасниками господарського процесу в стадії виконання судового рішення, їм негайно доводилася б до відома ухвала судді щодо відстрочки, розстрочки чи зміни способу виконання рішення. Це дало б можливість виконати рішення, ухвалу, постанову в максимально короткий термін, захистити порушене право стягувача.

Проте нині не існує ефективного виконавчого органу, який сприяв би втіленню у життя прийнятих господарським судом рішень [3].

На практиці деякі примусові заходи, які проводить державна виконавча служба при примусовому виконанні наказу господарського суду на підставі ухваленого рішення господарського суду є не ефективними, так як на пропозицію відповідного органу управління чи Фонду державного майна України державний виконавець повинен за рахунок коштів на фінансування ДВС публікувати у пресі повідомлення про звернення стягнення на майно боржника-юридичної особи [4].

Потрібно звернути увагу на те, що на сьогоднішній день державна виконавча служба не фінансується в повному обсязі, як це повинно бути, тому публікувати у пресі повідомлення про звернення стягнення на майно боржника-юридичної особи у державної виконавчої служби не має можливостей.

І це ускладнює сам процес виконання виконавчого документу – судового наказу на підставі ухваленого рішення господарського суду [5].

На жаль, внесенні змін до Закону України «Про виконавче провадження» відповідно до Закону України Про внесення змін до Закону України «Про виконавче провадження» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб)» законодавцем чітко не закріплено порядок фінансування органів державної виконавчої служби на потреби, які пов'язані з діяльністю примусового виконання судових рішень у господарських справах.

Верховною Радою України 02.06.2016 року було прийнято Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів».

Прийняття цього закону є одним із кроків для подолання вищезазначених проблем у системі виконання судових рішень. Цікавим є те, що запропоновано впровадити змішану систему виконання рішень. Окрім звичних усім державних виконавців, з'являється нове поняття в українському законодавстві – приватні виконавці.

Приватний виконавець є суб'єктом незалежної професійної діяльності, до якого є низка вимог, встановлених законом: громадянство України, вік – не молодше 25 років, вища

юридична освіта (ступінь магістр), володіння державною мовою, стаж роботи у галузі права, строк після отримання диплома магістра – не менше двох років, складення кваліфікаційного іспиту.

Приватний виконавець не зможе здійснювати примусове виконання рішень, які стосуються відібрання і передання дитини, встановлення побачення з нею або усунення перешкод у побаченні з дитиною; рішень, за якими боржником є держава, державні органи, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, державні та комунальні підприємства, установи, організації, юридичні особи, які фінансуються виключно за кошти державного або/та місцевого бюджету, або частка держави у статутному капіталі яких перевищує 25%; рішень, за якими стягувачами є держава, державні органи; рішень про конфіскацію майна та ін. [6].

Отже, виникла нагальна потреба у вдосконаленні положень Закону України «Про виконавче провадження», щоб у законі чітко закріплювався обсяг фінансування органів державної виконавчої служби на потреби своєчасного та повного виконання не тільки рішень господарських судів, а усіх рішень судів, які підлягають згідно з законом примусовому виконанню на всій території України.

Література

1. Господарський процесуальний кодекс України: Кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/1798-12>.
2. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.
3. Юрчак В. Виконання судових рішень: окремі питання [Електронний ресурс] / В. Юрчак // Право України. – 2003. – №3. – Режим доступу: <http://pravoua.com.ua/ua>.
4. Чеголя Є.О. Порівняльна характеристика виконання судових рішень в господарських та адміністративних справах / Є.О. Чеголя // «Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення»: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – травень 2010 р. – Запоріжжя. – Ч. II. – С. 111-112.
5. Білоусов Ю.В. Виконавче провадження: навчальний посібник. / Ю.В. Білоусов. – К.: Прецедент, 2005. – 192 с.
6. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1403-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1403-19>.

Значення досудового врегулювання господарських спорів

Артюшенко Г.І., студентка

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Господарському судочинству властиві певні своєрідні інститути, мета буття та введення яких цілеспрямовані на розгляд і вирішення господарських спорів. Одним із таких інститутів є інститут досудового врегулювання господарських спорів.

Даний вид врегулювання господарських спорів є вагомим у судовій системі загалом та у діяльності кожного суб'єкта господарської діяльності зокрема. Досудове врегулювання вказаних спорів існує для неупередженого розгляду спору між суб'єктами господарської діяльності й застосовується сторонами добровільно з метою його швидкого вирішення. Внаслідок цього, суди мають менше справ для розгляду, що повинно позитивно впливати на їх безпосередність при прийнятті рішень. Однак у чинному законодавстві України все ж таки існують певні недоліки та суперечності, які потребують усунення [1, 393].

Досудовий порядок врегулювання спорів, подання та зміст претензії, претензійна робота були і залишаються актуальними у дослідженнях як господарського права, так і процесуалістів. Так, у працях Г.Л. Знаменського, В.Д. Чернадчука, В.Е. Беяневич, В.Н. Можейко, Н.О. Абрамова, Я. Прокопенко та інших були висвітлені питання стосовно зазначеного інституту господарського процесу, однак деякі з них потребують окремого дослідження та уточнення.

Більшість науковців приділили свою увагу саме науково-теоретичним аспектам досудового врегулювання господарських спорів. І.А. Балюк звернула увагу на існування проблеми правового регулювання досудового порядку вирішення господарських спорів і, як висновок, зазначила, що правові норми, які регулюють відносини досудового врегулювання спорів, не повинні міститися в ГПК України, а для правового закріплення таких норм доцільно застосовувати підзаконні акти [2].

Окрім того, поняття «досудове врегулювання господарського спору» не закріплено ні в Господарському кодексі України, ні в Господарському процесуальному кодексі України, а тільки указано на обов'язок учасників господарських відносин, які порушили майнові права або законні інтереси інших суб'єктів, відновити їх.

У юридичній літературі під досудовим врегулюванням господарського спору також розуміють ведення господарюючими суб'єктами усних переговорів, обмін кореспонденцією, пред'явлення претензій, проведення інших заходів, які мають на меті розв'язання суперечок і конфліктів, що виникають між ними, без передачі спору на розгляд до господарського суду [3, 303].

Досудове врегулювання господарських спорів – це сукупність заходів, що підлягають виконанню підприємствами та організаціями, права яких порушено, для безпосереднього вирішення спорів, що виникли, з підприємствами та організаціями, які порушили майнові права та інтереси, до звернення з позовом до господарського суду [4].

В.Д. Чернадчук, В.В. Сухонос, В.П. Нагребельний, Д.М. Лук'янець припускають, що порядок досудового врегулювання господарських спорів ефективно діяв тільки завдяки властивостям радянської господарської системи, а в нинішніх умовах не може дієво застосовуватись і втратив популярність серед суб'єктів господарювання, тому він не потрібен взагалі [5, 50].

Дійсно, заданий вид врегулювання спору між суб'єктами господарювання не є визнаним та дійовим, бо згідно зі статистичними даними всього лише 5% спорів вирішуються в досудовому порядку.

Тож, варто розглянути основні проблеми досудового врегулювання господарських спорів, які розглядаються в правовій доктрині господарського права С.В. Стасюком та Н.В. Рибальченком:

- претензійний порядок дасть винуватій стороні можливість викривляти обставини справи, перекручувати факти на свою користь, давати неповний перелік документів, приховувати обставини справ й ухилятися від відповідальності;
- немає жодної гарантії на позитивне вирішення конфлікту (за статистикою всього лише 5% спорів вирішуються в досудовому порядку);
- брак можливості отримання акта преюдиційного характеру: ухвали чи рішення суду, в яких безпосередньо встановлюються факти, що мали місце при виникненні певних правовідносин;
- вірогідно, що винувата сторона не відповість у встановлений законом термін на претензію або просто проігнорує її. Це дасть їй можливість затягнути вирішення спору й виграти мінімум 2–3 місяці до звернення до суду;
- визнання або неповне визнання претензії ще не свідчить, що вимоги будуть виконані [6, 47; 7, 13].

Згідно зі ст.5 ГПК України: «сторони застосовують заходи досудового врегулювання господарського спору за домовленістю між собою». Виходячи з положень статті, застосування даних заходів буде правом суб'єктів господарювання, а не їх обов'язком,

оскільки досудове врегулювання господарських спорів є добровільним порядком, і його застосування поставлено в залежність від волі сторін спору [8].

Початком врегулювання господарського спору в досудовому порядку вважається подання претензії іншій стороні. Зокрема, В.Д. Чернадчук зазначає, що претензія – це матеріально-правова вимога одного з учасників спірних правовідносин до іншого, яка водночас є засобом урегулювання конфлікту самими сторонами без втручання господарського суду [5, 331].

Тож, досудове врегулювання господарських спорів є системою заходів, що здійснюються організаціями, іншими суб'єктами господарювання, майнові права яких порушено, з метою прямого вирішення конфлікту до звернення у господарський суд. Хоча й процедура даного врегулювання господарських відносин детально описана і врегульована законодавством України, все одно, практику позасудового вирішення спору шляхом подання претензії та реального її розгляду потрібно вдосконалювати та використовувати, що, безумовно, сприятиме швидкому розв'язанню конкретного спору та зменшенню завантаженості судів.

Література

1. Гончарова О.В. До питання досудового врегулювання господарських спорів / О.В. Гончарова // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 393-395.
2. Балюк І.А. Господарське процесуальне право: навч. посібник / І.А. Балюк. – К.: КНЕУ, 2002. – 224 с.
3. Знаменський Г.Л. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / Г.Л. Знаменський. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 303 с.
4. Баулін О.В. Адвокатський іспит. Підготовчий курс : навч. посібник / О.В. Баулін, В.І. Лебідь. – К.: Алерта, 2013. – 736 с.
5. Чернадчук В.Д. Господарське процесуальне право / В.Д. Чернадчук, В.В. Сухонос. – Суми: Університетська книга, 2008. – 378 с.
6. Рибальченко Н.В. Конфлікти й протиріччя – у суді й поза ним [Електронний ресурс] / Н.В. Рибальченко // Правовий тиждень. – № 9, 47. – 18-24 листопада 2008. – Режим доступу: <http://www.legalweekly.com.ua/article/?uid=775>
7. Стасюк С.В. Досудове врегулювання спору: можливість чи необхідність? / С.В. Стасюк // Юр. газета. – 2004. – 20. – С. 56-58.
8. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 5.

Особливості доказування в господарському процесі

Груба М.С., студентка

Науковий керівник:

Гаджисєва Ш.Н., к.ю.н., викладач

Запорізький Національний Університет

Інститут доказування в господарському процесу є одним з найважливіших, адже завдяки вірному доказуванню суд може винести справедливе рішення.

Процес доказування у господарському судочинстві регулюється Господарським процесуальним кодексом України, Законом України “Про судоустрій” та іншими нормативно-правовими актами.

Питання доказування у господарському процесі були предметом дослідження багатьох науковців, серед яких: Васильєв С.В., Степанова Т.В., Ніколенко Л.М., Бабенко В.В., Курило М.П., Ярков В.В. та ін.

Доказами в господарському процесі є будь-які фактичні дані, на підставі яких господарський суд у визначеному законом порядку встановлює наявність чи відсутність

обставин, на яких ґрунтуються вимоги і заперечення сторін, а також інші обставини, які мають значення для правильного вирішення господарського спору.

Предметом доказування є особливий процесуальний інститут, в якого входять лише ті факти, що мають матеріально-правове значення, факти, без з'ясування яких не можна правильно вирішити сутність справи [1].

У ч.2 ст.32 Господарського процесуального кодексу України (ГПК України) передбачено, що засобами доказування в господарському процесі є:

а) письмові докази, речові докази та висновки судових експертів;

б) пояснення представників сторін та інших осіб, які беруть участь в судовому процесі [2].

Загальна схема доказування викладена, зокрема:

- у ч.1 ст.33 ГПК України – кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень;

- у ч.1 ст.34 ГПК України – господарський суд приймає тільки ті докази, які мають значення для справи;

- у ст.43 ГПК України, у якій викладені положення щодо оцінки доказів господарським судом [2].

Таким чином, у господарському процесі обов'язок сторін довести «свої» обставини коригується з правом суду прийняти чи не прийняти докази в контексті їхнього значення для справи, що і є предметом оцінки господарського суду. Аналіз положень щодо обов'язку доказування і подання доказів належності і допустимості доказів, звільнення від доказування, витребування доказів дозволяють стверджувати, що доказування є саме діяльністю суду та інших учасників процесу, метою якої є встановлення, повне з'ясування всіх дійсних обставин справи, які конкретизуються залежно від предмета спору, суб'єктного складу сторін, а також тих правовідносин, що мають місце між сторонами в тій чи іншій справі

Доказування – це складний процес, який охоплює розумову та процесуальну діяльність його суб'єктів по доведенню будь-якого положення і виведенню нового знання на підставі дослідженого. Доказування може бути здійснене лише в чітко визначеному законом порядку. Тобто доказування складається з етапів, які в теорії доказування прийнято називати елементами доказування.

Судове доказування починається із твердження сторін, заінтересованих осіб про факти, з якими пов'язується наявність чи відсутність суб'єктивних прав. На цьому етапі доказування знання про факти зі сторони господарського суду мають форму тільки можливих суджень.

Другим елементом доказування виступає вказівка заінтересованих осіб на докази. Вказівкою на докази називається повідомлення осіб, що беруть участь у справі відносно наявності засобів доказування, які, на їх думку, необхідно додати до справи для їх дослідження і оцінки.

Третім елементом доказування в господарському процесі виступає процедура подання та збирання доказів. Подання доказів, як процесуальна дія, складається з фактичної передачі їх в розпорядження суду.

Четвертим елементом доказування в господарському процесі є дослідження і оцінка доказів. Дослідженням є безпосереднє сприйняття, вивчення суддею інформації про факти, які добуваються із передбачених законом засобів доказування [3].

Оцінка доказів пронизує всі інші етапи доказування і в той же час завершує їх. Результати оцінки доказів відображаються безпосередньо в мотивувальній частині рішення господарського суду. Таким чином, в господарському процесі органічно поєднуються два види діяльності суду – розумова і практична. Розумова сторона доказування підпорядковується законам логічного мислення, практична (процесуальна) діяльність підпорядковується чинним нормативним актам і ґрунтується на них.

Таким чином, для правильного вирішення господарської справи, прийняття законного

і обґрунтованого рішення господарський суд повинен з'ясувати усі обставини справи, які мають істотне значення для вирішення спору шляхом повного, всебічного та об'єктивного дослідження доказів.

Література

1. Ніколенко Л.М. Предмет доказування в господарському процесі України / Л.М. Ніколенко // Держава і право. – 2003 – Вип. 20. – С. 253-255.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1992 р. № 1798-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
3. Бабенко Вікторія Вікторівна. Доказування в господарському процесі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / В.В. Бабенко; Академія праці та соціальних відносин. – К., 2007. – 210 с.

Загальна характеристика вирішення господарських спорів у першій інстанції

Сінько А.В., студент

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Господарські суди – одна з гілок судової влади, на яку Конституцією України і чинним законодавством покладено здійснення правосуддя в господарських відносинах. Утворення системи господарських судів відображає процес становлення в Україні незалежної судової влади. В Україні сформовано систему господарських судів, і це зумовило необхідність теоретичного усвідомлення діяльності цих судів та практики реалізації господарського процесуального законодавства. Здійснюючи судочинство в господарських відносинах, господарські суди як спеціалізована ланка судової системи України покликані не лише розглядати справи у спорах із метою захисту прав та інтересів учасників господарських правовідносин, що охороняються законом, а й сприяти зміцненню законності в господарських правовідносинах. Тому цілком природно, що господарські суди відіграють значну роль у системі інститутів судової влади [1, 1].

Дослідженням проблем вирішення господарських спорів у першій інстанції займалися такі вчені-юристи як: Н.А. Абрамов, В.Є. Беляневич, О.І. Харитонova, В.С. Москаленко, М.І. Тітов, В.М. Гайворонський, С.В. Васильєв, Я.П. Зейкан, М. Шелухін, С.П. Штелик, Н.А. Абрамов, В.Є. Беляневич, О.І. Харитонova, В.С. Москаленко, М.І. Тітов, В.М. Гайворонський, С.В. Васильєв, Я.П. Зейкан, М. Шелухін, С.П. Штелик.

В результаті неможливого вирішення спору без судового втручання необхідно звернутись в судову інстанцію з позовною заявою, що буде виражено у господарському процесі як одна із стадій. Суть цієї стадії полягає в чіткому дотриманні процесуальних вимог щодо форми, змісту, ціни та порядку подання. Питання про прийняття позовної заяви вирішується суддею. Однією зі стадій господарського процесу є вирішення господарських спорів у судах першої інстанції. Особливість цієї стадії полягає у наступному: уточнення позовних вимог і обставин, що складають підставу позову; встановлення характеру правовідносин і, відповідно, кола нормативних актів, які будуть застосовуватися при вирішенні спору; встановлення кола осіб, що беруть участь у справі; визначення кола доказів, які необхідні для вирішення спору по суті, і забезпечення їх надання до початку розгляду справи; повідомлення заінтересованих осіб про час і місце розгляду влади [1, 1].

Однією з характеристик господарської процесуальної форми є її строковість, тобто законодавче визначення часових меж здійснення процесуальних дій у процесі розгляду справи. Це має суттєве значення для правозастосовної практики, оскільки спрямовано на забезпечення своєчасного розгляду та вирішення господарських справ. Сплив строків розгляду господарських спорів починається з моменту винесення суддею господарського

суду ухвали про порушення провадження у справі і закінчується ухваленням судового рішення [1, 2].

Стаття 69 Господарського процесуального кодексу України від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ (далі – ГПК України), регламентує питання щодо визначення строків вирішення спору господарським судом, при цьому окремо передбачаючи строки вирішення спору. Так, відповідно до ч. 1 ст. 69 Господарського процесуального кодексу України, спір має бути вирішено господарським судом у строк не більше двох місяців від дня одержання позовної заяви. Частина 2 вказаної статті визначає, що спір про стягнення заборгованості за опротестованим векселем має бути вирішено господарським судом у строк не більше одного місяця від дня одержання позовної заяви. Частина ж третя ст. 69 регулює, що у виняткових випадках за клопотанням сторони, з урахуванням особливостей розгляду спору, господарський суд ухвалою може продовжити строк розгляду спору, але не більш як на п'ятнадцять днів [2].

Стаття 74 Господарського процесуального кодексу України, визначає порядок ведення засідання. Так, відповідно до вказаної статті, порядок ведення засідання визначається суддею, а в разі розгляду справи трьома суддями – суддею, головуючим у засіданні. Суддя оголошує склад господарського суду, роз'яснює учасникам судового процесу їх права та обов'язки і сприяє у здійсненні належних їм прав. У засіданні заслуховуються представники позивача і відповідача та інші особи, які беруть участь у засіданні. Учасники судового процесу, а також інші особи, присутні в залі судового засідання, зобов'язані беззаперечно виконувати розпорядження головуючого, додержуватися в судовому засіданні встановленого порядку та утримуватися від будь-яких дій, що свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил. За неповагу до суду винні особи притягуються до відповідальності, встановленої законом. Питання про притягнення особи до відповідальності за прояв неповаги до суду вирішується судом негайно після вчинення порушення, у зв'язку з чим у судовому засіданні із розгляду господарської справи оголошується перерва [2].

Варто зазначити, що відповідно до ст. 83 Господарського процесуального кодексу України, господарський суд, приймаючи рішення, має право:

- визнати недійсним повністю чи у певній частині пов'язаний з предметом спору договір, який суперечить законодавству;
- виходити за межі позовних вимог, якщо це необхідно для захисту прав і законних інтересів позивачів або третіх осіб з самостійними вимогами на предмет спору і про це є клопотання заінтересованої сторони;
- зменшувати у виняткових випадках розмір неустойки (штрафу, пені), яка підлягає стягненню зі сторони, що порушила зобов'язання;
- стягувати у доход Державного бюджету України із сторони, що порушила строки розгляду претензії, штраф у розмірі, встановленому статтею 9 цього Кодексу або у відповідності до законів, що регулюють порядок досудового врегулювання спорів у конкретних правовідносинах;
- стягувати в доход Державного бюджету України з винної сторони штраф у розмірі до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за ухилення від вчинення дій, покладених господарським судом на сторону;
- відстрочити або розстрочити виконання рішення [2].

Прийняте рішення оголошується господарським судом у судовому засіданні після закінчення розгляду справи. У разі проголошення у судовому засіданні тільки вступної та резолютивної частин рішення господарський суд повідомляє, коли буде складено повне рішення. Рішення суду, яке містить вступну та резолютивну частини, підписується всім складом господарського суду і додається до справи. Повне рішення повинно бути складено у строк не більше п'яти днів з дня проголошення вступної і резолютивної частини рішення. Рішення господарського суду набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги, якщо апеляційну скаргу не було подано. У разі подання апеляційної

скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після розгляду справи апеляційним господарським судом [2].

Безумовно варто також підкреслити, що в Україні була запроваджена велика судова реформа, що складається з Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», та нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. Реформа полягає в перетворенні чотирирівневої судової системи на трирівневу (місцеві/окружні суди – апеляційні суди – новий Верховний Суд, у складі якого діють Велика Палата, Касаційний адміністративний суд, Касаційний господарський суд, Касаційний кримінальний суд, Касаційний цивільний суд). ВГСУ, ВАСУ, ВСС ліквідуються, але спеціалізація судочинства залишається. Згідно з ч.2 ст.21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», місцевими господарськими судами є окружні господарські суди. Місцевий суд є судом першої інстанції і здійснює правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом. Місцеві господарські суди розглядають справи, що виникають із господарських правовідносин, а також інші справи, віднесені законом до їх юрисдикції [3].

У вказаному законопроекті міститься норма, яка передбачає відмову від окремої вертикалі господарських судів. Адже вони розглядають ті самі приватноправові спори, що й суди цивільної юрисдикції, виділені здебільшого за суб'єктною ознакою. Процедури господарського і цивільного судочинства не повинні мати принципових відмінностей. Тому місцеві господарські суди пропонується реорганізувати в окружні суди з розгляду цивільних і кримінальних справ, які розглядатимуть, крім цивільних (господарських) справ, також окремі категорії кримінальних справ. Це дасть можливість зменшити навантаження на місцеві загальні суди (у минулому році воно складало 67 справ на одного суддю в місяць, коли на суддю окружного господарського суду припадало лише 17 справ) [4].

Надавши загальну характеристику вирішенню господарських спорів у першій інстанції, можемо підсумувати, що вирішення розгляду справи по суті в засіданні господарського суду – основна стадія процесу. Її значення полягає в тому, що саме при розгляді й вирішенні спору в судовому засіданні реалізується основне завдання господарського суду – захист прав і охоронюваних законом інтересів організацій і громадян-підприємців. Особливість цієї стадії полягає у наступному: уточнення позовних вимог і обставин, що складають підставу позову; встановлення характеру правовідносин і, відповідно, кола нормативних актів, які будуть застосовуватися при вирішенні спору; встановлення кола осіб, що беруть участь у справі; визначення кола доказів, які необхідні для вирішення спору по суті, і забезпечення їх надання до початку розгляду справи; повідомлення заінтересованих осіб про час і місце розгляду влади. Варто також відмітити, що віднині місцевими господарськими судами є окружні господарські суди. Місцевий суд є судом першої інстанції і здійснює правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом.

Література

1. Основні стадії господарського процесу: поняття та загальна характеристика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://urciti.ucoz.net>
2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 31. – Ст. 545.
4. Огляд ЗМІ: якою буде нова судова реформа (інтерв'ю з експертом Центру політико-правових реформ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radako.com.ua/news/oglyad-zmi-yakoyu-bude-nova-sudova-reforma-intervyu-z-ekspertom-centru-politiko-pravovih-reform>

Особливості участі експерта та роль експертного висновку у господарському процесі

Смолка О.В., студент

Науковий керівник:

Лютіков П.С., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

В останні роки законодавство України, в тому числі процесуальне, знаходиться у стані постійного реформування, про що свідчить велика кількість змін у законодавчій базі України. Зростанню значущості використання спеціальних знань в адміністративному, господарському, кримінальному та цивільному судочинстві сприяло розширення обсягу регламентуючих їх норм у ГПК, КАС, КПК та ЦПК, у тому числі й тих, що визначають порядок призначення (залучення експерта) й проведення експертиз. Саме інститут судової експертизи є одним із найважливіших інститутів господарського процесу.

Призначення і проведення судової експертизи в господарському процесі має свої особливості.

Дослідженнями такої тематики займалися велика кількість відомих вчених-правоведів: Загорняк Н.Б., Мальцев Д.О., Степанова Т.В, Прокопанич Г.К., Шерстюк В.М., Ейсман А.А. та ін.

Перш за все, діюче господарсько-процесуальне законодавство не розкриває поняття «судова експертиза», обмежуючись лише в ст.ст.31, 41 ГПК, які присвячені призначенню й проведенню судової експертизи, вказівкою на те, що експертиза призначається у випадках, коли для вирішення певних питань при провадженні в справі потрібні спеціальні знання [1, ст.ст.31, 41].

Аналізуючи законодавство, а саме ЗУ "Про судову експертизу" від 25.02.1994 року, можна надати поняття судової експертизи. Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства. Для господарського процесу найбільш характерними є інженерно-технічна, інженерно-технологічна, бухгалтерська, будівельно-технічна, фінансово-економічна, дорожньо-транспортна, почеркознавча, ґрунтознавча, лінгвістична, судово-екологічна експертизи [2, 91].

Отже, доцільно буде встановити чіткі особливості участі експерта:

1) Експерти повинні бути підготовлені спеціальною службою, а не просто люди з вищою юридичною освітою.

Вивчаючи цю тематику, автор знайшов список суб'єктів судово-експертної діяльності, які готують людей до такої роботи. Це 6 відомств: Міністерство юстиції, МВС, СБУ, Міноборони, МОЗ і прикордонники.

2) Законодавство говорить що необхідність експерта з'являється тільки після порушення провадження у справі, але це не так.

Судова експертиза як один із засобів доведення сприяє всебічному, повному й об'єктивному дослідженню обставин справ, постанові законних і обґрунтованих судових рішень. На практиці результати експертизи для суду частіше є більш вагомою силою в порівнянні з іншими доказами у справі.

Наприклад: існує фірма і на місці приймання товару (наприклад, продовольчих товарів) комісією складається акт про його неналежну якість. Сторона має право провести експертизу і тут виникає проблема: з точки зору чинного законодавства вона не може бути визнаною експертизою у справі тому, що здійснена до моменту порушення справи. Позивачеві доведеться виконати вимогу про досудовий порядок врегулювання спору і лише потім звертатися до суду із заявою про забезпечення доказів. Експертні акти, які позивач надає суду, за своєю природою є всього лише думкою фахівця і не мають доказової сили

експертизи. Отже з цього випливає, що треба встановити експертизу на всіх стадіях господарського процесу.

3) Стаття 42 ГПК України говорить, що висновок судового експерта для господарського суду не є обов'язковим [1, ст.42], а автор вважає, що тільки висновок експерта або експертної установи повинен бути єдиним доказуванням в суді. Адже ці спеціальні знання, яких не має у звичайних осіб, можуть значно покращити і полегшити вирішення справи.

4) Запрошувати експерта повинен не тільки суд, а й будь-яка сторона процесу, яка вважає що це є необхідністю для нею, та вирішення справи на її користь.

5) При необхідності потрібно призначати додаткову експертизу з іншим експертом, адже висновки у всіх різні.

6) У експерта повинне бути чітке завдання: пояснити факт, що вже існує, і здобути новий на основі наукового оціночного судження, яке і становить зміст його висновку.

Підсумовуючи вищесказане, судовий експерт – суб'єкт судочинства, який виконує доручення органів розслідування і судів на проведення експертизи.

Особливу процесуальну роль має й висновок експерта.

Доказове значення у господарському процесі має не власне експертиза, як дослідження, проведене експертами на підставі спеціальних знань, а висновки, зроблені експертом на підставі дослідження матеріалів справи відповідно до поставлених судом питань із метою встановлення обставин, що мають значення для справи [4, 117]. Відповідно до ч.1 ст.41 ГПК України, експертиза у господарському процесі призначається для роз'яснення питань, що виникають при вирішенні господарського спору і потребують спеціальних знань [1, 22]. Наведене формулювання викликає певні заперечення.

Згідно з п.2 ст.12 Закону, судовий експерт зобов'язаний, зокрема, на вимогу суду дати роз'яснення щодо даного ним висновку [3]. Із даної норми Закону випливає, що роз'яснення експертом надаються на вимогу суду щодо зробленого експертного висновку. У контексті питання, що розглядається, можна зазначити, що експерт на основі спеціальних знань проводить дослідження, в ході якого встановлюються факти, (обставини), що знаходять своє висвітлення у письмовому висновку. Відповідно до вимог п.2 ст.12 Закону, у судовому засіданні експерт на вимогу суду дає роз'яснення щодо наданого ним висновку. З урахуванням наведеного, на мою думку, ч.1 ст.41 ГПК України повинна мати наступну редакцію: «Для встановлення певних обставин справи (фактів), що можуть мати значення при вирішенні господарського спору і потребують спеціальних знань, господарський суд призначає судову експертизу».

Необхідно зазначити, що висновок судового експерта для господарського суду не є обов'язковим і оцінюється за правилами, встановленими ст.43 ГПК України.

Можна зробити висновок, що ст.1 Закону потребує вдосконалення та більше відповідатиме сутності й характеру аналізованого процесуального явища у такій редакції: «Судова експертиза – це спеціальне дослідження, яке призначається ухвалою суду в порядку, передбаченому процесуальними законами, та проводиться експертом із метою встановлення обставин (фактів), що мають значення для справи та потребують застосування спеціальних знань».

Згідно з п.10 роз'яснення президії Вищого арбітражного суду України «Про деякі питання практики призначення судової експертизи» від 11 листопада 1998 р., особа набуває права та несе обов'язки експерта після оголошення (вручення) їй ухвали про призначення експертизи та попередження про відповідальність. Невиконання цих вимог робить неможливим використання висновку експерта як доказу у справі [5, 489].

Таким чином, для набуття доказової сили експертний висновок повинен відповідати таким умовам:

– призначення експертизи повинно бути здійснено ухвалою суду відповідно до вимог ГПК України;

– експерт попереджений про кримінальну відповідальність за ст.ст. 384, 385 КК України за дачу явно неправдивого висновку та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов’язків.

Поняття «спеціальні знання», які необхідні для експертного дослідження, вживається як у ГПК України, так і тексти Закону при визначенні поняття судової експертизи. Закон, припускаючи можливість застосування спеціальних знань, не розкриває сутності цього поняття.

Втілення запропонованих пропозицій буде сприяти вдосконаленню інституту судових експертиз, що підвищить дієвість судів при розгляді господарських спорів, та покращенню економічних стосунків між господарюючими суб’єктами.

Література

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 6. – Ст.ст. 31, 41, 42.
2. Загорняк Н.Б. До питання призначення судової експертизи у сучасному господарському процесі [Електронний ресурс] / Н.Б. Загорняк // Часопис Академії адвокатури України. – 2015. – Т. 8. – № 1. – С. 91-92. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chaau_2015_8_1_18.pdf
3. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №10. – Ст. 35.
4. Арбитражный процесс: учебник / под ред. Т.А. Григорьевой. – М.: Норма, 2008. – 400 с.
5. Про деякі питання практики призначення судової експертизи: Роз’яснення президії Вищого арбітражного суду України від 11.11.1998 р. № 02-5/424 // Господарське судочинство в Україні: правові засади та судова практика. – К.: Концерн «Видавничий Дім «ІнЮре», 2004. – 772 с.

*Наукове видання
(українською мовою)*

**„ПРАВОВА ОСВІТА ТА ПРАВОВА НАУКА
В УМОВАХ СУЧАСНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ”**

Матеріали
Всеукраїнської
науково-практичної конференції
м. Запоріжжя, 11 листопада 2016 р.

Відповідальний за випуск: Коломоець Т.О.
Відповідальний редактор: Віхляєв М.Ю.
Технічний редактор: Шиванова М.Г.
Комп'ютерна верстка: Шиванова М.Г.